Bestseller internațional

DEBORAH TANNEN

CE SPUN EU ȘI CE ÎNȚELEGI TU

De ce bărbații și femeile vorbesc limbi diferite

II 193.319
BCU IAȘI

„Cartea care a îmbunătățit cu 100% relațiile dintre bărbați și femei."
GLAMOUR

DEZVOLTARE PERSONALĂ

BCU IAȘI - NATIONAL UNIVERSITY LIBRARY

II 193.319
BCU IASI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

244

DEBORAH TANNEN

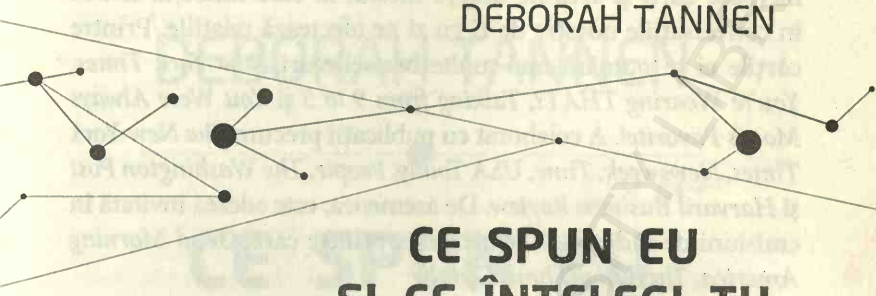

CE SPUN EU ȘI CE ÎNȚELEGI TU

DEZVOLTARE PERSONALĂ

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Deborah Tannen este profesoară de lingvistică la Universitatea Georgetown din Washington, D.C., și autoarea a numeroase cărți și articole despre modul în care limbajul folosit în conversațiile noastre de zi cu zi ne afectează relațiile. Printre cărțile ei se numără mai multe bestselleruri *New York Times*: *You're Wearing THAT?*, *Talking from 9 to 5* și *You Were Always Mom's Favorite!*. A colaborat cu publicații precum *The New York Times*, *Newsweek*, *Time*, *USA Today*, *People*, *The Washington Post* și *Harvard Business Review*. De asemenea, este adesea invitată în emisiuni de radio și de televiziune, printre care: *Good Morning America*, *The Today Show*, *Oprah*.

Pe lângă șapte cărți de interes general, Deborah Tannen este autoarea sau editorul a șaisprezece volume și a peste o sută de articole științifice. Semnează, de asemenea, poeme, povestiri și eseuri personale. *Ce spun eu și ce înțelegi tu*, publicată în limba engleză în 1990, s-a aflat aproape patru ani pe lista de bestselleruri *New York Times*, din care opt luni pe primul loc, și a fost tradusă în 31 de limbi.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DEBORAH TANNEN

629 817

CE SPUN EU ȘI CE ÎNȚELEGI TU

De ce bărbații și femeile vorbesc limbi diferite

0 000010 65036 BCU IAȘI

LITERA®

ALE

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

You Just Don't Understand
Deborah Tannen

Copyright © 1990 Deborah Tannen, Ph.D.

Articolul lui Ann Landers retipărit cu permisiunea Ann Landers, Creators and Los Angeles Times Syndicate. „In the Crook of His Neck" din *Circling Home*, copyright © 1989 Cheryl Romney-Brown. Retipărit cu permisiune. Extrase din „The Whistle Blower's Morning After", copyright © 1986 The New York Times Company. Retipărit cu permisiune. Extrase din *Fear of Flying* de Erica Jong, copyright © 1973 Erica Mann Jong. Retipărit cu permisiunea Henry Holt and Company, Inc. Extras din *The Accidental Tourist* de Anne Tyler, copyright © 1985 Anne Tyler Modarressi. Retipărit cu permisiunea Alfred A. Knopf, Inc. Extrase din *Scenes from a Marriage* de Ingmar Bergman, traducere de Alan Blair. Copyright-ul traducerii în limba engleză © 1974 Alan Blair. Retipărit cu permisiunea Pantheon Books, o divizie a Random House, Inc. Extrase din *In a Different Voice* de Carol Gilligan, copyright © Carol Gilligan. Retipărit cu permisiunea autorului și a Harvard University Press. Toate drepturile rezervate. Extrase din „You're Ugly Too" de Lorrie Moore, copyright © 1989 Lorrie Moore. Retipărit cu permisiune. Publicat inițial în *The New Yorker.* Extrase din „Volpone" de Jane Shapiro, copyright © 1987 Jane Shapiro. Retipărit cu permisiune. Publicat inițial în *The New Yorker.* Extrase din *Grown Ups*, copyright Jules Feiffer. Utilizat cu permisiunea The Lantz Company.

LITERA®

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel. 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Ce spun eu și ce înțelegi tu
Deborah Tannen

Copyright © 2014 Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba engleză:
Adrian Cotora

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactori: Mira Velcea, Gabriela Trășculescu
Copertă: Florentina Tudor
Tehnoredactare și prepress: Ana Cioclo

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TANNEN, DEBORAH
Ce spun eu și ce înțelegi tu / Deborah Tannen;
trad.: Adrian Cotora – București: Litera, 2014
ISBN 978-606-686-669-9
I. Cotora, Adrian (trad.)
159.923.2

BCU IASI CENTRU VECHE
10 AUG. 2017

Tatălui și mamei mele, sursa mea
de inspirație și punctul meu de sprijin

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU "IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

Mulțumiri 9

Prefață 11

Capitolul 1
Cuvinte diferite, lumi diferite 19

Capitolul 2
Asimetrii: femei și bărbați vorbind cu intenții diferite ... 46

Capitolul 3
„Pune jos ziarul ăla și vorbește cu mine!":
discuții-stabilire-de-conexiune
și discuții-stabilire-de-raport 72

Capitolul 4
Bârfa 95

Capitolul 5
„O să-ți explic eu": a ține o prelegere și a asculta..... 123

Capitolul 6
Comuniune și competiție: stiluri în conflict 151

Capitolul 7
Cine întrerupe? Probleme legate de dominare
și de control 193

BCU ASSIST CENTRU UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul 8
Nici vorbă să o faci 222

Capitolul 9
„Uită-te la mine când îți vorbesc" – Discuții laterale
de-a lungul vârstelor 253

Capitolul 10
Trăind cu asimetria: deschiderea liniilor
de comunicare 289

Note 309
Bibliografie 321
Index 331

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MULȚUMIRI

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

Mulțumirile obișnuite nu sunt suficiente pentru a arăta cât de îndatorată mă simt față de generoșii mei colegi care au citit ciornele acestei cărți și au îmbunătățit-o cu observațiile lor. Pentru faptul că mi-au dăruit timpul și atenția lor, le sunt recunoscătoare lui A.L. Becker, Penelope Eckert, Ralph Fasold, Michael Geis, Karl Goldstein, Robin Lakoff, Neal Norrick, Susan Philips, Naomi Tannen, Barrie Thorne și David Wise.

Față de Robin Lakoff am o datorie chiar mai veche. Pionieră în cercetarea lingvistică referitoare la limbaj și la gen, ne-a oferit o bază de plecare atât mie, cât și unei întregi generații de cercetători prin deschiderea unui drum care, de atunci, s-a ramificat în multe căi diferite de investigație. Cursul pe care l-a ținut în 1973 la Institutul Lingvistic mi-a insuflat în mare măsură dorința de a deveni lingvist și m-a făcut să aleg ca instituție formatoare Universitatea din California, Berkley, unde ea a fost unul dintre profesorii mei. Mi-a rămas prietenă, o susținătoare generoasă și un exemplu de savant care își continuă cercetările teoretice fără să piardă din vedere implicațiile practice.

Recunoștința mea față de Ralph Fasold este, de asemenea, cu bătaie lungă. A fost o continuă și apreciată sursă de susținere și de provocare intelectuală, îndemnându-mă să vorbesc despre cercetările mele și oferindu-mi perspective iluminatorii, exemple și chiar surse din propria și neprețuita sa arhivă computerizată. Îi sunt recunoscătoare Universității Georgetown pentru că mi l-a scos în cale pe acest prieten și coleg desăvârșit.

Tot de la Georgetown, le mulțumesc lui James Alatis, decan al School of Languages and Linguistics [Școala de limbaje

și lingvistică], colegilor mei din programul de sociolingvistică și studenților care m-au ascultat și au contribuit la ideile mele ce abia prindeau contur.

Mulți alții mi-au fost de ajutor în diverse moduri semnificative, inclusiv prin citirea și comentarea unor ciorne, oferindu-mi exemple din propria lor experiență, sau prin ideile pe care le-au adus în discuție. Deși îi enumăr laolaltă, contribuția fiecăruia este apreciată individual: Katherine Abramovitz, Steve Barish, Niko Besnier, Tom Brazaitis, Bruce Brigham, Marjorie Brigham, Penelope Brown, Jocelyn Burton, Caroline Celce-Murcia, Andrew Cohen, Bronwyn Davies, Bambi Evans-Murray, Paul Friedrich, Allen Furbeck, Jim Garofallou, John Goldsmith, Paul Goldstein, Marjorie Harness Goodwin, John Guarnaschelli, Annie Hawkinson, Ray Hays, Paul Hopper, Deborah James, Christina Kakava, Judith Katz-Schwartz, Carolyn Kinney, Mark Kohut, Helen Kotsonis, Addie Macovski, Joseph Mahay, Alan Marx, Rachel Myerowitz, Susie Napper, Myriam Nastase, Mandana Navid-Tabrizi, Rebekah Perks, Molly Peterson, PuaPua Ponafala, Dennis Preston, Lucy Ray, Dan Read, Chuck Richardson, Celia Roberts, Joanna Robin, Elif Rosenfeld, Cynthia Roy, Pamela Saunders, Deborah Schiffrin, Gail Schricker, Tom Schricker, Amy Sheldon, Wendy Smith, Kyong Sook Song, Carola Sprengel, Jana Staton, Dorothy Tannen, Eli Tannen, Gary Weaver, Bob Webb, Etsuko Yamada și Haru Yamada.

Îi mulțumesc lui Bruce Dorval pentru că mi-a oferit ocazia de a-i analiza înregistrările video și transcrierile discuțiilor între prieteni și pentru că mi-a permis să folosesc fragmente din ele. Îi mulțumesc, de asemenea, lui Suzanne Gluck, care reprezintă tot ceea ce și-ar putea dori cineva de la un agent – și mai mult decât atât –, precum și întregii echipe de la William Morrow and Company, îndeosebi editorului meu, Maria Guarnaschelli, care a crezut de la început cu tărie în această carte și s-a ocupat de ea cu un entuziasm și o energie fără margini.

Soțului meu îi mulțumesc pentru tot.

PREFAȚĂ

Viața fiecărei persoane este trăită ca o serie de conversații. Analiza interacțiunii verbale de zi cu zi și a efectelor pe care aceasta le are asupra relațiilor a constituit punctul central al carierei mele ca sociolingvist. În această carte îmi plec urechea la vocile femeilor și ale bărbaților. Caut să văd sensul din spatele unor neînțelegeri aparent fără sens care ne bântuie relațiile și să arăt că bărbatul și femeia pot interpreta în mod diferit aceeași conversație, chiar și atunci când nu există nici o neînțelegere aparentă. Explic de ce unele încercări sincere de a comunica sunt atât de des luate drept altceva și cum putem preveni sau cum ne putem elibera de o parte din frustrări.

Cartea mea *That's Not What I Meant!* [„Nu asta am vrut să spun!"] a arătat că oamenii au stiluri de conversație diferite. Așa că, atunci când vorbitori din părți diferite ale țării sau din medii etnice ori sociale diferite discută unii cu alții, este posibil ca vorbele lor să nu fie înțelese exact așa cum s-a intenționat. Dar nouă nu ni se cere să ne însoțim pe viață cu oameni din diferite părți ale țării sau cu membri ai unor grupuri etnice diferite, deși mulți aleg să o facă. Se așteaptă de la noi să ne însoțim cu ființe umane de sex opus, și mulți o fac, pe perioade lungi, dacă nu chiar pe viață. Și, în timp ce mulți dintre noi (deși din ce în ce mai puțini) își pot petrece o bună parte a vieții fără să intre în contact apropiat cu oameni care provin din medii culturale diferite, puțini oameni – chiar și dintre cei singuri sau dintre cei a căror relație primară este cu un partener de același sex – pot evita contactul apropiat

cu persoane de sex opus, cum ar fi rude sau colegi de serviciu, dacă nu chiar prieteni.

That's Not What I Meant! a avut zece capitole, dintre care unul a tratat diferențele de gen în privința stilurilor de conversație. Însă, când am fost solicitată să dau interviuri, să scriu articole și să particip la conferințe, 90% dintre acestea voiau să mă focalizez pe 10% din carte – capitolul despre diferențele dintre bărbați și femei. Toți voiau să știe mai multe despre gen și despre stilurile de conversație.

Și eu am vrut să aflu mai multe. Într-adevăr, m-am hotărât să devin lingvist în mare măsură datorită cursului predat de Robin Lakoff, unde am aflat despre cercetările ei legate de gen și de limbaj. Primul meu studiu lingvistic important a fost despre gen și diferențe culturale în interacțiunea indirectă, și eram oarecum familiarizată cu celelalte cercetări pe acest subiect. Dar, deși m-am aflat întotdeauna la limita cercetărilor legate de gen, nu sărisem în miezul problemei, parțial și din cauză că este un domeniu atât de controversat.

De fiecare dată când scriu sau vorbesc despre diferențele stilului conversațional la bărbați și femei, sar scântei. Majoritatea oamenilor admit că spusele mele sunt adevărate și găsesc astfel explicații pentru propriile experiențe. Cei mai mulți sunt ușurați să afle că motivul problemelor lor nu e unul atât de ieșit din comun și că nu e ceva în neregulă cu ei, cu partenerii sau cu relațiile lor. Modul de a vorbi al partenerilor, pe care îl vedeau ca pe un eșec personal, poate fi, de fapt, văzut ca rezultatul unui sistem diferit. La fel și propriul lor mod de a vorbi, pentru care partenerii i-au criticat ani în șir, poate fi catalogat drept logic și rezonabil.

Dar, deși majoritatea oamenilor consideră că felul în care eu explic diferențele de comunicare dintre sexe reflectă propria lor experiență – și oferă cu entuziasm exemple personale pentru a demonstra acest lucru –, unii devin agitați imediat ce găsesc o referință cu privire la diferențele dintre sexe. O mică parte devin chiar furioși la simpla sugerare a faptului

că femeile și bărbații ar fi diferiți. Și acest gen de reacție poate să vină atât din partea femeilor, cât și a bărbaților.

Unii bărbați iau drept o acuzație orice afirmație despre femei și bărbați care vine din partea unei femei – un alt mod de a-ți arunca mâinile în aer și a spune: „Voi, bărbații!" Dacă se vorbește cât de puțin despre ei, simt că sunt văzuți ca niște obiecte și au senzația că sunt calomniați.

Însă nu doar bărbații se simt jigniți de afirmații despre ambele sexe. Unele femei se tem, în mod justificat, că orice observație legată de diferențele dintre sexe are să fie interpretată drept un manifest al faptului că femeile sunt diferite – diferite față de standardul reprezentat de bărbat. Bărbatul reprezintă punctul de referință, iar femeia se îndepărtează de normă. Și doar un mic pas – poate unul inevitabil – desparte noțiunea de „diferit" de cea de „mai rău".

În plus, dacă devine evident faptul că stilurile femeilor și ale bărbaților sunt diferite, de obicei femeilor li se spune să se schimbe. Am văzut o situație de genul acesta ca reacție la propria mea muncă. Într-un articol pe care l-am scris pentru *Washington Post*, am prezentat o discuție purtată de un cuplu în mașină. Femeia a întrebat: „Vrei să oprești să luăm ceva de băut?" Bărbatul a răspuns „Nu" în mod sincer, și nu au oprit. Ulterior, acesta s-a enervat când a văzut că soția lui se supărase din cauză că ea voise să se oprească pentru a lua ceva de băut. El s-a întrebat mirat: „De ce nu mi-a spus pur și simplu ce vrea? De ce mă ia pe ocolite?" Soția, am explicat, s-a supărat nu pentru că nu au făcut așa cum ar fi vrut ea, ci pentru că rugămintea ei nu a fost luată în calcul. Din punctul ei de vedere, ea și-a manifestat preocuparea față de dorințele soțului ei, însă el nu s-a arătat preocupat de ale ei.

Analiza mea a scos în evidență faptul că soțul și soția din acest exemplu au avut stiluri diferite, *dar la fel de valide*. Această subliniere s-a pierdut într-o versiune editată la sânge a articolului, publicată în *The Toronto Star*, iar sfatul meu apărea astfel: „Femeia trebuie să înțeleagă că, atunci când el răspunde cu *da* sau cu *nu*, el nu face o declarație nenegociabilă".

Editorul de la *Star* a şters pasajul anterior care spunea: „Pentru a înţelege ce nu a fost în regulă, bărbatul trebuie să-şi dea seama că, atunci când îl întreabă ce îşi doreşte, ea nu pune o întrebare informativă, ci deschide o negociere despre ce şi-ar dori amândoi. Totuşi, în ceea ce o priveşte, femeia ar trebui să conştientizeze faptul că..." O manevrare abilă a cuţitului editorial a transformat afirmaţia mea cum că femeile şi bărbaţii ar trebui să facă, *fiecare*, îmbunătăţiri într-o aserţiune potrivit căreia numai femeile ar trebui să facă efortul de a-i înţelege pe bărbaţi. Faptul că femeile sunt informate despre ceea ce ele singure ar trebui să „conştientizeze" dă de înţeles că felul de a fi al bărbatului este cel corect, pe când al femeii este greşit. Această versiune editată a fost retipărită într-o carte, şi astfel eroarea s-a răspândit.

Ştim cu toţii că suntem indivizi unici, dar avem tendinţa să-i vedem pe ceilalţi drept reprezentanţi ai anumitor grupuri. Este o tendinţă naturală, de vreme ce trebuie să privim lumea în tipare pentru a o înţelege; nu am fi capabili să facem faţă zilnic asaltului de fiinţe şi obiecte dacă nu am putea prezice cât mai multe lucruri despre ele şi dacă nu am simţi că ştim cine sunt şi ce reprezintă. Dar această capacitate naturală şi utilă de a vedea tipare şi asemănări are consecinţe nefericite. Este jignitor şi, totodată, înşelător să reduci individul la o categorie. Împărţirea femeilor şi a bărbaţilor în categorii riscă să accentueze acest reducţionism.

Generalizările, deşi surprind asemănările, estompează diferenţele. Fiecare este modelat de nenumărate influenţe, precum etnia, religia, statutul social, rasa, vârsta, regiunile geografice unde a trăit împreună cu rudele sale, profesia, plus multe alte identităţi de grup – toate combinate cu personalitatea şi cu înclinaţiile individuale. Oamenii au tendinţa să-i eticheteze pe ceilalţi prin referirea la una sau la mai multe categorii, precum „sudistă frumoasă" sau „intelectual evreu din New York," „elitist din Boston" sau „italian temperamental". Deşi aceste categorii ar putea da un indiciu despre anumite aspecte ale comportamentului celor descrişi, ele sunt totuşi departe

de a fi relevante. În nenumărate feluri, fiecare persoană este unică în raport cu oricine altcineva, chiar dacă acel „altcineva" e din aceeași categorie.

În ciuda acestor pericole, mă alătur dialogului tot mai amplu referitor la gen și la limbaj deoarece riscul ignorării diferențelor este mai mare decât pericolul evidențierii lor. Dacă ascundem un lucru sub preș, nu-l vom face să dispară; la un moment dat, din neatenție, ne vom împiedica de el și vom cădea. Negarea diferențelor reale nu face decât să accentueze confuzia deja larg răspândită în această perioadă de transformare și reformare a relațiilor dintre femei și bărbați.

Ideea că femeile și bărbații sunt la fel le nedreptățește pe femei, deoarece felul în care sunt tratate se bazează pe aceleași norme care se aplică bărbaților. Dar îi nedreptățește și pe bărbați, care, cu bune intenții, le vorbesc femeilor așa cum ar face-o cu bărbații și sunt șocați când cuvintele lor nu funcționează așa cum s-au așteptat, ba chiar produc resentimente și mânie.

Acest paradox este exprimat de o femeie amerindiană, Abby Abinanti, care explică de ce facultatea de drept i s-a părut o experiență dificilă și înnebunitoare:

> Oamenilor nu le plăcea – sau nu acceptau – ideea ca femeile sau indienii să devină avocați. Unii nu se puteau hotărî care dintre aceste două idei le displăcea mai mult. Alții susțineau că nu contează, că suntem cu toții la fel. Și eu puteam fi „unul dintre băieți", „unul dintre băieții albi". Însă nu era așa. Ambele abordări mi-au creat probleme.

Este ușor de înțeles cum persoanele care disprețuiesc ideea ca o femeie sau un indian să fie avocat pot să-i creeze probleme unei femei amerindiene într-o facultate de drept. Este mai greu de înțeles cum i-au creat probleme inclusiv cei care voiau să o accepte ca egalul lor. Prezumția egalității dintre ei a fost una distructivă, deoarece ea chiar era diferită; presupunerile, valorile și stilurile ce reflectau și validau identitățile lor le subminau pe ale ei.

Dorința de a afirma că femeile sunt egale cu bărbații i-a făcut pe unii cercetători să fie reticenți în a evidenția diferențele, de teamă că acestea ar putea fi folosite pentru a justifica un tratament părtinitor sau șanse inegale. Oricât de mult i-aș înțelege și i-aș aprecia pe cei care își doresc ca între femei și bărbați să nu existe diferențe – ci doar o nedreptate socială reparabilă –, cercetarea, precum și experiența mea și a altora îmi spun că, pur și simplu, nu este așa. *Există* diferențe de gen în felul de a vorbi, și trebuie să le identificăm și să le înțelegem. Fără o asemenea înțelegere, suntem condamnați să îi învinuim pe alții sau pe noi înșine – sau relația – pentru efectele de altfel eronate și dăunătoare ale stilurilor noastre de conversație contrastante.

Recunoașterea diferențelor de gen îi eliberează pe indivizi de povara patologiei individuale. Multe persoane sunt nemulțumite de relațiile lor cu cei apropiați și, când încearcă să lămurească lucrurile prin discuții, frustrarea lor crește. Abordarea sociolingvistică a relațiilor face posibilă explicarea acestor nemulțumiri, fără a acuza pe nimeni că este nebun sau că greșește și fără a învinovăți – sau a încheia – relația. Dacă recunoaștem și înțelegem diferențele dintre noi, le putem lua în considerație, ne putem adapta la ele și putem învăța din stilurile fiecăruia.

Abordarea sociolingvistică din această carte arată că multe fricțiuni apar din cauză că băieții și fetele cresc, de fapt, în culturi esențial diferite, astfel încât comunicarea dintre femei și bărbați este una interculturală. O abordare transculturală a diferențelor de gen în stilurile conversaționale diferă de cercetarea asupra genului și limbajului, care susține că orice comunicare dintre bărbați și femei are de suferit atunci când bărbații urmăresc să le domine pe femei. Nimeni nu poate să nege că bărbații, ca grup, sunt dominanți în societatea noastră și că mulți bărbați caută să le domine pe femeile din viața lor. Și totuși, problema nu se reduce la dominația masculină. Ea nu poate explica toate elementele care stau la baza unei conversații dintre o femeie și un bărbat – mai ales atunci când amândoi fac eforturi sincere să relaționeze în mod atent și respectuos. Efectul de dominare

nu este întotdeauna rezultatul unei intenții de a domina. Acesta este mesajul inedit al cărții de față.

În această epocă de oportunități crescânde, femeile încep să acceadă în poziții care le conferă autoritate. Inițial am presupus cu toții că ele ar putea comunica așa cum au făcut-o dintotdeauna, dar adesea descoperim că această abordare nu funcționează. Un pas logic ar fi, în acest caz, ca ele să-și schimbe stilul și să comunice ca bărbații. În afară de nemulțumirea legată de faptul că numai ele sunt cele care trebuie să se schimbe, această metodă nu funcționează pentru că femeile care vorbesc ca bărbații sunt judecate diferit – și mai aspru. Nu ne rămâne decât să ne examinăm alegerile și efectele acestora. Numai prin înțelegerea stilului fiecăruia și a opțiunilor personale putem începe să înțelegem oportunitățile pe care le avem și să scăpăm din închisoarea stilului conversațional monolitic.

Diferențele dintre stilurile de conversație nu explică toate problemele care apar în relațiile dintre femei și bărbați. Relațiile sunt uneori amenințate de probleme psihologice, cum ar fi incapacitatea de a oferi iubire și afecțiune, egoismul autentic – și de efectele reale ale nedreptăților politice și economice. Dar sunt, de asemenea, nenumărate situații în care se fac afirmații fără temei despre aceste eșecuri, doar din cauză că partenerii își exprimă în moduri diferite sentimentele, gândurile și părerea despre cum ar trebui să comunice. Dacă vom putea clarifica neînțelegerile legate de stilul de conversație, vom fi într-o poziție mai avantajoasă rezolvării conflictelor de interese reale – și găsirii unui limbaj comun în care acestea să fie negociate. Însă asta nu va face decât să provoace nemulțumirea femeilor.

În deschiderea prefeței la *That's Not What I Meant!*, am vorbit despre o studentă care mi-a spus că frecventând un curs de-al meu de la Universitatea Georgetown și-a salvat căsnicia. Nu cu mult timp în urmă, aceeași femeie – acum profesoară, și tot căsătorită – mi-a trimis o scrisoare. Mi-a zis că discuta cu soțul ei și că, dintr-odată, conversația lor s-a transformat într-o ceartă. În mijlocul acesteia, soțul a spus exasperat: „Doamna

Deborah Tannen ar face bine să se grăbească și să scrie odată cartea aia, pentru că treaba asta cu discuțiile dintre bărbați și femei îmi pare cea mai mare problemă posibilă!" În încheierea prefeței, îi dedic această carte lui, dar și femeilor și bărbaților de pretutindeni care își dau toată silința să comunice între ei.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL 1

CUVINTE DIFERITE, LUMI DIFERITE

Cu mulţi ani în urmă, eram căsătorită cu un bărbat care, la un moment dat, mi-a strigat: „Nu-ţi dau voie să ridici vocea la mine, pentru că eşti femeie, iar eu sunt bărbat". A fost frustrant, fiindcă ştiam că era nedrept. Dar am găsit şi justificarea. Am pus nedreptatea pe seama faptului că fusese crescut într-o ţară unde puţini oameni considerau că femeile şi bărbaţii au drepturi egale.

Acum sunt măritată cu un bărbat care îmi este partener şi prieten. Venim din medii asemănătoare şi împărtăşim aceleaşi valori şi interese. Discuţiile cu el reprezintă o sursă continuă de plăcere. Este minunat să am pe cineva căruia să-i pot spune totul, cineva care să mă înţeleagă. Dar nu vede întotdeauna lucrurile la fel ca mine, nu reacţionează mereu aşa cum m-aş aştepta eu. Şi adesea nu înţeleg de ce spune anumite lucruri.

Când am început să scriu această carte, nu lucram amândoi în acelaşi oraş. Oamenii ne compătimeau adesea prin comentarii de genul: „Trebuie să fie dificil" şi „Cum reuşeşti să faci faţă situaţiei?" Eu aveam tendinţa să le accept compătimirea şi le dădeam răspunsuri de genul: „Zburăm mult". Uneori le spoream îngrijorarea: „Partea cea mai dificilă este că trebuie să tot fac şi să desfac bagaje". Dar soţul meu reacţiona diferit, fiind adesea iritat. Avea tendinţa să prezinte lucrurile astfel încât să evite orice compătimire: „Ca profesori universitari, avem weekenduri prelungite, de patru zile, precum şi vacanţe lungi în timpul anului, iar vara, patru luni suntem liberi. În plus, ne bucurăm de câteva zile de lucru fără întrerupere". Odată, l-am auzit fără să vreau cum îi spunea unui individ

dubios că suntem norocoşi, dat fiind că studiile au arătat că perechile căsătorite care locuiesc împreună petrec mai puţin de o jumătate de oră pe săptămână vorbindu-şi unul altuia; sugera că situaţia noastră era chiar avantajoasă.

Nu am obiectat la felul în care a răspuns soţul meu – tot ceea ce spunea era adevărat –, dar am fost surprinsă. Nu am înţeles însă de ce reacţionase aşa. Mi-a explicat că simţea o atitudine condescendentă în spatele îngrijorării exprimate de unii, ca şi cum persoanele respective ar fi vrut să spună: „Nu ai o căsnicie adevărată; din cauza profesiei nepotrivite pe care ţi-ai ales-o s-a ajuns la o astfel de situaţie nefericită. Mi-e milă de tine şi te privesc de sus, de la locul meu confortabil, deoarece eu şi cu soţia mea am evitat nefericirea ta". Nu îmi trecuse prin cap că grija arătată de unii ar fi putut ascunde o atitudine de superioritate, deşi, după ce mi-a zis el, am văzut, într-adevăr, că aşa era. Totuşi, chiar şi după ce am înţeles ideea, răspunsul soţului meu mi s-a părut în continuare uşor straniu, o ciudăţenie de-a lui. Îmi dădea impresia că îi privea adesea pe ceilalţi ca pe nişte adversari, spre deosebire de mine.

Acum, după cercetările care au condus la această carte, înţeleg că soţul meu se raporta la lume într-un fel în care mulţi bărbaţi o fac: ca un individ dintr-o ierarhie socială în care se află fie pe o treaptă superioară, fie pe una inferioară. În această lume, conversaţiile sunt negocieri în care oamenii caută să obţină şi să-şi menţină pe cât posibil superioritatea, apărându-se de tentativele altora de a-i doborî şi de a-i da la o parte. Viaţa este văzută astfel ca o competiţie, o luptă menită să menţină independenţa şi să evite eşecul.

Eu, pe de altă parte, mă raportam la lume aşa cum o fac multe femei: ca o fiinţă individuală aflată într-o reţea de conexiuni. În această lume, conversaţiile sunt negocieri pentru apropiere, în care oamenii încearcă să găsească şi să ofere aprobare şi susţinere şi să ajungă la un consens. Ei caută să se protejeze de tentativele altora de a-i exclude. Viaţa este, în acest caz, o comunitate, o străduinţă de a menţine intimitatea şi de a evita izolarea. Cu toate că şi în această lume există

ierarhii, e mai degrabă vorba despre o ierarhizare a prieteniilor, nu a puterii și a realizărilor personale.

Și femeile sunt preocupate de obținerea unei anumite poziții și de evitarea eșecului, dar acestea nu reprezintă scopuri pe care sunt *focalizate* tot timpul, și au tendința de a căuta să le obțină sub forma unor conexiuni. La fel cum bărbații sunt și ei interesați să obțină implicarea și să evite izolarea, dar nu sunt *focalizați* asupra acestor scopuri, ci caută să le obțină cu pretextul unei opoziții.

Discutând despre deosebirile dintre noi din acest punct de vedere, soțul meu a subliniat un aspect care mie îmi scăpase: el reacționa în felul pe care tocmai l-am descris doar dacă exprimarea îngrijorării venea de la bărbați la care percepea el o preocupare pentru ierarhie. Au existat momente când și mie mi-a displăcut compătimirea oamenilor față de căsnicia noastră „navetistă". Îmi amintesc că m-am simțit jignită de un bărbat care părea să aibă o lucire lacomă în ochi în clipa când m-a întrebat: „Cum faci față iubirii ăsteia la distanță?" Altă dată m-am enervat când o femeie, care mă cunoștea doar din auzite, ne-a abordat în timpul pauzei unei piese de teatru și, aflând despre situația noastră după ce l-a întrebat pe soțul meu unde lucrează, a continuat conversația cerându-ne tot felul de detalii despre asta. În situațiile prezentate nu m-am simțit privită de sus, dar am avut senzația că îmi era invadat spațiul intim. Dacă soțul meu a fost jignit de o atitudine pe care el a perceput-o drept o manifestare a superiorității, pe mine m-a deranjat intimitatea total nepotrivită pe care o manifestau față de noi acele persoane compătimitoare.

Intimitate și independență

Intimitatea este esențială într-o lume a conexiunilor în care indivizii negociază rețele complexe de prietenie, atenuează diferențele, încearcă să ajungă la un consens și evită să se erijeze în superiori, atitudine care ar accentua diferențele. Într-o lume în care statutul face legea, *independența* este esențială,

căci o modalitate primară de a-ți dovedi poziția superioară este să le spui celorlalți ce să facă, în timp ce faptul că primești ordine este semnul unui statut inferior. Deși toți oamenii au nevoie atât de intimitate, cât și de independență, femeile au tendința să se focalizeze pe cea dintâi, iar bărbații – pe cea de-a doua. Este ca și cum sângele care îi menține în viață ar curge în direcții diferite.

Aceste diferențe le pot da femeilor și bărbaților perspective diferite asupra aceleiași situații, așa cum s-a întâmplat în cazul unui cuplu la care mă voi referi, cu numele Linda și Josh. Când bunul prieten din liceu al lui Josh l-a sunat la serviciu și l-a anunțat că luna viitoare are să vină în oraș în interes de serviciu, Josh l-a invitat să rămână la ei peste weekend. În acea seară, a informat-o pe Linda în legătură cu viitorul oaspete și i-a zis că el și prietenul lui vor ieși în prima seară pentru a sta la povești ca în vremurile de demult. Linda s-a supărat. Săptămâna de dinainte avea să fie plecată într-o delegație, și acea seară de vineri când Josh își programase ieșirea cu prietenul lui ar fi fost prima ei seară acasă. Însă cel mai tare a supărat-o faptul că Josh a planificat lucrurile de unul singur, pe ea doar informând-o, în loc să aibă împreună o discuție.

Linda nu și-ar fi făcut niciodată planuri, pentru un weekend sau pentru o seară, fără a se consulta mai înainte cu Josh. Ea nu putea înțelege de ce el nu arată față de ea aceeași politețe și considerație. Dar, la reproșurile ei, Josh a răspuns: „Nu pot să îi spun prietenului meu: «Trebuie să îi cer voie soției»!"

Pentru Josh, să se consulte cu soția lui înseamnă să ceară voie, ceea ce implică faptul că nu este independent, că nu este liber să acționeze după bunul plac. Asta l-ar face să se simtă ca un copil sau ca un servitor. Pentru Linda, consultarea cu soțul ei nu are nici o legătură cu a cere voie. Ea e de părere că soții discută între ei planurile pe care le au deoarece viețile lor sunt interconectate, astfel că acțiunile unuia au repercusiuni asupra celuilalt. Linda nu numai că nu este deranjată să spună cuiva: „Trebuie să mă consult cu Josh", ci chiar îi face plăcere. Îi dă

o stare de bine să știe și să arate că este implicată într-o relație, că viața ei este legată de a altuia.

Linda și Josh s-au supărat mai mult decât ar fi fost cazul din cauza acestui incident, și a altora similare, deoarece le-au fost atinse temerile lor fundamentale. Linda s-a simțit rănită pentru că a perceput o lipsă de apropiere în relația lor: lui nu i-a păsat de ea la fel de mult cât îi pasă ei de el. Iar el s-a simțit rănit pentru că a interpretat că ea încerca să-l controleze și să-i limiteze libertatea.

Un conflict similar există între Louise și Howie, un alt cuplu, în privința cheltuirii banilor. Louise nu ar cumpăra niciodată ceva mai scump de o sută de dolari fără să discute mai întâi cu Howie, dar el iese în oraș și cumpără orice lucru pe care și-l dorește și crede că și-l permit, cum ar fi un fierăstrău circular sau o mașină de tuns iarba. Louise este deranjată, nu din cauza produselor cumpărate, ci fiindcă are senzația că el acționează ca și cum ea nu ar conta.

Multe femei simt că este firesc să se consulte cu partenerii lor pentru fiecare decizie, în timp ce mulți bărbați iau automat diverse hotărâri fără să își consulte partenerele. Aceasta poate să reflecte o diferență mare de concepție în privința luării deciziilor. Femeile se așteaptă ca acestea să fie mai întâi discutate și apoi să fie luate de comun acord. Ele văd discuția în sine drept o dovadă de implicare și de comunicare. Dar mulți bărbați se simt împovărați de discuții îndelungate despre ceea ce ei consideră a fi decizii minore și se simt încorsetați dacă nu pot să acționeze fără a negocia în prealabil. Când femeile încearcă să inițieze o discuție liberă întrebând: „Ce părere ai?", bărbații se gândesc adesea că li se cere să ia o decizie.

Comunicarea este un act continuu de echilibrare, care jonglează între nevoile contradictorii de intimitate și de independență. Pentru a supraviețui în lume, suntem nevoiți să acționăm în armonie cu ceilalți, dar pentru a ne păstra individualitatea, nu trebuie să fim doar o rotiță într-un angrenaj, ci trebuie să acționăm pe cont propriu. În anumite privințe, toți oamenii sunt la fel: cu toții mâncăm, dormim, bem, râdem, tușim,

iar adesea mâncăm aceleași lucruri și râdem de aceleași lucruri. Dar, în alte privințe, fiecare persoană este altfel, iar dorințele și preferințele diferite ale indivizilor pot intra în conflict unele cu celelalte. Când li se oferă același meniu, oamenii fac alegeri diferite. Și, dacă la desert este tort, e posibil ca unul să primească o bucată mai mare decât altul – și sunt chiar mai multe șanse ca altcineva să *creadă* că bucata celuilalt este mai mare, indiferent dacă are sau nu dreptate.

Asimetrii

Dacă intimitatea spune: „Suntem apropiați și la fel" și independența spune: „Suntem separați și diferiți", este ușor de văzut că intimitatea și independența corespund conexiunii și statutului. Elementul esențial al conexiunii este simetria: oamenii sunt la fel, simțindu-se în egală măsură apropiați unii față de alții. Elementul esențial al statutului este asimetria: oamenii nu sunt la fel, poziționându-se diferit într-o ierarhie.

Această dualitate este evidentă în exprimarea compătimirii și a îngrijorării, ambele fiind potențial ambigue. Ele pot fi interpretate fie simetric, ca dovadă că cineva se simte egal cu ceilalți, fie asimetric, atunci când cineva se simte superior altei persoane, pe care o percepe ca fiindu-i inferioară. În cazul în care întrebi un șomer dacă și-a găsit de lucru, un cuplu dacă a reușit să conceapă copilul mult dorit sau un profesor suplinitor dacă se așteaptă să obțină definitivatul, gestul poate fi văzut – și interpretat, indiferent de ceea ce a intenționat cel care a pus întrebarea – drept o dovadă de conexiune umană din partea unei persoane care înțelege și căreia îi pasă, sau drept un memento al unei slăbiciuni din partea cuiva care o duce mai bine și e conștient de asta, având în consecință o atitudine condescendentă. Multor bărbați, această a doua viziune despre compătimire li se pare evidentă. De exemplu, un alpinist cu handicap, pe nume Tom Whittaker, care conduce grupuri de persoane cu dizabilități în expediții în aer liber, a remarcat:

„Nu poți să compătimești pe cineva pe care îl admiri" – o declarație care m-a izbit prin totala lipsă de adevăr.

Simetria conexiunii este cea care creează comunitatea: dacă doi oameni se străduiesc să devină apropiați, ambii depun eforturi pentru același lucru, iar asimetria statutului este cea care creează competiție. Doi oameni nu pot să domine în mod egal în același timp; așadar, negocierea pentru statut este inerent antagonică. În munca mea de până acum, am explorat în detaliu dinamica intimității (la care m-am referit folosind termenul de „implicare") și a independenței, dar am ignorat forța statutului și natura sa antagonică. Totuși, odată ce am identificat această dinamică, am sesizat-o peste tot în jurul meu. Comportamentul de neînțeles al prietenilor mei și al colegilor de la serviciu a început, în sfârșit, să devină comprehensibil.

Diferențele dintre modul în care eu și soțul meu abordam aceeași situație, care înainte ar fi fost de neînțeles, au început dintr-odată să aibă sens. De exemplu, într-un club de jazz, chelnerița mi-a recomandat chiftele de crab, care s-au dovedit îngrozitoare. Nu știam dacă să le refuz sau nu. Când chelnerița a revenit și ne-a întrebat cum este mâncarea, i-am spus că nu îmi plac. M-a întrebat: „Ce e în neregulă cu ele?" Cu privirea spre masă, soțul meu a răspuns: „Nu par proaspete". Chelnerița a izbucnit: „Sunt congelate! La ce vă așteptați?" M-am uitat direct la ea și i-am spus: „Pur și simplu nu ne plac". Răspunsul ei a fost: „Ei bine, dacă nu vă plac, pot să le duc înapoi și să vă aduc altceva".

După ce a plecat cu chiftelele de crab, eu și soțul meu am început să râdem deoarece ne-am dat seama că tocmai puseserăm inconștient în scenă scenariile despre care scriam. El interpretase întrebarea ei „Ce e în neregulă cu ele?" ca o provocare la care trebuia să răspundă. Lui nu îi place să se certe, așa că a privit în altă parte, pentru a atenua duritatea a ceea ce simțea că trebuia să fie o reacție la provocare. A simțit instinctiv că trebuie să spună de ce nu erau în regulă chiftelele, pentru a justifica nemulțumirea mea. (Se luptase pentru mine.) Eu am interpretat întrebarea „Ce e în neregulă cu ele?"

ca pe o nevoie de lămurire. Instinctiv, am căutat o cale de a-mi da dreptate, fără a o învinui pe chelneriță. Poate fiindcă era femeie, a răspuns favorabil la genul meu de abordare.

Când le-am vorbit prietenilor, dar și unor grupuri de lucru despre aceste diferențe, au admis cu toții că acum își pot da seama de un comportament anterior de neînțeles. De exemplu, o femeie a zis că a înțeles în sfârșit de ce soțul ei refuza să vorbească cu șeful lui despre o eventuală promovare. El voia să știe pentru că, în cazul unui răspuns negativ, ar fi început să-și caute altă slujbă. Dar, în loc să întrebe pur și simplu, se agita și se îngrijora, ajungând să nu mai doarmă de stres. Cum nu avea la dispoziție alte explicații decât cele psihologice, soția a conchis că el se simte nesigur, că îi este frică de respingere. Dar, dacă e s-o luăm așa, oricine se simte nesigur într-o anumită măsură. Iar soțul ei era o persoană destul de încrezătoare în sine. Pe de altă parte ea, care credea despre sine că este cel puțin la fel de nesigură ca el, nu ezitase să își întrebe șeful dacă intenționa să transforme postul temporar pe care îl ocupa într-o slujbă permanentă.

Faptul că a înțeles rolul-cheie pe care îl joacă statutul în relațiile bărbaților a ajutat-o să vadă lucrurile limpede. Dacă îți întrebi șeful despre șansele de promovare, accentuezi ierarhia în cadrul relației, subliniind faptul că viitorul tău ca angajat este în mâinile șefului. Bărbatul se simțea inconfortabil să-și asume o poziție inferioară ca statut. Deși nici soția lui nu era încântată să-și asume rolul de solicitant față de șeful ei, situația aceasta nu aprindea în mintea ei vreun beculeț de alarmă, ca în cazul soțului.

Într-un moment similar de conștientizare, o femeie care lucrează în vânzări a mărturisit că acum înțelege transformarea care se petrecuse cu șeful echipei sale, după ce acesta a fost promovat în funcția de manager zonal. Ea fusese sigură că avea să fie un șef perfect, deoarece manifesta o indiferență sănătoasă față de autoritate. Ca șef de echipă, rar se sinchisea să meargă la ședințele convocate de conducere, încurajându-i pe membrii echipei să judece singuri lucrurile și folosindu-și

influența pentru a-i scuti de aplicarea strictă a regulamentului. Dar, după ce a devenit manager zonal, acest om a ajuns de nerecunoscut. A stabilit mai multe reguli decât și-ar fi putut închipui cineva și a insistat că excepțiile se pot face doar pe baza unor cereri scrise adresate lui.

Acest om se comporta diferit pentru că acum era plasat diferit în ierarhie. Cât a fost sub autoritatea conducerii, a făcut tot posibilul pentru a o limita. Dar, când i-a revenit lui autoritatea conducerii, s-a străduit să și-o extindă. Prin evitarea ședințelor și prin omiterea aplicării regulamentelor el dădea dovadă nu de dispreț față de ierarhie, ci mai degrabă de un disconfort provocat de poziția lui de subordonare.

O altă femeie a spus că, în sfârșit, a înțeles de ce logodnicul ei, care crede cu convingere în egalitate, i-a șoptit odată că ar trebui să vorbească mai încet. „Prietenii mei sunt jos", i-a spus el. „Nu vreau să aibă impresia că îmi dai ordine."

Faptul că femeile au fost etichetate drept „cicălitoare" ar putea fi o consecință a interacțiunii dintre stilul bărbaților și cel al femeilor; multe femei sunt înclinate să facă întocmai ce li se cere, în timp ce mulți bărbați tind să opună rezistență chiar și numai ideii că cineva, îndeosebi o femeie, le-ar spune ce să facă. O femeie va avea tendința să repete o cerere rămasă fără răspuns, deoarece este convinsă că soțul ei va face ceea ce îi cere, cu condiția ca el să înțeleagă că ea *chiar* vrea ca el să facă acel lucru. Un bărbat însă care vrea să evite sentimentul că primește ordine ar putea instinctiv să aștepte o vreme înainte de a face ceea ce i se cere, ca să aibă sentimentul că acționează din proprie inițiativă. Ceea ce rezultă este cicălirea, pentru că, de fiecare dată când ea repetă cererea, el amână realizarea acesteia.

Ambiguitatea metamesajelor de ajutor

Emily și Jacob erau cei care se ocupau singuri de organizarea nunții lor, însă părinții lui Emily aveau să achite o mare parte din cheltuieli. Dornici ca lucrurile să iasă bine, părinții ei sunau adesea și puneau întrebări detaliate despre costuri

și despre serviciile pe care le primeau în schimb: ce aperitive se vor servi? Câte bucăți va primi fiecare invitat? Ce include cina? Se vor găsi pe fiecare masă țelină și măsline? Ce flori vor fi folosite pentru aranjamente? Au fost trecute toate aceste lucruri pe o foaie de hârtie? Lui Emily și lui Jacob, aceste întrebări detaliate le dădeau senzația că nunta se afla pe marginea dezastrului din cauza incapacității lor de a se organiza. Ca răspuns la protestele lui Emily, mama ei i-a explicat: „Vrem să participăm la organizare; vrem să vă ajutăm".

La fel ca în privința compătimirii, întotdeauna oferta de a ajuta sau ajutorul efectiv vine la pachet cu un paradox. Atât timp cât folosește nevoilor celui ajutat, este un gest generos, care arată preocupare și creează apropiere. Dar, dacă este asimetric, ajutorul pune o persoană într-o poziție de superioritate față de alta. Împrumutând terminologia lui Gregory Bateson, putem privi ajutorul ca fiind *mesajul* – semnificația evidentă a actului. Dar, în același timp, actul de ajutorare trimite *metamesaje* – adică informații despre relațiile dintre persoanele implicate și atitudinile lor față de ceea ce spun sau fac și față de persoanele către care spun sau acționează. Cu alte cuvinte, mesajul de ajutorare spune: „Asta este bine pentru tine", dar ajutorul efectiv pare să trimită metamesajul: „Sunt mai competent decât tine", și în acest sens este bine pentru cel care ajută.

Interpretarea metamesajelor de statut și de conexiune dintr-o situație particulară de ajutorare sau din orice act de comunicare depinde mult de modul în care sunt spuse și făcute lucrurile. De exemplu, când e vorba despre compătimire, contează ce cuvinte se folosesc, pe ce ton sunt spuse, ce mimică și ce gesturi le însoțesc, căci toate acestea influențează impresia produsă. Toate aceste semnale trimit metamesaje despre intenția comunicării. O bătaie „liniștitoare" pe umăr poate să întărească impresia de condescendență; o privire foarte îngrijorată poate să intensifice impresia că interlocutorul este la mare ananghie; în schimb, un zâmbet spontan poate sugera că o întrebare se vrea doar o manifestare a preocupării între egali.

Metamesajele contradictorii, care sunt inerente când oferi ajutor, devin evidente îndeosebi atunci când oamenii sunt într-o relație ierarhică datorită serviciului. La fel cum părinții se simt adesea descumpăniți când încearcă să fie „prietenii" copiilor lor, la fel șefii care vor să le dea subordonaților sfaturi prietenești pot observa că vorbele lor, intenționate la modul simetric, sunt interpretate printr-un filtru asimetric. De exemplu, directorul unui azil de persoane cu retard mintal a fost sensibilizat de nemulțumirile angajaților legate de salariile mici, așa că, la o întâlnire, a avut o atitudine pe care el a considerat-o deschisă și preocupată. Le-a vorbit cinstit, recunoscând că slujbele lor nu vor fi niciodată suficient de bine plătite pentru a întreține o familie. De asemenea, le-a spus că, fără studii superioare, nu vor putea avansa în poziții mai bine plătite. Ca prieten, le-a zis că, dacă vor slujbe care să-i ajute să aibă o carieră mai bănoasă, va fi necesar să-și găsească altceva de lucru. Angajații nu au apreciat francheța directorului lor, deoarece nu au perceput mesajul lui ca pe o expresie a preocupării pentru bunăstarea lor, venită din partea unui egal. În schimb, au interpretat-o ca pe o amenințare din partea șefului: „Dacă nu vă place aici, puteți pleca sănătoși".

Încadrarea

O altă posibilitate este să privești metamesajele ca și cum ar *încadra* o conversație, la fel cum o ramă de tablou restrânge imaginile dintr-o pictură. Metamesajele te ajută să îți dai seama cum să interpretezi spusele cuiva prin identificarea contextului în care sunt rostite: este asta o ceartă sau o discuție? Vrea să ofere ajutor, sfaturi sau să adreseze mustrări? În același timp, metamesajele îți permit să îți dai seama de poziția pe care și-o asumă vorbitorul în contextul respectiv și de poziția care ți se acordă ție.

Sociologul Erving Goffman folosește termenul *poziționare* pentru a exprima acest aspect al încadrării. Dacă mă așezi pe o treaptă inferioară, îți asumi o poziționare superioară față

de mine. Mai mult, arătând unde anume te situezi tu în raport cu ceilalți, ceea ce spui te încadrează, la fel cum tu încadrezi ceea ce spui. De exemplu, dacă le vorbești celorlalți ca și cum ai fi un profesor care li se adresează studenților săi, ei s-ar putea să perceapă că felul tău de a vorbi este condescendent sau pedant. Dacă le vorbești celorlalți ca și cum ai fi un student care caută ajutor și explicații, ei s-ar putea să te perceapă ca nesigur, incompetent sau naiv. Reacțiile noastre la ceea ce spun sau fac ceilalți sunt adesea generate de felul în care simțim că suntem încadrați.

Fața modernă a cavalerismului

Încadrarea este esențială în următoarea scenă des întâlnită. O mașină se mișcă încet pe stradă, în timp ce o alta dă să plece de pe un loc de parcare. Șoferul mașinii parcate ezită, dar șoferul celeilalte mașini se oprește și semnalează, printr-o mișcare a mâinii, că îi dă prioritate. Dacă șoferul mașinii parcate este o femeie, sunt șanse mari să zâmbească în semn de mulțumire și să pornească în timp ce bărbatul galant așteaptă. Dar dacă șoferul mașinii parcate este bărbat, s-ar putea să răspundă la gest tot cu o fluturare a mâinii și să insiste să fie el cel care așteaptă, chiar dacă, în alte circumstanțe, s-ar putea să încerce să o ia înaintea mașinii care se apropie.

Bărbatul cavaler, care ține o ușă deschisă sau care îi face semn unei femei să i-o ia înainte, când se află la volan, negociază în același timp un statut și o conexiune. Diferența de statut este implicată printr-un metamesaj de control: femeia poate să avanseze nu pentru că este dreptul ei, ci pentru că i se dă această permisiune, astfel că ea este încadrată ca subordonată. Mai mult, cei aflați în poziția de a oferi privilegii se află, de asemenea, în poziția de a se răzgândi și de a le revoca. Aceasta este dimensiunea față de care reacționează anumite femei când cataloghează gesturile galante ca fiind „șovine". Cele care consideră astfel de gesturi „politicoase" observă doar conexiunea: e pur și simplu amabil. Mai intră totodată în discuție și dimensiunea

pe care o percepe bărbatul în momentul în care realizează gestul generos, precum și motivul pentru care acesta s-ar putea simți jignit dacă gestul lui politicos iscă proteste, în loc de mulțumiri.

Dar dacă faptul că permiți cuiva să avanseze în trafic este pur și simplu un gest politicos care oferă cuiva un avantaj, de ce atât de mulți bărbați resping darul priorității și fac gesturi către cealaltă mașină, sau către pieton, de a trece ei în fața lor? Pentru că, făcând acest gest către respectiva persoană din trafic, își mențin independența: șoferul decide cum să acționeze, în loc să i se spună de către altcineva ce să facă.

Cadrul protector

Un gest protector din partea unui bărbat accentuează poziționarea tradițională prin care bărbații protejează femeile. Dar un gest protector din partea unei femei sugerează un scenariu diferit: unul în care femeia își protejează copiii. Ăsta este motivul pentru care mulți bărbați resping eforturile femeii de a răspunde protector la protecție – îi poate face să se simtă că sunt încadrați drept copii. Această dinamică subiacentă ne face să înțelegem ceea ce, altfel, ar părea dispute fără sens între femei și bărbați.

Iată un exemplu de gest simplu care a generat o reacție de proporții. Sandra conducea, și Maurice se afla pe scaunul de lângă ea. Când a trebuit să pună frână brusc, a făcut ceea ce tatăl ei făcuse întotdeauna când punea brusc frână și Sandra se afla lângă el: în momentul frânării, și-a întins mâna dreaptă pentru a împiedica persoana aflată pe scaunul de alături să se ducă în față.

Acest gest a fost mai degrabă simbolic. Mâna dreaptă a Sandrei nu era suficient de puternică pentru a-l ține pe Maurice. Poate că menirea principală a gestului a fost să îl avertizeze că oprește pe neașteptate. În orice caz, gestul devenise pentru ea, așa cum fusese pentru tatăl ei, un automatism și o făcea să se simtă competentă și atentă față de celălalt. Pe Maurice însă l-a înfuriat. Explicația oferită a fost că ea ar fi trebuit să-și țină

ambele mâini pe volan, din motive de siguranță. Ea știa că nu pierduse controlul mașinii când întinsese brațul, așa că nu au reușit să își rezolve această divergență. În cele din urmă, Sandra a făcut eforturi să își controleze acest impuls față de Maurice, pentru a evita o ceartă, dar s-a simțit constrânsă de ceea ce ea considera o reacție irațională a lui.

Deși Maurice și-a explicat reacția în termeni de siguranță, el răspunsese, de fapt, la încadrarea pe care gestul Sandrei o implica. Se simțise minimalizat, tratat ca un copil, deoarece, întinzând brațul pentru a-l împiedica să se lovească, Sandra îl proteja. De fapt, Maurice se simțea deja inconfortabil fiindcă avea un rol pasiv în timp ce Sandra conducea, chiar dacă era mașina ei. Mulți bărbați și femei care cred că au atins un nivel de egalitate în relația lor descoperă că, de fiecare dată când se pregătesc să urce într-o mașină, ea se îndreaptă în mod automat către locul pasagerului, și el, spre cel al șoferului; ea conduce doar când el nu este prezent.

Gestul protector îl încadrează pe cel care protejează ca dominant, și pe cel protejat, ca subordonat. Dar diferența de statut semnalată de această poziționare poate fi sesizată mai repede de bărbați. Ca rezultat, femeile care gândesc în termeni de conexiune pot vorbi și se pot comporta în feluri care acceptă protecția, fără să-și dea seama că alții ar putea să considere că ele își asumă, de fapt, o poziție de inferioritate.

Mijloace diferite către același rezultat

Atât statutul, cât și conexiunea pot fi folosite ca mijloace de a obține rezultate prin comunicare. Să presupunem că vrei să chemi un instalator, dar acesta are programul plin întreaga lună. Ai putea folosi strategii care se bazează pe conexiuni sau pe diferențele tale de statut. Dacă optezi pentru statut, poți acționa fie de pe poziția de inferioritate, fie de pe cea de superioritate. De exemplu, de pe cea de superioritate: ai grijă să se afle că ești o persoană importantă, un funcționar la primărie care are influență în privința unor chestiuni precum licențierea

și permisele de muncă de care instalatorul are nevoie. Sau de pe cea de inferioritate: spui pe un ton plângăcios că ești nou în oraș, că nu ai rude sau vecini la care ai putea apela pentru a face duș sau a folosi toaleta. Speri că instalatorului îi va fi milă și îți va oferi o atenție specială. Indiferent dacă adopți o atitudine de superioritate sau una de inferioritate, ambele abordări mizează pe diferențele de statut, subliniind faptul că cele două persoane implicate se află într-o relație asimetrică una față de cealaltă.

Pe de altă parte, ai putea încerca să subliniezi asemănarea dintre voi.

Dacă ești de loc din același oraș cu instalatorul, ori dacă sunteți amândoi din aceeași țară sau aparțineți aceluiași grup cultural, puteți să începeți o discuție despre orașul natal sau să vorbiți în dialectul sau limba natală, sperând astfel să-i amintiți că veniți din aceeași comunitate, astfel încât să îți acorde o atenție deosebită. Dacă aveți o cunoștință comună, ai putea menționa acea persoană, sperând că astfel se va crea un sentiment de apropiere care să atragă un favor. De aceea, este util să fii prezentat personal celui la care vrei să apelezi, pentru a te transforma dintr-un străin în cineva cu care are deja o conexiune.

Exemplul anterior ilustrează opțiunile care sunt la îndemână de fiecare dată când cineva vrea să obțină ceva. Modul de interacțiune este rar sau niciodată bazat exclusiv pe una dintre abordări, ambele cel mai adesea fiind valabile și interpretate fie ca una, fie ca cealaltă. De exemplu, mulți consideră că strecurarea în conversație a numelor unor persoane importante ține de statut: „Uite cât de important sunt, că doar cunosc oameni importanți". Dar asta înseamnă totodată să te bazezi pe intimitate și pe conexiuni apropiate. A pretinde că știi pe cineva faimos aduce puțin cu a pretinde că o cunoști pe mama, sau pe vărul, sau pe prietenul din copilărie al cuiva – o tentativă de a câștiga aprobarea prin a sublinia că aveți cunoștințe comune. Când menționezi nume, de regulă interlocutorul nu cunoaște efectiv persoana numită, ci mai degrabă a auzit *despre* ea. Te bazezi pe conexiuni, în sensul că te apropii de persoanele cu care vorbești arătându-le

că ştii pe cineva despre care ele au auzit; dar, dacă vrei să pari mai important arătând că într-adevăr *cunoşti* pe cineva despre care ei *doar au auzit*, atunci mizezi pe statut.

În mare, sensul unei conversaţii nu stă în cuvintele rostite, ci este completat de către persoana care ascultă. Fiecare decide ce anume să creadă: dacă celălalt vorbeşte în spiritul unei diferenţe de statut sau pe baza unei conexiuni simetrice. Probabilitatea ca oamenii să interpreteze cuvintele celuilalt într-un mod sau în altul depinde mai mult de focalizarea, preocupările şi obişnuinţele ascultătorului decât de intenţia cu care au fost rostite cuvintele.

Cine amăgeşte?

Referitor la aceste abordări ale relaţiilor umane diferite, dar înrudite, oamenii au tendinţa să simtă că una sau cealaltă reprezintă dinamica reală. Un bărbat, auzind analiza mea legată de diferitele moduri de a vorbi cu instalatorul, a comentat: „Faptul că se recurge la solidaritate nu este amăgitor?" Dacă, asemenea multor bărbaţi, cineva crede că relaţiile umane sunt fundamental ierarhice, atunci a te baza pe conexiune mai degrabă decât pe statut echivalează cu a „pretinde" că nu există nici un statut – cu alte cuvinte, înseamnă a amăgi. Dar cei care privesc conexiunea drept dinamica de bază care operează între oameni consideră tentativele de a folosi diferenţele de statut manipulatoare şi nedrepte.

Atât statutul, cât şi conexiunea sunt modalităţi de a te implica în relaţiile cu ceilalţi şi de a arăta implicare faţă de ceilalţi, deşi cei care sunt concentraţi pe una pot să nu o vadă pe cealaltă drept mijloc de implicare. Bărbaţii au mai des tendinţa să se concentreze asupra obţinerii prin tertipuri a statutului într-o conversaţie: interlocutorul vrea să-mi fie superior sau să mă pună într-o poziţie de inferioritate? Oare el încearcă să-şi stabilească o poziţie dominantă determinându-mă să fac ce-mi cere el? Femeile sunt mai des deprinse cu negocierea conexiunilor: cealaltă persoană vrea să se apropie sau să se îndepărteze?

De vreme ce ambele elemente sunt mereu prezente, este uşor pentru femei şi pentru bărbaţi să se axeze pe elemente diferite în aceeaşi conversaţie.

Judecăţi ambigue şi judecăţi greşite

Deoarece bărbaţii şi femeie privesc peisajul din poziţii contrastante de avantaj, aceeaşi scenă poate să li se pară complet diferită, şi adesea pot interpreta diferit aceeaşi acţiune.

Un coleg mi-a spus că a primit o scrisoare de la editorul care lucra la noua lui carte, prin care îi cerea să o anunţe de fiecare dată când avea de gând să plece de acasă în următoarele şase luni, cât timp cartea urma să se afle în procesul de producţie. El a comentat cum că nu-şi imaginase că un editor poate aduce atât de mult cu un poliţist care verifică situaţia celor eliberaţi condiţionat. Reacţia lui la scrisoare m-a surprins, pentru că am primit şi eu scrisori similare de la editori, iar reacţia mea a fost cu totul diferită: îmi face plăcere să ştiu că pentru editori contează să poată da de mine; lucrul acesta mă face să mă simt importantă. Când i-am menţionat colegului meu această diferenţă, a fost nedumerit şi amuzat, cum am fost şi eu de reacţia lui. Deşi pe cale raţională putea să-mi înţeleagă punctul de vedere, emoţional nu putea să-şi închipuie cum poate cineva să nu se simtă încadrat într-o categorie inferioară sau să se considere o persoană controlată, dacă i se spune să raporteze cuiva fiecare mişcare. Şi, deşi eu puteam din punct de vedere raţional să-i înţeleg logica, aceasta nu regăsea în mine nici o rezonanţă emoţională.

În aceeaşi idee, colegul meu mi-a mărturisit că a citit într-o revistă un articol scris de o femeie, care, în secţiunea de mulţumiri a lucrării, îşi manifesta recunoştinţa faţă de soţul ei pentru discuţiile folositoare pe care le-au avut pe baza subiectului. Când colegul meu a citit prima dată aceste mulţumiri, a catalogat autoarea drept incompetentă – sau cel puţin nesigură. De ce a trebuit să se consulte cu soţul ei despre munca sa? De ce nu putea să fie pe propriile picioare? După ce i-am explicat

că femeile apreciază dovezile de conexiune, şi-a reîncadrat constatarea şi a conchis că autoarea aprecia probabil implicarea soţului în munca ei şi menţiona acest lucru cu mândria specifică pe care ţi-o dă sentimentul că te afli într-o relaţie armonioasă.

Dacă reacţia colegului meu este una tipică, imaginaţi-vă cât de des sunt judecate greşit femeile care cred că manifestă o calitate pozitivă – conexiunea – de către bărbaţii care cred că ele dau dovadă de lipsă de independenţă, lucru sinonim pentru ei cu incompetenţa şi cu nesiguranţa.

În căutarea libertăţii

O femeie îmi spunea motivele pentru care încheiase o relaţie de lungă durată. Mi-a relatat o discuţie fundamentală care tot revenea între ea şi partenerul ei. Amândoi căzuseră de acord să fie liberi, dar totodată atenţi să nu se rănească unul pe celălalt. Când bărbatul a început să aibă şi alte relaţii amoroase, ea a protestat, iar el s-a înfuriat din cauza protestului ei. Conversaţia lor s-a derulat astfel:

EA: Cum poţi să faci asta, când ştii cât mă răneşti?
EL: Cum poţi să încerci să îmi limitezi libertatea?
EA: Dar mă faci să mă simt îngrozitor.
EL: Vrei să mă manipulezi.

La un anumit nivel, acesta este, pur şi simplu, un exemplu de conflict de voinţe: ceea ce voia el intra în conflict cu ceea ce voia ea. Dar, în esenţă, reflectă diferenţa de focalizare pe care am descris-o. Pentru a-şi susţine punctul de vedere, elementul-cheie pentru acest bărbat era independenţa, libertatea de acţiune. Elementul-cheie pentru femeie era interdependenţa – cum o făceau să se simtă acţiunile lui. El a interpretat insistenţa ei bazată pe interdependenţă drept „manipulare": îşi folosea sentimentele ca să-i controleze comportamentul.

Ideea nu este că femeile nu apreciază libertatea sau că bărbaţii nu apreciază conexiunea lor cu ceilalţi, ci mai curând că,

în relații, dorința de libertate și de independență este resimțită într-o mai mare măsură de bărbați, în timp ce femeile apreciază mai mult interdependența și conexiunea. Diferența este una de focalizare și de grad de intensitate.

Într-un studiu care analiza modul în care femeile și bărbații vorbesc despre propriile divorțuri, Catherine Kohler Riessman a descoperit că atât bărbații, cât și femeile menționau ca beneficiu al divorțului obținerea unei mai mari libertăți. Dar cuvântul „libertate" însemna lucruri diferite pentru ei. Când femeile îi spuneau că au obținut libertate în urma divorțului, se refereau la faptul că au obținut „independență și autonomie". Era o ușurare pentru ele să nu se mai îngrijoreze de reacțiile soților lor la ceea ce făceau și să nu mai trebuiască să fie „afectuoase față de un soț morocănos". Când bărbații menționau libertatea drept un beneficiu al divorțului, se refereau la faptul că se eliberaseră de obligații – erau ușurați că se simțeau „mai puțin limitați", mai puțin „claustrofobi" și că aveau „mai puține responsabilități".

Descoperirile lui Riessman evidențiază povara diferită pe care o au de dus femeile și bărbații din cauza modului caracteristic de abordare a relațiilor. Povara de care femeia scapă prin divorț a fost percepută ca având motivație internă – continua preocupare legată de reacția soțului față de ea, și a ei față de soț. Povara de care sunt scăpați bărbații era percepută ca impusă din exterior – obligațiile celui care trebuie să presteze anumite activități și un sentiment de limitare din cauza obligației de a avea un anumit tip de comportament impus de alții. Independența nu era un dar oferit de divorț pentru bărbații pe care Riessman i-a intervievat, căci, așa cum un bărbat a zis-o foarte bine: „Întotdeauna m-am simțit independent, poate acum doar ceva mai mult".

The Chronicle of Higher Education a realizat un mic studiu, întrebând șase profesori universitari de ce au optat pentru această meserie. Între cei șase, erau patru bărbați și două femei. Cele două femei au spus că au fost motivate de gândul de a preda. Una a zis: „Dintotdeauna mi-am dorit să predau".

Cealaltă a mărturisit: „Știam din timpul studenției că vreau să rămân în facultate... Mi-am dat seama că îmi doream să ajung să predau". Răspunsurile celor patru bărbați au avut multe puncte comune unele cu celelalte și prea puțină legătură cu răspunsurile femeilor. Toți cei patru au menționat independența ca motiv principal. Iată fragmente din răspunsurile lor:

„M-am hotărât pentru o carieră universitară în dauna uneia industriale din cauză că puteam să îmi aleg eu ce anume să cercetez. Există mai multă independență."

„Voiam să predau, și îmi place libertatea de a-mi fixa propriile ținte când vine vorba despre cercetare."

„Am ales o slujbă universitară pentru că libertatea oferită de mediul universitar a cântărit mai greu decât dezavantajele bănești – și pentru a putea realiza cercetările de care sunt interesat, nu care îmi sunt impuse."

„Mă ocup de problemele care mă interesează... Aș prefera să câștig 30 000 de dolari pe an pentru tot restul vieții și să mi se permită să fac cercetările pe care le doresc, decât să câștig 100 000 de dolari și să trebuiască să fac grafică computerizată."

Deși unul dintre bărbați a menționat dorința de a preda, nici una dintre femei nu a menționat ca motiv principal libertatea de a-și urmări propriile interese de cercetare. Nu cred că asta înseamnă că femeile nu sunt interesate de cercetare, ci mai degrabă că independența, libertatea de a nu ți se spune ce să faci nu reprezintă o preocupare atât de importantă pentru ele.

Când au descris ceea ce le-a atras la ideea de a preda, aceste două femei s-au axat asupra posibilității de a-i influența pe studenți la modul pozitiv. Desigur, influențarea studenților reflectă un anumit tip de putere asupra lor, și predarea determină o relație asimetrică, profesorul deținând poziția superioară de statut. Însă, vorbind despre profesia lor, femeile s-au focalizat pe conexiunea cu studenții, în tip ce pentru bărbați a contat lipsa controlului din partea altora.

Conversația dintre bărbați și femei este o comunicare transculturală

Dacă femeile vorbesc și înțeleg un limbaj al conexiunii și al intimității, în timp ce bărbații vorbesc și înțeleg un limbaj al statutului și al independenței, atunci comunicarea între bărbați și femei poate fi asemenea comunicării transculturale, pradă conflictului dintre stilurile conversaționale. În loc de dialecte diferite, s-a spus că vorbesc diferite dialecte de gen.

Aserțiunea că bărbații și femeile cresc în lumi diferite poate să pară la început o absurditate evidentă. Frații și surorile cresc în aceleași familii, copii ai unor părinți de ambele sexe. Și-atunci cum de ajung femeile și bărbații să învețe diferite moduri de a vorbi și de a asculta?

Începe cu începutul

Chiar dacă cresc în același cartier, în același bloc sau în aceeași casă, fetele și băieții cresc din punct de vedere verbal în lumi diferite. Ceilalți le vorbesc diferit, așteptând și acceptând din partea lor moduri diferite de a vorbi. Un aspect foarte important: copiii învață cum să vorbească, cum să poarte o conversație nu doar de la părinții lor, ci și de la cei de-o seamă cu ei. În definitiv, dacă părinții lor au un accent străin sau regional, copiii nu îl dobândesc; ei învață să vorbească cu pronunția regiunii în care cresc. Antropologii Daniel Maltz și Ruth Borker au pus cap la cap cercetări care arată că băieții și fetele au moduri diferite de a vorbi cu prietenii lor. Deși se joacă adesea și împreună, băieții și fetele își petrec cea mai mare parte a timpului jucându-se cu persoane de același sex. Și, cu toate că unele dintre ele sunt similare, jocurile lor preferate diferă, și felul în care se folosesc de limbaj în timp ce se joacă arată existența unor lumi diferite.

Băieții au tendința să se joace afară, în grupuri mari, structurate ierarhic. Ei au un lider care le spune celorlalți ce și cum să facă și care respinge propunerile venite din partea altor

băieți. Statutul superior este negociat prin darea de ordine și prin verificarea respectării lor. Un alt mod prin care băieții dobândesc un statut superior presupune să devină centrul atenției făcând apel la povestiri și glume și minimalizând sau punând sub semnul întrebării povestirile și glumele altora. Jocurile băieților au învingători și învinși și generează sisteme de reguli care devin adesea subiect de ceartă. În plus, băieții sunt auziți adesea cum își laudă abilitățile și cum se ceartă pentru a stabili cine este cel mai bun într-o anumită privință.

Fetele, pe de altă parte, se joacă în grupuri mici sau în perechi; centrul vieții sociale a unei fete este prietena ei cea mai bună. În interiorul grupului, intimitatea este esențială: diferențierea este măsurată prin apropiere relativă. În jocurile lor cele mai frecvente, precum săritul corzii și șotronul, fiecăreia îi vine rândul. Multe dintre activitățile lor (precum jocul de-a tata și de-a mama) nu au învingători și învinși. Deși unele fete sunt, cu siguranță, mai îndemânatice decât altele, în principiu, nu se laudă cu asta și nu arată că se consideră mai bune decât altele. Fetele nu dau ordine; ele își exprimă preferințele ca sugestii, și sugestiile au șanse mari să fie acceptate. În timp ce băieții spun: „Dă-mi asta!" și „Pleacă de aici!", fetele spun: „Hai să facem asta" și „Ce-ai zice dacă am face asta?". Orice altă exprimare este văzută ca autoritară. Ele nu doresc să acapareze centrul atenției – nu le interesează –, așa că nu se provoacă una pe alta în mod direct. Și, în cea mai mare parte a timpului, stau pur și simplu împreună și vorbesc. Fetele nu sunt obișnuite să dobândească prin tertipuri un statut superior; pe ele le preocupă mai mult ideea de a se face plăcute.

Diferențe de gen în modul de a vorbi au fost descrise de diverși cercetători care și-au îndreptat atenția spre copiii cu vârsta de peste trei ani. Amy Sheldon a filmat băieți și fete cu vârste între trei și patru ani care se jucau în grupuri de câte trei la o grădiniță. A comparat două grupuri de trei – unul de băieți, unul de fete – care s-au certat pentru aceeași jucărie: o murătură din plastic. Deși ambele grupuri s-au certat pentru același lucru, dinamica prin care și-au negociat conflictele

a fost diferită. Pe lângă faptul că ilustrează unele dintre tiparele pe care tocmai le-am descris, studiul lui Sheldon demonstrează totodată complexitatea acestei dinamici.

Jucându-se în bucătăria de jucărie a grădiniței, o fetiță pe nume Sue a vrut murătura pe care o avea Mary, așa că i-a spus lui Mary că ar trebui să i-o dea, pentru că Lisa, a treia fată, o voia. Asta a dus la un conflict despre cum să fie satisfăcută dorința (inventată) a Lisei. Mary a propus un compromis, dar Sue a protestat:

MARY: O tai în jumătate. Una pentru Lisa, una pentru mine, una pentru mine.
SUE: Dar Lisa vrea o murătură *întreagă*!

Mary vine cu un alt compromis creativ, dar Sue îl respinge și pe acesta:

MARY: Păi, e o *jumătate* întreagă de murătură.
SUE: Ba nu e.
MARY: Ba este o *jumătate* întreagă de murătură.
SUE: *O să*-i dau o jumătate întreagă. O să-i dau una *întreagă întreagă*. I-am dat una întreagă.

În acest punct, Lisa se retrage din alianța cu Sue, care se mulțumește pe sine spunând: „Mă prefac că ți-am dat una".

Cu altă ocazie, Sheldon a filmat trei băieți care se jucau în aceeași bucătărie de jucărie și care au intrat la rândul lor în conflict pentru a obține o murătură din plastic. Când Nick l-a văzut pe Kevin că avea murătura, a cerut-o pentru el:

NICK: [*Strigăte*] Kevin, dar eu *trebuie* să tai! Vreau s-o tai! E a mea!

Asemenea lui Sue, Nick l-a implicat pe al treilea copil în eforturile sale de a obține murătura:

NICK: [*Plângându-i-se lui Joe*] Kevin nu mă lasă să tai murătura.

JOE: A, știu cum să facem! Pot să i-o smulg și ți-o dau ție înapoi. Am putea face așa!

Conflictul băieților, care a durat de două ori și jumătate mai mult decât al fetelor, a dus apoi la o luptă între Nick și Joe, pe de o parte, și Kevin, pe de alta.

Comparând luptele pentru murături ale băieților și ale fetelor, Sheldon punctează că, în mare, fetele au potolit conflictul și au menținut armonia prin compromis și eschivare. Conflictul s-a dovedit mai prelungit în cazul băieților, care au fost mai insistenți, au invocat reguli și amenințări cu violența fizică. Totuși, faptul că aceste fetițe și băieți au folosit *mai mult* una dintre strategii nu înseamnă că nu au folosit-o pe cealaltă deloc. De exemplu, băieții au încercat să ajungă la un compromis, iar fetele au încercat și ele să folosească forța fizică. Fetele, asemenea băieților, se luptau pentru control. Când Sue spune din greșeală: „O să-i dau o jumătate întreagă", apoi se corectează repede și spune: „O să-i dau una *întreagă întreagă*", arată că pentru ea nu este cu adevărat importantă dimensiunea porțiunii, ci persoana care o servește.

Citind studiul lui Sheldon, am observat că, în timp ce atât Nick, cât și Sue încercau să obțină ceea ce voiau, implicând un al treilea copil, ghidajul pe care l-au creat cu al treilea copil și dinamica pusă în mișcare au fost fundamental diferite. Sue a solicitat-o pe Mary să împlinească dorința altcuiva; decât să spună că *ea* voia murătura, a pretins că Lisa o dorea. Nick și-a afirmat propria dorință și, pentru că nu a putut să o împlinească de unul singur, a recurs la Joe să o obțină pentru el. Joe a încercat atunci să ia murătura cu forța. În ambele scenarii, copiii au adoptat linii complexe de afiliere.

Poziția de forță a lui Joe nu a fost asumată în nume propriu, ci, în mod cavaleresc, în numele lui Nick. Prin solicitarea făcută cu voce plângăreață, Nick s-a situat pe o poziție inferioară în structura ierarhică, încadrându-se drept cineva

care are nevoie de protecție. Când Sue i-a cerut lui Mary să renunțe la murătura ei, ea voia să obțină poziția de superioritate în privința servirii mâncării. Nu se lupta pentru dreptul de a *avea* murătura, ci pentru dreptul de a o *servi*. (Asta mi-a amintit de femeile care spuneau că au devenit profesoare pentru a preda.) Dar, pentru a-și realiza scopul, Sue depindea de dorința lui Mary de a împlini nevoile celorlalți.

Acest studiu sugerează că atât băieții, cât și fetele urmăresc să obțină ceea ce doresc, dar tind să o facă pe căi diferite. Deși normele sociale îi încurajează pe băieți să fie competitivi la modul deschis, iar pe fete să fie cooperante la modul deschis, situații și activități diferite pot duce la tipuri diferite de comportament. Marjorie Harness Goodwin a comparat băieți și fete care se implicaseră în două activități cu sarcini precise: băieții confecționau praștii pregătindu-se pentru o luptă, iar fetele făceau inele. Goodwin a descoperit că grupul de băieți era ierarhizat: liderul le-a spus celorlalți ce și cum să facă. Grupul fetelor era democrat: fiecare venea cu idei și era deschisă să accepte sugestiile celorlalte. Dar, observând fetele într-o activitate diferită – jocul de-a tata și de-a mama –, Goodwin a remarcat că și ele adoptă structuri ierarhice. Fetele care jucau rolul mamelor le dădeau ordine fetelor care jucau rolul copiilor, care, la rândul lor, cereau permisiunea mamelor din joc. Mai mult, o fată care juca rolul mamei era și un fel de organizatoare a jocului. Acest studiu arată că fetele știu să dea ordine și să acționeze într-o structură ierarhică, dar că nu consideră potrivit acest tip de comportament atunci când se implică în activități cu cele de o seamă cu ele. Li se pare potrivit să facă asta în relația părinte–copil, pe care le place să o practice sub formă de joc.

Aceste lumi ale jocului aruncă o lumină asupra perspectivei pe care o au femeile și bărbații cu privire la relații. Jocul băieților elucidează de ce bărbații se alarmează dacă li se pare că sunt puși într-o poziție de inferioritate sau dacă li se spune ce să facă. Produsul cel mai important cu care se face schimb în lumea ierarhică a băieților este statutul, și calea de a dobândi și de a menține statutul este să dai ordine și să-i faci pe ceilalți

să le urmeze. Un băiat aflat într-o poziție inferioară de statut se simte amenințat. Așa că băieții își monitorizează relațiile pentru a identifica modificările subtile de statut, urmărind să vadă cine dă ordine și cine le urmează.

Nu aceeași dinamică conduce jocurile fetelor. Bunul cel mai de preț vehiculat în comunitatea fetelor este intimitatea. Fetele își monitorizează prieteniile pentru a sesiza modificările subtile de alianță și urmăresc să fie prietene cu fetele populare. Popularitatea este un soi de statut, dar unul fundamentat pe conexiune. De asemenea, popularitatea le pune pe fete într-o situație dificilă. Făcând muncă de teren într-un gimnaziu, Donna Eder a descoperit că fetele populare erau, paradoxal – și inevitabil –, antipatizate. Multe fete vor să fie prietene cu fetele populare, dar prietenia fetelor trebuie să fie limitată, de vreme ce ea implică mai degrabă intimitate decât activități în grupuri mari. Astfel că o fată populară trebuie să nu se arate prea deschisă față de majoritatea fetelor care caută să se apropie de ea, rezultatul fiind că este etichetată „cu nasul pe sus".

Soluția are la bază înțelegerea

Dacă adulții învață din copilărie cum să comunice, crescând în medii sociale separate în funcție de gen, atunci conversația dintre femei și bărbați reprezintă comunicare transculturală. Deși fiecare stil este valid din punct de vedere intrinsec, neînțelegerile apar din cauză că stilurile sunt diferite. Adoptarea unei abordări transculturale a conversațiilor dintre femei și bărbați face posibilă explicarea motivelor pentru care insatisfacțiile sunt justificate, fără a acuza pe nimeni că greșește sau că este nebun.

Faptul că aflăm despre diferențele de stil nu înseamnă că le vom face să dispară, dar putem elimina învinuirea reciprocă și falsificarea adevărului. Ne simțim mai ușurați când constatăm că înțelegem de ce partenerii, prietenii și chiar străinii se comportă într-un mod anume, deși vedem lucrurile din alt punct de vedere. Astfel, lumea se transformă într-un teritoriu

mai familiar. Și, dacă reușim să-i facem pe ceilalți să înțeleagă de ce vorbim și ne comportăm așa cum o facem, ne protejăm de neplăcerea provocată de confuzie și de criticile lor.

Discutând despre romanul său *The Temple of My Familiar* [„Templul familialității mele"], Alice Walker a explicat că o femeie din roman se îndrăgostește de un bărbat pentru că vede în el „o ureche uriașă". Walker a remarcat apoi că, deși oamenii cred că se îndrăgostesc datorită atracției sexuale sau vreunei alte forțe, „ceea ce căutăm cu adevărat este cineva capabil să ne audă".

Cu toții vrem, mai presus de orice, să fim auziți – dar nu *doar* să fim auziți. Vrem să se audă și să se înțeleagă ceea ce credem că spunem, ceea ce știm că am vrut să spunem. Odată cu înțelegerea modului în care femeile și bărbații folosesc limbajul, ar trebui să scadă frecvența plângerilor de genul: „Tu pur și simplu nu înțelegi".

CAPITOLUL 2

ASIMETRII: FEMEI ȘI BĂRBAȚI VORBIND CU INTENȚII DIFERITE

Eve și-a extirpat un nodul de la un sân. La scurt timp după operație, vorbind cu sora ei, i-a spus că o deranja că se ajunsese la asta și că vederea cusăturii îi provoca suferință din cauza cicatricii care îi modificase conturul sânului. Sora ei a replicat: „Știu cum e. Când m-am operat, și eu m-am simțit la fel". Eve i-a zis același lucru și prietenei sale Karen, care i-a răspuns: „Știu. Este ca și cum trupul ți-ar fi fost violat". Dar, când i-a mărturisit soțului ei, Mark, cum se simte, replica lui a fost: „Poți să îți faci o operație estetică pentru a elimina cicatricea și a-ți recăpăta forma sânului".

Eve s-a simțit consolată de sora și de prietena ei, dar nu și de replica lui Mark. Dimpotrivă, a supărat-o și mai tare. Nu doar că nu a auzit ceea ce ar fi vrut să audă – și anume că înțelegea prin ce trecea –, dar, mult mai rău, a simțit că el îi sugera să suporte și alte intervenții chirurgicale tocmai când îi spusese cât de mult fusese afectată de operație. „Nu am de gând să mă mai operez!", a protestat ea. „Îmi pare rău că nu îți place cum arată." Mark s-a simțit rănit și confuz. „Nu-mi pasă", a protestat el. „Nu mă deranjează deloc." Ea a întrebat: „Atunci de ce îmi spui să fac o operație estetică?" El a răspuns: „Pentru că spuneai că *tu* ești supărată din cauza felului în care arată".

Eve s-a simțit groaznic: Mark fusese alături de ea pe tot procesul intervenției chirurgicale. Cum de se răstise așa la el din cauza a ceea ce spusese – „simple cuvinte" –, când faptele sale fuseseră extrem de convingătoare? Și totuși, ea a perceput în cuvintele lui metamesaje care au lovit la baza relației lor. Din punctul lui de vedere, observația pe care a făcut-o a fost

doar o reacție la plângerea ei, însă ea a interpretat-o ca pe o plângere a lui. El a crezut că avea să o liniștească dacă-i spunea că nu trebuia să se simtă prost din cauza cicatricii, pentru că putea *face* ceva în privința asta. Ea a interpretat sugestia lui drept o dovadă că *el* este deranjat de aceasta. Mai mult, în timp ce ea ar fi vrut să fie alinată și să i se spună că era normal să se simtă stânjenită în situația dată, mesajul lui cum că problema se putea rezolva cu ușurință implica faptul ea nu avea dreptul să se simtă deranjată.

Eve voia darul înțelegerii, dar Mark i-a oferit darul sfatului. El și-a asumat rolul celui care rezolvă problemele, în timp ce ea voia, pur și simplu, o confirmare a sentimentelor ei.

O neînțelegere similară a apărut între un soț și o soție în urma unui accident de mașină în care ea fusese grav rănită. Din cauză că nu suporta să stea în spital, soția a cerut să fie lăsată mai repede acasă, dar, ajunsă acasă, durerile s-au accentuat fiindcă trebuia să se deplaseze mai mult. Soțul i-a spus: „De ce nu ai stat în spital, unde ți-ar fi fost mai bine?" Ea s-a simțit rănită, pentru că el îi dădea de înțeles că nu o voia acasă. Nu s-a gândit că sugestia lui venea ca răspuns la plângerile ei despre suferința pe care trebuia să o îndure, ci a luat-o ca pe o exprimare independentă a preferințelor sale de a nu o avea acasă.

„Sunt problemele mele, nu ale tale"

Dacă femeile sunt adesea frustrate din cauză că bărbații nu răspund la expunerea problemelor lor cu exemple ale propriilor probleme, bărbații sunt frustrați pentru că femeile o fac. Unii bărbați nu doar că nu pot fi alinați de o astfel de reacție, ci chiar se simt jigniți. De exemplu, o femeie mi-a spus că, atunci când partenerul ei vorbește despre o îngrijorare personală – de exemplu, despre ceea ce simte legat de faptul că îmbătrânește –, ea îi răspunde: „Știu cum este, și eu mă simt la fel". Spre surpriza și mâhnirea ei, pe el asta îl scoate din sărite; el simte că ea încearcă să-l priveze de ceva prin negarea unicității experienței lui.

O problemă similară de comunicare a fost responsabilă pentru următorul schimb de cuvinte, care a început ca o conversație și s-a încheiat într-o ceartă:

EL: Sunt foarte obosit. Nu am dormit bine noaptea trecută.
EA: Nici eu nu am dormit bine. Niciodată nu dorm bine.
EL: De ce încerci să mă minimalizezi?
EA: Nu o fac! Pur și simplu încerc să-ți arăt că te înțeleg!

Această femeie nu numai că s-a simțit rănită de reacția soțului ei, dar a fost și indusă în eroare. Cum a putut să creadă că îl minimaliza? Prin „mă minimalizezi" el voise să spună „îmi minimalizezi experiența". El trecea încercările ei de a stabili o conexiune prin filtrul preocupării lui de a-și menține independența și de a evita să fie pus în poziție de inferioritate.

„O să-ți rezolv eu problemele"

Femeile și bărbații sunt adesea frustrați de felul în care celălalt răspunde la așteptările și problemele lor, iar apoi sunt și mai răniți de frustrarea celuilalt. Dacă femeile resimt neplăcut tendința bărbaților de a oferi soluții la probleme, bărbații sunt nemulțumiți de refuzul femeilor de a acționa în vederea rezolvării problemelor despre care se tot plâng. Din cauză că bărbații se văd pe ei înșiși capabili să rezolve tot soiul de probleme, ei văd o plângere sau o dificultate drept o provocare a abilității lor de a găsi soluții, cam ca atunci când o femeie le arată o bicicletă stricată sau o mașină împotmolită, provocându-le ingeniozitatea pentru a rezolva situația. Dar, în timp ce multe femei apreciază ajutorul oferit pentru rezolvarea problemelor mecanice, puține apreciază ajutorul în privința „rezolvării" problemelor emoționale.

Ideea că bărbații sunt cei care găsesc o rezolvare a fost accentuată de răspunsurile contrastante ale unui soț și ale unei soții la aceeași întrebare, pusă în cadrul unei emisiuni radio. Cei doi, Barbara și William Christopher, vorbeau despre viața lor alături

de un copil autist. Gazda emisiunii i-a întrebat dacă nu li se întâmplă uneori să se autocompătimească și să se întrebe: „De ce eu?" Ambii au răspuns că nu, dar au spus-o în moduri diferite. Soția a deviat atenția de la ea, afirmând că acela care suferă cu adevărat este copilul lor. Soțul a spus: „Viața înseamnă să găsești soluții. Asta nu este decât o nouă problemă de rezolvat".

Așa se explică de ce bărbații se simt frustrați când încercările lor bine intenționate de a ajuta o femeie să-și rezolve problemele nu sunt întâmpinate cu recunoștință, ci cu dezaprobare. Un bărbat spunea că îi venea să-și smulgă părul din cap din cauza unei iubite care îi vorbea încontinuu despre problemele pe care le avea la muncă, dar refuza să accepte vreun sfat de la el. Un alt bărbat era deranjat că iubita lui îi reproșa faptul că schimbase subiectul imediat ce ea începuse să-i vorbească despre ceva ce o deranja. „Ce rost are să mai vorbești despre problema respectivă?", i-a spus el. „Nu poți face nimic în privința asta." Un alt bărbat a comentat că femeile par să se bălăcească în propriile necazuri, vrând să vorbească mereu despre ele, în timp ce el și ceilalți bărbați vor să scape cât mai repede de probleme, fie găsind o soluție, fie luându-le în derâdere.

Încercarea de a rezolva o situație sau de a soluționa o dificultate se focalizează asupra mesajului discuției. Pentru majoritatea femeilor însă, care întâmpină de obicei probleme la locul de muncă sau în relațiile de prietenie, mesajul nu este aspectul principal al relatării. Metamesajul este cel care contează. Aducerea unei probleme în discuție reprezintă o invitație pentru exprimarea înțelegerii („Știu cum te simți.") sau pentru o plângere similară („Așa m-am simțit și eu când mi s-a petrecut ceva similar."). Cu alte cuvinte, discutarea problemelor vizează consolidarea relației prin transmiterea metamesajului: „Suntem la fel; nu ți se întâmplă doar ție". Femeile sunt nemulțumite atunci când nu doar că nu dobândesc această consolidare, dar, dimpotrivă, simt o distanțare provocată de acel sfat, care pare să trimită metamesajul: „Nu suntem la fel. Tu vii cu problemele, eu am soluțiile".

Mai mult, înțelegerea reciprocă este simetrică, și această simetrie ajută să te simți parte dintr-o comunitate. Oferirea de sfaturi este însă asimetrică. Îl încadrează pe sfătuitor ca fiind mai înțelept, mai rațional, mai stăpân pe situație – pe scurt, superior. Și asta contribuie la efectul de distanțare.

Ideea că a da sfaturi poate să denote superioritate subliniază o observație apărută într-o recenzie la o lucrare. Făcând comentarii pe baza cărții *After You've Gone* [„După ce ai plecat"] a lui Alice Adams, criticul Ron Carlson a explicat că titlul face referire la scrisoarea unei femei către un bărbat care a părăsit-o pentru o femeie mai tânără. Conform lui Carlson, femeia își informează fostul iubit despre viața ei „și apoi continuă bombardându-l cu sfaturi înțelepte. Aici este evident că se comportă cu superioritate..." Deși nu cunoaștem intenția femeii care a scris povestea, e evident că bărbatul care a făcut recenzia privește arta de a da sfaturi ca pe o formă de atac și i se pare că acela care oferă sfaturi adoptă o poziție de superioritate.

Drumuri paralele

Aceste diferențe par să fi prins rădăcini cu mult timp în urmă, în perioada de creștere. O fată de șaisprezece ani mi-a spus că își petrece timpul liber mai mult cu băieții decât cu fetele. Ca să îmi testez ideile, am întrebat-o dacă și băieții, și fetele vorbesc despre problemele lor. „Da", m-a asigurat ea, „toți o fac". „Și o fac în același fel?", am întrebat. „Ah, nu. Fetele continuă la nesfârșit. Băieții deschid subiectul, unul dintre ei vine cu o soluție, după care închid discuția."

Nemulțumirile femeilor și ale bărbaților legate de felurile lor diferite de a gestiona discutarea problemelor apar din cauză că interpretările bazate pe un anumit sistem sunt aplicate la discuții care se poartă după un sistem diferit. Băieții și bărbații nu reacționează unii față de alții în felul în care reacționează femeile atunci când discută despre probleme. Rădăcinile modului diferit în care bărbații răspund la discuțiile despre probleme mi-au devenit clare când am comparat

transcrierea unei conversații dintre doi băieți de clasa a zecea cu transcrierea unor conversații dintre fete, extrase din filmările înregistrate ca parte a unui proiect de cercetare referitor la discuțiile dintre prieteni, care fusese inițiat de psihologul Bruce Dorval.

Examinând conversațiile înregistrate, am observat că băieții și fetele, deși manifestau o profundă preocupare pentru interlocutor, o făceau în moduri diferite – moduri care explică diferențele ce apar în conversațiile de zi cu zi dintre femei și bărbați. Perechile de câte două fete, atât cele din clasa a șasea, cât și cele din clasa a zecea, au vorbit pe larg despre problemele uneia dintre fete. Cealaltă fată a încurajat-o să ofere detalii spunându-i „Înțeleg" și dându-i dovezi de susținere. Următoarele fragmente din transcrieri arată diferența mare dintre fete și băieți.

Fetele de clasa a zecea vorbeau despre problemele pe care le avea Nancy cu prietenul și cu mama ei. S-a întâmplat ca Nancy și Sally să fie plecate într-o excursie în alt stat. Nancy a părăsit brusc grupul și a revenit mai devreme acasă, ca urmare a insistențelor mamei ei. Nancy a fost supărată că a trebuit să plece mai repede. Sally a alinat-o pe Nancy, spunându-i că plecarea ei bruscă i-a marcat și pe prietenii ei.

NANCY: Doamne, ce *aiurea* a fost. Nu mi-a venit să cred că m-a făcut să plec acasă.

SALLY: Mi s-a părut totuși destul de ciudat; adică acum ne pregăteam să ieșim, și în clipa următoare Nancy spune: „Îmi pare rău, dar trebuie să plec". [*Ambele râd.*] Nu știam ce se petrece, și Judy vine la mine și-mi șoptește (toată lumea aude): „Știi că Nancy pleacă acasă?" Iar eu reacționez: „Poftim?" [*Ambele râd.*] „Nancy pleacă acasă". Eu spun: „De ce?", iar ea: „Mama ei o obligă", iar eu [*Face o grimasă*]: „Ah". Judy se întoarce și spune: „Nancy a plecat". Ei bine, eu am răspuns: „Foarte frumos din partea ei, nici măcar n-a venit să-și ia rămas-bun". Și ea

a explodat. Iar eu [*imitând ridicarea vocii*]: „*Hai, gata!*" A fost supărată, Judy. Îmi venea să zic: „Doamne!"...

Sally a răspuns la problemele prietenei sale confirmându-i amărăciunea pe care o simțea Nancy fiindcă mama ei îi ceruse să revină mai repede acasă, spunându-i că plecarea ei îi întristase pe prieteni. În schimb, transcrierea unei conversații dintre băieți de aceeași vârstă arată cât de diferit răspund unul față de celălalt la exprimarea unor neplăceri.

Și băieții de clasa a zecea au sentimente profunde. Și discuția lor este tot despre probleme, dar diferența e evidentă: ei nu se concentrează asupra problemelor unuia, urmărind, explorând și dezvoltând subiectul, ci fiecare vorbește despre propriile neplăceri și le catalogheză pe ale celuilalt ca lipsite de importanță.

În primul fragment din conversația acestor băieți, Richard spune că se simte prost din cauză că o prietenă de-a lui, Mary, nu are cu cine să meargă la o petrecere, iar Todd îi alungă îngrijorarea:

RICHARD: Doamne, o să îmi pară foarte rău pentru ea dacă rămâne acasă.

TODD: Nu o să rămână acasă, e absurd. De ce nu întreabă pur și simplu pe cineva?

Totuși, Todd este la rândul lui supărat din cauză că nici el nu are cu cine să meargă la acea petrecere. Spune că nu vrea să o invite pe Anita, iar Richard, drept replică, revine la problema lui:

TODD: M-am simțit așa prost seara trecută, când a venit la mine și a început să-mi vorbească.

RICHARD: De ce?

TODD: Nu știu, cred că m-am simțit stânjenit.

RICHARD: **N-o să pricep niciodată asta.** [*Râde.*]

Richard nu numai că nu se străduiește să dea impresia că înțelege, ci chiar recunoaște deschis că nu înțelege, după cum se vede din replica scrisă cu litere îngroșate.

Richard îi spune apoi lui Todd că se teme că are probleme cu băutura. Todd îi răspunde îndreptând discuția către ceva ce îl deranjează pe el: sentimentele sale de înstrăinare.

RICHARD: Când am condus-o pe Anne acasă noaptea trecută, mi-a spus în față tot felul de lucruri neplăcute.

TODD: Serios?

...

RICHARD: Știi când a aflat despre ce s-a petrecut joia trecută între mine și Sam?

TODD: Îhî.

RICHARD: Știa despre asta. Mi-a spus-o – iar apoi a început să vorbească despre băutură. Știi?... Apoi a spus: „Știi cât de mult îi rănești pe toți când bei? Ești întotdeauna irascibil". Și a zis pur și simplu: „Nu-mi place. L-ai jignit pe Sam. L-ai jignit pe Todd. Ai jignit-o pe Mary. Ai jignit-o pe Lois".

...

Știi, când mi-a spus, cred că am fost destul de șocat. [*Pauză*] Nu beau chiar atât de mult.

TODD: **Încă mai vorbești cu Mary, atât de mult, vreau să zic?**

RICHARD: Dacă încă mai vorbesc cu Mary?

TODD: Mda, pentru că... de-asta am fost supărat vineri.

RICHARD: De ce?

TODD: Uite de-aia.

RICHARD: De ce?

TODD: Pentru că nu știam de ce voi pur și simplu... Adică doar urcasem să-mi iau niște lucruri, și voi nu v-ați mai întors. Mi-am spus: „În regulă, nu-mi pasă. O să înceapă chestia asta din nou".

După cum arată replica evidențiată, când Richard spune că este supărat din cauză că Anne i-a zis că s-a purtat urât când

era beat, Todd răspunde aducând în discuție propria lui preocupare: se simte exclus și s-a simțit rănit când Richard a dispărut de la petrecere cu prietena lui, Mary.

De-a lungul conversației, Todd își exprimă nefericirea pe care i-o provoacă sentimentul de înstrăinare și de excludere. Richard răspunde încercând să-l abată de la propriile trăiri. Când Todd spune că nu s-a simțit în largul lui la petrecerea de noaptea trecută, Richard îl contrazice:

RICHARD: **Cum de nu te-ai simțit în largul tău? Îi știai pe Lois și pe Sam.**

TODD: Nu știu. Pur și simplu nu m-am simțit în largul meu și, în plus, noaptea trecută la petrecere, Sam se învârtea peste tot, le știa pe toate fetele din asociația studențească. Erau vreo cinci.

RICHARD: **Nu, nu e așa.**

TODD: Cunoștea o mulțime de oameni. Era... nu știu.

RICHARD: **Doar pe Lois. Nu cunoștea pe toată lumea.**

...

TODD: Pur și simplu nu m-am simțit deloc în largul meu în ziua aia. Adică așa a fost atunci...

RICHARD: De ce?

TODD: Nu știu. Nici la școală nu mă mai simt bine.

RICHARD: Mă refeream la noaptea trecută, vreau să spun...

TODD: Cred că știu prin ce trece acum Ron Cameron. [*Râde.*]

RICHARD: [*Râde.*] **Nu, nu cred că te simți la fel de prost ca Ron Cameron.**

TODD: Glumeam.

RICHARD: Hmm. **De ce te-ai simți? Cunoști mai mulți oameni...**

TODD: Nu mai pot vorbi cu nimeni.

RICHARD: **Cunoști mai mulți oameni decât mine.**

Spunându-i lui Todd că sentimentele lui sunt nejustificate și de neînțeles, Richard nu vrea să dea de înțeles că nu îi pasă.

În mod clar încearcă să-l consoleze pe prietenul lui, să-l facă să se simtă mai bine. El intenționează să spună: „Nu ar trebui să te simți prost, căci problemele tale nu sunt atât de grave".

Împărtășirea problemelor

Modul foarte diferit în care femeile reacționează la exprimarea problemelor este dramatizat într-o povestire scurtă a lui Alice Mattison, intitulată *New Haven* [„Cer nou"]. Eleanor îi spune lui Patsy că s-a îndrăgostit de un om căsătorit. Patsy se arată, în prima fază, înțelegătoare, apoi îi prezintă o situație asemănătoare despre o experiență similară:

– Ei bine, spune Patsy, știu cum te simți.

– Știi?

– Într-un fel, da. Cred că pot să-ți spun. Am avut, timp de doi ani, o relație cu un bărbat însurat.

Patsy îi povestește apoi lui Eleanor despre legătura ei amoroasă și despre ceea ce simte referitor la asta. După ce dezbat amândouă aventura lui Patsy, aceasta din urmă spune:

– Dar îmi vorbeai despre acest bărbat și te-am întrerupt. Îmi pare rău. Vezi? Sunt egocentrică.

– E în regulă.

Dar Eleanor este din nou mulțumită.

Conversația revine apoi la relația lui Eleanor, aflată în stadiu incipient. Astfel, Patsy răspunde inițial prin confirmarea sentimentelor lui Eleanor și prin prezentarea unei experiențe care accentuează similitudinea, apoi o încurajează pe Eleanor să spună mai multe. În cadrul situației similare a lui Patsy, potențiala asimetrie, inerentă atunci când se prezintă probleme personale, este evitată, și prietenia își recapătă echilibrul.

Lui Eleanor i-a făcut plăcere să discute cu Patsy datorită faptului că au împărtășit aceeași viziune asupra problemelor,

și asta le-a întărit prietenia. Deși Eleanor a adus în discuție propria aventură, nu a dat foarte multe detalii până când Patsy nu a îndemnat-o să o facă. Într-o altă povestire a aceleiași autoare, *The Knitting* [„Urzeala"], o femeie numită Beth stă alături de sora ei într-un spital psihiatric, pentru a o vizita pe fiica surorii sale, Stephanie. În timpul ăsta, Beth primește un telefon supărător de la iubitul ei, Alec. Aducându-și astfel aminte despre problemele ei, vrea să le discute cu sora ei, dar se abține, pentru că aceasta nu o întreabă. În schimb, simte că i se cere să se focalizeze pe problema surorii ei, care reprezintă motivul vizitei sale.

I-ar plăcea să vorbească despre neînțelegerile nemărturisite pe care le are cu Alec de câteva săptămâni, dar sora ei nu o întreabă ce-a vorbit la telefon. Atunci, Beth crede că ar trebui să vorbească despre Stephanie.

În aceste povestiri, femeile țin în echilibru un sistem delicat, prin care discutarea problemelor este folosită pentru a le confirma sentimentele și pentru a crea senzația de apartenență la o comunitate.

Când femeile analizează felul în care bărbații comunică cu ele, îi judecă în conformitate cu standardele stilurilor conversaționale specifice femeilor. Femeile arată că le pasă, fiind atente la expunerea problemelor celuilalt și punând întrebări. Faptul că bărbații schimbă subiectul echivalează pentru femei cu lipsa de bunăvoință – o deficiență de intimitate –, dar evitarea adresării de întrebări ar putea fi la fel de bine un mod de a respecta nevoia de independență a celuilalt. Când Eleanor îi spune lui Patsy că este îndrăgostită de Peter, Patsy o întreabă: „Te culci cu el?" Această explorare amănunțită a situației lui Eleonor ar putea să le pară multor bărbați – și anumitor femei – deranjantă, deși Eleonor o resimte drept o manifestare de interes care le hrănește prietenia.

Femeile tind să arate înțelegere față de sentimentele unei alte femei. Când bărbații încearcă să le liniștească pe femei, spunându-le că situația în care se află nu este chiar așa rea, femeile au senzația că sentimentele lor sunt minimalizate sau

că nu sunt luate în seamă. Din nou, se confruntă cu o deficiență de intimitate tocmai când se așteptau ca aceasta să sporească. Încercând să declanșeze o comunicare simetrică, se trezesc într-una asimetrică.

Un alt fel de simetrie

Conversația dintre Richard și Todd arată că, deși răspunsurile băieților sunt asimetrice dacă sunt analizate separat – căci fiecare respinge îngrijorările celuilalt –, analizate împreună, ele sunt simetrice. Todd răspunde la îngrijorarea lui Richard în privința situației sale cu băutura exact în același mod în care Richard răspunde la sentimentele de înstrăinare ale lui Todd – și anume, prin negarea existenței unei probleme.

RICHARD: Nu îmi vine, omule, adică, după ce a spus Anne aseară, pur și simplu nu îmi vine să fac asta.

TODD: **Nu cred că a fost în sensul ăsta. Chiar și tu știai că nu era mare scofală.**

RICHARD: O, dar Anne... Sam i-a spus lui Anne că am căzut de pe dig.

TODD: **E o minciună.**

RICHARD: Nu am căzut. Am alunecat, dar m-am redresat.

TODD: **Nu-ți face griji.**

RICHARD: Dar îmi fac, oarecum. Mă simt ciudat față de Sam. Nu vreau să o fac în fața voastră.

TODD: **Nu contează, pentru că uneori, când cazi în fund, ești simpatic.**

Todd neagă faptul că Richard fusese atât de beat încât să se clatine („Este o minciună"), iar apoi spune că și dacă și-ar fi pierdut controlul, nu ar fi fost un lucru rău, ci mai degrabă simpatic.

În interpretarea acestei conversații între băieții de clasa a zecea, am văzut inițial asigurările și respingerile afirmațiilor celuilalt, precum și dezvăluirile reciproce ale problemelor lor, în termeni de conexiune și de similaritate. Dar este posibilă și

o altă perspectivă. Conversația lor este impresionantă tocmai pentru că a fost bazată pe asimetrii de statut – sau, mai precis, pe o deviere a unor astfel de asimetrii. Când Todd își expune problemele, se pune pe sine într-o poziție potențial inferioară și îl invită pe Richard să adopte o poziție superioară, prin respingerea problemelor și prin oferirea asimetrică de sfaturi sau de compătimire. Expunându-și propriile probleme, Richard refuză să adopte poziția superioară și restaurează raportul lor simetric, trimițând metamesajul: „Suntem doi indivizi care încearcă să răzbească într-o lume care e dură cu amândoi și suntem la fel de capabili să ne descurcăm".

Din această perspectivă, reacția pe care ar fi putut-o avea o femeie – de exemplu, spunând: „Înțeleg cum te simți; probabil te simți groaznic; și eu m-aș simți la fel dacă mi s-ar fi întâmplat mie" – ar fi avut un cu totul alt înțeles pentru băieți, căci ei ar fi avut tendința să o interpreteze prin lentila statutului. Un astfel de răspuns ar trimite un metamesaj de genul: „Da, știu, ticălos incompetent, știu cât de groaznic trebuie să te fi simțit. Dacă aș fi și eu la fel de incompetent ca tine, m-aș simți la fel. Dar, din fericire pentru tine, nu sunt, așa că pot să-ți dau o mână de ajutor, pentru că sunt prea bun pentru a fi tulburat de o problemă ca asta". Cu alte cuvinte, nu faci pe compătimitorul, dar dai dovadă de generozitate, în vreme ce compătimirea este potențial condescendentă.

Femeile sunt adesea nemulțumite de reacțiile pe care le obțin de la bărbați când încearcă să discute despre probleme, iar bărbații sunt deseori nemulțumiți pentru că sunt acuzați că răspund greșit, când, de fapt, vor să fie de ajutor. Richard și Todd par satisfăcuți cu felul lor de a reacționa la problemele pe care le au. Și acest tip de comportament are sens. Când bărbații și femeile își vorbesc unii altora, problema este că fiecare așteaptă un alt tip de răspuns. Abordarea bărbatului urmărește indirect să liniștească spiritele prin atacarea cauzei lor. De vreme ce femeile se așteaptă ca sentimentele lor să fie susținute, abordarea bărbaților le dă sentimentul că sunt atacate ele însele.

„Nu întreba"

Discuțiile despre probleme reprezintă doar una dintre numeroasele sarcini ale conversației, pe care femeile și bărbații le percep diferit și care, în consecință, provoacă probleme în comunicarea dintre ei. O alta este faptul de a cere informații. Și cauzele acestei diferențe se pot identifica în asimetriile dintre statut și conexiune.

Un bărbat și o femeie se aflau lângă centrul de informații, la Washington Folk Life Festival, un complex de tarabe și expoziții. „Întreabă tu", îi spunea bărbatul femeii. „Eu nu întreb."

Stând pe scaunul din față al mașinii, lângă Harold, Sybil fierbea de furie. Se învârteau de o jumătate de oră căutând o stradă despre care el era sigur că se afla în apropiere. Sybil era furioasă nu pentru că Harold nu cunoștea drumul, ci pentru că insista să îl găsească, în loc să oprească și să întrebe pe cineva. Furia ei era generată de faptul că îi privea comportamentul prin lentilele ei: dacă s-ar fi aflat ea la valon, imediat ce și-ar fi dat seama că nu știa încotro să o ia, ar fi rugat pe cineva să-i îndrume, și acum ar fi fost instalați confortabil în sufrageria prietenilor lor, în loc să se învârtă aiurea și să piardă timpul. De vreme ce Sybil nu se simțea stânjenită să ceară îndrumări, refuzul lui Harold de a întreba era pentru ea complet lipsit de sens. Dar, în lumea lui Harold, lucrul cel mai bun pe care-l putea face era să se învârtă până găsea drumul, din moment ce ideea de a cere ajutor nu îl făcea să se simtă în largul lui. El evita această stânjeneală și încerca să-și mențină imaginea de persoană autonomă.

De ce bărbații refuză de regulă să ceară îndrumări sau alt gen de informații? Și – o întrebare la fel de logică – de ce multe femei nu o fac? În conformitate cu paradoxul independenței și al intimității, în adresarea de întrebări sau oferirea de informații sunt implicate două metamesaje simultane și diferite. Bărbații tind să se focalizeze pe unul, femeile, pe celălalt.

Când oferi informații, informația în sine este mesajul. Dar faptul că tu deții informația și persoana cu care vorbești nu o

are transmite metamesajul superiorității. Dacă relațiile sunt inerent ierarhice, atunci cel care are mai multe informații de dat este încadrat ca aflându-se pe o treaptă superioară, fiindcă este mai bine informat și mai competent. Din această perspectivă, găsirea drumului de unul singur este o parte esențială a independenței pe care bărbații o percep drept o condiție a respectului de sine. Dacă respectul de sine este cumpărat cu prețul câtorva minute în plus din timpul călătoriei, prețul merită.

Pentru că sunt implicite, este greu să se vorbească despre metamesaje. Când Sybil îl imploră pe Harold să-i spună de ce nu se oprește ca să întrebe pur și simplu pe cineva, el răspunde în termeni legați de mesaj, de informație. Spune că nu are rost să întrebe, pentru că cel întrebat s-ar putea să nu știe și să îi dea indicații greșite. Asta are, teoretic, sens. Sunt multe țări – spre exemplu, Mexic – unde procedura standard este să inventezi explicații în loc să nu oferi informația care ți se cere. Dar explicația lui Harold o nemulțumește pe Sybil deoarece nu are sens pentru ea. Deși își dă seama că cineva ar putea să ofere indicații greșite, crede că este relativ improbabil și, cu siguranță, nu se poate întâmpla de fiecare dată. Și, chiar dacă s-ar întâmpla, oricum nu ar fi într-o situație mai proastă decât cea în care se găseau atunci.

O parte a motivului abordării lor diferite este acela că Sybil crede că o persoană care nu știe răspunsul va recunoaște asta, căci este ușor să spui: „Nu știu". Dar Harold consideră că este umilitor să admiți că nu știi, astfel că oamenii ar putea să-și dea cu presupusul. Din cauza premiselor lor diferite și a invizibilității încadrării, Harold și Sybil nu pot să-și rezolve divergențele; tot ce reușesc este să-și amplifice frustrările. Menținerea discuției la nivelul mesajului este un lucru obișnuit, acesta fiind nivelul de care suntem profund conștienți. Dar este puțin probabil ca asta să rezolve neînțelegerile, de vreme ce motivațiile noastre adevărate se găsesc altundeva.

Dacă informațiile, ajutorul sau indicațiile oferite îi sunt de folos celuilalt, legăturile se consolidează. Dar, în cazul actelor asimetrice, se creează o ierarhie: dacă prin oferirea informațiilor

cineva e încadrat ca expert, superior în cunoaştere, şi celălalt ca neinformat, inferior în cunoaştere, atunci este vorba despre o negociere a statutului.

Este evident că există multe situaţii când cei care dau informaţii ocupă o treaptă superioară de statut. De exemplu, părinţii le oferă explicaţii copiilor şi le răspund la întrebări, la fel cum profesorii le oferă elevilor informaţii. O conştientizare a acestei dinamici, conform antropologului Harumi Befu, stă la baza unui imperativ de politeţe la dineurile japoneze. Pentru a-l ajuta pe participantul care deţine cel mai ridicat statut să domine conversaţia, ceilalţi participanţi trebuie să îi pună întrebări la care ştiu că el poate să răspundă în deplină cunoştinţă de cauză.

Din cauza acestui potenţial pentru asimetrie, unii bărbaţi refuză să primească informaţii de la alte persoane, îndeosebi de la femei, şi unele femei sunt reticente să afirme, mai ales faţă de bărbaţi, că deţin informaţii despre anumite lucruri. De exemplu, un bărbat cu care am discutat despre această dinamică mi-a spus ulterior că perspectiva mea l-a ajutat să înţeleagă o observaţie făcută de soţia lui. Urcaseră în maşina lor şi se pregăteau să meargă într-un loc pe care ea îl ştia bine, iar el, deloc. Rezistând conştient impulsului de a conduce pur şi simplu şi de a găsi singur drumul, a întrebat-o pe soţia lui dacă ştie cel mai bun traseu până acolo. Ea i-a spus pe unde s-o ia, apoi a adăugat: „Dar nu ştiu ce să zic. Pe acolo aş merge eu, dar s-ar putea să existe un drum mai bun". Comentariul ei a fost o cale de a redresa dezechilibrul de putere creat de faptul că ea ştiuse ceva ce el nu ştia. De asemenea, găsise tactica potrivită şi pentru situaţia în care el s-ar fi hotărât să nu-i urmeze sfatul. Mai mult, informaţiile s-au încadrat în categoria „sugestii", nu „indicaţii".

„Oricât de greu ar fi, o repar eu"

Asimetria implicată de deţinerea şi oferirea de informaţii se regăseşte şi în deţinerea şi demonstrarea priceperii în a repara

lucruri – atitudine pe care am observat-o în felul în care bărbații abordează discuțiile despre probleme. Pentru a explora în continuare încadrarea implicată de repararea de lucruri, voi prezenta o mică situație cu care m-am confruntat personal.

Neputând să îndepărtez micul capac care acoperea compartimentul bateriei de la fotometrul aparatului meu de fotografiat, am dus aparatul la un magazin foto și am cerut ajutor. Vânzătorul a încercat să scoată capacul, mai întâi cu o monedă, apoi cu un instrument special. Nereușind, a declarat capacul ca fiind blocat iremediabil. Mi-a explicat motivul (fusese strâns înainte de a avea firele aranjate) și apoi mi-a explicat în detaliu cum aș putea face fotografii fără fotometru, prin potrivirea luminozității cu deschiderea diafragmei, în conformitate cu schema inclusă în rolele filmului. Deși știam că nu voi adopta niciodată sistemul lui, l-am ascultat cu politețe, mimând interesul și notând cu sârguință exemplele lui, bazate pe un film cu ASA 100, căci se încurcase când încercase să dea exemple bazate pe un film cu ASA 64. Apoi, mi-a zis că metoda lui este, de fapt, superioară folosirii unui fotometru. Astfel, a minimalizat semnificația incapacității lui de a scoate capacul și s-a încadrat pe sine drept deținătorul unei informații folositoare, aflat în poziția de a-mi fi rezolvat problema, chiar dacă nu reușise să-mi repare aparatul. Acest bărbat a vrut să mă ajute – ceea ce apreciez cu sinceritate –, dar a vrut totodată să demonstreze că deținea informația și priceperea necesare pentru a mă ajuta, chiar dacă nu era așa.

Aici operează un fel de contract social. Multe femei nu doar că se simt în largul lor să ceară ajutor, dar simt că este o obligație de onoare să-l caute, să-l accepte și, în schimb, să își arate aprecierea. În ceea ce-i privește pe bărbați, mulți simt o obligație de onoare să îndeplinească cererea de ajutor, fie că este sau nu pe placul lor să o facă. Un bărbat mi-a relatat o situație cu o vecină care l-a întrebat dacă poate să-i repare mașina care se tot oprea. A petrecut mai mult timp decât își permitea uitându-se la mașina ei și a conchis că nu avea sculele necesare pentru a face reparația. Din cauză că nu a reușit să-i rezolve problema,

s-a simțit prost. Parcă simțind asta, ea i-a spus a doua zi, și apoi din nou în ziua următoare, că mașina mergea mult mai bine, chiar dacă el știa că nu făcuse nimic pentru a-i îmbunătăți starea de funcționare. Există un echilibru între cererea de ajutor și manifestarea aprecierii. Femeile și bărbații par la fel de obligați într-o asemenea situație: ea s-a simțit obligată să-i arate apreciere, chiar dacă el nu reușise să o ajute, iar el s-a simțit obligat să investească mai mult efort și timp decât avea la dispoziție, încercând s-o ajute.

Un alt exemplu al contractului social de a cere ajutor și de a arăta apreciere s-a petrecut la un colț de stradă, în New York. O femeie a ieșit de la metrou la intersecția dintre Twenty-third Street și Park Avenue South și, pe moment, nu și-a dat seama în ce parte s-o ia pentru a ajunge pe Madison Avenue. Știa că Madison se află la vest de Park, astfel că ar fi putut, cu puțin efort, să-și dea seama încotro să meargă. Dar, fără să se fi gândit dinainte la asta, a întrebat prima persoană care i-a apărut în cale. Aceasta, un bărbat, i-a spus că Madison nu se întindea așa de mult spre sud. Ea știa că nu era adevărat. Mai mult, între timp, reușise să se orienteze, dar, în loc să spună: „Ba da, vine până aici" sau „Nu contează, nu am nevoie de ajutorul dumneavoastră", a găsit o modalitate de a se comporta ca și cum el chiar o ajutase. A întrebat: „În ce parte este vestul?" și, după ce bărbatul i-a arătat, a spus: „Mulțumesc. O s-o iau spre vest".

Din punctul de vedere al obținerii de informații, această întâlnire a fost absurdă de la cap la coadă. Femeia nu avea cu adevărat nevoie de ajutor, iar bărbatul nu se afla în poziția de a i-l oferi, dar primirea de indicații cu privire la drum nu fusese cel mai important lucru. Ea folosise ritualul banal de a cere indicații despre drum nu doar – și nu în primul rând – pentru a ști încotro să o ia, ci pentru a-și consolida conexiunea cu masa de oameni din marele oraș, prin realizarea unui contact pasager cu unul dintre aceștia. Cererea de ajutor a fost doar un automatism al ei.

„O să te ajut chiar dacă o să-ți fie foarte greu"

Martha a cumpărat un computer și avea nevoie să învețe să-l folosească. După ce a studiat manualul și a făcut ceva progrese, rămăsese totuși cu destule nedumeriri, așa că a mers la magazinul de unde l-a cumpărat și a cerut ajutor. Bărbatul căruia i se dăduse sarcina să o ajute a făcut-o să se simtă cea mai proastă ființă din lume; a folosit un limbaj tehnic, astfel că, de fiecare dată când îl întreba sensul unui cuvânt, se simțea mai incompetentă, o impresie accentuată de tonul pe care-i răspundea bărbatul, un ton care trimitea metamesajul: „Este ceva evident; toată lumea știe asta". I-a explicat lucrurile cu atâta grabă, încât ei i-a fost imposibil să le țină minte. Când a ajuns acasă, și-a dat seama că nu-și putea aminti ce anume i se explicase, nici măcar lucrurile pe care le înțelesese în momentul când ascultase explicațiile.

În continuare nedumerită și având emoții în privința interacțiunii, Martha a revenit la magazin o săptămână mai târziu, hotărâtă să nu plece fără informația de care avea nevoie. Însă, de această dată, persoana însărcinată să o ajute era femeie. Experiența primirii de ajutor a fost cu totul diferită. Femeia a evitat să folosească termeni tehnici, iar dacă a folosit unul, a întrebat-o pe Martha dacă înțelegea la ce se referea și, când ea a recunoscut că nu pricepea, i l-a explicat simplu și clar. Femeia i-a răspuns la întrebări pe un ton ce nu insinua că oricine ar trebui să știe asta. Și, când a vrut să-i arate cum se face ceva, a pus-o pe Martha să facă, în loc să demonstreze ea, și Martha să privească. Stilul diferit al acestei „profesoare" a făcut-o pe Martha să se simtă ca un alt fel de „elev": mai degrabă unul competent decât unul prost, nefiind umilită de necunoașterea ei.

Desigur, nu toți bărbații oferă informații într-un mod care-i încurcă și-i umilește pe învățăcei. Mulți profesori înzestrați sunt bărbați. Și nu toate femeile oferă informații într-un mod care le facilitează elevilor înțelegerea. Dar multe femei relatează experiențe similare cu cea a Marthei, mai ales când este vorba despre computere, automobile și alte echipamente

mecanice; ele susțin că se simt mult mai în largul lor când primesc explicații de la alte femei. Motivul constă în diferitele semnificații pe care oferirea de ajutor le atrage după sine. Dacă femeile sunt focalizate pe conexiune, ele vor fi motivate să minimalizeze diferența de pricepere și să se facă înțelese. De vreme ce scopul lor este să mențină aparența de similitudine și de statut egal, împărtășirea cunoașterii ajută la echilibrarea scorului. Tonul vocii lor trimite metamesaje de susținere, nu de desconsiderare, deși „susținerea" în sine poate să fie resimțită drept condescendență.

Dacă un bărbat se focalizează pe negocierea statutului și simte că cineva trebuie să dețină poziția de superioritate, s-ar putea să se simtă mai în largul lui atunci când el este cel care domină. Convingerea lui că deținerea de informații, cunoștințe sau priceperi îl plasează într-o poziție de superioritate intervine în felul său de a vorbi. Faptul că uneori bărbații par să vorbească intenționat într-un mod care face ca explicațiile lor să fie dificil de înțeles poate fi din cauză că sentimentul plăcut de a ști mai mult este accentuat când elevul *nu* înțelege. Marja confortabilă de superioritate se reduce odată cu fiecare informație nouă dobândită de elev. Sau poate, pur și simplu, îi preocupă mai mult etalarea cunoașterii și a priceperii superioare decât împărtășirea cunoașterii.

Un coleg familiarizat cu ideile mele mi-a spus că observase o dovadă a acestei diferențe la o conferință academică. O femeie care prezenta o lucrare se tot oprea și întreba publicul: „Mă puteți urmări?" Colegul meu a presupus că principala ei grijă era ca publicul să înțeleagă ceea ce spune. Când el și-a prezentat propria lucrare, principala sa preocupare a fost să nu fie subapreciat de public – și, din câte își dăduse seama, o preocupare similară îi motivase și pe ceilalți bărbați care prezentaseră lucrări. Din această perspectivă, dacă acoperirea urmelor pentru a evita eventuale atacuri atrage după sine neclaritatea expunerii, acesta este un preț care merită plătit.

Asta nu înseamnă că femeile nu își doresc să se simtă informate sau puternice. Într-adevăr, faptul că întrebi pe cineva

dacă poate să îți urmărească expunerea te poate încadra pe o poziție de superioritate, dar se pare că deținerea de informații, cunoașterea sau priceperea în mânuirea obiectelor nu este prima măsură a puterii pentru majoritatea femeilor. Mai degrabă ele simt că le crește puterea dacă pot fi de ajutor. În plus, dacă pentru ele conexiunea contează mai mult decât să fie independente și să se bazeze pe propriile puteri, ele se simt mai puternice când comunitatea este puternică.

„Ai încredere în mine"

O femeie mi-a spus că nu i-a venit să creadă când soțul ei a adus vorba despre o jignire adusă cu câțiva ani înainte. Ea nu reușise să pornească aparatul video ca să înregistreze filme difuzate de HBO. Soțul ei se uitase la video și declarase că acesta nu putea îndeplini funcția respectivă. În loc să accepte afirmația lui, ea l-a rugat pe vecinul lor, Harry, să arunce o privire, căci acesta îi reparase cândva aparatul respectiv. Concluzia lui Harry a fost aceeași cu a soțului, care s-a mâniat că soția lui nu a avut încredere în priceperea sa. Când a adus vorba despre asta, după mai mulți ani, soția a exclamat uluită: „Încă îți mai aduci aminte? Harry a murit!" Incidentul, deși nesemnificativ pentru soție, a afectat profund respectul de sine al soțului ei, deoarece a pus sub semnul îndoielii cunoașterea și priceperea sa în sfera lumii mecanice.

Încrederea în priceperea bărbatului este, de asemenea, o problemă între Felicia și Stan, un alt cuplu. Stan se înfurie atunci când el se află la volan și Felicia tresare de frică. „Nu am avut niciodată vreun accident de mașină!", protestează el. „De ce nu ai încredere în felul cum conduc?" Felicia nu îl poate face să-i înțeleagă temerile – și anume, că nu îi e frică de felul în care conduce *el* în particular, ci este înspăimântată de condus, în general. Și, mai mult, ea nu poate înțelege de ce un aspect minor, cum ar fi o tresărire, ar trebui să declanșeze o asemenea reacție vehementă.

„Fii drăguț"

Deținerea cunoașterii și a îndemânării poate să întărească încrederea în sine atât a femeilor, cât și a bărbaților, dar atributul cunoașterii ține în mod fundamental de noțiunea noastră de masculinitate mai degrabă decât de conceptul nostru de feminitate. Femeile, conform convenției, sunt mai înclinate să aducă laude decât să ofere informații. Faptul că se așteaptă ca femeile să aducă laude s-a reflectat într-un poster, afișat în toate oficiile poștale din Statele Unite, prin care clienții erau invitați să trimită critici, sugestii, întrebări și aprecieri. Trei dintre aceste patru acte lingvistice au fost reprezentate prin imagini cu bărbați; doar aprecierile au fost reprezentate prin imaginea unei femei cu un zâmbet larg întipărit pe chip, cu un gest de aprobare făcut cu degetele și cu o aureolă în jurul capului. Aureola este, în mod special, interesantă, căci arată că oferirea aprecierii îl încadrează pe vorbitor în categoria „drăguț".

Formularea de laude, asemenea oferirii de informații, este o acțiune inerent asimetrică, fiindcă îl încadrează pe vorbitor ca fiind superior, aflându-se în poziție de a judeca performanțele altuia. Femeile pot fi de asemenea încadrate ca superioare prin activitățile lor clasice de ajutorare ca mame angajate, asistente medicale, îndrumători și psihologi. În multe dintre aceste roluri însă – mai ales în cele de mamă și de asistentă medicală –, ele pot fi de asemenea văzute ca făcând ceva ce li se cere.

Suprapunerea motivațiilor

Când se găsesc în ipostaza de a oferi ajutor, femeile și bărbații îndeplinesc de obicei diferite tipuri de sarcini. Dar chiar și aceeași sarcină poate fi abordată având în vizor scopuri diferite, și această diferență ne face, probabil, să judecăm greșit intențiile celorlalți. Sfârșitul istorisirii mele despre aparatul de fotografiat subliniază acest lucru. La o reuniune de familie, am adus aparatul ca să-l vadă cumnatul meu, despre care se știe în rândul rudelor mele că este priceput la chestiuni mecanice.

L-a dus în atelierul lui și s-a întors o oră și jumătate mai târziu cu el reparat. Încântată și recunoscătoare, i-am spus fiicei lui: „Știam eu că o să-l încânte provocarea". „Cu atât mai mult", a subliniat ea, „atunci când e vorba să ajute pe cineva". Mi-am dat seama în acel moment că am luat interesul lui față de partea mecanică drept preocuparea sa cea mai mare, dar repararea aparatului era un mod de a arăta preocupare față de mine, de a mă ajuta prin efortul lui. Dacă femeile oferă ajutor în mod direct, cumnatul meu a oferit indirect ajutor, prin intermediul aparatului meu de fotografiat.

Un coleg care a auzit analiza pe care-o făceam acestei experiențe a considerat că am omis un aspect. El a subliniat faptul că mulți bărbați resimt plăcere când repară lucruri pentru că asta le accentuează sentimentul că dețin controlul, că sunt autonomi și capabili să domine lumea obiectelor. (Aceasta este esența tezei lui Evelyn Fox Keller – și anume, că ideea de știință care domină și controlează natura este esențial masculină în spirit.) El mi-a relatat un incident legat de o jucărie din plastic gen carusel, comandată pentru băiatul lui, care s-a dezasamblat în timpul transportului și a ajuns bucăți. Soția lui i-a dat jucăria unchiului ei, cunoscut în familie ca fiind priceput la reparații și căruia îi face plăcere să-i ajute pe ceilalți. Unchiul s-a chinuit mai multe ore și a reparat jucăria – chiar dacă nu valora probabil mai mult de câțiva dolari. Data următoare când s-au întâlnit, unchiul a adus vorba despre asta, spunând că a stat treaz toată noaptea în loc să admită că nu putea să asambleze jucăria. Colegul meu era convins că motivația de a dobândi controlul asupra obiectului din plastic fusese mai puternică decât motivația de a-i ajuta pe sora și pe nepotul lui, deși ambele existaseră.

Mai mult, acest bărbat a subliniat că el, la fel ca mulți alți bărbați, găsește o plăcere deosebită în a-și etala puterea asupra lumii obiectelor în beneficiul femeilor atrăgătoare. Mulțumirile și admirația pe care le primește sunt o sursă de plăcere și de satisfacție. Interpretarea lui la analiza mea revizuită a fost că eu și nepoata mea – ambele femei – am fi înclinate să vedem latura de ajutorare a unui act ca motivul „real" sau principal,

în timp ce el vedea ca motive principale plăcerea demonstrării priceperii, dobândirea succesului acolo unde expertul în aparate foto eşuase şi punerea la punct a capacului recalcitrant.

Elementul de negociere a statutului care caracterizează dorinţa multor bărbaţi de a arăta că sunt informaţi şi pricepuţi nu neagă conexiunea implicată de actul de ajutorare. Aceste elemente coexistă şi se hrănesc unul pe celălalt, dar tendinţele femeilor şi ale bărbaţilor de a acorda o importanţă relativ diferită statutului şi conexiunii au ca rezultat situarea în roluri asimetrice. Deprinse cu metamesajul conexiunii, multe femei se simt în largul lor când primesc şi oferă ajutor, deşi există cu siguranţă femei care se simt în largul lor doar în rolul celei care oferă ajutor şi susţinere. Mulţi bărbaţi, sensibili la dinamica statutului, la nevoia de a le ajuta pe femei şi la nevoia de a se baza pe propriile puteri, se simt în largul lor să ofere informaţii şi ajutor, dar nu şi să primească.

Perspectiva de pe un alt munte

Într-o povestire a lui Alice Mattison, *The Colorful Alphabet* [„Alfabetul plin de culoare"], un bărbat pe nume Joseph îl invită pe un alt bărbat, Gordon, să-l viziteze la ţară, unde se afla cu familia, deoarece soţia lui Gordon tocmai îl părăsise pe acesta. În timpul vizitei, s-au cărăţat pe un munte. La coborâre, oprindu-se să se odihnească, Gordon îşi dă seama că a uitat pe vârful muntelui vechiul rucsac al iubitei lui soţii. Joseph se oferă să urce înapoi să i-l ia, pentru că Gordon nu e obişnuit cu cărăţatul şi îl dor picioarele. Soţia lui Joseph pleacă împreună cu el, dar, fiind prea obosită să urce până în vârf, rămâne să îl aştepte undeva pe drum, urmând ca Joseph să îndeplinească misiunea de unul singur. Când revine şi se întâlnesc, el este cu mâinile goale: rucsacul nu era acolo. Joseph a zis că ştia că nu avea să-l găsească, deoarece văzuse, atunci când se opriseră cu toţii să se odihnească, un bărbat trecând pe lângă ei cu rucsacul în spate. Iată explicaţia oferită de el pentru că nu a spus pur şi simplu că a văzut pe cineva trecând cu rucsacul: „Nu am putut să-i spun lui Gordon

că l-am văzut, dar că nu am fost suficient de pe fază încât să i-l recuperez". În schimb, „a trebuit *să fac* ceva".

Epuizată de oboseală, soția nu era neapărat furioasă, ci mai degrabă nu îi venea să creadă. Nu putea înțelege cum de el a preferat să urce din nou muntele (și să o facă și pe ea să îl urce), în loc să recunoască faptul că a văzut pe cineva cărând rucsacul lui Gordon. „Nu aș fi făcut niciodată asta", a spus ea, dar reacția ei era mai mult de uluială decât de furie. A explicat: „Eu aș fi spus, pur și simplu. Aș fi fost supărată de lipsa mea de reacție – dar nu fiindcă astfel *știau* și ceilalți. Aspectul ăsta nu este așa important pentru mine". Soțul ei i-a răspuns însă: „O, pentru mine este întotdeauna foarte important".

Povestirea susține perspectiva pe care am avansat-o legată de stilul bărbaților. Joseph și-a dorit să-l ajute pe Gordon și nu a vrut să se știe faptul că a făcut ceva ce el percepea drept o prostie. Impulsul lui de a face ceva pentru a rezolva problema a fost mai puternic decât impulsul de a nu urca un munte de două ori. Dar ce m-a frapat cel mai mult la povestire a fost reflecția soției asupra experienței. Ea a gândit: „A fost unul dintre acele rare momente pe care, cu siguranță, nu mi le-aș fi putut imagina. Nu aș fi făcut niciodată ce a făcut el, nu mi-aș fi putut închipui și nu mi-ar fi venit în minte ceva de genul acesta – Joseph, pur și simplu, nu a fost *în locul meu*".

Acest fragment arată care poate să fie cea mai subtilă și totuși cea mai adâncă sursă de frustrare și de uimire ce rezultă din modurile diferite în care femeile și bărbații abordează lumea. Noi credem că știm cum este lumea și ne raportăm la ceilalți pentru a ne întări această convingere. Când îi vedem însă acționând ca și cum lumea ar fi un cu totul alt loc decât cel în care noi trăim, suntem zguduiți.

Ne raportăm la relația noastră cea mai apropiată ca la o sursă de confirmare și de liniștire. Când cei mai apropiați nouă au o reacție diferită de a noastră, când ei par să vadă aceeași scenă ca parte dintr-o piesă diferită, când spun lucruri pe care nu credem că le-am putea rosti în aceleași circumstanțe, baza pe care stăm pare să se cutremure, și temelia noastră devine

brusc nesigură. Dacă suntem capabili să înțelegem de ce se întâmplă așa – *de ce* și *cum* partenerii și prietenii noștri, cu toate că, în multe privințe, se aseamănă cu noi, *nu* sunt noi înșine, ci sunt diferiți din anumite puncte de vedere –, facem un pas crucial în direcția consolidării sentimentului că pământul de sub picioarele noastre e stabil.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL 3

„PUNE JOS ZIARUL ĂLA ȘI VORBEȘTE CU MINE!": DISCUȚII-STABILIRE-DE-CONEXIUNE ȘI DISCUȚII-STABILIRE-DE-RAPORT

Eram în sufrageria unei case și purtam o discuție cu un grup de femei care m-au invitat să mă alătur lor cu ocazia conferinței mele despre comunicarea dintre femei și bărbați. În timpul discuției, unul dintre bărbați era în mod deosebit vorbăreț, făcând observații și dând explicații pe larg. Când am subliniat faptul că femeile se plâng adesea că soții lor nu vorbesc suficient cu ele, acest bărbat a fost cu totul de acord cu mine. A gesticulat spre soția lui, care rămăsese lângă el tăcută întreaga seară, și a spus: „Ea este vorbăreața în familia noastră".

Toată lumea din încăpere a izbucnit în râs. Bărbatul a fost nedumerit și s-a simțit jignit. „Așa este", a explicat el. „Când vin acasă de la muncă, de regulă nu am nimic de spus, însă ea nu se mai oprește. Dacă n-ar fi ea, ne-am petrece întreaga seară în tăcere." O altă femeie a relatat un paradox similar despre soțul ei: „Când ieșim, este sufletul petrecerii. Dacă se întâmplă să fiu într-o altă cameră, pot să-i aud vocea acoperind vocile celorlalți. Dar, când suntem acasă, nu are așa multe de spus. Eu sunt cea care vorbește".

Cine vorbește mai mult, femeile sau bărbații? Conform stereotipului, femeile vorbesc prea mult. Jennifer Coates, lingvist, notează câteva proverbe:

> Limba unei femei se mișcă asemenea cozii unui miel.
> Vulpile sunt numai coadă și femeile sunt numai limbă.

Mai degrabă rămâne Marea Nordului fără apă decât o femeie fără cuvinte.

De-a lungul istoriei, femeile au fost pedepsite pentru că au vorbit prea mult sau pentru că au spus ce nu trebuia. Connie Eble, lingvist, a inventariat diferite pedepse fizice folosite în America colonială: femeile erau legate de un scaun și ținute sub apă până aproape se înecau, apoi erau puse în butuci cu semne agățate de ele, cu căluș la gură și făcute să tacă prin aplicarea unui bețișor despicat pe limbă.

Deși asemenea pedepse corporale instituționalizate au lăsat locul unora informale, adesea psihologice, stereotipurile moderne nu sunt cu mult diferite de cele exprimate în vechile proverbe. Se spune în continuare că femeile vorbesc prea mult. Cu toate acestea, studiile, unul după altul, arată că bărbații sunt cei care vorbesc mai mult – la întâlniri, în discuțiile din grupuri mixte, în clasele unde fetele sau femeile tinere stau alături de băieți sau de bărbații tineri. De exemplu, Barbara și Gene Eakins, cercetători în sfera comunicării, au înregistrat audio, pentru a le studia, șapte întâlniri studențești. Ei au descoperit, cu o singură excepție, că bărbații vorbesc mai des și, fără excepție, că vorbesc o perioadă mai lungă. Intervențiile bărbaților s-au situat între 10,66 și 17,07 secunde, în timp ce intervențiile femeilor au fost între 3 și 10 secunde. Cu alte cuvinte, cele mai lungi intervenții ale femeilor au fost mai scurte decât cele mai scurte intervenții ale bărbaților.

Când, după susținerea unei conferințe, urmează discuții cu publicul, sau când gazda unui talk-show deschide liniile telefonice, prima voce care adresează o întrebare este aproape întotdeauna a unui bărbat. Și când se pun întrebări sau se fac comentarii din public, bărbații tind să vorbească mai mult. Marjorie Swacker, lingvist, a înregistrat sesiuni de întrebări și răspunsuri în cadrul unor conferințe universitare. Femeile au participat în număr mare în calitate de vorbitoare la conferințele studiate; ele au prezentat 40,7% dintre lucrări și au constituit 42% din audiență. Dar, când s-a ajuns la adresarea de întrebări,

femeile au contribuit cu doar 27,4%. În plus, întrebările femeilor au luat, în medie, mai puțin de jumătate din timpul ocupat de întrebările bărbaților. (Media a fost de 23,1 de secunde pentru femei și de 52,7 pentru bărbați.) Aceasta s-a întâmplat, susține Swacker, deoarece bărbații (nu și femeile) aveau tendința să facă o introducere înainte de a formula întrebările, să pună mai multe întrebări și să adauge după răspunsul vorbitorului o altă întrebare sau un comentariu.

Am observat acest tipar la propriile mele conferințe, legate de chestiuni ce au o relevanță directă pentru femei. Indiferent de proporția femeilor și a bărbaților din public, bărbații pun aproape invariabil prima întrebare, adresează per total mai multe întrebări și formulează întrebări mai lungi. În aceste situații, femeile simt adesea că bărbații vorbesc prea mult. Îmi amintesc de o serie de discuții ce au urmat după o conferință pe care am ținut-o în fața unui grup de persoane adunate la o librărie. Deși majoritatea erau femei, o mare parte a discuției a fost condusă de bărbați din public. La un moment dat, un bărbat aflat la mijloc a vorbit atât de mult, încât vreo câteva femei din rândurile din față au început să se foiască pe scaune și să își dea ochii peste cap, astfel ca eu să le observ. Ironia este că vorbea despre cât de frustrat se simte când trebuie să le asculte pe femei cum vorbesc încontinuu despre subiecte pe care el le consideră plictisitoare și lipsite de importanță.

Discuții-stabilire-de-conexiune și discuții-stabilire-de-raport

Așadar, cine vorbește mai mult, femeile sau bărbații? Informațiile aparent contradictorii sunt reconciliate de diferența dintre ceea ce eu numesc *vorbire publică* și *vorbirea privată*. Mai mulți bărbați se simt în largul lor în timpul „vorbirii publice", în timp ce mai multe femei se simt în largul lor în timpul „vorbirii private". Un alt mod de a exprima aceste diferențe este prin folosirea termenilor de „discuții-stabilire-de-conexiune" și „discuții-stabilire-de-raport".

Pentru majoritatea femeilor, limbajul conversației este, în principal, unul de stabilire-de-conexiune: un mod de a stabili legături și de a negocia relații. Accentul este plasat pe exprimarea similarităților și pe împărtășirea experiențelor. Încă din copilărie, fetele îi critică pe cei care caută să iasă în evidență sau să pară mai buni decât alții. Oamenii simt că între ei apare cea mai strânsă conexiune când sunt acasă sau în situații în care se simt ca acasă – cu una sau câteva persoane apropiate, care îi fac să se simtă în largul lor; cu alte cuvinte, în timpul vorbirii private. Dar chiar și situațiile publice pot fi abordate în stilul vorbirii private.

Pentru majoritatea bărbaților, vorbirea este, în principal, o cale de păstrare a independenței și de negociere și menținere a statutului într-o ordine socială ierarhică. Asta se face prin expunerea cunoștințelor și a priceperii și prin ocuparea unei poziții centrale, ca urmare a unor performanțe verbale precum spunerea de povestiri, de bancuri sau oferirea de informații. Din copilărie, bărbații învață să folosească vorbirea ca pe o cale de a obține și de a menține atenția, astfel că ei se simt mai în largul lor să vorbească în grupuri mari, constituite din oameni pe care nu îi cunosc prea bine – „vorbire publică" în cel mai larg sens. Dar chiar și situațiile private pot fi abordate în stilul vorbirii publice, mai degrabă aducând cu a da raportul decât cu a stabili o conexiune.

Vorbirea privată: femeia vorbăreață și bărbatul mut

Cum a apărut stereotipul că femeile vorbesc mult? Dale Spender sugerează că majoritatea oamenilor au, instinctiv, (dacă nu conștient) senzația că femeile, asemenea copiilor, ar trebui privite, nu ascultate, astfel că, indiferent cât ar vorbi acestea, tot pare prea mult. Studiile au arătat că, dacă femeile și bărbații vorbesc în mod egal în grupuri, există tendința de a crede că femeile au vorbit mai mult. Așadar, există o doză de adevăr în perspectiva lui Spender, dar o altă explicație este că bărbații

cred că femeile vorbesc mult din cauză că le aud pe femei vorbind în situații în care ei nu ar face-o: la telefon sau în cadrul unor întâlniri de socializare cu prietenele, când nu discută subiecte pe care bărbații le consideră inerent interesante; sau, asemenea cuplului de la grupul de femei, doar acasă – cu alte cuvinte, în cadrul vorbirii private.

Căminul reprezintă cadrul în care simbolistica americană imaginează bărbatul tăcut și femeia limbută. Și această simbolistică, determinată de diferitele scopuri și obiceiuri pe care le-am descris, explică de ce nemulțumirea cea mai frecventă a femeilor la adresa bărbaților cu care sunt intime este: „Nu vorbește cu mine", iar a doua ca frecvență: „Nu ascultă ce-i spun".

O femeie care i-a scris lui Ann Landers se înscrie în tipar:

> Soțul meu nu vorbește niciodată cu mine când vine acasă de la serviciu. Când îl întreb: „Cum au mers lucrurile azi?", el spune: „Greu..." sau „E o junglă acolo". (Locuim în Jersey, și el muncește în New York.)
>
> Când însă avem invitați sau mergem în vizită, este o cu totul altă poveste. Paul este cel mai vivace om din mulțime – de-a dreptul captivant. Spune cele mai interesante povestiri. Oamenii stau cu sufletul la gură la fiecare cuvânt. Și mă face să mă întreb de ce *mie* nu îmi spune niciodată acele lucruri.
>
> Asta se întâmplă de 38 de ani. Paul a început să fie tăcut cu mine la zece ani de la căsătorie. Nu mi-am putut da seama niciodată de ce. Poți să rezolvi misterul?
>
> Femeia Invizibilă

Ann Landers sugerează că soțul s-ar putea să nu vrea să vorbească din cauză că este obosit când vine de la serviciu. Dar și femeile care muncesc vin obosite acasă, și totuși sunt doritoare să le spună partenerilor sau prietenilor tot ce s-a petrecut cu ele în timpul zilei și ce gânduri și sentimente le-au stârnit acele drame zilnice trecătoare.

Atât sursele mai pretenţioase, de genul studiilor realizate de către psihologi, cât şi sursele simple şi concrete, cum sunt scrisorile adresate editorialiştilor, şi sursele sofisticate precum filmele şi piesele de teatru fac toate aceeaşi observaţie: tăcerea de acasă a bărbatului este dezamăgitoare pentru femeie. Din nou şi din nou, femeile se plâng: „Se pare că are de spus foarte multe lucruri tuturor, însă mie nu-mi zice nimic".

Filmul *Divorce American Style* [„Divorţ în stil american"] se deschide cu o conversaţie în care Debbie Reynolds pretinde că ea şi Dick Van Dyke nu comunică, iar el protestează afirmând că îi spune tot ce îl preocupă. Soneria de la uşă le întrerupe cearta, iar soţul şi soţia se adună înainte de a deschide uşa, pentru a-i întâmpina pe oaspeţi cu zâmbete voioase.

În spatele uşilor închise, multe cupluri poartă conversaţii de genul acesta. Asemenea personajului jucat de Debbie Reynolds, femeile simt că bărbaţii nu comunică. La fel ca soţul jucat de Dick Van Dyke, bărbaţii se simt acuzaţi pe nedrept. Cum poate crede ea că el nu îi spune nimic, atât timp cât el este convins că îi spune tot ce îl preocupă? Cum pot femeile şi bărbaţii să aibă idei atât de diferite despre aceleaşi conversaţii?

Când ceva nu merge cum trebuie, oamenii privesc în jur pentru a găsi un vinovat: fie persoana cu care încearcă să comunice („Eşti complicat, încăpăţânat, egocentric."), fie grupul căruia cealaltă persoană îi aparţine („Toate femeile sunt complicate."; „Toţi bărbaţii sunt egocentrici."). Unii mai deschişi la minte dau vina pe relaţie („Pur şi simplu nu putem comunica."). Dar dedesubtul sau deasupra acestor tipuri de vină plasată în exterior, majoritatea oamenilor cred că este ceva în neregulă cu ei.

Dacă vina le-ar aparţine numai anumitor persoane sau doar anumitor relaţii, nu ar fi atât de mulţi oameni diferiţi cu aceleaşi probleme. Adevărata problemă este stilul de conversaţie. Femeile şi bărbaţii au moduri diferite de a vorbi. Chiar şi cu cele mai bune intenţii, încercarea de-a lămuri o problemă printr-o discuţie poate doar înrăutăţi lucrurile, dacă problema a fost determinată de modurile diferite de a vorbi.

Cei mai buni prieteni

Din nou, stilul femeilor și cel al bărbaților pornesc de la felurile în care fiecare învață să folosească limbajul în perioada de creștere. În cultura noastră, majoritatea oamenilor, dar mai ales femeile se raportează la relația lor cea mai apropiată ca la un paradis aflat în mijlocul unei lumi ostile. Centrul vieții sociale al fetiței este prietena ei cea mai bună. Prieteniile fetelor se încheie și se mențin prin mărturisirea de secrete. Pentru femeile mature, esența prieteniei este conversația, faptul de a-și spune una alteia ce gândesc, ce simt și ce au făcut de-a lungul zilei: pe cine au văzut în stația de autobuz, cine le-a sunat, ce au spus, cum s-au simțit din cauza asta. Când au fost întrebate cine sunt cele mai bune prietene ale lor, majoritatea femeilor au numit alte femei cu care vorbesc în mod regulat. Când li s-a pus aceeași întrebare, majoritatea bărbaților au spus că soțiile lor. Pe locul al doilea au numit alți bărbați cu care, de exemplu, joacă tenis sau baseball, dar cu care niciodată nu se văd doar ca să discute, sau un camarad din liceu, cu care nu au mai vorbit de un an de zile.

Când Debbie Reynolds s-a plâns că Dick Van Dyke nu i-a spus nimic, iar el a susținut contrariul, ambii aveau dreptate. Ea a simțit că el nu i-a spus nimic pentru că nu i-a destăinuit gândurile și sentimentele trecătoare pe care le-a avut de-a lungul zilei – genul de discuție pe care ar avea-o cu cea mai bună prietenă a ei. El nu i-a spus lucrurile astea fiindcă, din punctul lui de vedere, nu era nimic de zis. El i-a spus tot ce i s-a părut important – tot ce ar fi vorbit cu prietenii lui.

Bărbații și femeile au adesea idei diferite legate de ceea ce este important – și de momentul în care subiectele „importante" ar trebui aduse în discuție. O femeie mi-a relatat, încă șocată, o conversație avută cu iubitul ei. Știind că el se văzuse cu prietenul lui, Oliver, l-a întrebat: „Ce mai e nou cu Oliver?" Răspunsul a fost: „Nimic". Dar din conversația ulterioară a rezultat că Oliver și iubita lui se hotărâseră să se căsătorească. „Asta e nimic?", a izbucnit femeia, cu frustrare și uluire.

Pentru bărbați, „nimic" poate să fie un răspuns ritualic la început de conversație. Unei femei aflate la facultate îi era dor de fratele ei, dar îl suna rar, pentru că i se părea că discuția nu curgea ușor. Sunându-l la un moment dat, conversația a început, ca de obicei, cu întrebarea ei: „Ce mai faci?", urmată de răspunsul lui: „Nimic". Interpretând „nimicul" lui drept „nimic personal despre care aș vrea să discut", ea a continuat discuția informându-l despre noutățile din viața ei și, în cele din urmă, a închis telefonul, frustrată. Dar, când a rememorat discuția, și-a amintit că, spre sfârșitul conversației, el a mormăit: „M-am certat iar cu Christie". Remarca fusese spusă cu un ton atât de scăzut, încât nici nu o remarcase pe moment. Și el probabil se simțise la fel de frustrat că ea nu o sesizase.

„Vorbește cu mine!"

Nemulțumirea femeilor față de tăcerea de acasă a bărbaților este surprinsă într-o serie de benzi desenate ce reprezintă un soț și o soție luând micul dejun. El citește ziarul; ea se uită nemulțumită la ultima pagină a ziarului. Într-o bandă desenată având-le drept personaje pe Dagwood și Blondie, Blondie se plânge: „În fiecare dimineață, el vede doar ziarul! Pun pariu că nici măcar nu știe că sunt aici!" Dagwood o liniștește: „Bineînțeles că știu că ești aici. Ești soția mea minunată și te iubesc foarte mult". Spunând asta fără să se uite la ea, mângâie laba câinelui familiei, pe care soția îl pusese în locul ei înainte să iasă din cameră. Banda desenată arată că Blondie are toate motivele să se simtă precum femeia care i-a scris lui Ann Landers: invizibilă.

O altă bandă desenată arată un soț deschizând ziarul și întrebând-o pe soția lui: „Există ceva ce ai vrea să-mi spui înainte să încep să citesc ziarul?" Cititorul știe că ea nu are nimic de zis, dar imediat ce el începe să citească ziarul, ei îi vine ceva în minte. Banda desenată subliniază diferența dintre felul în care femeile și bărbații se raportează la vorbire: pentru un bărbat, vorbirea are ca scop informarea. Așa că, atunci când soția

lui îl întrerupe din citit, o face pentru a-l informa de ceva ce el ar trebui să știe. În acest caz, ea ar putea la fel de bine să-i spună lucrurile respective înainte ca el să înceapă să citească. Dar, pentru ea, vorbirea are ca scop interacțiunea. A spune lucruri este un mod de a-ți dovedi implicarea, iar ascultarea este un mod de a arăta interes și preocupare. Nu este o coincidență ciudată că ea se gândește întotdeauna să-i spună lucruri când el citește. Ea simte o nevoie mai acută de interacțiune verbală când el este (în mod inexplicabil, din punctul ei de vedere) cufundat în citirea ziarului, în loc să stea de vorbă cu ea.

Un alt desen arată un tort de nuntă, care deasupra, în loc de statuetele din plastic cu mirele și mireasa în haine de gală, are o scenă de la micul dejun în care soțul neras citește un ziar, iar la celălalt capăt al mesei stă soția îmbufnată. Desenul reflectă prăpastia imensă dintre așteptările romantice ale căsătoriei, reprezentate de cuplul din plastic în costum tradițional de nuntă, și realitatea adeseori dezamăgitoare, reprezentată de cele două fețe ale ziarului la micul dejun – prima pagină, pe care el o citește, și ultima pagină, la care ea se uită supărată.

Aceste desene, și multe altele pe aceeași temă, sunt amuzante deoarece oamenii își recunosc propria experiență în ele. Nu este însă amuzant faptul că multe femei sunt profund rănite când bărbații nu vorbesc cu ele acasă și mulți bărbați sunt profund frustrați din cauză că simt că își dezamăgesc partenerele, fără să înțeleagă unde au greșit sau cum altfel ar fi trebuit să se poarte.

În plus, unii bărbați sunt nemulțumiți și din cauză că ajung să-și pună întrebări de genul: „Când Dumnezeu pot și eu să citesc ziarul?“ Dacă multor femei nu le vine să creadă că bărbații nu schimbă informații personale cu prietenii lor, acestui bărbat nu îi vine să creadă că majoritatea femeilor nu sunt interesate să citească ziarul. Pentru el, citirea ziarului este o parte esențială a ritualului de dimineață, și îi merge toată ziua anapoda dacă nu reușește să-l ducă la bun sfârșit. Pentru el, citirea ziarului de dimineață este la fel de importantă precum este machiajul de dimineață pentru multe femei. Totuși, acestea, a observat el, fie nu se abonează la un ziar, fie nu îl citesc

până când nu ajung seara acasă. „Așa ceva mi se pare greu de înțeles", a zis el. „Nu pot să vă spun de câte ori am ridicat seara ziarul de dimineață aflat în fața casei unei femei și i l-am înmânat atunci când mi-a deschis ușa."

Pentru acest bărbat (și sunt sigură că pentru mulți alții), o femeie care nu e de acord cu faptul că el citește ziarul încearcă să-l oprească să facă un lucru esențial și nevinovat. Și asta este o încălcare a independenței sale – a libertății lui de acțiune. Dar, când o femeie care așteaptă ca partenerul ei să vorbească cu ea este dezamăgită că el nu o face, percepe comportamentul lui drept lipsă de intimitate: evită să îi spună anumite lucruri; și-a pierdut interesul față de ea; se îndepărtează. O femeie, o voi numi Rebecca, care în general resimte căsnicia ei ca fiind una fericită, mi-a spus că asta este singura sursă serioasă de nemulțumire legată de soțul ei, Stuart. Termenul folosit de ea pentru mutenia lui este *zgârcenie de spirit*. Ea îi spune la ce se gândește, iar el ascultă în tăcere. Îl întreabă la ce se gândește și, după un timp îndelungat, îi răspunde: „Nu știu". Supărată, îl atacă: „Nu e nimic acolo, în mintea ta?"

Pentru Rebecca, obișnuită să-și exprime gândurile și opiniile trecătoare așa cum îi vin, *să nu spui* nimic înseamnă *să nu gândești* nimic, dar Stuart nu presupune că gândurile lui efemere merită să fie exprimate. El nu are obiceiul de-a da glas reflecțiilor trecătoare, astfel că, exact așa cum Rebecca vorbește „natural" despre gândurile ei, el le respinge „natural" imediat ce apar. Să le exprime ar însemna să le dea mai multă greutate și semnificație decât simte că acestea merită. Toată viața ea a fost obișnuită să-și verbalizeze gândurile și sentimentele în conversațiile private cu oamenii de care este apropiată; întreaga lui viață, el a fost obișnuit să nu ia în considerație propriile gânduri și trăiri, ci să le păstreze pentru sine.

Ce e de făcut cu îndoielile

În exemplul de mai sus, Rebecca nu se referea la vreun gen anume de gânduri și sentimente, ci la orice i-ar fi putut trece lui

Suart prin minte, dar problema exprimării gândurilor şi sentimentelor devine în mod deosebit semnificativă în cazul sentimentelor negative sau al îndoielilor referitoare la o relaţie. Am observat această diferenţă când un bărbat de cincizeci de ani, divorţat, mi-a vorbit despre experienţele lui legate de începerea de noi relaţii cu femeile. În această privinţă, lucrurile erau clare pentru el: „Nu acord importanţă gândurilor mele trecătoare şi nici celor ale altora". Simţise că relaţia în care se afla atunci fusese periclitată, ba chiar permanent afectată, de obişnuinţa femeii de a-şi azvârli în afară gândurile ei trecătoare, pentru că la început, pe când o curta, multe dintre gândurile ei erau frici legate de relaţia lor. Deloc surprinzător, căci, necunoscându-l încă foarte bine, ea îşi făcea griji dacă putea sau nu să aibă încredere în el, dacă legătura lor avea să-i distrugă independenţa, dacă această relaţie era cu adevărat potrivită pentru ea. El credea că ea ar fi trebuit să-şi păstreze aceste temeri pentru sine şi să aştepte să vadă cum decurgeau lucrurile.

Din câte se pare, lucrurile au decurs bine. Femeia a decis că relaţia e potrivită pentru ea, că poate să aibă încredere în el şi că nu trebuie să renunţe la independenţa ei. Dar el simţea, la vremea când mi-a spus aceste lucruri, că încă nu îşi revenise de pe urma uzurii provocate de efortul lui de a face faţă temerilor ei iniţiale. După cum s-a exprimat, încă era ameţit de pe urma aruncării în sus şi în jos la care fusese supus ca un yo-yo legat de sfoara fluxului conştiinţei ei.

În schimb, acest bărbat a recunoscut că şi el ajunge în extrema cealaltă: nu îşi exprimă niciodată temerile şi îndoielile în privinţa relaţiei lor. Dacă este nefericit şi nu spune nimic despre asta, nefericirea lui se exprimă printr-un fel de răceală care impune distanţă. Aceasta este reacţia de care femeile se tem cel mai mult şi este motivul pentru care ele preferă să-şi exprime insatisfacţia şi îndoielile – ca un antidot la izolarea şi distanţa care ar rezulta dacă le-ar păstra pentru ele însele.

Perspectivele diferite faţă de exprimarea sau camuflarea insatisfacţiilor şi a îndoielilor pot reflecta o diferenţă în privinţa conştientizării de către bărbaţi şi femei a faptului că propriile

cuvinte îi pot afecta pe ceilalți. Spunându-i în mod repetat lucrurile de care se temea în relația lor, femeia a comunicat ca și cum ar fi presupus că el era invulnerabil și că nu putea fi rănit de vorbele ei; poate a subestimat puterea cuvintelor ei. În ceea ce-l privește, când se reține de la a-și exprima gândurile și sentimentele negative, el pare să supraestimeze puterea cuvintelor lui de a o răni. Ironic este tocmai faptul că este mai probabil ca ea să fie rănită de tăcerea lui decât de cuvintele sale. Aceste cupluri comunică după tiparele pe care le-au învățat din copilărie și pe care și le-au întărit ca tineri și apoi ca adulți în prieteniile de același sex. Pentru fete, comunicarea este lipiciul care ține relațiile apropiate. Relațiile băieților sunt ținute unite în principal de activități: să facă sau să vorbească despre sport sau, ulterior, politică. Forumurile în care bărbații au mai mult tendința de a discuta sunt cele în care simt nevoia de a impresiona, în situațiile în care statutul lor este pus sub semnul întrebării.

A face ajustări

Astfel de impasuri nu vor fi, probabil, niciodată rezolvate astfel încât ambele părți să fie complet satisfăcute, dar înțelegerea perspectivelor diferite poate să ajute la aplanarea conflictelor, și ambii pot face ajustări. Înțelegând că bărbații și femeile au idei diferite despre importanța vorbirii în cadrul relațiilor, femeia poate să observe dorința bărbatului de a citi ziarul de dimineață la micul dejun fără să o interpreteze drept o dovadă de respingere a ei sau drept neimplicare în relația lor. Iar bărbatul poate să înțeleagă dorința femeii de a vorbi, fără să o interpreteze drept o pretenție nerezonabilă sau o încercare manipulatoare de a-l împiedica să facă ceea ce vrea.

O femeie care auzise interpretarea mea despre aceste diferențe dintre femei și bărbați mi-a spus că a ajutat-o conștientizarea acestor lucruri. La începutul unei relații promițătoare, bărbatul a petrecut noaptea în apartamentul ei. Era în timpul săptămânii, și ambii trebuiau să meargă la serviciu a doua zi, așa că, atunci când el a făcut sugestia spontană și romantică să ia micul dejun

împreună și să anunțe că vor întârzia la lucru, ea a fost încântată. A pregătit bucuroasă micul dejun, așteptând cu nerăbdare scena pe care și-o imaginase: aveau să stea unul în fața celuilalt la măsuța ei, să se privească în ochi și să își spună cât de mult se plac și cât de fericiți sunt de felul cum evoluează prietenia lor. În contextul acestor așteptări îmbătătoare, s-a confruntat cu o scenă cu totul diferită: în timp ce așeza pe masă ouăle, pâinea prăjită și cafeaua pe care le pregătise cu dăruire, bărbatul s-a așezat în cealaltă parte a măsuței ei și a deschis ziarul, care îi acoperea în întregime fața. Dacă ideea de a lua micul dejun împreună i se păruse o invitație la apropiere, ziarul (blocându-i câmpul vizual), chiar și subțire, se înălța, în viziunea ei, ca o barieră impenetrabilă între ei doi.

Dacă nu ar fi știut nimic despre diferențele de gen în discuție s-ar fi simțit rănită și l-ar fi catalogat pe acest bărbat drept o nouă dezamăgire. Ar fi tras concluzia că, după ce s-a bucurat să-și petreacă noaptea împreună, acum se folosea de serviciile ei de bucătăreasă de ocazie. În schimb, și-a dat seama că, spre deosebire de ea, el nu simțea nevoia de a vorbi pentru a spori intimitatea lor, ci îi era de ajuns prezența ei plăcută; iar asta nu însemna că nu aprecia foarte mult prezența sa. Similar, dacă el ar fi înțeles rolul esențial pe care vorbirea îl joacă în felul în care femeia definește intimitatea, ar fi putut să amâne citirea ziarului și să evite, astfel, să o facă să se simtă prost.

Tihna de acasă

Pentru toată lumea, acasă este locul unde ieșim de pe scenă, dar tihna de acasă poate să aibă semnificații opuse și incompatibile pentru femei și bărbați. Pentru mulți bărbați, tihna de acasă înseamnă că nu mai trebuie să dovedească nimic sau să impresioneze prin vorbe. Sau, cel puțin, că se află într-o situație în care vorbirea nu mai este necesară. Sunt liberi să rămână tăcuți. Însă, pentru femei, acasă este un loc unde sunt libere să vorbească și unde simt cea mai mare nevoie de a vorbi cu cei care le sunt apropiați. Pentru ele, tihna de acasă înseamnă

libertatea de a vorbi, fără să fie îngrijorate că le vor fi judecate cuvintele. Această perspectivă, expusă într-un studiu al lui Alice Greenwood, lingvist, a fost extrasă din studierea conversațiilor dintre cei trei copii preadolescenți ai ei și prietenii lor. Fiicele și fiul ei au oferit motive diferite pentru preferințele lor în ceea ce privește oaspeții la cină. Fiica ei, Stacy, a spus că nu ar vrea să invite oameni pe care nu îi cunoaște bine din cauză că, atunci, va trebui să fie „politicoasă și tăcută" și să se poarte manierat. Cealaltă fiică a lui Greenwood, Denise, a spus că i-ar plăcea să vină prietena ei Meryl, pentru că ar putea să se comporte cu ea cum are chef, fără să se preocupe de maniere, ceea ce nu era cazul cu alți prieteni, care „ar putea apoi bârfi cu alte persoane despre cum s-a comportat". Dar fratele geamăn al lui Denise, Dennis, nu a spus nimic despre faptul că ar trebui să fie atent la manierele lui sau să se îngrijoreze că alții i-ar putea judeca comportamentul. El pur și simplu a spus că i-ar plăcea să vină prieteni de-ai lui cu care să glumească și să râdă mult. Comentariile fetelor arată că, pentru ele, senzația de apropiere înseamnă să fie capabile să vorbească liber. Și gândul de a fi în preajma unor persoane relativ străine presupune că trebuie să aibă grijă la ce pot vorbi și ce nu. Această înțelegere conține o cheie a enigmei referitoare la cine vorbește mai mult: femeile sau bărbații.

Vorbirea publică: bărbatul vorbăreț și femeia tăcută

Până acum am discutat despre scenele private în care mulți bărbați sunt tăcuți și multe femei sunt vorbărețe. Dar există și alte scene, în care rolurile sunt inversate. Revenind la Rebecca și la Stuart, am văzut că, atunci când sunt singuri acasă, gândurile Rebeccăi își găsesc fără nici un efort drumul spre cuvinte, în timp ce Stuart nu are nimic de spus. Când se află în alte situații, se întâmplă invers. De exemplu, la întâlnirile asociației de locatari sau la ședințele cu părinții de la școala copiilor lor, Stuart este cel care se ridică și vorbește. Într-o

astfel de situație, Rebeca este tăcută, având limba ferecată de conștientizarea acută a tuturor reacțiilor negative pe care le-ar putea avea oamenii față de ceea ce ar spune ea, a tuturor greșelilor pe care le-ar putea face în încercarea de a-și exprima ideile. Dacă își face curaj și se pregătește să spună ceva, are nevoie de timp să-și formuleze gândurile, și apoi așteaptă să i se dea cuvântul de către coordonatorul întâlnirii. Nu poate să sară, pur și simplu, în picioare și să înceapă să vorbească, așa cum fac Stuart și alți bărbați.

Eleanor Smeal, președintele Fundației pentru Majoritate Feminină, a fost invitată la un talk-show la radio pe tema avortului. Nici un subiect nu le privește poate mai direct pe femei, și totuși, în timpul emisiunii de o oră, toți cei care au sunat, cu două excepții, au fost bărbați. Diane Rehm, gazda talk-showului, s-a arătat nedumerită de faptul că, deși audiența emisiunii este împărțită în mod egal între femei și bărbați, 90% dintre cei care intră în direct sunt bărbați. Sunt convinsă că nu se întâmplă asta din cauză că pe femei nu le interesează subiectele discutate în emisiune. Aș pune pariu că ascultătoarele vorbesc despre subiectele pe care le aud în cadrul show-ului cu prietenele și cu membrii familiilor lor în timpul prânzului sau al cinei, dar puține dintre ele dau telefon, pentru că asta ar însemna să se expună, să atragă atenția publicului la ceea ce ar avea de spus, să se catapulteze în mijlocul scenei.

Și eu am fost invitată la nenumărate talk-show-uri de radio și de televiziune. Poate sunt o excepție, pentru că mă simt pe deplin în largul meu cu acest gen de expunere, dar poate nu sunt deloc o excepție, pentru că, deși mă simt confortabil în rolul de expert-invitat, nu am sunat niciodată la un talk-show pe care îl urmăream, cu toate că aveam adesea idei cu care să contribui. Când sunt invitată, înainte să încep să vorbesc, mi se acordă deja o poziție de autoritate. Însă, dacă ar fi să dau telefon, ar trebui să dobândesc respectivul drept pe cont propriu. Ar trebui să îmi stabilesc credibilitatea explicând cine sunt, ceea ce ar putea părea că îmi dau importanță, sau să nu explic cine sunt și să risc ca vorbele să-mi fie ignorate sau disprețuite.

Din motive similare, deşi mă simt confortabil să ţin conferinţe în faţa unor grupuri mari de persoane, pun rar întrebări după conferinţa altcuiva, exceptând situaţiile în care cunosc foarte bine subiectul şi grupul.

Propria mea experienţă şi cea a gazdelor de talk-show-uri par să deţină cheia diferenţei dintre atitudinea femeilor şi cea a bărbaţilor faţă de vorbire: mulţi bărbaţi se simt mai confortabil decât multe femei când folosesc vorbirea pentru a atrage atenţia. Şi această diferenţă se găseşte în centrul distincţiei dintre discuţiile-stabilire-de-conexiune şi discuţiile-stabilire-de-raport.

Discuţiile-stabilire-de-raport în privat

Discuţiile-stabilire-de-raport, sau ceea ce eu numesc vorbire publică, nu apar doar în situaţiile efectiv publice, adică în cazul discursurilor formale ţinute în faţa unei audienţe care ascultă. Cu cât sunt mai mulţi oameni implicaţi într-o conversaţie, cu cât îi cunoşti mai puţin şi cu cât există mai multe diferenţe de statut între ei, cu atât conversaţia se aseamănă cu vorbirea publică sau cu discuţiile-stabilire-de-raport. Cu cât sunt mai puţini oameni, cu cât îi cunoşti mai bine, şi cu cât statutul lor este mai apropiat, cu atât discuţiile se aseamănă cu vorbirea privată sau cu discuţiile-stabilire-de-conexiune. În plus, femeile simt că o situaţie are un accentuat caracter public – în sensul că ele trebuie să aibă un comportament bun – atunci când sunt şi bărbaţi prezenţi, cu excepţia, poate, a membrilor familiei. Şi, chiar şi în cadrul familiilor, este posibil ca mama şi copiii să aibă senzaţia că acasă sunt „în culise", când tatăl lipseşte, şi „pe scenă", când el este prezent: mulţi copii sunt învăţaţi să se comporte bine când tati este acasă. Aceasta se poate întâmpla din cauză că el nu stă foarte mult acasă sau pentru că mama – sau tatăl – nu vrea ca el să fie deranjat de copii atunci când este acasă.

Diferenţa dintre vorbirea publică şi cea privată explică, de asemenea, stereotipul conform căruia femeile nu spun glume. Deşi unele femei sunt mari povestitoare, care pot vrăji un grup printr-o glumă sau o istorisire comică, în rândul femeilor sunt

mai puține personalități de genul acesta decât în rândul bărbaților. Multe femei care spun glume în fața multor oameni provin din medii etnice în care performanțele verbale sunt la mare preț. De exemplu, multe dintre femeile cu talent care fac stand-up comedy, precum Fanny Brice sau Joan Rivers, se trag din familii evreiești.

Deși nu este adevărat că femeile nu spun bancuri, este adevărat că sunt slabe șanse ca femeile să facă asta în grupuri mari, cu atât mai puțin dacă acestea includ bărbați. Așa că nu este surprinzător faptul că bărbații au impresia că femeile nu spun niciodată bancuri. Carol Mitchell, cercetătoare a folclorului, a analizat bancurile care se spuneau într-un campus universitar. A descoperit că bărbații spuneau majoritatea bancurilor altor bărbați, dar nu se fereau nici de grupuri mixte ori de femei. Femeile, în schimb, preferau să se adreseze altor femei, doar rareori bărbaților, și chiar și mai rar grupurilor mixte. Era mult mai probabil ca bărbații să spună bancuri când știau că există un public: cel puțin doi, adesea patru sau mai mulți oameni. Femeile preferau un public mic, de una sau două persoane, rar mai mult de trei. Spre deosebire de bărbați, femeile nu erau dornice să facă glume în fața unor oameni pe care nu îi cunoșteau bine. Multe femei au refuzat categoric să spună bancurile pe care le știau, dacă în grup erau patru sau mai multe persoane, promițând să le spună ulterior în privat. Bărbații nu au refuzat niciodată invitația de a spune bancuri.

Toate rezultatele obținute de Mitchell se potrivesc cu tabloul pe care l-am schițat despre vorbirea publică și privată. Într-o situație în care în public sunt mai mulți oameni, mai mulți bărbați sau mai mulți străini, relatarea unor bancuri, ca orice altă formă de exercițiu verbal, pretinde ca persoanele care iau cuvântul să ocupe centrul scenei și să-și demonstreze capacitățile. Acestea sunt situațiile în care multe femei evită să vorbească. Sunt mai multe șanse ca femeile să vorbească într-o situație mai intimă, tocmai pentru că publicul este puțin numeros, familiar și perceput ca fiind constituit din membri ai comunității (de exemplu, alte femei).

Ideea că glumele făcute reprezintă, într-un fel, un soi de autoexpunere nu dă de înțeles că asta e o dovadă de egoism sau de egocentrism. Situația relatării unor bancuri ilustrează faptul că statutul și conexiunea se condiționează reciproc. A-i face pe ceilalți să se simtă bine este un mod de a stabili conexiuni cu ei, și relatarea unor bancuri poate fi o modalitate de a oferi cadouri, unde bancul reprezintă cadoul care le face plăcere receptorilor. Chestiunea centrală este asimetria: o persoană este povestitorul, și celelalte sunt publicul. Dacă aceste roluri sunt ulterior schimbate – de exemplu, dacă spune fiecare pe rând câte un banc, o persoană după alta luând rolul de povestitor –, atunci avem o simetrie pe scară largă. Totuși, dacă femeile își asumă de obicei rolul de public apreciativ și nu joacă niciodată rolul celui care spune bancuri, asimetria relatării individuale de bancuri se estompează, prin interacțiunea mai largă. Acesta este un risc pentru femei. Un risc asumat de bărbați este că bancurile spuse ar putea crea distanțare. Acesta este efectul simțit de un bărbat care s-a plâns că, atunci când vorbește cu tatăl lui la telefon, acesta nu se mai oprește din spus bancuri. Un exemplu de fenomen similar dus la extreme este clovnul clasei, care, conform profesorilor, este aproape întotdeauna băiat.

Discuțiile-stabilire-de-conexiune în public

La fel cum o conversație ce are loc acasă printre prieteni poate să fie asemenea unei discuții publice, o conferință publică poate fi asemenea unei discuții private: de exemplu, realizând o expunere cu multe exemple personale și cu anecdote.

În cadrul comitetului executiv al unei organizații profesionale ce se constituise de curând, Fran, care era o președintă sociabilă, a sugerat ca organizația să adopte obiceiul ca președinții să țină o cuvântare prezidențială. Pentru a explica și a-și susține propunerea, a relatat o anecdotă personală: verișoara ei deținea funcția de președintă a unei organizații profesionale mai cunoscute, în timp ce Fran deținea aceeași poziție în această organizație. Mama lui Fran vorbise la telefon cu mama

verișoarei ei, care-i spusese că fiica sa își pregătea cuvântarea prezidențială, întrebând când era programată cuvântarea prezidențială a lui Fran. Fran fusese jenată să-i spună mamei ei că nu avea să țină una. Această situație a făcut-o să se întrebe dacă identitatea organizației profesionale nu ar fi cumva întărită dacă ar imita organizațiile mai mari.

Mai mulți bărbați din comitet au fost stânjeniți de faptul că Fran a menționat situația ei personală, și argumentația nu i-a convins. Lor li s-a părut nu doar irelevant, ci și rușinos să pomenească despre conversația telefonică cu mama sa la o întâlnire a comitetului executiv. Fran a abordat întâlnirea – un context relativ public – ca o extensie a ceva privat. Tendința multor femei de a folosi experiențe și exemple personale, mai degrabă decât o argumentație abstractă, poate fi înțeleasă din perspectiva orientării lor către limbajul folosit în vorbirea privată.

Un studiu realizat de Celia Roberts și Tom Jupp despre o întâlnire profesorală de la un liceu din Anglia a arătat că argumentele femeilor nu aveau greutate în fața colegilor lor bărbați din cauza tendinței acestora de a folosi ca dovezi propria lor experiență sau de a aduce argumente la efectele politicii educaționale prin referire la elevi individuali. Bărbații de la întâlnire argumentau dintr-o perspectivă complet diferită, făcând declarații categorice despre ceea ce este bine și ceea ce este rău.

Aceeași distincție se găsește în discuțiile de acasă. Un bărbat mi-a spus că a fost foarte afectat de ceea ce a perceput ca fiind lipsa de logică a soției lui. De exemplu, și-a amintit de o conversație în care el menționase un articol pe care îl citise în *New York Times*, care spunea că studenții din ziua de astăzi nu sunt la fel de idealiști ca studenții din anii 1960. El era înclinat să accepte afirmația respectivă. Soția sa însă a pus-o sub semnul întrebării, susținându-și punctul de vedere prin observația că nepoata și prietenii nepoatei ei chiar erau niște idealiști. El a fost uimit și disprețuitor la adresa raționamentului ei defectuos; pentru el, era evident că un singur exemplu personal nu reprezenta nici dovadă, nici argumentare, ci doar

o anecdotă. Nu s-a gândit că nu era vorba despre o lipsă de logică, ci despre un alt gen de sistem logic.

Logica folosită de această femeie se raporta la lume ca la o sferă privată, în care observa și integra propria experiență personală și făcea conexiuni pe baza experiențelor altora. Logica pe care soțul o considera corectă aparținea unei sfere publice – asemănătoare mai degrabă cu adunarea de informații, cu realizarea unui studiu sau cu clasificarea argumentelor după regulile logicii formale, așa cum s-ar proceda în realizarea unei cercetări.

Un alt bărbat s-a plâns de abordarea pe care el și prietenii lui o numeau „nisipuri mișcătoare" atunci când se refereau la discuțiile dintre femei. Acești bărbați simțeau că, în timp ce ei încearcă să urmeze pas cu pas, în mod logic, un argument, pentru a ajunge la o concluzie, femeile schimbă continuu subiectul în mijlocul discuției. S-a referit la fragmentul din *Divorce American Style,* citat mai sus ca exemplu. I s-a părut că atunci când Debbie Reynolds spune: „Nu pot să-ți răspund acum. Trebuie să scot pâinea din cuptor", ea vrea să se sustragă de la discuție pentru că făcuse o acuzație – „nu faci decât să critici" – pe care nu o putea susține.

Acest bărbat a oferit tot un exemplu din propria lui experiență. Iubita lui i-a vorbit despre o problemă cu șeful ei, care dorea să îi dea ceva de făcut în timp ce ea voia să facă altceva. Adoptând perspectiva șefului în argumentație, el i-a subliniat o consecință negativă care ar fi rezultat dacă ea ar fi făcut ceea ce dorea. Ea i-a răspuns că aceeași consecință negativă ar fi rezultat dacă ar fi făcut ceea ce voia șeful. El s-a plâns că a schimbat subiectul trecând pe celălalt câmp de luptă – și anume, ce s-ar petrece dacă ar face ce vrea șeful –, înainte să ajungă la o concluzie legată de primul subiect: ce s-ar petrece dacă ar face ce vrea ea.

A vorbi în numele echipei

O altă neclaritate în privința vorbirii publice și private este sugerată de experiența la care m-am referit la începutul acestui capitol, în care un grup de femei cărora le-am ținut o cuvântare

invitaseră, de asemenea, câțiva bărbați, și bărbatul vorbăreț s-a referit la soția lui tăcută ca la „vorbăreața familiei noastre". După ce au râs, celelalte femei din grup și-au dat seama că, în mod normal, această femeie nu era tăcută. Când întâlnirile lor erau exclusiv feminine, participa și ea la discuții. Atunci, de ce acum era așa de tăcută?

Un răspuns posibil este că prezența mea a transformat grupul de discuții private într-o discuție publică. O altă modificare era aceea că din grup făceau parte și bărbați. Într-un anume fel, majoritatea femeilor simt că sunt „în culise" atunci când nu sunt de față și bărbați. Când bărbații sunt prezenți, femeile se simt „pe scenă", așa că au senzația că trebuie să fie mai atente la comportamentul lor. O altă posibilitate de răspuns este că nu prezența bărbaților în general a afectat comportamentul acestei femei, ci prezența *soțului* ei. E posibil să fi fost intimidată, sau redusă la tăcere, de prezența soțului ei. Se poate însă și ca ea să fi simțit că face parte dintr-o echipă. De vreme ce el vorbea mult, echipa ar fi reținut prea mult din timpul celorlalți dacă ar fi vorbit și ea. Este posibil să fi simțit că, deoarece el reprezenta echipa lor, ea nu trebuia să mai facă vreun efort, așa cum multe femei îi lasă pe soții lor să conducă atunci când sunt împreună, în lipsa soților conducând ele.

Evident, nu orice femeie devine tăcută când soțul ei se alătură grupului; până la urmă, au fost multe femei în grup care au vorbit mult chiar dacă erau alături de soții lor. Mai multe alte cupluri mi-au vorbit însă despre experiențe similare. De exemplu, când un cuplu participa la niște cursuri serale, el era mereu un participant activ la discuțiile din clasă, în timp ce ea vorbea foarte puțin. Într-un semestru s-au hotărât să urmeze cursuri diferite, și ea a descoperit că vorbea chiar mult în timpul cursului la care participase singură.

O astfel de dezvoltare poate fi văzută în două moduri diferite. Dacă vorbitul într-un grup este un lucru bun – un privilegiu și o plăcere –, atunci femeia tăcută va fi văzută ca privată de dreptul ei de a vorbi, lipsită de vocea ei. Dar plăcerea discuțiilor-stabilire-de-raport nu este universal admirată. Sunt

mulți care nu doresc să vorbească într-un grup. Din această perspectivă, o femeie care simte că nu are nevoie să vorbească fiindcă soțul ei o face pentru ea este posibil să se simtă privilegiată, la fel cum o femeie căreia nu îi place să conducă poate să se simtă norocoasă că nu trebuie s-o facă atunci când soțul ei o însoțește – la fel cum este posibil și ca un bărbat căruia nu îi place să conducă să se simtă frustrat atunci când, fie că-i place sau nu, trebuie s-o facă.

Evitarea învinuirilor reciproce

Diferența dintre vorbirea publică și cea privată sau dintre discuțiile-stabilire-de-raport și discuțiile-stabilire-de-conexiune poate fi înțeleasă în termeni de statut și de conexiune. Nu este surprinzător că femeile se simt mai confortabil să vorbească când simt apropiere și siguranță, printre prieteni sau egali, în timp ce bărbații se simt confortabil să vorbească atunci când este nevoie să stabilească și să-și mențină statutul într-un grup. Dar situația este complexă, din cauză că statutul și conexiunea se cumpără cu aceeași monedă. Ceea ce poate părea o încercare de dobândire a statutului ar putea fi o marcare de manifestare a apropierii și ceea ce poate părea ca o distanțare ar putea fi o încercare de a evita dominarea. Interpretările greșite și nejustificate pot fi evitate prin înțelegerea stilurilor de conversație ale celuilalt sex.

Când bărbații sunt cei care vorbesc la întâlniri, multe femei – inclusiv din sfera cercetării – îi văd ca „dominând" întâlnirea, excluzându-le intenționat pe femei de la a participa, încordându-și public mușchii statutului lor superior. Dar *rezultatul*, adică faptul că bărbații poartă majoritatea discuțiilor, nu înseamnă în mod necesar că bărbații *intenționează* să le oprească pe femei să vorbească. Cei care iau cu promptitudine cuvântul presupun că ceilalți sunt la fel de liberi ca ei să se exprime. În acest sens, exprimarea liberă a bărbaților poate fi văzută ca o dovadă că ei presupun că femeile sunt pe același nivel de statut: „Cu toții suntem egali", ăsta ar putea

fi metamesajul comportamentului lor, „în încercarea de ne exprima punctul de vedere". Dacă aceasta este, într-adevăr, intenția (și cred că adesea așa este, chiar dacă nu întotdeauna), o femeie poate să conștientizeze lipsa de participare a femeilor la întâlniri și să ia măsuri pentru a redresa dezechilibrul, fără să îi învinuiască pe bărbați că le exclud intenționat.

Atunci, de vină pentru asta nu este un bărbat individual sau stilul bărbaților, ci diferența dintre stilul femeilor și cel al bărbaților. Dacă așa stau lucrurile, atunci ambii pot să facă ajustări. O femeie poate să se mobilizeze să ia cuvântul fără să fie invitată sau să înceapă să vorbească fără să aștepte să treacă ceea ce ar putea părea o pauză politicoasă. Dar ajustările nu trebuie făcute doar de o singură parte. Un bărbat poate să învețe că o femeie care nu este obișnuită să vorbească în public *nu* este la fel de liberă ca el să o facă. Cineva care are tendința să lase să treacă un timp suficient de lung înainte de a pune o întrebare nu găsește scena pregătită pentru apariția sa, spre deosebire de cei care nu așteaptă să apară o pauză imediat după (sau chiar înainte) ce un vorbitor se oprește din vorbit. Cineva care se așteaptă să fie invitat să vorbească („Nu ai spus prea multe, Millie. Ce părere ai despre asta?) nu este obișnuit să se bage în discuții și să ia cuvântul din proprie inițiativă. Ca în multe alte domenii, recunoașterea unui statut de egalitate nu reprezintă în sine o asigurare a unor oportunități egale, dacă cineva nu este obișnuit să joace jocul așa cum este el jucat. Primirea unei invitații la dans nu implică și că vei dansa extraordinar, dacă ești obișnuit să dansezi pe un alt ritm.

CAPITOLUL 4

BÂRFA

Impresia că femeile vorbesc prea liber și prea mult în situațiile private este rezumată într-un cuvânt: *bârfă*. Deși bârfa poate fi distructivă, nu este mereu așa; poate avea funcția crucială de a crea intimitate – mai ales dacă nu este „vorbire contra", ci pur și simplu „vorbire despre".

Eticheta de „bârfă" aruncă o lumină importantă asupra interesului femeilor de a vorbi despre detaliile vieții oamenilor. Din următorul fragment al romanului lui Marge Piercy, *Fly Away Home* [„Zboară către casă"], putem extrage o dovadă că negativitatea termenului reflectă interpretarea bărbaților despre felul de a vorbi al femeilor. Daria se îndrăgostește de Tom și din cauză că acesta este altfel decât fostul ei soț, Ross.

> A surprins-o faptul că știa foarte multe lucruri despre oamenii din jurul lui. Ross nu ar fi știut niciodată că lui Gretta nu îi plăcea de profesorul băiatului ei sau că Fay tocmai i-a dat papucii iubitului său, din cauză că bea prea mult în fața băieților ei. Pentru un bărbat, Tom avea un interes neobișnuit față de detaliile vieții oamenilor. Bârfă, ar fi considerat Ross, dar ea credea că era interes față de oameni.

Nu doar bărbații discreditează interesul față de detaliile vieții oamenilor, catalogându-l drept „bârfă". Marea scriitoare sudistă Eudora Welty, amintindu-și de copilăria ei din Mississippi, scrie că mama ei a încercat să o oprească pe o croitoreasă vorbăreață să spună lucruri despre oamenii din zonă în fața fetiței ei: „Nu vreau să fie expusă la bârfă", și-o amintește spunând Welty pe mama ei, „ca și cum bârfa ar fi fost pojar, iar eu aș fi putut să îl iau". Dar, departe de a avea o influență

negativă asupra copilului, povestirile mărunte despre oameni pe care Welty le asculta cu foarte mare plăcere au inspirat-o să devină scriitoare. Când oamenii vorbesc despre detaliile vieții lor cotidiene, este bârfă; când scriu despre ele, este literatură: nuvele și romane.

Mary Catherine Bateson schițează o altă paralelă – între bârfă și antropologie, disciplina care se ocupă cu documentarea detaliilor vieții oamenilor. Ea își amintește că mama ei, Margaret Mead, i-a spus că nu va deveni niciodată antropolog, pentru că nu era suficient de interesată de bârfe.

Bârfa înseamnă începutul unei prietenii

Relatarea detaliilor despre viața celorlalți este parțial rezultatul faptului că femeile le dezvăluie prietenelor lor detalii din propria viață. Aceste detalii devin bârfe când prietena căreia i se destăinuie le repetă altcuiva – probabil unei alte prietene. A spune ce se petrece în viața ta și în viețile celor cu care vorbești este o versiune maturizată a împărtășirii de secrete, esența prieteniilor dintre fete și femei.

În povestea lui Alice Mattison *New Haven*, pe care am citat-o în capitolul al doilea, Eleanor îi spune lui Patsy că s-a îndrăgostit de un bărbat căsătorit. Imediat ce rostește aceste cuvinte, lui Eleanor „i se face puțin rușine că a renunțat așa brusc la secretul ei", dar „se simte, de asemenea, ușurată; nu mai trebuie să-l păzească. Și este plăcut să vorbească despre Peter". Am fost izbită de formularea lui Mattison – „a renunțat la secretul ei" –, care exprimă faptul că *deținerea* unui secret îi dă persoanei respective o anumită putere, și faptul că-l spune înseamnă că renunță la ceva – în sensul de posesiune, precum și în sensul expresiv de revelație. Mattison exprimă de asemenea plăcerea de a nu te vedea nevoit să ascunzi ceva și de a fi capabil să vorbești despre ceea ce te preocupă.

Dezvăluirea de secrete nu este doar o dovadă de prietenie, ci și *creează* prietenii, când ascultătorul răspunde în maniera așteptată. Eleanor nu o cunoaște bine pe Patsy, dar și-ar dori.

Între ele există o afinitate și o prietenie în devenire; au început să meargă împreună la cafea și la înghețată și să participe la repetițiile grupului muzical în care cântă amândouă. Spunându-i lui Patsy ce se petrece în viața ei, dezvăluindu-i secretul ei, Eleanor a promovat-o pe Patsy de la cunoștință la prietenă.

A-i ține pe prieteni informați în legătură cu ce se întâmplă în viața ta nu este doar un privilegiu; pentru multe femei, este o obligație. O femeie a explicat că nu îi făcea plăcere să vorbească din nou și din nou despre cum s-a despărțit de iubitul ei, dar trebuia să o facă pentru că, dacă nu le-ar fi informat pe unele dintre prietenele ei apropiate despre un eveniment atât de important, acestea ar fi fost foarte rănite când ar fi aflat. Ar fi considerat că păstrarea de secrete față de ele este un semn că prietenia lor nu mai e la fel de strânsă, că i-au fost tăiate aripile. Mai mult, femeii nu i-a venit să creadă când a aflat că iubitul ei nu a spus nimănui despre despărțirea lor. El a mers la muncă, la sala de sport și a jucat squash cu prietenii ca și cum nu ar fi apărut nici o schimbare în viața lui.

Din cauză că destăinuirea de secrete este, pentru majoritatea femeilor, o parte esențială a prieteniei, este posibil să nu se simtă în largul lor când nu au secrete de spus. De exemplu, o femeie pe care o voi numi Carol avea mai multe prietene cu care vorbea în fiecare zi, schimbând informații despre întâlnirile lor cu diverși bărbați. Își împărtășeau entuziasmul înainte de o nouă întâlnire și, după ce avea loc acea întâlnire, își povesteau în detaliu ce au spus și au făcut. Așa că atunci când Carol s-a îndrăgostit și a intrat într-o relație de durată cu un bărbat, a rămas fără material de discuție cu prietenele ei. De asemenea, avea mai puțin timp să vorbească la telefon, de vreme ce acum petrecea cea mai mare parte a timpului ei liber cu acel bărbat. Asta a făcut să apară o tensiune în relațiile ei de prietenie; ca și cum și-ar fi luat jucăriile și ar fi ieșit din parteneriatul comunicațional care constituia prietenia.

Situațiile în care o persoană se simte abandonată din cauză că celălalt intră într-o relație permanentă nu se limitează la prietenia dintre femei. În povestea *Mendocino* de Ann Packer,

naratoarei, Bliss, i se pare trist că trebuie să își viziteze fratele, care acum trăia cu o altă femeie, din cauză că intimitatea lui cu femeia a făcut să scadă intimitatea pe care o avusese cu ea. Bliss își amintește de vechea lor apropiere, când își povesteau întâmplările de la serviciu și, la o a doua sticlă de vin, își spuneau unul altuia noutățile despre cele mai recente eșecuri în dragoste. Pe Bliss o uluia faptul că până în această clipă nu își dăduse niciodată seama că vorbeau astfel tocmai pentru că era vorba despre eșecuri. Acum, Gerald se bucură de o perioadă de succes, și lucrurile se desfășoară ca și cum între ei nu ar fi fost nimic altceva decât ceea ce este acum: atenție, cordialitate.

Pentru că nu își mai spun secrete despre relațiile lor, Bliss percepe de acum discuțiile cu Gerald, care au loc într-un grup de trei, ca fiind grijulii și cordiale – într-un fel, mai apropiate de vorbirea publică.

Dacă încep o relație stabilă, multe lucruri conspiră să îi separe pe oameni de prietenii lor din vremea când erau singuri. Am avut un prieten care fusese singur mulți ani și își crease o rețea extinsă de prietene cu care vorbea frecvent. Când a început o relație stabilă cu o femeie și s-au mutat împreună, prietenele lui s-au plâns că nu le mai spunea nimic. „Nu e vorba că sunt lucruri pe care nu vreau să le dezvălui", mi-a zis. „Pur și simplu, eu și Naomi ne înțelegem bine și nu este nimic de spus." Prin această afirmație, mi-a transmis totuși ceva despre o schimbare în relațiile sale – chiar dacă nu se referea la relația cu partenera lui, ci la cea cu prietenele sale.

Discuțiile-stabilire-de-conexiune percepute ca bocete

Folclorista Anna Caraveli a studiat bocetele femeilor în satele din Grecia. Bocetele sunt poeme orale spontane, ritualizate, pe care unele femei le cântă pentru a-și exprima durerea față de pierderea unei persoane iubite prin expatriere sau prin moarte. Conform lui Caraveli, femeile își rostesc în mod normal bocetele în compania altor femei. În plus, femeile simt

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

că *au nevoie* ca la bocet să participe și alte femei, pentru ca acesta să aibă succes. O femeie care a interpretat un bocet pentru a fi înregistrat de Caraveli a remarcat că ar fi putut să îl facă mai bine dacă ar fi fost acolo și alte femei care să o ajute.

Când grecoaicele se adună să bocească împreună, expresia de suferință a fiecăreia îi amintește celeilalte despre propria suferință, și își intensifică astfel reciproc sentimentele. Într-adevăr, atât Caraveli, cât și antropologul Joel Kuipers, care a studiat o tradiție similară bocitului în Bali, notează că femeile își evaluează priceperea în această artă populară în funcție de capacitatea de a-i impresiona pe ceilalți, de a-i implica în experiența jelitului. Exprimarea durerii pe care o simt față de pierderea celor dragi le leagă pe femei una de cealaltă, și legătura lor este un leac împotriva rănii provocate de pierdere. Conform antropologului Joel Sherzer, reprezentația „plânsului melodios" cu ocazia morții celor dragi reprezintă domeniul exclusiv al femeilor, în diferite societăți din întreaga lume.

Ritualurile populare de jelire sunt paralele cu ritualul mai puțin formal, dar la fel de răspândit prin care femeile moderne din America și din Europa se adună ca să discute despre probleme. Și acestea creează legături, ca urmare a unor suferințe. Asta poate să explice de ce problemele reprezintă un motiv așa bun de conversație. Crearea de legături datorită problemelor este larg răspândită în rândul femeilor, și se întâlnește și între femei și bărbați. Pare să fie mult mai puțin comună însă între bărbați.

Unii dintre bărbații pe care i-am intervievat au spus că nu discută cu nimeni despre propriile probleme. Majoritatea celor care au spus că fac asta mi-au zis că tind să le discute cu femeile amice. Unii bărbați mi-au spus totuși că au un prieten cu care discută despre probleme. Dar existau diferențe care indicau că ei se plasau la o oarecare distanță de polul intimității, spre deosebire de majoritatea femeilor. În primul rând, aveau un prieten, cel mult doi, cu care își discutau problemele, nu câțiva, sau chiar mulți, așa cum se întâmplă în cazul multor femei cu care am stat de vorbă. În al doilea rând, ei spun

adesea că nu au discutat cu prietenul lor de ceva vreme – zile, săptămâni, luni sau chiar mai mult –, dar știu că, la nevoie, acesta le sare imediat în ajutor. Majoritatea femeilor se aflau în legătură constantă cu prietenele lor cele mai apropiate și discutau adesea cu ele chiar și despre deciziile și întâmplările minore din viața lor. Un bărbat mi-a zis că are un prieten căruia îi spune problemele lui, dar că, dacă nu are o problemă serioasă, nu îl sună; de aceea este posibil să treacă destul de mult timp fără ca ei să vorbească.

O femeie, pe care o voi numi Shirley, mi-a spus cât de surprinsă a fost când a primit un telefon de la un bărbat care o făcuse să sufere despărțindu-se de ea și care acum i-a spus că voia să vină la ea să stea de vorbă. Întâlnindu-se, a aflat că el tocmai fusese părăsit de o altă femeie și suferea. Shirley l-a întrebat de ce a venit la ea. El a recunoscut că nu avea cu cine să vorbească despre ceea ce simțea. Dar prietenii lui? Pur și simplu, nu se simțea confortabil să discute cu ei despre genul acesta de probleme.

Când majoritatea bărbaților vorbesc cu prietenii lor la telefon, este posibil să discute despre ce se petrece în mediul de afaceri, cu bursa de valori, la meciul de fotbal sau în politică. Și ei se dedau la bârfă (deși s-ar putea să nu o numească astfel), în sensul că vorbesc despre ei și despre alți oameni, dar au tendința să vorbească mai degrabă despre relațiile cu caracter politic decât despre relațiile personale: puterea instituțională, avansare și regres, o propunere ce urmează să fie dezbătută în legislativ, un plan de a face bani. Dacă bărbații le menționează pe soțiile lor sau vorbesc despre propriile familii, nu vor face asta decât în treacăt, fără prea multe detalii și fără chestiuni profunde. Dacă se referă la o situație personală dificilă, mențiunea va fi probabil minimă și vagă („A fost greu.").

Un bărbat mi-a descris cum a petrecut Ziua Recunoștinței. Se adunaseră trei generații din familia soției lui: frați și surori, copiii și părinții lor. Bărbații au ieșit să joace fotbal, iar femeile au rămas înăuntru, să vorbească. Femeile mai vârstnice au ajuns să-i spună într-un final celei mai tinere nepoate că este prea tânără ca să se căsătorească.

Mai devreme am văzut că tendința femeilor de a începe să discute despre probleme îi lasă confuzi pe bărbați, care încurcă ritualul de lamentare cu solicitarea de sfaturi. Acum, vedem că discutarea problemelor este doar un aspect al conversației intime în desfășurare, ce poate fi catalogată drept bârfă. Nu doar că găsirea unor soluții la problemele minore adiacente este neesențială, dar întrerupe conversația, adică exact ce contează. Dacă o problemă este rezolvată, atunci trebuie găsită o alta, pentru a face ca discuția intimă să continue.

Discuțiile mărunte au o importanță mare

Statul la taclale este crucial pentru a menține un sentiment de camaraderie, când nu este nimic special de spus. Prietenele și rudele de sex feminin păstrează mecanismele conversaționale în stare de funcționare prin faptul că vorbesc atât despre lucruri mărunte, cât și despre lucruri importante. Gândul că vor avea mai târziu astfel de conversații le face pe femei să nu se simtă singure în viață. Dacă nu au cui să împărtășească gândurile și impresiile lor, ele *chiar* se simt singure. Acest fapt este dramatizat într-o nuvelă scrisă de Ursula Le Guin, intitulată *In and Out* [„Înăuntru și în afară"]. O femeie interesată de ceramică primește ajutor și sfaturi de la un olar local. Acesta îi oferă mai multă atenție decât ar fi vrut ea, astfel că femeia nu se poate retrage cu ușurință. Când, în cele din urmă, pleacă, el îi dă un telefon spunându-i că

> dacă vrea să încerce să facă vase de ceramică la roata lui, poate să vină în fiecare seară; vorbele lui au făcut-o să-și dorească să fie la birou, unde ar fi putut să-i spună cuiva: „Mi-a zis: «Vino la mine și fă vase pe roata mea!»"

Ca o scriitoare care găsește material pentru povestiri în micile evenimente din viața ei, personajul lui Le Guin își vede viața ca material pentru conversații.

Studenții de la cursul meu despre diferențele de gen au înregistrat conversații obișnuite între prietene femei și între prieteni bărbați. A fost ușor să se obțină înregistrări cu prietene care vorbesc, în parte și pentru că majoritatea studenților erau de sex feminin, dar și deoarece solicitarea de „a înregistra o conversație obișnuită" a fost primită cu mai multă bunăvoință de către prietenele și rudele studentelor. Cererea adresată bărbaților a avut rezultate amestecate. Mama unei femei a acceptat cu plăcere, dar tatăl ei a subliniat că el nu poartă conversații cu prietenii lui. „Nu îl cauți niciodată pe Fred la telefon?", a întrebat ea, referindu-se la un bărbat despre care știa că era prietenul lui bun. „Nu foarte des", a spus el. „Dar, dacă îl sun, atunci înseamnă că am să-l întreb ceva – și, după ce primesc răspuns, închid."

Soțul altei femei i-a înmânat cu mare satisfacție și mândrie o casetă. „Am înregistrat o conversație foarte bună", a anunțat el, „pentru că nu e o discuție relaxată de genul «Salut, ce mai faci? Am văzut un film grozav ieri», ci chiar a ajutat la rezolvarea unei probleme. Fiecare replică e semnificativă." Când femeia a ascultat caseta, i-a auzit pe soțul ei și pe prietenul lui cum încercau să rezolve o problemă ce apăruse la computer. Nu spuneau decât chestii tehnice și impersonale. Nu doar că nu i s-a părut „o conversație bună", dar nici măcar nu a privit-o ca pe o conversație. Ideea lui de conversație bună presupunea un conținut impersonal, bazat pe fapte, focalizat pe o sarcină. A ei presupunea un conținut personal.

Aceste diferențe apar, de asemenea, în relațiile dintre părinți și copii. Studenții mei îmi spun că, atunci când vorbesc cu „părinții lor" la telefon, fac acest lucru în special cu mamele. Tații intră, de obicei, în conversație doar când au de discutat sau de relatat o problemă de afaceri. Acest lucru este valabil și în scris, la fel ca în vorbit – și se pare că nu se limitează la familiile americane. O studentă din Germania mi-a arătat o vedere primită de la mama ei, în care aceasta îi punea întrebări despre viața personală și despre sănătate, punând-o la curent cu noutățile din familie. În interior era o scurtă notă din partea tatălui ei, în care îi spunea să meargă la registratura

universității și să obțină un formular de care avea nevoie pentru a putea plăti impozitele.

Ca răspuns la un articol pe care îl scrisesem, un ziarist mi-a spus că afirmația mea cum că mulți bărbați nu văd nici un rost în a sta la taclale, de vreme ce ei cred că vorbirea are rolul de a transmite informații, l-a ajutat să înțeleagă ceva. El disprețuiește pălăvrăgeala și crede că vorbirea ar trebui să aibă un conținut substanțial, să fie interesantă și cu miez. Asta e în regulă atâta vreme cât cadrul este o întâlnire de afaceri, cu multe chestiuni importante de discutat. Dar când întâlnirea se încheie și se vede în situația de a merge mult și bine până la capătul unui hol lung alături de un străin, se simte paralizat verbal. Refuzând din principiu taifasul și nepracticându-l, rămâne fără cuvinte când nu are la îndemână vreun subiect important.

Pentru majoritatea femeilor, a se aduna laolaltă și a vorbi despre sentimentele lor și despre ceea ce se petrece în viața lor este un aspect central al prieteniei. Faptul că ai pe cineva căruia să-i spui secretele tale înseamnă că nu ești singură pe lume, dar dezvăluirea de secrete nu este un act fără riscuri. Cineva care îți cunoaște secretele are putere asupra ta: poate să spună secretele tale și altora, creându-ți neplăceri. Aceasta este sursa imaginii negative a bârfei.

Când bârfa este zvon

Imaginea negativă a bârfei reflectă o situație în care sunt răspândite zvonuri distructive care nu au nici o bază. O ilustrare extremă a unei astfel de situații este descrisă în povestirea *The Widow* [„Văduva"] de Edna O'Brien. În această povestire, o femeie numită Biddy, al cărei soț preaiubit s-a înecat, își găsește în cele din urmă fericirea într-o altă relație. Oamenii din oraș îi observă fiecare mișcare și îi critică interesul pentru noua iubire, prezicând dezastre, așa că simte o mare satisfacție când anunță că se logodește. Cu o săptămână înainte de nuntă, fericitul cuplu intră în barul local și le dă tuturor de băut.

Apoi Biddy, puțin amețită de băutură, își ciocnește inelul de logodnă de pahar și anunță că va recita ceva. Fără alte comentarii, se ridică, zâmbește în felul ei copilăresc, își umezește buzele cu limba, un alt obicei al ei, și recită un poem numit „Oamenii vor vorbi". A fost un atac către toți acei oameni răutăcioși și pofticioși care o invidiau pentru mica ei fericire. Este posibil – mulți oameni spun că într-adevăr așa a fost – ca această provocare îndrăzneață să fi declanșat dezastrul din săptămânile următoare. Dacă s-ar fi destăinuit câtorva femei din oraș, poate ar fi fost salvată, dar ea nu a făcut-o; distantă față de lume, a stat numai alături de bărbatul ei, cu ochii licărind și cu fericirea asigurată.

Departe de a fi fost garantată, fericirea lui Biddy a fost condamnată. Ea a fost distrusă de bârfe răutăcioase și nefondate. S-a răspândit zvonul că primul ei soț s-a sinucis din cauză că ea i-a făcut viața de nesuportat. Biddy a căutat disperată să împiedice aceste zvonuri false să ajungă la urechile logodnicului ei, însă unul dintre eforturile în această direcție a dus la moartea ei. O'Brien sugerează că răspândirea de zvonuri răutăcioase a fost modalitatea prin care localnicii au pedepsit-o pe Biddy pentru că a disprețuit puterea limbii lor și fiindcă s-a ținut la distanță de ei, nedestăinuindu-se altor femei – cu alte cuvinte, au distrus-o cu bârfa pentru că nu a arătat respectul cuvenit față de aceasta.

În multe privințe, societatea noastră devine, ca orientare, mai mult privată decât publică, mai asemănătoare bârfei în sfera publică. Majoritatea formelor de comunicare publică, precum știrile de televiziune și conferințele de presă ale oficialităților, devin mai informale în stil, cu remarci mai degrabă spontane (fie la modul real, fie făcute să pară astfel) decât pregătite. O consecință directă este nevoia frecventă de scuze publice, ba chiar de demisii, din partea unor oameni care au vorbit spontan, făcând genul de comentarii care sunt firești în conversații private, dar inacceptabile în public. Un alt aspect al acestei evoluții este interesul tot mai mare cu privire la viața privată a persoanelor publice. Poate nu este surprinzător faptul

că un aspect al acestui interes – posibil un produs secundar al său – este rolul zvonului în viața publică.

Un articol din *Whashington Post* intitulat *The public politics of rumor* [„Politica publică a zvonului"] afirmă că, în timp ce zvonurile au constituit de multă vreme „o materie primă a politicii", doar recent au început să fie relatate de către presă, indiferent dacă reporterul a fost sau nu capabil să verifice sursa. Incidentul care a generat scânteia acestui articol a fost unul în care directorul Comitetului Național Republican a demisionat după ce a scris și a distribuit un memoriu în care sugera – nu afirma – că noul purtător de cuvânt democrat al Camerei Reprezentaților este homosexual. Scriitorul de la *Whashington Post* comentează că zvonurile sunt eficiente chiar și atunci când sunt ulterior demonstrate ca netemeinice; răul este făcut prin simpla lor existență, pentru că majoritatea oamenilor își închipuie că „nu iese fum fără foc". Scena publică americană a început să semene cu comunitatea irlandeză din povestirea Ednei O'Brien.

Foloasele bârfei

Acestea sunt exemple dramatice ale potențialului distructiv al bârfei. Nora Ephron descrie pericolul limitat al dezvăluirii de secrete către prieteni în romanul ei *Heartburn*. Eroina, Rachel, se întâlnește accidental cu prietena ei, Meg Roberts, într-un avion ce zboară de la New York către Washington. Meg pomenește despre petrecerea aniversară a prietenei lor Betty, și Rachel este îngrozită că a uitat complet de ea. Are o scuză zdrobitoare: și-a părăsit soțul și a zburat la New York din cauză că a aflat că el era îndrăgostit pasional și avea o aventură cu o altă femeie. Totuși, acum se întorcea acasă împreună cu el, intenționând să-și refacă mariajul. Rachel nu vrea să se folosească de scuza ei excelentă, pentru că ar fi prea bună ca subiect de bârfă:

> Singurul mod în care Betty m-ar putea ierta ar fi să îi spun motivul, însă, dacă aș face-o, s-ar afla în tot Washingtonul, și atunci

toată lumea din oraș ar ști despre căsnicia noastră, ceea ce chiar nu aș vrea. Știu totul despre căsnicia lui Meg Roberts, de exemplu, pentru că Meg i se destăinuiește prietenei ei Ann, care i se destăinuiește lui Betty, care mi se destăinuiește mie.

Prietenii adevărați, toată lumea simte asta, nu transmit secretele prietenilor lor altor persoane. Dezvăluirea unui secret poate fi baza pentru sfârșitul unei relații de prietenie. Și totuși, oamenii repetă adesea ceea ce li se spune în secret de către prietenii lor. De ce se întâmplă astfel?

Antropologul Penelope Eckert a petrecut timp cu eleve de liceu și a ajuns să le cunoască mediul social. Sociologul Donna Eder a făcut același lucru la nivel de gimnaziu. Ambele au observat că fetele dobândesc un statut fiind prietene cu fete aflate pe poziții de statut ridicat: majoretele, fetele drăguțe, cele plăcute de băieți. Dacă prietenia cu fetele cu un statut ridicat este o modalitate de a obține statut pentru tine însăți, cum le vei dovedi celorlalți că o fată populară este prietena ta? O modalitate este de a arăta că îi cunoști secretele, pentru că, între prietene, secretele sunt dezvăluite.

Câteva fete de liceu i-au spus lui Eckert că preferă să aibă băieți ca prieteni, pentru că băieții nu caută să obțină detalii picante și este mai puțin probabil ca aceștia să le răspândească. Fetele ar putea să creadă că lucrul acesta demonstrează superioritatea morală a băieților, dar Eckert subliniază că este mai puțin probabil ca un băiat să se hrănească cu bârfe și să răspândească ceea ce află fiindcă are mult mai puțin de câștigat de pe urma acestui lucru. Accesul băieților la un statut superior este mai puțin determinat de apropierea față de cineva decât de reușitele și de abilitățile proprii, în principal când vine vorba despre sport, și de capacitatea lor de a domina într-o luptă. (Deși, cu cât un băiat este mai mare ca vârstă, cu atât luptele lui tind să devină mai degrabă verbale decât fizice.)

Mai există un mod prin care dorința de a realiza conexiuni este implicată în crearea de bârfe. A vorbi despre cineva în lipsa

sa este o cale de a stabili o legătură cu cineva *prezent.* Căzând de acord asupra evaluării altcuiva, oamenii își întăresc valorile împărtășite și perspectivele asupra lumii.

Bârfa ca mijloc de control social

Întărirea valorilor prin discutarea despre alte persoane funcționează și în celălalt sens. Ne cântărim comportamentul împotriva potențialului pentru bârfă ascultând în sinea noastră cum ar putea vorbi ceilalți despre noi. Încercând să ne hotărâm ce să facem, proiectăm automat acțiunile la care ne gândim asupra fundalului acestui dialog imaginar, și deciziile noastre despre cum să acționăm sunt influențate de ceea ce credem că vor spune ceilalți despre ele. După ce ne-am hotărât, ne ascundem, ne ajustăm sau ne expunem comportamentul, pentru a preveni criticile și pentru a ne asigura că vom fi lăudați. Cei care au fire rebelă sau sunt la vârsta răzvrătirilor ar putea să sfideze așteptările create de bârfe. Indiferent de poziționarea față de ele, presupunerile legate de „ce vor spune oamenii" sădesc în noi o imagine a ceea ce este și face un om bun. Auzind cum oamenii sunt lăudați pentru că sunt generoși și dezinteresați, dobândim ideea că este bine să fim astfel. Auzind cum oamenii sunt criticați pentru că sunt zgârciți, neloiali sau urâți, ne intră în minte ideea că nu este bine să fim astfel.

Fetele și femeile simt că este crucial să fie plăcute de cele de o seamă cu ele, aceasta fiind o formă de implicare ce se focalizează asupra conexiunilor simetrice. Băieții și bărbații simt că este crucial să fie respectați de cei de o seamă cu ei, aceasta fiind o formă de implicare ce se focalizează asupra statutului asimetric. A nu fi plăcut de ceilalți este o pedeapsă mai devastatoare pentru fete și femei, din cauza nevoii lor de a stabili legături. Marjorie Harness Goodwin, în studiul ei despre joaca adolescenților și a preadolescenților, băieți și fete, a descoperit că, atunci când exista o puternică dezaprobare la adresa comportamentului fetelor, celelalte fete o ostracizau timp de o lună și jumătate – calea supremă de control social.

În schimb, băieții părăseau uneori grupul dacă aveau senzația că s-a întrecut măsura cu insultele. Goodwin nu a găsit băieți excluși pe o perioadă lungă.

A lăsa să se afle

Nevoia de a te face plăcut și aprobat poate să nu fie în acord cu nevoia de a dezvălui secrete, de vreme ce secretele ne expun slăbiciunile. Într-un exemplu pe care l-am oferit mai devreme, fostul iubit al unei femei suferea din cauză că trecea printr-o despărțire, și voia să vorbească despre asta în asemenea măsură, încât a mers la ea, chiar dacă o părăsise la rându-i cu mult timp în urmă. De ce nu s-a simțit confortabil să vorbească despre probleme cu prietenii lui? Poate din același motiv pentru care mulți bărbați intervievați de Catherine Kohler Riessman nu au vorbit cu nimeni despre divorțul lor. Unul dintre aceștia i-a spus la un moment dat: „Cred că pentru orice om este neplăcut ca alții să știe că are probleme. Cel mai bine este să te străduiești să-ți ții problemele pentru tine". Acești bărbați, ca mulți alții, sunt conștienți de dezechilibrul de putere care poate rezulta din dezvăluirea secretelor. În primul rând, cei care arată slăbiciune pot simți că s-au situat pe ei înșiși într-o poziție de inferioritate. În al doilea rând, oferă informații care pot fi folosite împotriva lor.

Și femeile sunt conștiente de aceste pericole. Robinette Kennedy, psiholog care a studiat prieteniile femeilor dintr-un sat din Creta, a descoperit că femeile sunt conștiente de pericolele bârfelor răutăcioase ce rezultă în urma schimbului de secrete. Ea le-a cerut unor eleve, douăsprezece la număr, să scrie ce calități apreciază la o prietenă, și fiecare dintre ele a scris: să păstreze secretele. Kennedy a descoperit că unele femei chiar au evitat să aibă relații de prietenie din acest motiv, deși le lipseau prietenele. Într-o societate în care femeile și bărbații trăiau în sfere separate și trebuiau să-și asume roluri clar definite, existența unei prietene echivala cu existența cel puțin a unei relații în care o femeie putea să se simtă în largul

ei, să fie înțeleasă și acceptată. Dacă nu avea pe nimeni căreia să-i împărtășească adevăratele ei sentimente, se simțea în mod dureros izolată.

Atât femeile și fetele din satul grecesc, cât și elevele americane pe care Eder și Eckert le-au avut ca subiecți se confruntau cu aceeași dilemă: aveau nevoie de prietene cu care să vorbească, dar știau că este riscant să se destăinuie prietenelor. Fetele și femeile, mai frecvent decât băieții și bărbații, sunt dispuse să-și asume riscuri, pentru că privirea lor este focalizată în direcția beneficiilor conexiunii. Posibilitatea de a părea vulnerabile și de a-și pierde independența le afectează doar periferic. Este mai puțin probabil ca bărbații să-și asume riscul, din cauză că, pentru ei, preîntâmpinarea vulnerabilității și protejarea independenței se află pe prim-plan, iar problemele legate de intimitate rămân în fundal.

Multor bărbați le displace faptul că soțiile sau iubitele lor discută cu prietenele despre relațiile pe care le au. Pentru acești bărbați, a vorbi cu alții despre o relație personală este o dovadă de lipsă de loialitate. Un bărbat pe care l-am intervievat a vorbit cu elocvență despre acest aspect. Privea comunicarea de detalii intime despre o relație – îndeosebi detalii care arată o slăbiciune a partenerului – drept ceva ce te face pur și simplu să nu mai ai încredere în celălalt. Își exprima dezaprobarea față de cei care, pentru a se apropia de prieteni, s-ar coborî la un asemenea nivel. Reacții atât de vehemente susțin teoria antropologului Jill Dubisch (referitoare la societatea grecească), potrivit căreia menționarea problemelor de familie față de persoane care nu fac parte din familie este un tabu, pentru că distruge o limită sacră dintre interior și exterior, ducând în exteriorul casei ceea ce trebuie să rămână în interior.

Dubisch subliniază, de asemenea, legătura simbolică dintre impurificarea verbală și cea sexuală. A le îngădui străinilor să intre în casă odată cu dezvăluirea secretelor de familie este echivalent cu o „penetrare sexuală ilicită". Asta pare să explice dilema văduvelor din Grecia, ce apare într-un bocet înregistrat de Caraveli: „Văduvă în casă, bârfe la ușă". Văduva este

obligată să rămână în casă, pentru că, dacă păşeşte afară, tot ce face o va expune acuzelor sexuale ale bârfei.

Faptul că mulţi bărbaţi nu îşi împărtăşesc unii altora secrete referitoare la vieţile lor şi ale altor persoane cu scopul de a crea o apropiere nu înseamnă, desigur, că nu au nevoie să se apropie de alte persoane, prin vorbire, şi că nu găsesc modalitatea de a o face. Dacă sursa care le face pe femei să se simtă implicate – şi anume, discuţiile despre vieţile personale – îi irită pe bărbaţi, atunci, pentru a găsi o sursă de implicare a bărbaţilor, putem cerceta un aspect al comportamentului lor care este iritant pentru femei: citirea cotidiană a ziarului.

Ştirile ca bârfă

Un profesor ieşit la pensie se întâlnea zilnic cu mai mulţi prieteni, pensionaţi şi ei, la un local aflat în apropiere. El şi prietenii lui considerau că astfel „puneau ţara la cale" – şi ăsta reprezintă un indiciu suficient despre subiectul discuţiilor lor.

Interesul bărbaţilor pentru detaliile din politică, din actualitate şi din sport este echivalent cu interesele femeilor despre detaliile vieţii personale. Dacă femeile se tem că sunt date la o parte dacă nu ştiu ce se petrece cu o persoană sau cu alta, bărbaţii se tem că sunt daţi la o parte dacă nu ştiu ce se petrece în lume. Schimbul de informaţii despre actualitatea publică mai curând decât despre noutăţi din viaţa privată are avantajul că nu îi face pe bărbaţi vulnerabili din punct de vedere personal; informaţia cu care fac troc nu are nici o legătură cu ei.

Într-o carte despre istoria ştirilor, Mitchell Stephens arată că bărbaţii au fost multă vreme obsedaţi de comunicarea detaliilor despre evenimentele de actualitate. De fapt, el nu spune că vorbeşte despre „bărbaţi", ci despre „englezi"; totuşi, reiese clar din descrierea lui că *bărbaţilor* englezi li se aplică observaţiile sale.

> Ar putea fi surprinzător să aflăm că, în urmă cu peste 275 de ani, englezii – deşi nu aveau radio, televiziune, sateliţi sau computere

și aflau mare parte din știri la cafenea – credeau că epoca *lor* era caracterizată de o obsesie față de știri. Situația a fost descrisă într-un ziar apărut în 1712 drept „cumplita mâncărime a noutăților" și s-a spus că „s-a dovedit fatală pentru multe familii; negustorii și meșteșugarii de rând își petreceau întreaga zi în cafenele ca să audă știri și să vorbească despre politică, în timp ce soțiile și copiii lor aveau nevoie de pâine acasă..." Un comportament similar a fost menționat la mijlocul secolului al XVII-lea la Cambridge. „Savanții sunt atât de lacomi după știri... încât neglijează orice altceva", s-a plâns un observator îngrijorat.

Dacă „englezii" se adună în cafenele pentru a „vorbi despre politică" în timp ce soțiile și copiii sunt acasă, atunci „englezii" înseamnă, de fapt, „bărbații englezi". Dar cât de similară este această imagine a bărbaților care se adună pentru a schimba știri cu stereotipul femeii care își neglijează îndatoririle casnice pentru a bârfi la telefon sau pentru a se întâlni la o cafea...

Puterea detaliilor

Discuțiile detaliate despre știri și schimbul de informații despre viața privată merg bine împreună, dovadă fiind faptul că ziarele dau tot mai multe știri despre viața privată a oamenilor. Succesul fenomenal al revistei *People* reprezintă un exemplu elocvent.

Priviți cum începe acest articol:

> Charles și Jeanne Atchison trăiesc în apropiere de localul Cowboy City, pe o stradă neasfaltată, într-o casă din prefabricate, albă cu auriu, de pe care se cojește vopseaua. În fața casei, buruienile se leagănă în bătaia vântului. Este o stradă ce-ți stârnește duioșia gândindu-te la ghinionul locuitorilor. Orașul este Azle, Tex., o fărâmă de la periferia Fort Worth.
>
> Cu câțiva ani în urmă, tabloul era mult mai încântător. Charles (Chuck) Atchison era un om realizat. Câștiga bine – peste 1 000 de dolari săptămânal –, suficient cât să își permită o casă confortabilă, mașini noi, călătorii costisitoare. Dar toate astea s-au dus.

Acum nu a mai plătit de șase luni chiria pentru terenul pe care îl ocupă, ca să nu mai vorbim despre impozite.

„Este ca și cum mergeam cu mare viteză și, dintr-odată, m-am răsturnat", spune domnul Atchison cu un zâmbet trist. „Bine ați venit în țara deconspiratorilor."

Chuck Atchison are 44 de ani, o față împietrită și o mustață rară.

Rândurile acestea nu sunt dintr-o nuvelă sau dintr-un articol de revistă. Fragmentul este de pe prima pagină a secțiunii de afaceri a *The New York Times* – cea mai sobră secțiune a celui mai sobru ziar american. Relatând ceea ce i s-a întâmplat lui Atchison, inspector de control al calității care a dezvăluit violări ale condițiilor de siguranță de la o centrală nucleară, ziaristul oferă o viziune personală a deconspiratorului: cum arată el, cum arată casa lui – detalii care îl captivează pe cititor.

Conform editorialistului Bob Greene, ziariștii au început să-și îndrepte atenția către detalii lumești încă din anul 1963, când Jimmy Breslin a scris un editorial intitulat *A Death in Emergency Room One* [„O moarte în camera de urgență numărul unu"], în care descria ultimele momente din viața lui John Kennedy. Greene spune că editorialul lui Breslin „i-a purtat, literalmente, în acea zi pe cititori pe coridoarele și prin sălile de operație ale spitalului Parkland". Greene observă: „În ziua de azi, ziariștii sunt antrenați să obțină foarte repede aceste detalii grăitoare..." Același stil de jurnalism pare să fi fost de folos carierei editorialistului Russell Baker, a cărui descriere a încoronării reginei Elisabeta s-a focalizat nu pe ceremonia publică fastuoasă, ci pe detaliile de culise – de exemplu, după cum a observat un reporter, „pe numărul mare de coloniali înstăriți, îmbrăcați în piei de animale și purtând panglici de aur, așezați la coadă pentru a folosi toaletele din Westminster Abbey".

De ce ar dori cititorii să simtă că au fost și ei pe coridoarele și în sălile de operație ale spitalului în care se afla Kennedy? De ce ar fi interesați de cozile de la toaletele regale la o ceremonie

de încoronare? Pentru că astfel de detalii le oferă un sentiment plăcut de implicare, de participare la ceva, adică exact ce face și bârfa pentru femeile care vorbesc despre detaliile vieții lor și a altora.

Bucuria implicării

În ciuda aprecierii din ce în ce mai mari a amănuntelor prezentate la știri, detaliile oferite în conversațiile zilnice nu sunt universal recunoscute drept folositoare. O femeie mi-a spus că membrii familiei sale se raportează la bunica ei printr-o frază reprezentativă pentru genul de conversații pe care le poartă bătrâna: „Am mâncat o șunculiță, am mâncat niște brânzică". Acest mod afectiv, dar totuși lipsit de apreciere prin care fac referire la bătrână arată că li se pare plictisitor să-și asculte bunica spunându-le ce a mâncat la prânz. Lor le-ar plăcea să ofere mai puține detalii sau să nu vorbească deloc despre meniul ei.

Sora bunicii mele, văduvă de mulți ani, a avut o aventură amoroasă la vârsta de șaptezeci și ceva de ani. Obeză, cu părul rar, cu mâinile și picioarele modificate de artrită, nu se potrivea cu stereotipul unei femei iubite romantic. Dar a fost – de un bărbat, și el de șaptezeci și ceva de ani, care trăia într-un azil de bătrâni, dar care își petrecea din când în când weekendurile în apartamentul ei. Încercând să-mi spună ce însemna pentru ea relația aceasta, sora bunicii mele mi-a relatat o conversație. Într-o seară a cinat în oraș cu niște prieteni. Când s-a întors acasă, prietenul ei a sunat, iar ea i-a povestit despre cină. După ce a ascultat-o cu interes, a întrebat-o: „Cu ce ai fost îmbrăcată?" Când mi-a povestit asta, a început să plângă: „Știi câți ani au trecut fără să mă întrebe cineva cu ce m-am îmbrăcat?"

Când sora bunicii mele mi-a spus asta, mi-a comunicat, de fapt, că trecuseră mulți ani de când îi păsase cuiva cu adevărat – în mod intim – de ea. Schimbul de detalii relativ nesemnificative despre viața de zi cu zi transmite un metamesaj de interes și de grijă.

Atenția la detalii, asociată cu o persoană, este adesea un semn de interes romantic. Într-un roman intitulat *The Jealous One* [„Geloasa"] de Celia Fremin, o femeie îl trimite pe soțul ei, Geoffrey, în vecini pentru a o invita la cină pe noua lor vecină, care tocmai se mutase în acea zi. Geoffrey revine plin de încântare, clocotind de admirație și având multe detalii despre noua lor vecină. El anunță visător că vecina i-a invitat *pe ei* la cină în noua ei casă încă nefinisată și o întreabă pe soția lui dacă are o panglică pentru Shang Low, pechinezul vecinei, explicând că *Shang Low* este opusul la *Shang High.* Soția reacționează cu ironie, dar Geoffrey se alătură cu întârziere ironiilor spuse de soție la adresa toanei vecinei lor de a pune panglici câinelui:

> A chicotit într-o singurătate îngrozitoare preț de o fracțiune de secundă; apoi i s-a alăturat și Geoffrey, puțin prea târziu și puțin prea zgomotos. Și gluma nu a dus la o altă glumă. Murmurând ceva cum că ar fi promis... Geoffrey a ieșit grăbit din bucătărie și din casă, fără nici o panglică roșie. Și bucata asta de panglică roșie, pe care nu au căutat-o, nu au găsit-o și, probabil, nici nu o aveau a devenit primul dintre obiectele despre care nu aveau să mai poată vorbi vreodată unul cu altul.

Interesul romantic al lui Geoffrey față de noua lor vecină se întrevede din relatarea entuziastă, pozitivă a detaliilor despre ea, precum și despre rasa și numele câinelui.

Dacă amintirea unui detaliu sau a unui nume este un semn de afecțiune, uitarea unui nume poate fi văzută ca un semn al lipsei de afecțiune. Sunt frecvente plângerile din partea persoanelor ai căror părinți nu sunt de acord cu partenerii sau cu prietenii lor și par să-și exprime dezaprobarea subtil, referindu-se în mod frecvent la ei cu numele greșite sau nereușind să-și amintească numele lor. Același fenomen poate fi manipulat în scopuri pozitive. Acesta a fost cazul unei femei care a rămas prietenă cu soția unei cunoștințe a fostului ei soț. Prietena ei insista să se refere la noua soție a fostului soț prin „cum

i-o fi numele". Femeia divorțată a considerat că metamesajul acestor vorbe era: „Chiar dacă o văd din când în când, nu-mi pasă de ea. Tot tu ești cea care contează pentru mine". Faptul că nu-și amintea numele noii soții era oferit ca dovadă de lipsă de afecțiune față de aceasta – și, în consecință, ca un semn de loialitate față de prima soție.

Atenția acordată detaliilor despre felul în care arată o persoană poate fi o modalitate de flirt. O femeie avea fixată o întâlnire cu un bărbat pe care îl mai întâlnise doar o dată, și atunci pe fugă. Ambii erau căsătoriți; scopul întâlnirii era unul de afaceri, dar bărbatul a început conversația observând că îi părea mai tânără decât își amintea și că părul ei arăta diferit. „Purtai o pălărie atunci, nu-i așa?", i-a spus. „Și erai îmbrăcată tot în alb." Simplul fapt că reținuse cum arătase prima dată când se întâlniseră era un fel de flirt. Nu i s-a părut deranjant, deși soțul ei s-a simțit deranjat când ea i-a relatat întâlnirea.

Observarea detaliilor arată grijă și creează implicare. Bărbații consideră însă adesea iritantă înclinația femeilor către detalii. Pentru că femeile sunt preocupate în primul rând de realizarea unei stări de intimitate, ele apreciază detaliile.

Din cealaltă perspectivă, multe femei se plâng că bărbații nu oferă suficiente detalii. Laura, din povestirea lui Alice Mattison, *Sleeping Giant* [„Uriașul adormit"], este o femeie frustrată din acest punct de vedere. Laura și Dan sunt amândoi afectați de planul ginerelui lor de a cumpăra o casă veche, dărăpănată. În trecut, când Laura a încercat să discute cu fiica lor despre asta, fata i-a luat apărarea soțului ei. Dar Dan o asigură acum pe Laura că fiica lor le înțelege punctul de vedere, pentru că i-a mărturisit lui. „Crede-mă", zice el, „nu e încântată de lucrul ăsta". Laura vrea mai multe detalii despre conversație, dar Dan nu i le oferă. Laura întreabă:

– Ei bine, de ce nu îi spune lui lucrul ăsta?

El nu răspunde.

– Ce-a spus ea, mai *exact*? Laura caută în geanta ei de pânză cheile de la mașină. Îi este puțin frig, și are o bluză în portbagajul

mașinii. Așteaptă, cu cheile și geanta în mână, dar Dan tot nu îi răspunde; își lasă geanta să cadă pe bancă: Ce-*a spus*?

– O, nu îmi mai amintesc. Generalități.

– Și *tu* ce răspuns ai dat?

– O, nu îmi amintesc, Laura.

Laura se întoarce brusc într-o parte, deschide portbagajul și privește fix un moment, enervată că Dan nu îi spune mai multe.

Laura reacționează asemenea nenumăratelor femei în carne și oase cu care am vorbit. Cum bine zicea cineva, „bărbații nu relatează toată povestea – cine ce a spus". O alta s-a plâns de soțul ei: „Parcă i-aș scoate cuvintele cu cleștele: «Și ea ce a *spus*? Și el ce a *zis*?»"

O altă femeie și-a amintit de o situație în care soțul celei mai bune prietene a ei a încercat, fără succes, să ia parte la o conversație de-a lor. El a vrut să le vorbească despre o experiență pe care o credea asemănătoare cu cele despre care discutau ele. Cele două femei l-au asaltat cu întrebări despre ce s-a spus exact, și cum, și de ce, întrebări la care nu a putut răspunde. A dat înapoi și nu a mai continuat istorisirea. Probabil a ajuns să se întrebe de ce sunt femeile interesate de toate aceste detalii neimportante.

„Să sărim peste detalii"

Deși multe femei apreciază, într-o conversație cu prietenii apropiați, relatarea nuanțelor subtile, există situații în care oricine se simte împovărat dacă i se spune sau i se cere să reproducă prea multe detalii. În vreme ce interesul pentru detalii este un semn de intimitate, o femeie va ignora acest interes, dacă vine din partea cuiva cu care nu vrea să fie intimă. Tuturor ni s-a întâmplat probabil să ni se prezinte detalii nedorite – atât de multe, încât par fără sens sau cer mai multă atenție ori intimitate decât ar fi cineva dispus să ofere. Multe dintre exemplele pe care le-am adunat despre oameni care dau o groază de detalii în conversații implică persoane în vârstă. Asta poate

să fie pentru că vârstnicii își doresc o mai mare apropiere față de tineri, pentru că, de regulă, nu aud bine sau pentru că prin astfel de povestiri detaliate speră să mențină interacțiunea. Vârstnicii sunt, de asemenea, înclinați să-și amintească despre trecut și, în consecință, să spună povestiri – cel mai probabil pline de detalii.

Este o dogmă a psihologiei contemporane americane că sănătatea mentală presupune o separare psihologică de părinți. O modalitate de a te opune supraimplicării, cel puțin din partea anumitor persoane, este refuzul de a oferi detalii. De exemplu, o femeie mi-a spus că mama ei căuta să se implice prea mult în viața ei și că reușise să dobândească această supraimplicare în ceea ce o privea pe sora ei, Jane. „Este uluitor ce detalii cunoaște mama din viața lui Jane", a comentat ea. Ulterior, a explicat cum se opune încercărilor mamei sale de a se implica prea mult în viața ei. Pentru a exemplifica modul în care mama se băga în viața ei, a zis: „Îi e foame de detalii. Dacă îi spun că am fost undeva, mă întreabă: «Cu ce te-ai îmbrăcat?»".

Întrebarea care o deranjase pe această femeie era aceeași care îi adusese surorii bunicii mele o mare bucurie. Diferența era că sora bunicii mele căuta un semn de implicare din partea bărbatului care o întrebase ce purta. Această femeie a respins ceea ce percepea drept implicarea excesivă a mamei ei. Totuși, probabil că, atunci când sora ei, Jane, vorbește cu mama lor, ei nu i se pare nepotrivită întrebarea „Cu ce erai îmbrăcată?" Poate, asemenea bunicii mele, Jane apreciază manifestările de afecțiune și implicarea ce rezultă de aici.

Amestecarea afacerilor cu bârfa

Multe femei amestecă discuțiile despre lucruri relativ importante, ca afacerile, cu discuțiile despre lucruri relativ neimportante, ca hainele. Luni dimineața, Marjorie intră în biroul lui Beatrice să îi ceară părerea despre un contract. După ce au rezolvat partea de afaceri, sau poate înainte, își aduc la cunoștință noutățile despre viața lor personală: Marjorie este foarte

ocupată cu îngrijirea soacrei ei suferinde; Beatrice este optimistă în privința unei noi relații.

O femeie care conduce un centru de consiliere a observat că, atunci când se întâlnește cu femeile din echipa de conducere, nu este ceva neobișnuit ca ele să petreacă 75% din timp cu discuții personale, și apoi să se ocupe de treburi în restul de timp. Bărbaților din echipă li se pare o pierdere de vreme, dar directoarea consideră că este important să se creeze un mediu de muncă intim și plăcut. Ea are senzația că discuțiile personale contribuie la crearea senzației de apropiere, iar asta le face pe femeile din echipă să se simtă fericite și stabilește o bază pentru relația de muncă, ajutându-le astfel să se ocupe eficient de sarcinile lor.

Cunoașterea și încrederea reciprocă, rezultate în urma discuțiilor personale, pot să preceadă o relație de muncă, la fel cum pot să fie o consecință a ei. Un articol dintr-o revistă descria parteneriatul dintre două femei care dețineau o companie de construcții. Sămânța relației lor profesionale fusese plantată cu mulți ani înainte să înceapă afacerea, când cele două se întâlneau în mod regulat să discute la o cafea. Când una dintre ele s-a hotărât să înceapă o afacere, relația profesională cu partenera ei exista deja.

Pentru femei, care socializează frecvent cu prietenii, mașinăria este funcțională atunci când trebuie să se ia o decizie importantă. Psihologul Elizabeth Loftus, specializată în depozițiile martorilor oculari, a fost confruntată cu o dilemă morală atunci când i s-a cerut să depună mărturie în favoarea unui bărbat acuzat de a fi fost „Ivan cel Groaznic" – un notoriu criminal de război nazist. Pentru a-și respecta principiile, Loftus a simțit că trebuie să depună mărturie în acest caz, așa cum făcuse în multe altele, dar rudele și prietenii ei au încercat să o convingă să refuze, iar ea a dat înapoi de la planul de a submina mărturia puținilor martori care se mai aflau în viață și puteau povesti ce făcuse Ivan – doar cincizeci de supraviețuitori din victimele lui Ivan, estimate la un milion de persoane. Dilema a fost rezolvată când o prietenă a venit la ea să bea un ceai

împreună. Loftus își amintește: „Prietena mea, citându-l pe Emerson, mi-a amintit că «încăpățânarea prostească de a-ți respecta principiile reprezintă spiritul unei minți înguste»". Liniștindu-se astfel, Loftus s-a hotărât să nu depună mărturie. Femeile și bărbații nu numai că socializează diferit, ci se și folosesc diferit de asta.

Tot devreme apar diferențe în ceea ce privește rostul socializării. Am discutat cu un cuplu care avea perspective diferite asupra relațiilor dintre fiul lor și cel mai bun prieten al lui. Mamei i s-a părut ciudat că, în ciuda timpului semnificativ pe care băieții îl petreceau împreună, de exemplu jucând fotbal, fiul lor a aflat la ce facultate merge prietenul lui cel mai bun atunci când a citit informația în anuarul clasei lor. Într-o zi l-a sunat o fată să-l întrebe dacă prietenul lui are o parteneră pentru banchetul de absolvire. Ea se interesa pentru prietena *ei*, care voia să îl invite pe prietenul lui, dar numai dacă acesta nu invitase deja pe altcineva. Nu numai că fiul lor nu știa dacă cel mai bun prieten al lui avea parteneră pentru banchet, dar s-a simțit și deranjat că fata și-a imaginat că el ar trebui să știe. I-a dat numărul de telefon al prietenului lui și i-a sugerat să sune să afle direct. Ulterior a comentat că, dacă ar fi știut că prietenul lui mergea la banchet, poate s-ar fi dus și el; pentru că nu l-a interesat să afle astfel de informații personale, a pierdut șansa de a merge.

Toate acestea i s-au părut foarte ciudate mamei băiatului, care nu își putea închipui cum e posibil să fii cel mai bun prieten al cuiva, dar să nu știi amănunte de bază din viața lui. Însă tatălui băiatului nu i s-a părut ceva ieșit din comun.

A vorbi despre *versus* a vorbi contra

Valoarea relativ pozitivă sau negativă acordată împărtășirii detaliilor personale – ale propriei vieți sau ale vieților altora – se reflectă în viziunile pozitive și negative asupra bârfei. Un bărbat a făcut observația că noi doi părem a avea definiții diferite ale bârfei. Mi-a spus: „Ție ți se pare că înseamnă discutarea de detalii personale referitoare la cunoscuții celor care

poartă discuția. Mie mi se pare o discuție despre slăbiciunile, lipsurile și eșecurile unor terți, astfel încât participanții la conversație pot să simtă că le sunt superiori. Asta pare nedemn, deci bârfa este o chestie rea".

Perspectiva acestui bărbat se aseamănă cu cea a unei femei care mi-a spus că o deranja că una dintre mamele împreună cu care se ocupa, prin rotație, de îngrijirea propriilor copii bârfea prea mult. Dar s-a dovedit că bârfele acestei femei erau toate negative: le privea de sus pe celelalte și le critica. Nu vorbitul *despre* era deranjant, ci vorbitul *contra*. Acest lucru mai degrabă îi îndepărtează pe vorbitori de cei despre care vorbesc decât să îi apropie. Mai mult, este natural să presupui că cineva care are de spus doar lucruri negative despre ceilalți va spune lucruri negative și despre tine, atunci când nu ești prezent.

Bârfa ca vorbire *contra* are legătură cu un joc verbal pe care Christine Cheepen îl numește „țapul ispășitor". În conversațiile pe care le-a analizat, Cheepen a descoperit că se vorbea împotriva cuiva care nu era prezent pentru a redresa dezechilibrele de putere apărute. „Țapul ispășitor" era un mod de a obține egalitatea prin alierea împotriva altcuiva.

Totuși, în exemplele lui Cheepen, terțul împotriva căruia participanții la conversație au făcut echipă nu era oricine, ci tocmai șeful lor. Și asta ne aduce înapoi la viziunea bărbatului care mi-a spus de ce consideră bârfa o chestie rea. Dacă discuțiile despre cineva absent se desfășoară astfel încât se creează senzația că acel cineva e prezent, efectul este producerea unei conexiuni. Dar dacă acea persoană este „adusă" în încăpere pentru a i se sublinia inferioritatea, atunci efectul este negocierea statutului. Ca întotdeauna, conexiunea și statutul operează simultan, astfel că ambele perspective sunt valide. Ele sunt imagini diferite ale aceleiași scene.

Femeile și bărbații în propriii termeni

Care să fie atunci soluția, având în vedere că femeile și bărbații discută în contradictoriu despre bârfă și alte chestiuni? Cum

putem deschide linii de comunicare? Soluția este ca atât bărbații, cât și femeile să încerce să vorbească pe limba celuilalt, mai degrabă decât să aplicele standardele unui grup la comportamentul celuilalt. Asta nu se face „natural", pentru că avem tendința să căutăm o singură cale „corectă". Bineînțeles că și experții ar trebui să facă asta, la fel ca oricine altcineva.

La un talk-show de televiziune difuzat în întreaga țară, o doamnă psiholog răspundea la întrebări despre relațiile de cuplu. O femeie din public și-a exprimat o nemulțumire: „Soțul meu vorbește cu mama lui, dar cu mine refuză să vorbească. Dacă vreau să știu cum și-a petrecut ziua, ascult conversația pe care o are cu mama lui". Răspunsul oferit a fost: „Probabil are mai multă încredere în mama lui decât în dumneavoastră".

Acest comentariu a accentuat bănuielile femeii și cele mai serioase temeri ale ei. Răspunsul era perfect legitim și rezonabil (dacă ar fi fost vorba despre discuții între prietene): persoana cu care vorbești zilnic, spunându-i toate lucrurile care ți s-au întâmplat, este cea mai bună prietenă a ta. Dar cât de rezonabilă este interpretarea asta din punctul de vedere al unui bărbat? Aș pune pariu că soțul ei nu s-a gândit că trebuie să facă ceva special pentru a crea o stare de intimitate cu soția lui, din moment ce era cu ea întreaga zi. Dar, din cauză că mama lui era singură, el o ajuta să se simtă mai bine povestindu-i micile lucruri neimportante, pe care ea părea încântată să le asculte. Nevoia mamei lui de a asculta aceste detalii avea sens pentru fiul ei, fiindcă era singură și avea nevoie de ele ca de un substitut pentru ceva real, ca și cum ar fi privit viața de la propria fereastră. El nu ar înțelege de ce soția lui ar vrea și ar avea nevoie să audă asemenea discuții. Deși există posibilitatea ca acest bărbat să aibă mai multă încredere în mama sa decât în soția lui, dovezile oferite nu pot duce la o asemenea concluzie.

Terapeuta judeca stilul de a vorbi al bărbatului în conformitate cu standardele femeii. Într-un sens, valorile terapiei sunt îndeobște asociate mai mult cu felul de a vorbi al femeilor decât cu cel al bărbaților. Poate de aceea un studiu a arătat că, dintre terapeuții fără experiență, femeile se descurcă

mai bine decât bărbații. Dar, în timp, odată cu acumularea de experiență, această diferență de gen dispare. În cele din urmă, terapeuții bărbați – și bărbații care sunt sub terapie – învață să vorbească asemenea femeilor. Iar asta nu poate fi decât de bine. Pe de altă parte, antrenamentul asertiv le învață pe femei să vorbească mai asemănător felului în care vorbesc bărbații – ceea ce este tot de bine. Nici femeilor, nici bărbaților nu le-ar strica să învețe strategiile folosite frecvent de membrii celuilalt grup – nu pentru a le folosi exclusiv, ci pentru a avea mai multe strategii la îndemână.

Modurile de a vorbi cu care ne-am obișnuit sunt greu de schimbat. Ar putea fi mai ușor să învățăm să respectăm felul de a vorbi al celorlalți. Bărbații ar trebui să accepte faptul că multe femei văd comunicarea detaliilor despre viața personală drept un ingredient de bază al intimității, iar femeile ar trebui să accepte că mulți bărbați nu le împărtășesc această perspectivă. Acceptarea reciprocă va preveni suferința de a ți se spune că faci ceva rău, când tu faci, de fapt, lucrurile în felul tău.

CAPITOLUL 5

„O SĂ-ȚI EXPLIC EU": A ȚINE O PRELEGERE ȘI A ASCULTA

La o recepție dată cu ocazia publicării uneia dintre cărțile mele, am observat o ziaristă ascultându-l cu atenție pe producătorul unei emisiuni de radio cunoscute. Îi spunea cum a ajuns să fie construit studioul acolo unde se afla în prezent și de ce el ar fi preferat să fie într-un alt loc. Mi-a captat însă atenția cât de mult a vorbit el, timp în care ea îl asculta. Ținea un monolog ce s-ar fi putut numi prelegere, oferindu-i informații detaliate despre receptarea radioului pe două site-uri, arhitectura postului de radio și așa mai departe. Ulterior, am întrebat-o pe ziaristă dacă fusese interesată de informația pe care i-o oferise producătorul. „A, da", mi-a răspuns ea. Dar apoi s-a gândit un moment și a adăugat: „Ei bine, poate a vorbit puțin cam mult". A doua zi mi-a spus: „M-am gândit la ce m-ai întrebat. Nu mă interesa absolut deloc ceea ce îmi povestea, doar că sunt atât de obișnuită să îi ascult pe bărbați să vorbească încontinuu despre lucruri care nu mă interesează, încât nici nu mi-am dat seama cât de plictisită eram, până când nu m-ai făcut să mă gândesc la asta".

La o petrecere, vorbeam cu un bărbat pe care tocmai îl cunoscusem. În timpul conversației noastre, a ajuns să îmi spună că, de-a lungul anilor 1944 și 1945, a fost încartiruit în Grecia ca membru al forțelor aeriene britanice. Pentru că am trăit în Grecia mai mulți ani, l-am întrebat despre experiențele lui: cum era Grecia pe vremea aceea? Cum i-au tratat țăranii greci pe soldații britanici? Cum i s-a părut experiența de soldat britanic în Grecia pe timp de război? I-am oferit, de asemenea, informații despre schimbările din Grecia, despre cum este acum. Bărbatul nu a observat remarcile mele legate de Grecia

contemporană, și răspunsurile lui la întrebările mele au trecut repede de la relatări ale experiențelor proprii, care mie mi se par fascinante, la oferirea de informații despre istoria Greciei, care în principiu mă interesează, dar care în povestirea actuală m-au făcut să mă plictisesc de moarte. Cu cât ceea ce spunea devenea mai impersonal, cu atât mă simțeam mai sufocată, țintuită involuntar în poziția ascultătorului.

La o expoziție a lucrării de artă a lui Judy Chicago, *The Dinner Party* [„Cina festivă"], creată în colaborare cu mai mulți artiști, am fost surprinsă de un cuplu aflat în fața unui exponat: bărbatul îi explica pe un ton serios femeii semnificația simbolurilor din tapiseria aflată în fața lor, indicând cu degetul pe măsură ce vorbea. Poate nu aș fi observat această scenă banală, doar că *The Dinner Party* avea o concepție radical feministă și era menită să reflecte experiențele și sensibilitățile femeilor.

În timp ce făceam o plimbare prin cartierul meu, într-o seară de vară, la scurt timp după apus, m-am oprit să schimb două vorbe cu un vecin care își plimba câinele. În timp ce stăteam pe loc, am observat că peluza în fața căreia ne opriserăm sclipea de la lumina pâlpâitoare a licuricilor. „Parcă e 4 iulie", am spus eu. A fost de acord, apoi mi-a zis că citise că luminile licuricilor sunt semnale pentru împerechere. Mi-a explicat apoi în detaliu cum funcționează aceste semnale – licuricii zboară în grup, la înălțimi diferite, putând fi văzuți cum se adună în diferitele părți ale peluzei.

În toate aceste exemple, bărbații aveau informații de comunicat și le comunicau. La prima vedere, nu este nimic surprinzător sau ciudat. Ciudat este însă că există foarte multe situații în care bărbații dețin informații concrete ce necesită explicații detaliate, atunci când se vor a fi transmise femeilor, în vreme ce femeile au puține asemenea informații de oferit bărbaților.

De-a lungul timpului, s-au modificat multe aspecte ale relațiilor dintre femei și bărbați. Acum, este puțin probabil ca un bărbat să spună: „Sunt mai bun decât tine pentru că eu sunt bărbat și tu ești femeie". Dar femeile, deși nu se confruntă cu astfel de declarații, sunt adesea nemulțumite în interacțiunile

lor cu bărbații. Un lucru care le nemulțumește pe multe femei este misterioasa transformare a unei conversații într-o prelegere, bărbatul fiind cel care îi ține un expozeu femeii, care a devenit un public laudativ.

Din nou, poziționarea femeilor și bărbaților este una asimetrică. Conferențiarul este încadrat ca superior în statut și pricepere, distribuit în rolul de profesor, iar ascultătorul – în rolul studentului. Dacă femeile și bărbații ar ține cu rândul prelegeri, nu ar fi nimic deranjant în asta. Deranjant este dezechilibrul. Femeile și bărbații cad atât de frecvent în această schemă inegală din cauza diferențelor dintre obiceiurile lor de a interacționa. Fiindcă femeile caută să construiască o stare de apropiere, ele au tendința de a-și minimaliza priceperea, în loc de a o expune. Din cauză că bărbații preferă să stea în centrul scenei și apreciază senzația pe care le-o dă cunoașterea, ei caută ocazia de-a aduna și de-a împărtăși informații faptice.

Dacă bărbații par adesea să vorbească întruna tocmai pentru că se pricep la un anumit subiect, femeile sunt adesea nemulțumite și surprinse să descopere că, și atunci când ar putea vorbi despre ceva în cunoștință de cauză, nu li se dă întotdeauna cuvântul.

Mai întâi eu, apoi tot eu

Mă aflam la un dineu cu membrii din alte departamente ale universității mele. În dreapta mea era o femeie cu care am făcut cunoștință la începerea dineului. După ce ne-am spus din ce departamente facem parte și ce materii predăm, m-a întrebat despre subiectul cercetării mele. Am vorbit o vreme despre cercetările mele. Apoi, am întrebat-o eu despre domeniul ei de cercetare și mi-a spus. În cele din urmă, am discutat despre modul în care interesele noastre de cercetare se suprapuneau. Apoi, așa cum se întâmplă la evenimente de genul acesta, am interacționat cu alții de la masă. L-am întrebat pe un bărbat din fața mea din ce departament face parte și cu ce se ocupă. În următoarea jumătate de oră am aflat multe despre

munca lui, despre cercetarea întreprinsă și despre mediul din care provine. În pauza de dinaintea încheierii dineului m-a întrebat cu ce mă ocup. Când i-am spus că sunt lingvist, s-a arătat foarte încântat și mi-a povestit despre un proiect de cercetare pe care l-a realizat și care era legat de neurolingvistică. Încă îmi vorbea despre cercetarea lui în momentul când ne-am ridicat cu toții de la masă.

Cei doi, bărbatul și femeia, îmi erau colegi. Ce se întâmplă când vorbesc la petreceri și la evenimente de socializare cu oameni care nu-mi sunt colegi? Din experiența mea, atunci când le spun femeilor cu ce mă ocup, de regulă îmi pun întrebări despre asta. Când le explic despre stilurile conversaționale sau despre diferențele de gen, își prezintă propria experiență, ca să susțină modelele pe care le descriu. Ăsta este un lucru foarte plăcut pentru mine. Sunt plasată astfel în centrul scenei, fără să trebuiască să înhaț eu însămi reflectorul, și adun adesea anecdote pe care le pot folosi pe viitor. Dar când îmi prezint unor bărbați linia de cercetare, mulți îmi țin o prelegere despre limbaj – de exemplu, despre cum oamenii, îndeosebi adolescenții, folosesc greșit limbajul în zilele noastre. Alții mă provoacă, de exemplu, chestionându-mă în privința metodelor mele de cercetare. Mulți schimbă subiectul către o zonă în care se simt mai siguri pe ei.

Desigur, nu toți bărbații reacționează astfel, dar de-a lungul anilor am întâlnit mulți bărbați, și foarte puține femei, care se înscriu în acest tipar. Modul acesta de a vorbi nu reprezintă *felul* bărbaților de a face lucrurile, dar este *un fel* masculin. Sunt și unele femei care adoptă astfel de stiluri, dar sunt percepute a vorbi precum bărbații.

Dacă ai o calitate, arat-o sau ascunde-o

De mai bine de doisprezece ani, am observat acest tipar în interacțiune. Totuși, nu am înțeles *de ce* se întâmplă asta până relativ recent, când am dezvoltat cadrul statutului și al conexiunii. Un studiu experimental care a avut un rol esențial în gândirea

mea arată cum competența nu îi asigură femeii poziția centrală a scenei în conversațiile cu bărbații.

Psihologul H.M. Leet-Pellegrini a urmărit să descopere dacă genul sau competența determină cine se va purta într-un mod pe care ea îl numește „dominant" – de exemplu, vorbind mai mult, întrerupând și controlând subiectul. Ea a organizat perechi de femei, perechi de bărbați și perechi mixte și le-a cerut să discute despre efectele violenței de la televizor asupra copiilor. În unele cazuri, unora dintre parteneri le-a oferit informații faptice relevante și le-a dat timp să le citească și să le asimileze înainte de discuția filmată, ceea ce i-a făcut experți în subiectul tratat. Ne-am fi putut aștepta ca partenerul de conversație familiarizat cu subiectul să vorbească mai mult, să întrerupă mai mult și să petreacă mai puțin timp în susținerea partenerului care cunoștea mai puține despre subiect, dar nu a fost așa simplu. În mare, cei care au fost experți au vorbit mai mult, dar bărbații experți au vorbit chiar mai mult decât femeile experte.

Competența a avut, de asemenea, un efect diferit asupra femeilor și asupra bărbaților în ceea ce privește comportamentul de susținere. Leet-Pellegrini se aștepta ca persoana care nu deținea cunoașterea să petreacă mai mult timp încuviințând și susținându-l pe expert. Acest lucru s-a și întâmplat – *cu excepția* cazurilor în care femeia a fost expertul, iar partenerul ei era bărbat. În această situație, femeile arătau susținere – cu replici de genul „Exact" și „Așa e" – mult *mai mult* decât bărbații non-experți cu care vorbeau. Observatorii l-au calificat adesea pe bărbatul non-expert ca fiind mai dominant decât femeia expert. Cu alte cuvinte, femeile din acest experiment nu doar că nu și-au folosit competența ca putere, dar au urmărit să o minimalizeze și să o compenseze printr-un comportament deosebit de aprobator. S-au purtat ca și cum ar fi vrut să-și ascundă competența.

Și poate așa și trebuia. Când cuvântul „expert" a fost rostit în aceste conversații experimentale, în toate cazurile, cu o singură excepție, bărbatul a fost cel care l-a folosit spunând ceva de genul: „Aha, deci tu ești expertul". Dovada cunoașterii superioare a femeii a stârnit resentiment, nu respect.

Mai mult, când un bărbat expert vorbea cu o femeie neinformată, își asuma rolul celui care deține controlul prin structurarea conversației la începutul *și* la sfârșitul ei. Dar când un bărbat expert vorbea cu un bărbat neinformat, el domina la început, dar nu întotdeauna *și* la sfârșit. Cu alte cuvinte, deținerea competenței era de-ajuns pentru a-l menține pe bărbat în poziție de control dacă vorbea cu o femeie, dar nu și dacă vorbea cu un bărbat. Se pare că, atunci când o femeie presupunea că bărbatul cu care vorbea avea mai multe informații legate de subiect decât ea, accepta pur și simplu rolul reactiv. Dar un alt bărbat, în ciuda lipsei de informație, se poate dovedi foarte competitiv, ajungând ca, la final, să domine.

Văzând aceste rezultate, am înțeles brusc ce se întâmplă cu mine când vorbesc cu femei și cu bărbați despre limbaj. Presupun că, datorită competenței mele recunoscute, mi se va acorda automat o anumită autoritate în conversație și, de regulă, cu femeile chiar așa se și întâmplă. Dar, când vorbesc cu bărbații, dezvăluirea faptului că dețin o competență recunoscută în acest domeniu adesea îi provoacă. *Este posibil* să-mi mențin poziția dacă mă apăr cu succes împotriva provocărilor, dar, dacă nu o fac, s-ar putea să pierd teren.

O interpretare a studiului lui Leet-Pellegrini ar fi că femeile sunt dezavantajate. Nu sunt apreciate când ar trebui să fie. Și, dintr-un anumit punct de vedere, este adevărat. Dar motivul nu este – așa cum li se pare multor femei – faptul că bărbații sunt oameni de nimic care caută să nege autoritatea femeilor. Studiul lui Leet-Pellegrini arată că mulți bărbați au tendința de a se folosi de tertipuri pentru a dobândi un statut superior și de a contesta autoritatea celorlalți chiar și atunci când vorbesc cu alți bărbați. Dacă așa stau lucrurile, atunci contestarea autorității unei femei, făcută asemenea contestării autorității unui bărbat, poate fi un semn de respect și de tratament egal, mai degrabă decât lipsă de respect și discriminare. Atunci când pare să fie vorba despre lipsă de respect, inegalitatea de tratament nu rezultă doar din comportamentul bărbatului, ci și din diferențele dintre stilurile bărbaților și ale femeilor: Majorității

femeilor le lipsește experiența de a se apăra împotriva provocărilor, pe care le interpretează în mod greșit ca atacuri personale la credibilitatea lor.

Chiar și atunci când vorbesc cu bărbați încântați să le vadă în poziții superioare de statut, femeilor s-ar putea să le fie dificil să accepte ceea ce li se cuvine, din cauza scopurilor diferite pe care le au bărbații și femeile atunci când interacționează. La fel cum băieții de liceu nu sunt dispuși să transmită mai departe informațiile pe care le află despre fetele populare, din cauză că asta nu îi ajută să obțină ceea ce vor, femeile nu sunt dispuse să își etaleze cunoștințele, pentru că asta nu le asigură dobândirea a ceea ce le interesează pe ele. Leet-Pellegrini sugerează că bărbații din acest studiu jucau jocul „Am câștigat?", în timp ce femeile jucau jocul: „Am reușit să fiu de ajutor?" Eu aș formula lucrurile altfel. Jocul pe care îl joacă femeile este: „Mă placi?", în timp ce bărbații se joacă de-a „Mă respecți?" Faptul că bărbații, în dorința de a fi respectați, sunt mai puțin plăcuți de către femei este un efect secundar nedorit, la fel cum un efect în cazul femeilor, în dorința de a fi plăcute, ar putea fi pierderea respectului de sine. Când o femeie poartă o conversație cu un bărbat, eforturile ei de a sublinia asemănările dintre ei și de a evita să-și dea importanță pot fi cu ușurință interpretate, prin lentilele statutului, ca situând-o pe o poziție de inferioritate, făcând-o să pară fie incompetentă, fie nesigură.

O considerație subtilă

Elizabeth Aries, profesor de psihologie la Amherst College, a dorit să demonstreze că tinerele femei cu educație înaltă nu mai sunt docile în conversațiile pe care le au cu colegii lor bărbați. Și, într-adevăr, a descoperit că femeile absolvente de facultate vorbeau mai mult decât bărbații absolvenți de facultate în micile grupuri de discuție pe care le-a constituit. Dar ceea ce spuneau era diferit. Bărbații erau înclinați să stabilească ordinea de discuție oferind opinii, sugestii și informații. Femeile erau înclinate să reacționeze, fiind de acord sau opunându-se.

Mai mult, ea a descoperit că limbajul corpului era la fel de diferit ca întotdeauna: bărbaţii stăteau cu picioarele întinse, în timp ce femeile şi le ţineau adunate. Observând că studiile au demonstrat că vorbitorii care adoptă poziţii deschise ale trupului au şanse mai mari să-şi convingă ascultătorii, Aries subliniază că faptul că vorbesc mai mult s-ar putea să nu fie de-ajuns pentru ca femeile să se şi facă ascultate.

Într-un alt studiu, Aries a descoperit că bărbaţii, în discuţiile la care iau parte doar ei, petrec mult timp la început pentru a afla „cine este cel mai informat în privinţa filmelor, a cărţilor, a evenimentelor recente, a politicii şi a călătoriilor", ca mijloc de „a evalua competiţia" şi de a negocia „unde se situează în raport cu fiecare". Această privire aruncată asupra felului în care vorbesc bărbaţii între ei ne oferă un indiciu legat de motivul pentru care bărbaţii, mai mult decât femeile, consideră că etalarea cunoştinţelor şi a competenţei este ceva ce merită făcut. Femeile din studiul lui Aries şi-au folosit timpul ca să „dobândească o apropiere prin dezvăluiri mai intime despre sine".

Este crucial să avem în vedere că atât femeile, cât şi bărbaţii din aceste studii şi-au creat relaţii de camaraderie şi erau cu toţii preocupaţi de relaţiile dintre ei. Dar diferite aspecte din relaţiile lor aveau o importanţă mai mare: locul lor într-o structură ierarhică, în cazul bărbaţilor, şi locul lor într-o reţea de conexiuni intime, în cazul femeilor. Aceste preocupări cu totul diferite au determinat existenţa unor moduri diferite de a comunica.

Thomas Fox este un profesor de engleză intrigat de diferenţele dintre femei şi bărbaţi, pe care le-a descoperit la cursurile sale de scriere de eseuri. Observaţiile lui corespund descoperirilor experimentale ale lui Aries şi Leet-Pellegrini. Metoda lui Fox de a preda presupunea ca toţi studenţii să-şi citească eseurile în faţa celorlalţi şi să vorbească între ei în mici grupuri. De asemenea, i-a pus să-şi scrie părerea despre eseuri şi despre discuţiile în grupuri. Doar el, în calitate de profesor, a citit aceste observaţii analitice.

Ca să exemplifice cele două stiluri pe care le-a descoperit ca fiind tipice pentru femei și bărbați, Fox a ales o femeie, domnișoara M., și un bărbat, domnul H. În vorbire, la fel ca în scris, domnișoara M. a păstrat pentru ea ceea ce știa, părând neinformată și neinteresată, din cauză că se temea că și-ar putea jigni colegii. Domnul H. a vorbit și a scris cu autoritate și cu încredere, fiindcă era dornic să-și convingă colegii. Ea nu s-a gândit că ar trebui să-i convingă pe ceilalți; el nu și-a făcut griji că și-ar putea jigni colegii.

În observațiile sale analitice, tânărul și-a descris propriul comportament din cadrul discuțiilor de grup mixt ca și cum i-ar fi descris pe tinerii din studiul lui Leet-Pellegrini și al lui Aries:

> În subgrupul meu eu sunt liderul. Încep fiecare discuție afirmându-mi opiniile drept adevăruri. Ceilalți doi membri ai subgrupului au tendința să rămână în umbră și să fie de acord cu mine... Am nevoie ca oamenii să fie de acord cu mine.

Fox a comentat că domnul H. manifestă „un simț al propriei identități ce acționează în direcția transformării lui și a altor oameni, care pare cu totul diferit de simțul propriei identități al domnișoarei M., ce depinde și se află în legătură cu ceilalți".

A numi simțul propriei identități al domnișoarei M. ca „dependent" sugerează o viziune negativă asupra felului ei de a se plasa în lume – și, cred, acesta este un punct de vedere tipic îndeosebi bărbaților. Această perspectivă reflectă presupunerea că alternativa la independență este dependența. Dacă aceasta este într-adevăr o perspectivă masculină, ea poate să explice de ce atât de mulți bărbați sunt precauți când vine vorba despre implicarea intimă cu cineva. Se justifică evitarea unei stări de dependență umilitoare insistându-se asupra independenței, dar există și o altă posibilitate: *inter*dependența.

Principala diferență dintre aceste alternative este simetria. Dependența este o implicare asimetrică: o persoană are nevoie de alta, dar nu și invers, astfel că persoana care are nevoie ocupă

o poziție inferioară. Interdependența este simetrică: ambele părți se bazează una pe cealaltă, astfel încât nici una nu este superioară sau inferioară. Mai mult, simțul propriei identități al domnului H este, de asemenea, dependent de ceilalți. El pretinde să fie ascultat de ceilalți, ca aceștia să fie de acord și să-i permită să preia conducerea prin afirmarea, în primul rând, a opiniilor lui.

Priviți în acest mod, femeia și bărbatul din acest grup sunt dependenți unul de celălalt. Scopurile lor diferite sunt complementare, deși nici unul nu înțelege motivele ce stau la baza comportamentului celuilalt. Ar putea fi o potrivire foarte bună, doar că scopurile lor diferite duc la poziționări ce întăresc autoritatea lui și o subminează pe a ei.

Interpretări diferite și interpretări eronate

Fox descrie, de asemenea, diferențele dintre modul în care studenții și studentele de la cursurile lui au interpretat o povestire pe care au citit-o. Aceste diferențe reflectă și ele presupoziții despre interdependența sau independența indivizilor. Studenții lui Fox și-au notat impresiile după ce au citit *The Birthmark* [„Semnul din naștere"] de Nathaniel Hawthorne. În povestire, soțul unei femei devine obsedat de un semn din naștere de pe fața ei. Suferind de pe urma repulsiei soțului la vederea ei, soția devine și ea obsedată de semn și, contrar impulsului ei inițial, acceptă să urmeze un tratament conceput de el pentru îndepărtarea semnului din naștere – un tratament ce reușește, dar care o ucide pe femeie.

Domnișoara M. a interpretat complicitatea soției ca o reacție naturală a ei la cererea unei persoane iubite. Femeia a acceptat planul letal al soțului de îndepărtare a semnului din naștere pentru că voia să-l mulțumească și să-i fie pe plac. Domnul H. a învinuit nesiguranța femeii și neglijența cu care și-a privit destinul și a condamnat-o pentru că se supusese de bunăvoie în fața autorității soțului ei. Fox subliniază că el a considerat-o pe deplin responsabilă pentru acțiunile ei, așa cum se vedea pe sine ca individual responsabil pentru propriile acțiuni. Pentru

el, fusese o chestiune de independență – soția slabă a acceptat de bunăvoie un rol docil. Pentru domnișoara M., importantă era interdependența: femeia era legată inextricabil de soțul ei, așadar, comportamentul ei nu putea fi separat de al lui.

Fox observă că domnul H. a considerat că scrierile femeilor de la curs au fost spontane – au scris ce le-a trecut prin cap. Exact opusul experienței domnișoarei M., care, când a aflat că eseul ei va fi văzut de colegi, și-a cenzurat toate gândurile care i-au venit în minte. În schimb, când a scris ceva ce știa că avea să fie citit doar de profesor, și-a spus părerea cu fermitate și coerență.

Există o complementaritate frapantă, dar paradoxală între stilul domnișoarei M. și cel al domnului H., atunci când sunt luate împreună. El are nevoie de cineva care să îl asculte și să fie de acord cu ce spune. Ea ascultă și este de acord. Dar, într-un alt sens, scopurile lor divergente sunt prost înțelese. El interpretează în mod greșit aprobarea ei, rezultat al spiritului conexiunii, drept o reflectare a statutului și a puterii: crede că ea este „nehotărâtă" și „nesigură". Motivele pentru care ea nu se manifestă așa cum o face el – afirmarea cu fermitate a opiniilor proprii drept adevăruri – nu au nici o legătură cu atitudinea ei față de propriile cunoștințe, așa cum crede el, ci rezultă mai degrabă din atitudinea ei față de relațiile cu colegii.

Aceste studii experimentale ale lui Leet-Pellegrini și Aries, precum și observațiile lui Fox indică faptul că, în mod caracteristic, bărbații se simt mai în largul lor decât femeile oferind informații, exprimându-și părerile și vorbind într-un mod autoritar unui grup, în timp ce femeile se simt mai în largul lor decât bărbații în situațiile în care îi susțin pe ceilalți.

Ascultă cineva?

În piesa lui Jules Feiffer, *Grown Ups* [„Adulții"], o femeie, Marilyn, încearcă să le spună părinților ei, Jack și Helen, despre ceva ce i s-a întâmplat, dar nu reușește să-i facă s-o asculte. Încercările ei explicite de a-și spune povestea sunt accentuate prin litere îngroșate.

MARILYN: **Trebuie să auziți asta! Veneam acasă miercuri cu autobuzul de la Philadelphia...**

JACK: Nu mi-a spus nimeni nimic despre Philadelphia.

HELLEN: Marilyn, vrei să verific dacă e gata puiul?

MARILYN: Lasă-l, mamă!

HELEN: Femeia încearcă să-ți dea o mână de ajutor.

MARILYN: Sunt ca tine; dacă începe cineva să mă ajute, uit ce făceam. **Așază-te, o să-ți placă ce o să-ți spun: veneam acasă de la Philadelphia...**

JACK: [*Către Helen*] Știai că a fost plecată din oraș?

MARILYN: Două zile!

JACK: Cine a avut grijă de nepoții mei?

MARILYN: De unde să știu eu? Dacă nu i-am văzut, mi-am luat gândul de la ei. Nu, Rudy a fost aici. I-a scos din pat dimineața și i-a băgat la loc noaptea. Între aceste două momente nici nu vreau să știu ce s-a întâmplat. **Oare o să reușesc vreodată să vă spun ce am de spus?**

HELEN: [*Revenind la masă*] Pleci din oraș, Marilyn?

Marilyn nu îi poate face pe părinții ei să fie atenți la ceea ce povestește. Ei continuă să divagheze cu comentarii despre cum gătește, despre activitățile casnice, familie, siguranță și despre fratele ei, Jake.

HELEN: Unde este Jake?

MARILYN: Pe drum. **Deci am prins ultimul autobuz înapoi spre oraș...**

JACK: Nu-mi place că iei ultimul autobuz, este periculos.

MARILYN: **Nu este nici pe departe atât de periculos ca încercarea mea de a vă relata o întâmplare.**

Asemenea femeii care i-a scris lui Ann Landers că soțul ei nu vrea să discute cu ea, Marilyn se simte invizibilă. Ea vede lipsa de interes a părinților ei în a o asculta drept un simbol

al incapacității lor de a o vedea și a o aprecia ca persoană, după cum îi explică lui Jake:

MARILYN: De tine ei știu măcar că trăiești. Orice aș face, știi cum simt? Hai să spun așa: dacă *tu* îi duci undeva cu mașina ta, tu ești un bărbat de succes, care își permite să aibă propria mașină; dacă eu îi duc undeva cu mașina mea, sunt șoferul. Mai mult decât orice altceva, știi ce mă omoară? Cel mai mult mi-au plăcut povestirile pe care le spuneați tu și mama în bucătărie. Ea una, tu alta, apoi iar ea, apoi iar tu. Am crezut că, într-o zi, o să fiu suficient de mare încât să am propriile mele experiențe, și atunci voi avea *și eu* ce povesti! Nici până în ziua de azi, ei nu mă lasă să povestesc nimic. Nu e o nebunie că încă mă mai deranjează chestia asta?

JAKE: Eu spuneam povestiri ca să scap de ale ei.

Explicația lui Jake despre motivul pentru care spunea povestiri în copilărie arată impulsul lui de a evita să se afle în poziția ascultătorului. În timp ce lui Marilyn îi plăcea să asculte povestirile mamei lor, Jake afirmă că a învățat să ia cuvântul spunându-și propriile povestiri, ca să evite să le asculte pe ale ei.

La fel cum Marilyn credea că urma să aibă ce povesti când avea să crească mare, îmi aduc aminte că, pe vremea când eram copil, credeam că toți adulții știau să facă două lucruri pe care eu nu le știam: să fluiere și să-și pocnească degetele. Am presupus că voi dobândi aceste priceperi cu vârsta și am așteptat cu nerăbdare să cresc. Dar am crescut, și tot nu pot să fluier sau să fac astfel încât degetele mele să producă un pocnet pe care să merite să-l auzi. Nu m-am gândit niciodată în copilărie că aceste priceperi nu apar în mod magic, ca transformările fizice de la pubertate. Mi-am dat seama prea târziu că, dacă voiam să știu cum să fluier sau să-mi pocnesc degetele, trebuia să exersez. Fiica matură din *Grown Ups* nu putea spune povestiri într-un mod care să atragă atenția, în parte

şi din cauză că în copilărie nu exersase deloc. În copilărie nu făcuse decât să asculte cu atenţie şi cu admiraţie în timp ce mama şi fratele ei spuneau povestiri. În vreme ce Jake exersa atragerea atenţiei prin acte verbale, Marilyn exersa ascultarea.

Abilităţile pe care Marilyn şi Jake şi le-au şlefuit în copilărie au constituit baza pentru vocaţiile lor ca adulţi. Jake a devenit ziarist la *The New York Times*. A făcut o carieră din a scrie articole pe care să le citească milioane de oameni – o altă formă de etalare verbală către un public larg. Marylin a devenit asistent social; a făcut o carieră din a sta şi a-i asculta pe alţii vorbind.

În piesa lui Feiffer, Marilyn nu este într-adevăr o povestitoare aşa de bună ca Jake – se împotmoleşte în detalii neimportante şi se întrerupe să facă tam-tam despre acurateţe, care, de fapt, nu contează aşa mult pentru povestire. Scena se încheie cu Jake, care perorează triumfător, repovestind unui public vrăjit o povestire pe care Marilyn tocmai o zăpăcise. Asta înseamnă că modul ei deficient de a spune povestiri este cauza eşecului de a atrage atenţia. Dar era posibil ca familia ei să nu o fi ascultat şi în situaţia în care Marilyn ar fi fost capabilă să spună o povestire bună, din simplul motiv că ajunseseră de mult la concluzia că Jake spune povestiri, iar Marilyn nu. Printr-un proces identic, de vreme ce mai mulţi bărbaţi decât femei se simt confortabil să vorbească în faţa unei mulţimi, s-ar putea ca femeilor să le fie dificil să ia cuvântul, indiferent cât de coerente sunt, din cauză că s-a instituit o normă prin care majoritatea oamenilor aşteaptă ca bărbaţii, nu femeile să atragă atenţia.

A creşte invizibil

Antropologii Frederick Erickson şi Susan Florio au înregistrat o conversaţie din viaţa reală care ar fi putut reprezenta o copie a discuţiei celor din familia creată de Jules Feiffer în *Grown Ups*. Erickson a studiat înregistrarea video a conversaţiei avute în timpul mesei de către o familie italiană din Boston. Cel mai mic copil din familie căzuse de pe bicicletă şi avea

o vânătaie drept dovadă. Ca să-l consoleze, tatăl și frații lui i-au povestit – lui și tuturor celor prezenți – diferite momente când au căzut și ei de pe bicicletă. În povestirile lor, ei nu doar cădeau, ci își și „distrugeau complet" bicicleta, conferind accidentelor lor un aer de farmec și îndrăzneală. Cea mai lungă și mai impresionantă povestire a fost spusă de tată, care avusese cea mai mare bicicletă: o motocicletă. În acest mod, băieții mai mari și bărbații din familie i-au dat fratelui celui mic o lecție despre neînfricare, dar și despre cum se povestește o întâmplare. Nu doar lucrurile periculoase erau parte din ceea ce înseamnă să fii bărbat, ci și accidentele, și relatarea lor în fața unui public format din alți bărbați și din femei care îi priveau cu admirație.

De-a lungul acestei părți de conversație, băieții și bărbații au spus povestiri, în timp ce femeile – mama, sora și Susan Florio, cercetătoarea invitată – și-au însușit rolul publicului. Florio era un membru deosebit de important al publicului, pentru că, într-o anumită măsură, pentru ea, care era o tânără atrăgătoare, tinerii bărbați își etalau priceperea la mersul pe bicicletă, rezistența la accidente și abilitatea de a povesti. Când fiica, sora băiețelului, a încercat să spună că a căzut și ea de pe bicicletă, nimeni nu i-a acordat nici o atenție și nu a reușit să treacă de prima replică, care este subliniată în fragment cu caractere aldine.

TATĂL: [*Despre vânătaia lui Jimmy, cel mai mic dintre frați*] Te-ai ales cu o vânătaie zdravănă, nu?
MAMA: Da.
JIMMY: Da, și o zgârietură lângă...
TATĂL: Ar trebui să pui un plasture pe ea.
FRATELE 2: Du-te și ia un plasture...
FRATELE 3: Trusa de peticit. Răzuiește... [*Fac glume cu Jimmy prin analogie cu trusa pentru peticit cauciucuri*]
SORA: **Eu mi-am distrus bicicleta pe deal.**
FRATELE 1: Ultima dată am făcut-o praf. O distrugere de toată frumusețea.

FRATELE ?: /??/ a fost ultima dată când am făcut asta.

TATĂL: Trebuie să-ți iau și o cască.

FRATELE 1: [*Către fratele 2*] Cred că unul dintre cele mai tari accidente pe care le-am avut a fost când m-am izbit de tine, având cam treizeci și cinci de kilometri pe oră.

Accidentul fratelui mai mic – căderea de pe bicicletă – se bucură de mare atenție, dar încercarea fetiței de a vorbi despre accidentul ei este complet ignorată, la fel cum, în piesa lui Feiffer, încercările lui Marilyn de a vorbi despre ce i s-a întâmplat sunt ignorate de familia ei.

Sunt mai multe explicații pentru situația creată. S-ar putea ca felul în care fetița dorește să intervină în discuție să fie diferit. După ce a anunțat că și-a stricat bicicleta pe deal, este posibil ca ea să fi așteptat încurajări pentru a continua, în timp ce băieții au insistat până au reușit să-și spună fiecare povestea. Poate a vorbit prea încet și ezitant. Sau poate, pur și simplu, familia nu este interesată de povestirile fetelor, în general, sau de accidentele fetelor, în particular.

În lucrarea lui, Erickson arată că relatările despre accidentări sunt lecții despre comportamentul bărbaților. Prin atenția acordată povestirilor lor, băieții învață – și le demonstrează băieților mai mici – că este bine să riști o accidentare mergând pe bicicletă, că este inevitabil să te rănești, că este lăudabil să îți suporți rănile cu curaj, că sunt folositoare cunoștințele tehnice și îndemânarea (sunt multe discuții despre mecanica frânelor și calitatea drumurilor), iar discuțiile despre riscul accidentărilor, suportarea rănilor și aplicarea și expunerea competenței tehnice reprezintă o bună modalitate de a atrage atenția și de a-i impresiona pe oameni. Poate că nici una dintre aceste lecții nu este considerată relevantă pentru soră. În oricare situație, efectul clar este că băieții din familie învață să fie în centrul atenției prin vorbire; fata din familie învață să asculte.

Calitatea de subaltern a celui care ascultă

În mod evident, bărbații nu vorbesc întotdeauna și nici femeile nu ascultă întotdeauna. Am întrebat mai mulți bărbați dacă se află vreodată în situația de a asculta un alt bărbat cum le ține prelegeri și ce simt în legătură cu asta. Mi-au spus că li se întâmplă. Este posibil să se afle în situația de a vorbi cu cineva care insistă atât de mult să le ofere anumite informații, încât cedează și ascultă. Ei spun că nu îi deranjează așa mult, dacă informația este interesantă. O pot stoca undeva pentru a o folosi ulterior – ca, de exemplu, memorarea unei glume pe care s-o spună altora mai târziu. Informațiile faptice le interesează pe femei mai puțin, pentru că le sunt de mai puțin folos. Este improbabil ca ele să încerce să dea mai departe darul informației, fiind mai multe șanse ca ele să ofere darul de a fi un auditoriu bun.

Atât bărbații, cât și femeile se găsesc uneori în situația de a fi receptori ai unei cuvântări pe care ar prefera să nu o asculte, dar bărbații mi-au spus că este mai probabil să se întâmple așa dacă celălalt bărbat se află într-o poziție superioară de statut. Ei știu că trebuie să asculte prelegeri de la părinți și de la șefi.

Faptul că și bărbații se pot găsi fără voie în poziția de ascultător este demonstrat într-o scurtă povestire, în care A.R. Gurney se vaită că este adesea „înghesuit într-un colț de vreun expert autointitulat, care mă asaltează cu prețiosul său punct de vedere despre o listă interminabilă de subiecte". El susține că această tendință dovedește o anumită incapacitate americană de „a conversa" – adică de a intra într-un raport echilibrat de dăruire și primire – și îl citează, pentru a-și susține ideea, pe Alexis de Tocqueville, observatorul francez al obiceiurilor americane, care scria: „Un american [...] vorbește cu tine ca și cum ar lua cuvântul la o adunare". Gurney se bazează și pe propriile aprecieri în conversațiile cu tatăl lui, care „a fost un maestru în a obține și a reacționa cu entuziasm la părerile celorlalți, deși această mobilitate nu se extindea mereu și la copiii lui.

Într-adevăr, acum, că mă gândesc la asta, ne-a vorbit de multe ori ca și cum ar fi luat cuvântul la o adunare".

Nu este surprinzător că tatăl lui Gurney le ținea cuvântări copiilor săi. Actul de a oferi informații îl încadrează prin definiție pe cel care o face într-o poziție superioară de statut, în timp ce actul ascultării îl încadrează într-o poziție de inferioritate. Copiii simt instinctiv asta – la fel ca majoritatea bărbaților –, dar, când femeile îi ascultă pe bărbați, ele nu se gândesc în termeni de statut. Din nefericire, încercările lor de a întări legăturile și de a realiza o conexiune, atunci când sunt analizate prin prisma statutului, pot fi interpretate în mod greșit ca semne ale plasării într-o poziție de subordonare – și sunt șanse ca mulți bărbați să considere astfel.

Ce-i așa amuzant?

Economia schimbului de glume în favoarea râsului este una paralelă. În studiul ei despre grupurile de discuții ale studenților, Aries a descoperit că persoanele din grupurile constituite exclusiv din bărbați își petreceau mult timp povestind despre farse jucate altora și râzând pe seama asta. Ea face referire la un studiu în care Barbara Miller Newman a descoperit că băieții de liceu care nu erau „rapizi și isteți" deveneau ținta glumelor. Glumele practice – farsele făcute cuiva – au legătură cu o poziție de superioritate, din punctul de vedere al cunoașterii și al controlului. Este mai puțin evident, dar nu mai puțin adevărat, că *a spune* glume poate fi o modalitate de negociere a statutului.

Multe femei (cu siguranță, nu toate) râd la glume, dar ulterior nu și le amintesc. De vreme ce nu sunt orientate spre căutarea și obținerea poziției centrale într-un grup, ele nu au nevoie de un set de glume care să le propulseze către acest scop. O femeie pe care o voi numi Bernice se mândrea că avea simțul umorului. La o serată festivă, a întâlnit un bărbat de care s-a simțit atrasă tocmai pentru că i s-a părut că au în comun această trăsătură. El a făcut multe remarci amuzante, la care

ea a râs spontan. Dar, când a făcut ea niște remarci amuzante, el s-a comportat de parcă nici nu le-ar fi auzit. Ce s-a întâmplat în cazul lui cu simțul umorului? Deși a spune glume și a râde la ele sunt semne ale existenței simțului umorului, ele sunt activități sociale diferite. Faptul că-i faci pe ceilalți să râdă îți dă o putere trecătoare asupra lor. După cum subliniază lingvistul Wallace Chafe, atunci când râde, o persoană este scoasă temporar din funcțiune. Bărbatul pe care l-a întâlnit Bernice se simțea confortabil doar când o făcea el să râdă, nu și invers. Când Bernice râdea la glumele lui, ea avea convingerea că ia parte la o activitate simetrică, dar, pentru el, era una asimetrică.

Un bărbat mi-a spus că și-a dat seama pe când era în clasa a zecea că prefera compania femeilor mai degrabă decât pe cea a bărbaților. A descoperit că prietenele lui femei îi ofereau mai multă susținere și erau mai puțin competitive, în timp ce prietenii lui bărbați păreau să-și petreacă tot timpul glumind. Dacă împărtășirea de glume este văzută drept o activitate asimetrică, devine mai clar motivul pentru care acest lucru ar merge mână în mână cu un stil care era perceput de el ca fiind competitiv.

„Cu cine crezi că vorbești?"

Asimetriile subtile în privința ascultării și a vorbirii pot să arunce lumină asupra plângerii des întâlnite potrivit căreia bărbații nu vorbesc cu femeile acasă. Gerry Philipsen este un antropolog care a petrecut doi ani și jumătate lucrând cu băieți adolescenți într-un cartier muncitoresc dintr-un oraș italian. Acești băieți erau gălăgioși și vorbăreți când petreceau timp împreună la colț de stradă sau în barul din localitate, dar nu vorbeau cu superiorii sau cu inferiorii. Dacă voiau să obțină ceva de la o persoană aflată într-o poziție de autoritate, se bazau pe intermediari, la fel cum se rugau la un sfânt pentru mediere mai curând decât să se roage direct lui Dumnezeu. Față de cei aflați într-o poziție subordonată – copii, femei sau băieți cu statut inferior –, își impuneau voința, arătându-și puterea fizică și, dacă era necesar, acționând violent. A se adresa cuiva

cu un statut superior ar fi fost ceva obraznic, îndrăzneț, ieșit din comun. A se adresa cuiva cu un statut inferior ar fi fost o slăbiciune, un lucru inutil și care ar fi arătat subordonarea.

În două privințe cultura acestor adolescenți „macho" se aseamănă cu aceea a fetelor și a femeilor. Asemenea fetelor, acești băieți dobândesc un statut prin afiliere – cu cât cunosc oameni mai influenți, cu atât dobândesc un statut mai înalt. Dar motivul afilierii este pentru ei puterea – își folosesc legăturile pentru a rezolva lucruri. Pentru fete, afilierea reprezintă un scop în sine. Statutul lor crește dacă se împrietenesc cu fete cu statut superior. Acești băieți se aseamănă cu fetele prin faptul că vorbesc doar când se simt în largul lor, printre egali. Dar de ce nu doresc să stea de vorbă cu fete? Poate să fie din cauză că își închipuie că fetele au un statut inferior, în timp ce fetele simt – sau își doresc să simtă – că un partener, chiar și masculin, le este egal.

În stilurile de conversație, diferențele de clasă pot juca un rol mai mare decât credem. Sociologul Mirra Komarovsky, în studiul clasic *Blue Collar Marriage*, a descoperit că, în perechile care făceau parte din clasa de mijloc, atât soțul, cât și soția se considerau prieteni. În rândul absolvenților de liceu, exista expectativa ca soțul să stea de vorbă cu soția. În rândul celor care nu absolviseră liceul, pretențiile soțiilor care voiau ca soții lor să le vorbească erau considerate nepotrivite. Expectativa era ca soțiile să stea de vorbă cu rudele lor femei și să-și lase soții în pace.

Acuzații reciproce

Luând în considerație aceste dinamici, nu este surprinzător că multe femei se plâng că partenerii lor nu le ascultă. Dar bărbații se plâng de același lucru în privința femeilor, deși nu la fel de frecvent. Acuzația: „Nu asculți!" înseamnă de multe ori: „Nu înțelegi ce am spus în sensul în care am intenționat" sau „Nu primesc răspunsul pe care l-am vrut". A fi ascultat poate să devină o metaforă pentru a fi înțeles și a fi apreciat.

În lucrările mele anterioare, am subliniat că femeile pot avea impresia că bărbații nu le ascultă chiar și atunci când ei fac asta. Aceasta se întâmplă pentru că bărbații au moduri diferite de a arăta că ascultă. După cum explică antropologii Maltz și Borker, femeile au mai mult tendința de a pune întrebări. De asemenea, ele oferă mai multe reacții specifice ascultării – mici cuvinte precum „așa", „aha" și „da, da" –, presărate în timp ce altcineva le vorbește, oferindu-i interlocutorului un feedback continuu.

Acest comportament arată că interlocutorul ascultă. De asemenea, creează o discuție-stabilire-de-conexiune, subliniind legătura și încurajând comunicarea. Strategiile corespondente ale bărbaților – care manifestă mai puține reacții de ascultare, care mai degrabă fac afirmații decât pun întrebări și contestă mai mult decât încuviințează – pot fi înțelese ca mișcări ale unor participanți la un concurs care se pregătesc să ia cuvântul, mai degrabă decât manifestări specifice unui auditoriu.

Conform lui Maltz și lui Borker, nu doar că femeile oferă mai multe semnale că ascultă, dar semnalele lor au semnificații diferite pentru bărbați și pentru femei, în concordanță cu poziționarea ca vorbitor/auditoriu. Femeile folosesc „da, da" ca să spună „Sunt atentă, îți urmez șirul gândurilor", în timp ce bărbații tind să folosească „da, da" doar când sunt de acord. Ocazia pentru confuzie este clară. Când un bărbat se confruntă cu situația ca o femeie să-i spună „da, da", „da, da", „da, da", iar apoi nu este de acord cu el, s-ar putea să tragă concluzia că nu a fost sinceră sau că încuviințase fără să asculte cu adevărat. Când o femeie se confruntă cu situația în care un bărbat *nu* spune „da, da" – sau nu prea spune nimic –, este posibil să tragă concluzia că *el* nu a ascultat. Stilul bărbatului este focalizat mai strict asupra nivelului mesajului vorbirii, în timp ce al femeii este focalizat asupra relației sau asupra nivelului metamesajelor.

Pentru un bărbat care se așteaptă ca un ascultător să fie atent în mod tăcut, o femeie care oferă feedback și semnale de susținere va părea prea vorbăreață pentru o ascultătoare.

O femeie care se așteaptă ca un ascultător să fie activ și entuziast în manifestarea interesului, atenției și susținerii va crede că un bărbat care ascultă tăcut nu ascultă, de fapt, deloc și că a abandonat discuția, și-a luat jucăriile și a plecat mental acasă.

Din cauza acestor structuri, femeile pot avea impresia că bărbații nu ascultă cu adevărat, atunci când ei chiar o fac. Dar am ajuns să înțeleg că este, de asemenea, adevărat că bărbații le ascultă pe femei mai puțin frecvent decât îi ascultă femeile pe bărbați, din cauză că actul ascultării are semnificații diferite pentru ei. Unii bărbați chiar *nu vor* să asculte prea mult din cauza sentimentului că asta îi încadrează ca subordonați. Multe femei vor să asculte, dar se așteaptă să fie ceva reciproc – te ascult acum, iar tu mă vei asculta mai târziu. Devin frustrate atunci când, după ce ele ascultă acum, și acum, și acum, acel mai târziu nu vine niciodată.

Nemulțumire de ambele părți

Dacă femeile se arată nemulțumite că se află mereu în poziția de ascultător, nemulțumirea poate să fie reciprocă. Faptul că o femeie simte că i s-a atribuit rolul de auditoriu care ascultă în tăcere nu înseamnă că bărbatul simte că el a obligat-o să adopte respectivul rol – și nici că lui îi place neapărat această poziționare rigidă.

În perioada în care lucram la această carte, la un moment dat, am participat la un eveniment literar unde erau o mulțime de oameni pe care nu îi cunoșteam. Am început o conversație cu un tânăr fermecător, despre care am aflat că este pictor. L-am întrebat despre munca pe care o face și, ca reacție la răspunsul lui, l-am întrebat dacă arta contemporană a revenit la pictura figurativă. Drept răspuns la întrebarea mea, mi-a spus o mulțime de lucruri despre istoria artei – atât de multe încât, atunci când a terminat și a spus: „A fost un răspuns lung la întrebarea ta", uitasem de mult că pusesem o întrebare, și cu atât mai mult care fusese aceasta. Nu m-a deranjat acest monolog – fusesem interesată de ce avusese el de spus –, dar mi-am dat seama,

cu o anumită tresărire, că tocmai experimentasem dinamica despre care scriam.

M-am hotărât să risc să-mi ofensez noua cunoştinţă pentru a afla ceva despre punctul lui de vedere. Până la urmă, ne aflam la un eveniment literar, aşa că puteam să mă bazez pe îngăduinţa lui dacă aş fi încălcat buna-cuviinţă în interesul scrierii unei cărţi. L-am întrebat dacă i se întâmplă frecvent să vorbească pe larg în timp ce cineva ascultă. S-a gândit puţin şi a spus că da, i se întâmplă, pentru că îi place să exploreze ideile în detaliu. L-am întrebat dacă i se întâmplă în mod egal cu femei şi cu bărbaţi. S-a gândit din nou şi a spus: „Nu, cu bărbaţii mi-e mai greu". L-am rugat să-mi explice ce înseamnă „mai greu". A spus: „Bărbaţii întrerup. *Ei* vor să-mi explice *mie*".

În cele din urmă, găsindu-l pe acest tânăr dispus în mod dezarmant să discute despre conversaţia pe care tocmai am avut-o şi despre stilul lui propriu, l-am întrebat ce preferă: ca o femeie să asculte în tăcere, cu o atitudine de susţinere, sau să îşi exprime şi ea opinia şi ideile. A spus că i-ar plăcea mai mult dacă ar oferi şi ea anumite informaţii, făcând astfel conversaţia mai interesantă.

Când bărbaţii încep să le ţină prelegeri altor bărbaţi, ascultătorii se pricep să aducă diverse completări, să caute să fie la înălţimea prelegerii sau să o devieze. În acest sistem, a face afirmaţii autoritare poate să fie o cale de a începe un *schimb* de informaţii. Dar femeile nu sunt obişnuite să reacţioneze în acest mod. Ele nu văd altă posibilitate decât să asculte cu atenţie şi să-şi aştepte rândul, dorindu-şi să le fie dat cuvântul. Dacă aşa stau lucrurile, este posibil ca bărbatul să fie la fel de plictisit şi de frustrat ca femeia când încercarea lui de a începe un schimb de informaţii se transformă într-o prelegere ţinută de el. Din punctul lui de vedere, ea absoarbe pasiv informaţia, deci probabil nu are nimic de spus. Unul dintre motivele pentru care discuţiile dintre bărbaţi şi femei ajung să se transforme frecvent în cuvântări ale bărbaţilor este *din cauză* că femeile ascultă cu atenţie şi nu întrerup lansând provocări, completări sau informaţii similare.

În conversațiile avute cu colegii mei, relatate la începutul acestui capitol, este posibil ca această diferență să se fi dovedit crucială. Când am discutat cu femeia, fiecare a vorbit despre propriile cercetări ca răspuns la încurajările celeilalte. Când am stat de vorbă cu bărbatul, l-am încurajat să vorbească despre munca lui, iar el s-a conformat, dar nu m-a încurajat la rândul lui să vorbesc despre munca mea. Asta poate să însemne că nu era interesat să afle cu ce mă ocup – dar poate să însemne și altceva. În studiul ei despre grupurile de discuții ale studenților, Aries a descoperit că femeile care vorbeau mult începeau să se simtă inconfortabil; ele se retrăgeau și îi scoteau adesea în evidență pe membrii mai tăcuți ai grupului. Această atitudine se potrivește perfect cu dorința femeilor de a menține lucrurile în echilibru, astfel încât fiecare să fie pe picior de egalitate. Femeile se așteaptă ca partenerii lor de conversație să le încurajeze să vorbească. Bărbații, care în mod obișnuit nu îi încurajează pe membrii mai tăcuți ai grupului să ia cuvântul, presupun că cine are ceva de spus o va face. Este posibil ca bărbații să fie la fel de dezamăgiți de un partener de discuție care pare să nu aibă nimic de spus.

Similar, bărbații pot fi la fel de plictisiți de subiectele de discuție ale femeilor, precum pot fi și ele de ale lor. În timp ce îmi doream ca fostul membru al aviației britanice să îmi povestească despre experiențele lui personale din Grecia, el probabil se întreba de ce îl plictisesc spunându-i despre ale mele, și era uimit de necunoașterea de către mine a istoriei unei țări în care am trăit. Poate ar fi considerat conversația noastră un succes dacă aș fi contestat interpretarea lui despre istoria Greciei sau dacă aș fi adăugat ceva, în loc să ascult într-o stare de muțenie. Când bărbații, auzind cu ce mă ocup, mă provoacă să le vorbesc despre metodele mele de cercetare, mă invită să le ofer informații și să le demonstrez competența mea – ceva ce mie nu îmi place să fac în afara sălii de curs sau a sălii de conferințe, dar ceva ce, probabil, lor le-ar plăcea să fie provocați să facă.

Ziarista care a ascultat cu atenție informația despre postul de radio mi-a explicat că voise să fie drăguță cu producătorul

emisiunii, pentru a facilita plasarea clienților ei la acest post. Dar bărbații care doresc să fie agreați de femei vor încerca probabil să le farmece oferindu-le mai degrabă informații interesante, decât să asculte cu atenție informațiile pe care femeile le-ar avea de oferit. Îmi amintesc de un prânz care preceda o convorbire pe care am susținut-o la o asociație a absolvenților unei facultăți. Cel care făcea oficiile de gazdă, o persoană foarte binevoitoare, voia să mă facă să mă simt bine înainte de discursul pe care îl aveam de ținut, desfătându-mă cu informații despre computere, față de care m-am arătat politicos interesată, în timp ce în interior urlam de plictiseală și mă simțeam copleșită de informații irelevante, pe care știam că nu aveam să le țin minte niciodată. Totuși, sunt sigură că el credea că era interesant, și probabil măcar câțiva dintre invitații bărbați ar fi fost de acord. Nu vreau să spun că toate gazdele de sex feminin ale evenimentelor la care am participat au întreținut atmosfera la modul perfect. Îmi amintesc de o conferință înaintea căreia am fost scoasă la prânz de un grup de femei. Erau atât de preocupate de ce aveam de spus, încât m-au asaltat cu întrebări, făcându-mă să mă epuizez ținându-le conferința la masă înainte de a începe cuvântarea formală. Comparativ cu episodul ăsta, poate că bărbatul care mi-a vorbit despre computere încerca să îmi ofere un moment de respiro.

Dezechilibrul prin care bărbații se află adesea în rolul de conferențiar, iar femeile, în cel al publicului nu este creația doar a unui membru al interacțiunii. Nu este ceva ce bărbații le fac femeilor. Și nici nu este ceva ce femeile „permit" sau „pretind" în mod culpabil. Dezechilibrul este creat de diferența dintre stilul obișnuit al femeilor și cel al bărbaților.

Stânjenit de stil

War with Japan [„Război cu Japonia"], o povestire de Frederick Barthelme, înfățișează un bărbat care îi ține o prelegere fiului său, nu pentru că vrea asta, ci pentru că se simte apropiat de el și îl face să se simtă în largul lui. Povestirea începe

cu naratorul care anunță că se va muta din casă într-un apartament de deasupra garajului, pentru că el și soția lui aveau „tot felul de neînțelegeri". Se gândește să îi ceară băiatului lor de doisprezece ani să îl ajute să-și care lucrurile:

> Cred că mă voi folosi de această oportunitate pentru a-i explica de ce mă mut, dar poate totuși nu o voi face, pentru că nu știu sigur dacă îmi va ieși. Nu știu de ce vreau să îi explic lucruri – cred că vreau să îl câștig de partea mea...

Când naratorul își abordează fiul și îi spune că vrea să aibă o discuție cu el, iată ce îi zice:

> Vreau să îți spun că acum sunt tot felul de lucruri care nu merg bine, dar nu a fost dintotdeauna așa. Presupun că îți vei da seama că ceva nu este în ordine și vei începe să te întrebi de ce, așa că m-am gândit să fac eu primul pas, înțelegi? Să-mi fac datoria.
>
> Copilul pare confuz, așa că îi spun: „Hai să-ți dau un exemplu. Stăteam aici înăuntru și mă gândeam la un război cu japonezii. Dar, Charles, să fie clar, nu vom avea nici un război cu japonezii, da?"

Tatăl ajunge să-i spună o mulțime de lucruri despre japonezi, ruși, guvernul american, societate. Face glume. Nu zice nimic despre el, despre sentimentele lui, despre mutarea din casă sau despre relația lui cu mama băiatului. Povestirea este ironică și tristă, pentru că este clar că tatăl nu își va „câștiga" fiul de partea lui în felul acesta. Discursul despre războiul cu Japonia nu îl interesează pe băiat și nu este nici ceea ce tatăl ar fi avut cu adevărat de spus. Acesta s-a adâncit în explicații despre ce se petrece în lume din cauză că i s-a părut mai familiar și, în consecință, mai ușor de vorbit despre asta decât să explice ce se întâmplă în familie.

Acest tată pare să fi cedat în fața fricii sale că nu poate să-i explice fiului de ce se mută în garaj, pentru că nu știe cât de bună va fi această soluție. El simte că trebuie să aibă răspunsuri și explicații precise, așa cum are când vine vorba despre politică.

Poate s-ar fi simțit mai liber să spună ce are pe suflet dacă ar fi renunțat la credința că nu poate să vorbească până când nu clarifică toate aspectele. Fiului său i-ar fi fost mai de folos să afle gândurile și sentimentele tatălui, chiar dacă acesta nu s-ar fi exprimat cu claritate. Pentru acest bărbat, stilul lui obișnuit de a vorbi reprezenta un handicap.

Pe de altă parte, asumarea continuă a rolului celui care răspunde mai degrabă decât a celui de inițiator este limitatoare pentru femeie. Această tendință are consecințe semnificative în relațiile sexuale. Philip Blumstein și Pepper Schwartz, în studiul lor *American Couples* [„Cuplurile americane"], au descoperit că lesbienele fac sex mai puțin frecvent decât bărbații homosexuali și decât cuplurile heterosexuale. Sociologii cred că aceasta se întâmplă pentru că, după cum au descoperit, în cuplurile heterosexuale aproape întotdeauna bărbatul inițiază actul sexual și femeia fie se conformează, fie își exercită puterea de veto. În rândul homosexualilor, unul dintre parteneri ia rolul de inițiator. Dar lesbienele, după cum au descoperit cercetătorii, nu se simt adesea confortabil să-și asume rolul de inițiatoare, pentru că nici una nu vrea să fie percepută ca având pretenții.

Speranță pentru viitor

Ce speranță avem pentru viitor? Trebuie să ne jucăm până la actul final rolurile atribuite? Deși avem tendința să revenim la modurile obișnuite de a vorbi, repetând vechi refrene și replici familiare, obiceiurile pot fi schimbate. Și femeile, și bărbații pot avea de câștigat dacă înțeleg stilurile celuilalt gen și învață să le folosească atunci când este cazul.

Femeile care se găsesc fără voie distribuite în rolul de ascultător ar trebui să exerseze propulsarea lor în afara respectivei poziții mai degrabă decât să aștepte răbdătoare sfârșitul cuvântării. Poate ar fi bine să renunțe la ideea că trebuie să aștepte să li se dea cuvântul. Dacă au ceva de spus despre un subiect, ar putea să facă un efort și să spună. Dacă sunt plictisite de un subiect,

pot să exercite o oarecare influență asupra conversației și să schimbe subiectul cu ceva ce le-ar interesa mai mult.

Dacă femeile se simt ușurate să afle că nu trebuie să asculte mereu, e posibil și pentru bărbați să fie o ușurare să afle că nu trebuie să aibă mereu pe vârful limbii informații interesante, dacă vor să impresioneze o femeie sau să o facă să se simtă bine. O jurnalistă mi-a luat odată un interviu pentru un articol despre cum să legi o conversație. Mi-a spus că un alt expert pe care îl intervievase, un bărbat, i-a zis că persoana care vrea să înceapă o conversație ar trebui să aibă ceva interesant de spus. Mi s-a părut amuzant, căci părea să fie ideea tipică pe care un bărbat, nu însă și o femeie, și-o face despre cineva care excelează în conversație. Cât de ușoară ar putea să li se pară bărbaților sarcina conversației, dacă și-ar da seama că tot ce trebuie să facă este să asculte! După cum a pus în cuvinte această idee o femeie care a trimis o scrisoare către editorul revistei *Psychology Today*: „Când găsesc un tip care mă întreabă: «Cum ți-ai petrecut ziua?», și chiar îl interesează să afle, sunt în al nouălea cer".

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL 6

COMUNIUNE ȘI COMPETIȚIE: STILURI ÎN CONFLICT

Când drumurile a două persoane se intersectează, în mod obligatoriu apare un conflict de interese: nu putem sta amândoi pe același loc fără ca unul dintre noi să nu-l calce pe picioare pe celălalt. Dacă nici unul nu face un pas într-o parte, careva o să fie călcat. Eu și cu tine nu suntem aceeași persoană, astfel că unele dintre dorințele noastre vor fi diferite, și conflictul este inevitabil. Pentru că nu putem să facem amândoi ceea ce vrem, s-ar putea să apară o luptă pentru putere.

E posibil ca, la început, conflictul să pară opusul conexiunii și al afilierii. O mare parte din ceea ce s-a scris despre stilul femeilor și al bărbaților pleacă de la ideea că bărbații sunt competitivi și înclinați spre conflict, în timp ce femeile sunt cooperante și orientate spre afiliere. Dar un conflict presupune, de asemenea, să existe o implicare emoțională reciprocă. Deși este adevărat că multor femei le este mai confortabil să folosească limbajul pentru a exprima conexiunea, în timp ce multor bărbați le este mai confortabil să îl folosească pentru a-și da importanță, lucrurile sunt, de fapt, mai complicate, pentru că și faptul de a-ți da importanță, când se face de către ambii competitori, reprezintă un anumit gen de legătură. Și conflictul poate fi valorizat ca o modalitate de a produce apropiere cu alții.

Pentru majoritatea femeilor, conflictul este o amenințare a conexiunii și trebuie evitat cu orice preț. Diferendele sunt de preferință rezolvate fără confruntări directe. Dar, pentru mulți bărbați, conflictul este calea necesară prin care își negociază statutul, astfel că trebuie acceptat și chiar provocat, îmbrățișat și savurat.

Walter Ong, specialist în lingvistică culturală, arată în cartea lui *Fighting for Life* [„Luptând pentru viață"] că „adversitatea" – orientarea nevoilor, dorințelor sau priceperilor cuiva în opoziție cu ceilalți – este o parte esențială a ființei umane, dar „adversativitatea evidentă sau exprimată este un element răspândit mai degrabă în viața bărbaților decât în a femeilor". El demonstrează că, în mod obișnuit, comportamentul bărbatului atrage competiția, care include lupta, efortul, conflictul, disputa și întrecerea. Lupta ritualică, simbolizată de sporturile și jocurile dure, este generalizată în comportamentul bărbatului. Pe de altă parte, este mai probabil ca femeile să folosească intermediari sau să se lupte de-adevăratelea decât să aibă scopuri ritualizate. Prietenia dintre bărbați cuprinde adesea numeroase elemente de agresiune prietenească, pe care femeile pot să le ia drept reale.

Ong demonstrează relația inextricabilă dintre exprimarea orală și relațiile „polemice". Disputa orală – de la dezbaterea formală la studiul logicii formale – este inerent opozițională. Cu asta în minte, putem vedea că așteptarea multor bărbați ca discuțiile și disputele apărute în conversațiile zilnice să adere la regulile logicii este o rămășiță a acestei tradiții. Mai mult, exprimarea orală când vine vorba despre a-ți da importanță – ceea ce eu am numit discuții-stabilire-de-raport – face parte dintr-un cadru mai larg, în care mulți bărbați se raportează la viață ca la o competiție.

Pentru că imaginația lor nu este captivată de luptele ritualice, femeile au tendința să interpreteze în mod greșit și sunt uimite de adversativitatea felului de a vorbi al multor bărbați, scăpând din vedere natura *ritualică* a agresiunii prietenești. În același timp, adoptarea unei atitudini de deschidere față de ceilalți poate fi transformată în ritual la fel de ușor ca adoptarea unei atitudini de luptă. Aparența de comuniune dintre femei poate să mascheze lupte pentru putere, iar aparența asemănării poate să mascheze diferențe profunde ale punctelor de vedere. Bărbații pot fi la fel de încurcați de ritualurile verbale ale femeilor pe cât sunt femeile de ale lor. Astfel de confuzii abundă în viața verbală a cuplurilor.

„Nu-mi spune ce să fac"

O femeie, căreia îi voi spune Diana, își începe adesea exprimarea cu „Hai să". Este posibil să spună: „Hai să mergem să luăm o gustare azi" sau „Hai să facem curat acum, înainte de prânz". Asta îl înfurie pe Nathan, care are senzația că ea îi dă ordine, că îi spune ce să facă. Diana nu pricepe de ce el înțelege în felul acesta. Pentru ea, este evident că doar face sugestii, nu emite ordine. Dacă lui nu-i convine ce propune ea, este suficient să o spună. Nu ar insista, dacă ar ști că el își dorește altceva.

Loraine îl complimentează frecvent pe Sidney și îi mulțumește pentru lucruri precum făcutul curățeniei în bucătărie și spălatul rufelor. În loc să aprecieze lauda, Sidney este deranjat. „Îmi dă senzația că îmi cere să o fac tot timpul", explică el. Un alt bărbat a făcut un comentariu asemănător despre mama lui. Ea îl lăuda că o suna, spunând: „Ești un om foarte bun". Bărbatul a simțit că ea încerca să se asigure astfel că avea să o sune în mod regulat, sugerând că, dacă ar neglija să o sune, ar fi un om rău.

În studiul lor despre viața privată a cuplurilor americane, Philip Blumstein și Pepper Schwartz citează un tânăr care, discutând despre relația amoroasă pe care o avea cu prietena lui, le-a spus: „Eram în pat, și ea spunea: «Fă asta mai încet» sau «Fă asta mai delicat», deși tocmai îi spusesem că, atunci când facem dragoste, vreau să mă lase să mă manifest așa cum simt... Nu-ți dorești în contextul ăsta să simți că ți se dau ordine..."

În toate aceste exemple, bărbații s-au plâns că le erau uzurpate independența și libertatea. Sistemul lor de avertizare timpurie este echipat să detecteze semne cum că li se spune ce să facă – chiar și în activități aparent de afiliere, precum o partidă amoroasă. Astfel de plângeri le surprind și le uimesc pe femei, ale căror sisteme de avertizare timpurie sunt echipate pentru a detecta un alt fel de amenințare. Detectarea amenințărilor la adresa independenței are sens în contextul unei lumi combative, în care viața reprezintă o serie de întreceri ce testează îndemânarea bărbatului și îl forțează să lupte împotriva altora care încearcă să-și impună voința. Dacă un bărbat resimte

viața ca pe o luptă pentru libertate, el este natural înclinat să se opună încercărilor femeii de a-l controla și de a-i determina comportamentul.

Această perspectivă asupra lumii a dat naștere conceptului de soț „ținut sub papuc". Mulți bărbați sunt iritați chiar și la gândul că soțiile lor ar vrea să-i determine să facă anumite lucruri. Viața femeilor, în istorie, a fost tot timpul încorsetată de pretențiile celorlalți – ale familiilor, ale soților lor –, și totuși, deși există femei care se plâng că au un soț dominator, nu există un stereotip paralel al „soției ținute sub papuc". De ce nu? Privind oamenii ca fiind interdependenți, femeile se așteaptă ca acțiunile lor să fie influențate de ceilalți și ca oamenii să acționeze împreună. Eforturile lor sunt orientate spre a menține legăturile puternice, a-i ține pe toți aproape și a se adapta la nevoile celorlalți, în timp ce fac tot posibilul să nu își neglijeze nevoile și preferințele. Dacă un bărbat se străduiește să fie puternic, o femeie se străduiește să mențină comunitatea puternică.

Hai să revenim la copii

Neînțelegerea dintre Diana și Nathan poate fi identificată la nivelul stilurilor de conversație tipice femeilor și bărbaților – stiluri care se modelează cu primele cuvinte pe care le învață copiii la joacă. Tendința Dianei de a face propuneri care încep cu „Hai să" nu este doar idiosincratică. Cercetătorii care studiază jocul copiilor au descoperit că fetele de toate vârstele au tendința de a vorbi în acest mod.

Psihologul Jacqueline Sachs și colegii ei, studiind copiii preșcolari cu vârste cuprinse între doi și cinci ani, au descoperit că fetele aveau tendința de a propune acțiuni folosindu-se de formula „Hai să", în timp ce băieții își dădeau adesea comenzi unii altora. De exemplu, jucându-se de-a doctorul, băieții spuneau lucruri de genul:

– Întinde-te.
– Ia chestia aia pentru inimă.

– Dă-mi brațul.

– Încearcă să-mi dai medicamentul.

Când fetele se jucau de-a doctorul, spuneau lucruri precum: „Hai să ne așezăm și să folosim asta".

Marjorie Harness Goodwin a descoperit exact același tipar într-un grup complet diferit – copii de culoare cu vârste între șase și paisprezece ani, jucându-se pe străzile unui cartier din Philadelphia. Băieții, care fabricau (războinic) praștii ca pregătire pentru o luptă, își dădeau ordine unii altora:

– Dă-mi patentul!

– Omule, nu veni *aici* unde sunt *eu*.

– Dă-mi asta, omule. Când termini, după ce le-ai tăiat, dă-mi-le mie.

– Dă-te la o parte din calea mea.

Fetele, care făceau inele din gâturi de sticle, nu își dădeau comenzi. Ele făceau propuneri ce începeau cu „Hai să":

– Hai să mergem lângă Subs and Suds [un bar-restaurant].

– Hai s-o întrebăm: „Mai aveți sticle?"

– Haide! Hai să mergem să facem rost.

– Haide! Hai să ne întoarcem toate, ca să le ținem în siguranță.

– Hai să le mutăm în primul rând pe astea.

Alte formule prin care fetele au propus activități au fost: „O să" („O să facem o veritabilă expoziție de inele."), „Am putea" („Am putea să ne folosim de un burlan de scurgere [pentru a șlefui suprafața de sticlă a inelelor]"), „Poate" („Poate reușim să le tăiem așa.") și „Trebuie" („Trebuie să mai găsim niște sticle."). Toate acestea sunt modalități de a influența acțiunile celorlalți fără a le spune ce să facă. În același timp, accentuează identitățile fetelor ca membre ale unei comunități.

Copiii pot fi influențați de stilurile părinților, la fel cum adulții sunt influențați de ce au învățat în copilărie. Psihologul Jean Berko Gleason a studiat cum vorbesc părinții cu copiii lor mici și a descoperit că tații le dau mai multe comenzi copiilor decât mamele – și chiar mai multe comenzi fiilor decât fiicelor. Sociolingvistul Frances Smith a observat un tipar asemănător în situațiile în care se vorbește în public. Examinând exercițiile pentru predică ale studenților, bărbați și femei, de la un seminar baptist, a descoperit că atunci când, în interpretările lor, făceau trimitere la capitole și versete, bărbații dădeau frecvent ordine publicului, precum: „Ascultați cu atenție ce voi citi din capitolul șapte, Evanghelia după Luca". Femeile, pe de altă parte, rosteau foarte rar imperative, având tendința să invite audiența să participe, prin îndemnuri de genul: „Haideți să revenim la versetele cincisprezece și șaisprezece".

Având în vedere acest tipar, Nathan nu este deplasat atunci când interpretează expresia „Hai să" drept echivalentul unui ordin. În definitiv, *este* o cale de a-i determina pe alții să facă un anumit lucru. Și totuși, și Diana are dreptate când spune că partenerul ei nu ar trebui să se simtă constrâns. Diferența se găsește în structurile sociale fundamental diferite ale fetelor și băieților și ale femeilor și bărbaților. În ordinea ierarhică pe care băieții și bărbații o descoperă sau în care simt că se plasează, statutul superior este într-adevăr obținut atunci când ordoni altora ce să facă, dar și prin refuzul de a accepta să ți se spună ce să faci. Așadar, odată ce Nathan a interpretat acel „Hai să" folosit de Diana drept o cale prin care ea îi spune ce vrea ca el să facă, pasul următor este să i se opună. Dar fetele și femeile descoperă sau simt că se găsesc într-o comunitate amenințată de conflict, astfel că formulează cerințe și propuneri mai degrabă decât ordine, pentru ca restul să poată exprima alte preferințe fără a provoca o confruntare. Nefiind obișnuite ca interlocutorii să încerce să le înfrângă voința doar pentru a-și întări o poziție dominantă, fetele nu învață să se opună cererilor altora din principiu și nici nu se așteaptă ca alții să se opună din principiu la ale lor.

Nu înseamnă că femeile nu vor ca lucrurile să se facă după bunul lor plac, ci că nu vor să obțină asta cu prețul conflictului. Ironia interacțiunilor de genul celor dintre Diana și Nathan este că diferențele dintre stilul bărbaților și cel al femeilor le zădărnicesc eforturile. Tocmai mișcările pe care le fac femeile pentru a evita confruntările au efectul de a stârni aceste conflicte, în conversațiile cu unii bărbați. Dacă bărbații percep că cineva încearcă să îi determine să facă ceva, fără să exprime asta în mod deschis, se simt manipulați și amenințați de un inamic ce se dovedește cu atât mai nociv, cu cât nu își prezintă deschis intențiile.

„Eu o să fiu doctorul, iar tu copilul"

Aceste diferențe în abordările conflictului au multe alte ramificații și în modurile de a vorbi. În studiul ei despre jocul copiilor, Sachs a descoperit că, atunci când băieții se jucau de-a doctorul, „Eu o să fiu doctorul" era exprimarea normală. Băieții voiau să ia rolul doctorului în 79% din timp și aveau adesea discuții îndelungate despre cine ar trebui să joace rolul de statut superior. Alți cercetători au găsit tipare similare. Lingvistul Elaine Anderson a studiat preșcolari în vreme ce se jucau cu marionete de-a doctorul și pacientul. Și ea a descoperit că băieții voiau să joace rolul superior ca statut al doctorului și că, în general, refuzau să fie pacientul sau copilul. Fetele voiau să fie doctorul doar o treime din timp; de cele mai multe ori ele își doreau să fie pacientul, copilul sau mama.

În studiul lui Sachs, în marea majoritate a cazurilor, băieții își spuneau unii altora ce roluri să ia („Haide, fii tu doctorul."). Fetele însă se întrebau de obicei unele pe altele ce rol își doresc („Vrei să fii tu pacientul câteva minute?") sau făceau o propunere comună („Eu voi fi sora, și tu doctorița."; „Acum putem fi amândouă doctorițe."; „Amândouă putem fi bolnave." sau „Bine, eu voi fi doctorița pentru copilul meu, și tu vei fi doctorița pentru copilul tău."). Multe dintre aceste propuneri, pe lângă faptul că evită confruntarea sau comenzile

date altora, sunt modalități creative de a menține egalitatea statutului fetelor.

Oare aceste studii experimentale, în care copiii se jucau într-un cadru impus, reflectă felul în care se joacă copiii în cadrele naturale? Dovezi că răspunsul este afirmativ se găsesc într-un articol scris de un tată, Rodger Kamenetz, care începe:

> Fiica mea Anya, de șase ani, și prietena ei Rosemary, de șapte ani, se jucau împreună în camera Anyei. Ușa era întredeschisă și, când am auzit niște sunete asemănătoare gânguritului, am aruncat o privire și am văzut că fiecare copil ținea în brațe o păpușă pe care o legăna. „Acum schimbă-ți copilul", i-a spus Rosemary Anyei, „și eu o să îl schimb pe al meu".

Citind asta, m-a izbit simetria jocului fetelor. Rosemary a propus ca amândouă să se angajeze în aceeași activitate, în același timp. În loc să încerce să o plaseze pe Anya în rolul copilului, inferior ca statut, a rezervat acest rol pentru păpușile care nu pot protesta.

Structuri sociale diferite

Căile diferite prin care fetele și băieții încearcă să își influențeze unii altora comportamentul reflectă – și creează – structuri sociale diferite. În pregătirea pentru lupta lor cu praștiile, băieții din studiul lui Goodwin au arătat că exista o organizare ierarhică: liderii le spuneau celorlalți ce să facă. A da ordine și a-i face pe ceilalți să le urmeze era calea prin care unii băieți reușeau să devină și să rămână lideri. Prin definiție, o comandă îl distinge pe vorbitor de cel căruia i se adresează și îl încadrează ca având mai multă putere. În schimb, grupurile de fete erau organizate într-un mod egalitar; conform lui Goodwin, „în realizarea unei sarcini, chiar și în rândul copiilor de patru și de cinci ani, toate fetele participau împreună la luarea deciziilor, cu o minimă negociere de statut". Încadrând propunerile cu „Hai să" și „O să", fetele arătau că grupul lor este

o comunitate, și conformarea la propuneri avea să ducă la creșterea puterii comunității, nu a puterii individuale a persoanei care făcuse sugestia.

Mai mult, băieții nu ofereau, de regulă, motive pentru cererile lor, altele decât propria dorință. De exemplu, un băiat care și-a atribuit un rol de conducere a făcut cereri de genul:

– PATENTUL. VREAU PATENTUL!
– Ascultă, omule. Vreau acum cleștele de tăiat sârma.

Dar fetele dădeau motive pentru sugestiile lor:

SHARON: Știi, trebuie să le *curățăm* mai întâi.
PAM: Știu.
SHARON: Pentru că au bacterii.
PAM: Spală-le și fă-le ce trebuie să le faci în caz că au bacterii pe ele.

Prin faptul că *nu* își justificau cererile, băieții întăreau ordinele date ca mutări într-un concurs. Ascultarea indica supunere față de autoritatea liderului, deși supunerea este un act de cooperare în măsura în care întărește fără poticneli activitatea grupului. Însă metodele fetelor de a obține ceea ce voiau funcționau diferit. Nu doar că ofereau motive, dar acestea erau spre binele tuturor: sticlele trebuiesc spălate, ca nici una să nu fie afectată de bacterii. Când Pam a colaborat, transmițând mai departe sugestia și motivul oferit de Sharon, părea mai degrabă să participe la luarea deciziei decât să urmeze ordine. Asta nu înseamnă totuși că nu poate să existe un tipar în care sugestiile uneia tind să fie ascultate sau că aceea ale cărei sugestii sunt ascultate frecvent nu poate să simtă o satisfacție personală și să câștige prestigiu în cadrul grupului.

Structurile sociale diferite pe care băieții și fetele le mențineau se potriveau cu genul de activități pe care le preferau. Băieților le plăcea în mod deosebit să joace jocuri competitive, precum fotbal sau baschet. Chiar și în cazul unor activități

care, prin natura lor, nu sunt competitive, băieții se împărțeau în echipe, pentru a facilita competiția. Fetele nu erau foarte interesate de sporturi și de jocuri organizate. Ele preferau activități care să cuprindă tot grupul, ca săritul corzii sau șotronul.

Goodwin a descoperit că băieții se evaluau în funcție de îndemânarea lor la diferite activități și adesea se lăudau și făceau paradă cu priceperile și bunurile lor. Asemenea băieților din studiul lui Sachs, care se certau cine să fie doctorul, băieții preadolescenți și adolescenți din studiul lui Goodwin aveau discuții în contradictoriu despre statut – cine e mai priceput și cine să aibă puterea de a le spune celorlalți ce să facă. Fetele erau interesate de cum apar în ochii altora, de relațiile lor cu ceilalți și de ce spun alții despre ele. În timp ce băieții se lăudau că sunt mai buni, o fată care a avut o atitudine superioară a fost criticată că „se laudă" sau că „se dă mare".

Băieții nu doar și-au dat ordine, ci s-au și insultat și s-au amenințat. Dacă îi nemulțumea ceva la un alt băiat, erau înclinați să o verbalizeze în prezența lui. Nemulțumirile fetelor erau în mod obișnuit dezvăluite în absența acuzatei.

Preferința fetelor pentru evitarea confruntării directe ducea la un comportament care, în mod tradițional, este văzut ca negativ – vorbitul pe la spate. Exprimând această perspectivă negativă, un bărbat a remarcat că fetele sacrifică sinceritatea de dragul armoniei. Acuzația de „nesinceritate" este un loc comun în comunicarea transculturală, din cauză că indivizi diferiți din punct de vedere cultural nu vorbesc în moduri care sunt considerate a fi adecvate. Declanșarea unei confruntări directe prin exprimarea unor critici poate să li se pară „sinceră" celor care văd confruntarea ca pe ceva ce accentuează camaraderia. Dar, într-un sistem în care confruntarea determină fisuri, ea nu este deloc „sinceră", de vreme ce exprimarea directă a criticilor și declanșarea unei certe trimite metamesajul că persoana respectivă vrea să slăbească legăturile de prietenie.

„Nu ai spus de ce"

Aceste diferențe în ceea ce experimentează copiii duc la așteptări, presupuneri și atitudini diferite, care complică mult conversațiile adulților. De exemplu, cearta următoare a apărut din cauză că femeia se aștepta să audă motive de la un bărbat care nu avea obiceiul să le ofere. Maureen și Philip încercau să stabilească o dată pentru organizarea unei petreceri.

MAUREEN: Singurul weekend liber pe care se pare că îl avem e cel începând cu zece octombrie.

PHILIP: Atunci are loc deschiderea sezonului de vânătoare.

MAUREEN: Hai s-o stabilim pentru sâmbătă sau duminică seara.

PHILIP: Bine, atunci să fie sâmbătă.

MAUREEN: Nu ți-ai dori să poți vâna până mai târziu în prima zi de vânătoare?

PHILIP: [*Enervat*] *Am spus* sâmbătă, deci înseamnă că aia e ziua pe care o prefer.

MAUREEN: [*Și ea enervată acum*] Eu mă gândeam să-ți fie bine. Nu ai dat nici un motiv pentru alegerea zilei de sâmbătă.

PHILIP: O să fiu la vânătoare joi și vineri, așa că îmi închipui că până sâmbătă seara o să mă satur.

MAUREEN: De ce nu spui așa?

PHILIP: Nu mi s-a părut necesar. Și întrebările tale mi se par foarte sâcâitoare.

MAUREEN: Mie răspunsurile tale mi se par jignitoare!

Cum Philip nu a oferit un motiv pentru alegerea zilei de sâmbătă, Maureen a presupus că el se conforma la ceea ce percepea ca fiind preferințele ei, așa cum ar fi făcut ea – de fapt, așa cum făcuse ea. Maureen a vrut să-i spună că nu era necesar și s-a simțit rănită de obiecțiile lui, când, de fapt, ea se gândise la el. Lui Philip, faptul că i-a cerut să spună un motiv i-a dat senzația că trebuie să dea socoteală pentru timpul său. El presupunea că indivizii își văd propriile interese, astfel că

percepuse agitația ei în interesul lui drept sâcâitoare. Încercările lui Maureen de a ameliora un potențial conflict de interese au declanșat, de fapt, un conflict.

O ceartă în toată regula

Diferențele în atitudinile față de conflictul însuși apar în conversațiile zilnice. Gail urăște să se certe. Dacă Norman se enervează și ridică vocea, ea se supără foarte tare. „Nu pot să vorbesc cu tine dacă țipi", spune ea. „De ce nu putem să discutăm asta ca niște oameni maturi?", reacționează Norman, care nu poate să înțeleagă atitudinea ei. Pentru el, a putea să te certi cu cineva este o dovadă de intimitate. În schimb, consideră o năpastă nesfârșitele discuții monotone pe care ea le vede drept un semn de intimitate. Acestea, pur și simplu, îl epuizează, în timp ce, după o ceartă în toată regula – care pe ea o face să se simtă epuizată și înfrântă –, el se simte bine. El se raportează la astfel de certuri ca la o formă de luptă ritualică și le consideră ca un semn de apropiere, de vreme ce doar cei foarte apropiați se ceartă astfel.

Multe culturi ale lumii văd certurile ca pe un semn agreabil de intimitate și ca pe un joc. În Grecia, americanii au adesea sentimentul că asistă la o ceartă, când aud fără să vrea o conversație prietenească mai aprinsă decât ar fi o astfel de conversație dacă interlocutorii ar fi americani. Lingvistul Deborah Schiffrin a arătat că, în conversațiile evreilor – atât bărbați, cât și femei – din clasa muncitoare din Philadelphia, proveniți din Europa de Est, cearta prietenească era o modalitate de socializare. Lingvistul Jane Frank a analizat conversația unui cuplu evreiesc care avea tendința să adopte în public poziții argumentative opuse. Dar ei nu se certau. Ei puneau în scenă un fel de ring de antrenament public în care ambii luptători erau de aceeași parte.

Grecii arată de multe ori că le pasă de cineva spunându-i ce să facă. O grecoaică aflată la studii în Statele Unite le-a surprins și le-a deranjat pe colegele ei de cameră, punându-le întrebări

de genul: „De ce ții ușa de la frigider deschisă așa mult timp?" și „De ce mănânci așa puțin? Trebuie să mănânci mai mult". Aceste întrebări, obișnuite în Grecia, ar fi considerate acolo o manifestare a grijii și o dovadă de implicare. Pentru americani, ele sunt băgăcioase și critice. Colegele ei americance au reacționat numind-o „Mami". Ceea ce ea intenționase să fie un semn de afecțiune a fost luat drept o manifestare de statut caracteristică mamelor când vorbesc cu copiii.

Sociologii William Corsaro și Thomas Rizzo au studiat copii cu vârste între doi și patru ani de la grădinițe americane și italiene. Ei au descoperit că una dintre activitățile preferate ale copiilor italieni era să se implice într-un fel de dezbatere aprinsă, pe care italienii o numesc *discussione*, dar pe care americanii ar considera-o ceartă. Cercetătorii au descris o situație obișnuită dintr-un exercițiu care se făcea de mai multe ori pe săptămână, când copiii trebuiau să deseneze în liniște cu carioci. Un băiat, Roberto, lasă să se înțeleagă că este în căutarea unei carioci roșii. Asigurându-se că toți cei de la masă îl privesc, testează și dă la o parte toate cariocile roșii de pe masa lui, apoi se ridică și ia una de pe altă masă. Copiii de la cealaltă masă fie nu observă, fie, mai probabil, *se prefac* a nu observa. Dar, după puțin timp, o fată de la acea masă, Antonia, întreabă cu voce tare: „Unde e carioca roșie?" Apoi se face că o caută într-un mod exagerat și se arată nemulțumită de cariocile pe care ea și colegii ei de la masă le găsesc.

Urmează drama, pe care Corsaro și Rizzo o descriu astfel:

> Antonia se lovește cu palma peste frunte și strigă: „Ne-au jefuit!"
>
> Această exclamație pune simultan mai multe lucruri în mișcare. Roberto își ridică privirea de la ce desena și zâmbește către ceilalți copii de la masa lui. Toți îi surprind privirea și îi zâmbesc înapoi, arătând că știu ce este pe cale să se întâmple. În același timp, mai mulți dintre copiii de la a treia masă privesc către masa Antoniei, apoi rapid spre cea a lui Roberto. În cele din urmă, la masa Antoniei, Maria sare în picioare, arată spre Roberto și strigă: „Roberto a luat-o!" Imediat, Antonia, Maria și alți câțiva

copii se îndreaptă spre masa lui Roberto. Exact când ajung acolo, o fată de la masă, Luisa, înșfacă șapte sau opt carioci (inclusiv pe cea luată de Roberto) și le ascunde sub masă, în poala ei. Odată ajunsă la masă, Antonia îl acuză pe Roberto că a furat carioca roșie. El neagă, provocându-i pe Antonia și pe ceilalți să descopere carioca furată. În timp ce Antonia și Maria încep să caute carioca roșie, Bruna, susținută de alți câțiva copii de la masa a treia, intră în dispută, afirmând că Roberto a furat într-adevăr carioca și că Luisa o ascunde. Luisa strigă: „Nu, nu e adevărat!", dar Antonia bagă mâna sub masă și dă de cariocile pe care le ascunde Luisa. În acest punct, se iscă o avalanșă de strigăte, gesturi, înhățări și împinsături, și educatorii sunt nevoiți să intervină din nou și să liniștească spiritele.

Acești copii nu se ceartă din cauza unei carioci roșii; cariocile sunt mai mult decât suficiente. După cum spun Corsaro și Rizzo, ei pur și simplu preferă să se certe decât să deseneze. Afirmație valabilă atât pentru băieții, cât și pentru fetele de la grădinița italiană.

A lupta pentru prietenie

O *discussione* dură – o ceartă zgomotoasă pentru amuzament – este atât pe placul băieților, cât și al fetelor de la grădinița italiană. Băieții americani și fetele americane nu sunt la fel în ceea ce privește atitudinea lor față de conflict. Este mult mai probabil ca băieții să exprime și să creeze afiliere prin opoziție. Tachinarea este o cale prin care băieții, adoptând o poziție polemică, le arată fetelor afecțiune. Un exemplu des întâlnit este scena clasică în care un băiat o trage de codițe pe fata pe care o place. Nu cunosc nici o fată căreia să-i fi plăcut să fie trasă de codițe, dar, dacă unei fete îi place de un băiat, se poate să prefere să fie agresată, în loc să fie ignorată. Exact așa s-a întâmplat cu Eva Hoffman, o poloneză care își amintește de Marek, prietenul ei din copilărie, în cartea *Lost in Translation* („Rătăciți printre cuvinte"):

Sunt îndrăgostită de el. Nu pot sta la distanță de el, chiar dacă uneori îmi joacă renghiuri băiețești răutăcioase. A lăsat să cadă un dicționar enorm în capul meu când am trecut prin fața ferestrei lui și, o dată, a încercat să mă bage într-o groapă în pădure, care se pare că a fost lăsată aici de germani și ar putea să mai aibă niște mine în ea.

Joaca lui Marek putea fi letală. Cu toate acestea, își amintește Hoffman, „Vorbim fără încetare unul cu celălalt, și în jocurile noastre cu ceilalți copii formăm o echipă". De fapt, „în ciuda acestor jocuri riscante pe care le jucăm între noi, am un sentiment profund că puterea lui fizică mai mare are rolul de a mă proteja".

Pentru băieți și bărbați, agresiunea nu exclude prietenia. Dimpotrivă, este o modalitate bună de a începe o interacțiune și de a crea apropiere. O femeie mi-a vorbit despre surpriza pe care a avut-o când a mers să asiste la un joc de baschet la Universitatea din Michigan împreună cu un grup mixt de studenți. Deși biletele lor erau cu loc, practica obișnuită printre studenții acestei universități era ca spectatorii să se așeze unde nimereau – primul venit, primul servit. Urmând aceste reguli nescrise, studenții au ocupat locurile din primul rând de la balcon. În scurt timp, a sosit un grup de bărbați de la Universitatea de Stat din Michigan, cărora li se părea normal să se așeze pe locurile menționate pe biletele lor. Găsind oameni pe locurile lor, le-au cerut să se ridice. Când aceștia au refuzat să elibereze locurile, s-a iscat o ceartă vehementă, în care bărbații din cele două grupuri s-au acuzat și s-au amenințat reciproc, iar femeile s-au făcut mici pe scaunele lor. După o vreme, cei veniți ultimii s-au mulțumit cu locurile de lângă cele disputate. Apoi, bărbații care tocmai fuseseră implicați într-o dispută verbală aprinsă au început o discuție prietenoasă despre echipe și școli și despre jocul ce urma să înceapă. Femeile au amuțit de uimire. Ele nu ar fi început niciodată o asemenea ceartă, dar își închipuiau că, dacă ar fi făcut-o, ar fi devenit inamice pe viață, nu prietene într-o clipită.

Posibilitatea ca o ceartă să fie o cale de a genera prietenia, mai degrabă decât de a o exclude, m-a izbit ca o revelație când am citit transcrierile din studiul realizat de Corsaro și Rizzo. Pentru mine, examinarea comportamentului băieților de grădiniță a fost ca și cum aș fi privit într-o lume străină. Aici, de exemplu, este un episod petrecut între preșcolari americani:

Doi băieți (Richard și Denny) se jucau cu un arc Slinky pe scara care ducea la camera de joacă de la etajul grădiniței lor. În timpul jocului, alți doi băieți (Joseph și Martin) intră și rămân la baza scărilor.

DENNY: Pleacă!

[*Martin iese în fugă, dar Joseph rămâne și apoi urcă jumătate din scări.*]

JOSEPH: Sunt cam mari papucii ăștia.

RICHARD: **Îi trag un pumn exact în ochi.**

JOSEPH: **Îți trag un pumn fix în nas.**

DENNY: **O să-i trag una cu pumnul meu mare.**

JOSEPH: **O să... o să... o să...**

RICHARD: **Și o să se tot dea peste cap până la baza scărilor.**

JOSEPH: **O... o... o să... Aș putea să vă scot ochii cu pistolul meu. Am un pistol.**

DENNY: **Un pistol! O să... chiar dacă...**

RICHARD: **Și eu am pistol.**

DENNY: **Și eu am pistoale, și ale mele sunt mai mari decât al tău și iese caca pe țeavă. Chiar caca.**

[*Toți cei trei băieți râd la replica lui Danny referitoare la excremente.*]

RICHARD: **Acum pleacă.**

JOSEPH: **Nu. O să-ți spun să-ți pui... pistolul pe păr, și caca o să-i vină lui direct pe față.**

DENNY: **Așa...**

RICHARD: **Și Slinky o să te plesnească peste față.**

DENNY: **Și pistolul meu va trage...**

Până aici, Richard și Denny păreau implicați într-un schimb dur de cuvinte cu Joseph, care a încercat să le întrerupă jocul cu arcul Slinky. Denny face trecerea spre un ton de glumă vorbind despre caca, ceea ce îi face pe toți băieții să râdă, dar continuând să se amenințe. Corsaro și Rizzo descriu ce s-a întâmplat în continuare:

> În acest moment intră o fată (Debbie), spune că este Batgirl și întreabă dacă l-au văzut pe Robin. Joseph zise că el este Robin, dar ea spune că este în căutarea unui alt Robin, apoi fuge. După ce Debbie pleacă, Denny și Richard merg în camera de joacă, și Joseph îi urmează. Din acest moment și până la sfârșitul episodului, cei trei băieți se joacă împreună.

După o ceartă aprinsă în care s-au amenințat unul pe altul că se lovesc, se împușcă și se bat cu arcul Slinky, cei trei băieți s-au jucat împreună prietenește. Nu doar că cearta nu le-a împiedicat joaca împreună, dar chiar a facilitat-o. Eu bănuiesc că Joseph a vrut să pornească cearta ca să se apropie de ceilalți băieți, și implicarea în cearta cu Joseph a fost metoda lui Denny și a lui Richard de a-i ușura accesul în jocul lor.

A aduce împăcare

În acest episod de grădiniță este interesant și rolul jucat de fată, Debbie. Apariția ei ca Batgirl face ca disputa băieților să se încheie și ca aceștia să înceapă să se joace împreună în mod pașnic. Debbie pare să intervină ca Batgirl, într-o misiune de pace.

Dacă băieții creau o dispută, fata se abține să-și exprime dezacordul, deși chiar nu e de acord cu cearta lor. Când Debbie spune că îl caută pe Robin, și Joseph spune că el este Robin, ea nu răspunde: „Nu, nu ești!" În schimb, îi acceptă premisa și afirmă că este în căutarea unui alt Robin.

Rolul de pacificator al femeii apare din nou și din nou. În scena următoare din povestirea *Volpone* de Jane Shapiro, o fiică își asumă rolul de pacificator într-o ceartă dintre mama

și fratele ei. Cearta se declanșează din cauza focalizării diferite a mamei și a fiului pe intimitate și pe independență în actul de manifestare a preocupării.

În această povestire, naratoarea își vizitează fiul, pe Zack, la facultate. El luase parte la un protest împotriva investițiilor universității sale în Africa de Sud, dormind într-unul dintre numeroasele bordeie construite de studenți în campus. La cina cu familia sa aflată în vizită (care îi cuprindea pe sora lui, Nora, pe tatăl lui, William, și pe bunicul său, Pep), Zack spune că este nemulțumit din cauză că, spre deosebire de conducătorii altor universități, unde studenții „*în mod obișnuit* sunt snopiți în bătaie", rectorul facultății sale îi tolerează și chiar îi susține pe studenții protestatari, însă nu exercită presiuni asupra consiliului de conducere pentru ca investițiile să fie oprite.

Iată vocea mamei lui Zack, care relatează povestea:

> După o pauză, am spus: „Îmi pare rău că nu reușiți să le atrageți mai mult atenția celor din conducerea universității, dar, din postura de mamă, uneori sunt foarte bucuroasă că nu ești la Berkeley, sau altundeva, ca să fii în mod obișnuit snopit în bătaie".
>
> Zack mi-a aruncat o privire stranie, iar Nora s-a lăsat pe spate și m-a privit amuzată. „*Din postura de mamă*", a spus ea. „De obicei încerci să nu spui asta."

Lăsându-se pe spate și amintindu-i mamei că, de regulă, se străduiește să nu folosească sintagma „din postura de mamă", Nora pare să încerce să o devieze de la discuția pe care a început-o. Dar naratoarea continuă, cu rezultate dezastruoase:

> Am spus: „Ei bine, ideea e că în inima mea se dă o luptă. Bineînțeles că te susțin, și sunt mândră de tine, și cred că este foarte important să-ți respecți principiile, și evident că nu vreau să încerc să-i împiedic pe copiii mei să acționeze independent și să facă numai ce consideră ei că e bine. În același timp, o parte din mine îmi spune că nu vreau nici în ruptul capului să fii snopit în bătaie". Deși ușor artificial, ceea ce am spus mi s-a părut că a sunat

suficient de rezonabil încât să fie inatacabil. William mă susținea, încuviințând din cap cu un aer absent. „Este un conflict pe care încă nu l-am rezolvat", am spus, „și..."

Ar fi destul de irelevant, mamă, dacă ai vrea să încerci să ne împiedici să „acționăm" într-un anume fel, a spus Zack. Suntem oameni. Deja „acționăm". Este drăguț că te străduiești să consideri intervenția ta ca fiind una „liberală", dar ideea ta, mamă, cum că ar trebui *să ne lași* să procedăm într-un anumit fel, este... cumva, nu știu, nu tocmai adecvată.

William intervine atunci în apărarea soției sale, încercând să-și disciplineze fiul, și atât tatăl, cât și fiul se înfurie. Nora intervine ca să disipeze mânia și să readucă starea de prietenie între ei:

Nora s-a aplecat și și-a pus mâna pe antebrațul lui Pep, spunând: „Haideți, dragilor".

A apărut o pauză, în care Nora s-a întins peste masă, spre farfuria lui Zack, și a cules ultimul crevete, întrebându-l cu o voce caldă: „Îl vrei?" El a încuviințat din cap. Nora a ținut în sus crevetele înainte să-l bage în gură. „Este, cu siguranță, un crevete din Vermont", a spus ea. I-a zâmbit strengărește lui Pep și a adăugat: „Acestui crevete îi pare rău pentru tot".

Cum gluma nu își face efectul, Nora încearcă o abordare directă, îmblânzită de folosirea unui apelativ care amintește de legătura ei strânsă cu Zack: „Ei haide, Z".

Reacția furioasă a lui Zack o ia prin surprindere pe mama lui. Ea crede, în spiritul conexiunii și al preocupării, că arată că îi pasă de el, dar el interpretează comentariile ei în spiritul statutului și al controlului: dacă ea îi permite să acționeze pe cont propriu, atunci autonomia lui nu este reală, ci acordată de către ea. Contestând superioritatea implicată de atitudinea protectoare, Zack reacționează la încadrarea lui drept copil al ei. Tatăl a încercat să liniștească conflictul printr-o

demonstrație de forță, accentuând statutul inferior al lui Zack: îi spune băiatului să nu îi vorbească astfel mamei sale. Dar fiica, manifestând afecțiune, ia rolul pacificatorului, încercând să-l scoată pe Zack din starea lui de mânie.

„Nu ești de aceeași părere?"

Rolul pacificatorului reflectă tendința generală între femei de a căuta să cadă de acord. Când Marge îi dezvăluie lui John un gând de-al ei sau un comentariu făcut de altcineva, John răspunde adesea prin sublinierea slăbiciunii poziției respective sau oferind o perspectivă alternativă. Aceasta o face pe Marge să se simtă ușor inconfortabil. Odată, i-a redat un comentariu făcut de altcineva, dar care era în concordanță cu un punct de vedere pe care John însuși îl susținuse cu câteva zile în urmă. Era sigură că el avea să spună: „O, da. Așa este". De fapt, principalul motiv pentru care a repetat remarca a fost dorința de a-l mulțumi pe John, prin susținerea poziției lui. Dar, spre surpriza și nemulțumirea lui Marge, John a susținut acum punctul de vedere contrar. Chiar și atunci când era sigură că însămânțează consens, a cules o recoltă de dezacord. Pentru John, susținerea unui punct de vedere diferit constituie o contribuție mai interesantă decât gândul de a cădea de acord. Dar Marge resimte neplăcut dezacordul lui, pentru că introduce o notă de ceartă în conversație.

Pentru Marge, dezacordul poartă metamesajul amenințării la adresa intimității. John nu vede dezacordul ca pe o amenințare. Dimpotrivă, consideră că posibilitatea de a-și exprima dezacordul este un semn de intimitate. Un bărbat mi-a explicat odată că simte că este de datoria lui ca, atunci când cineva exprimă un punct de vedere, să se situeze de partea opusă; dacă cineva se plânge de comportamentul altcuiva, el simte că ar trebui să explice care ar putea fi motivele acelei persoane de a se comporta așa cum o face. Când cineva adoptă o poziție, el simte că trebuie să ajute la explorarea acesteia, încercând să găsească fisuri și luându-și rolul de avocat al diavolului

pentru opinia contrară. Procedând astfel, el simte că acordă sprijin – și într-un fel chiar o face, dar este o susținere modelată pe o atitudine de opoziție, o atitudine mai așteptată și mai apreciată de bărbați decât de femei.

Apariția provocatorului

Și această diferență dintre abordarea consensului și a provocării apare în structurile educative. Un coleg i-a pus pe studenții de la cursul său de lingvistică să citească volumul meu, *That's Not What I Meant!*, ca material de studiu. Apoi le-a dat ca temă să conceapă întrebări pentru mine și mi-a trimis douăsprezece dintre acestea, cărora să le răspund. Dintre cei doisprezece studenți ale căror întrebări mi-au parvenit, zece erau femei și doi bărbați. Toate cele zece întrebări ale femeilor urmăreau susținerea sau explorarea, cereau clarificări, explicații ori informații personale. De exemplu, ele mă întrebau: „Puteți explica mai mult...?", „Mai puteți da un exemplu?", „Diferențele sunt biologice sau sociale?", „De unde vă luați exemplele?", „Cum se va schimba societatea dacă toată lumea vă va accepta ideile?", „De ce v-ați căsătorit cu soțul dumneavoastră?" Cele două întrebări de la bărbați erau provocatoare. Unul, în esență, a întrebat: „Cartea dumneavoastră are o componentă psihologică puternică. De ce ați respins felul în care un psiholog v-a pus întrebări la seminarul dumneavoastră?" Celălalt a întrebat: „Nu se încadrează mai ușor o mare parte din materialul cărții dumneavoastră în zona retoricii și a comunicării, decât în cea a lingvisticii?"

Am fost încântată de întrebările femeilor, în vreme ce ale bărbaților mi s-au părut obraznice. I-am povestit și soțului meu despre deosebirile pe care le-am remarcat. „A fost un aranjament", a comentat el. „Cum așa?", am întrebat. „Ei bine", a răspuns el, „profesorul le-a spus: «Aveți ocazia acum – iată expertul». A fost un aranjament menit să te provoace". Situația era din nou aceeași: și lui i s-a părut naturală provocarea expertului. Eu, asemenea femeilor de la acest curs, gândesc că posibilitatea de a avea

un contact cu un expert reprezintă o şansă de a învăţa lucruri mai profunde şi de a realiza contacte personale.

Care este atunci „semnificaţia" unei provocări? Eu am văzut întrebările bărbaţilor ca pe încercări de a-mi submina autoritatea. Amândouă păreau să spună: „Nu eşti cu adevărat un lingvist" şi, mai mult, unul dintre ei a pus sub semnul întrebării interpretarea unui exemplu pe care chiar eu îl dădusem. Nu mi-a plăcut asta. Mi-au plăcut mai mult întrebările femeilor, fiindcă am simţit că îmi întăresc autoritatea. Nu m-a deranjat întrebarea indiscretă despre căsătoria mea, care mi-a permis ca răspunsul oferit să fiu ambiguu şi amuzant, dar provocarea poate să fie o formă de respect. Un coleg bărbat a comentat că întrebările de tip „softball" sunt fără sens când există o chestiune serioasă. Susţinând un punct de vedere similar, un alt coleg bărbat a comentat, referitor la o recenzie oarecum critică pe care o făcuse unei cărţi: „Într-un sens, îl respecţi pe cel (sau pe cea, da) cu care te iei la trântă". Mi s-a părut interesant că amândoi au ales metafore adversative – din sport sau din lupte – pentru a explica de ce provocarea este, în mod evident (pentru ei), constructivă într-o interacţiune academică. Cred că nu sunt o excepţie în rândul femeilor fiindcă văd provocările ca reale, nu ca manifestări ritualice, şi că le iau, personal, ca încercări de a-mi submina autoritatea, mai degrabă decât ca manifestări de susţinere făcute prin „luarea la trântă" cu mine. Acum mi se pare într-adevăr că tinerii care mi-au pus întrebări provocatoare voiau să interacţioneze cu mine la un nivel intelectual. Dar ei au căzut într-o prăpastie „transculturală". Mie nu îmi place să „mă iau la trântă" când mă simt provocată personal, deşi cu siguranţă îmi plac discuţiile intelectuale, dacă simt că autoritatea mea este respectată. Aş fi apreciat întrebările lor dacă ar fi fost formulate diferit: „Aţi putea să explicaţi mai mult de ce aţi obiectat la comportamentul psihologului din exemplul dumneavoastră?" şi „Aţi putea să spuneţi mai multe despre relaţia dintre munca dumneavoastră şi domeniul retoricii şi al comunicării?" Iată o modalitate prin care mi-au fost adresate întrebări similare: „Sunt de

acord cu dumneavoastră, dar mă blochez când trebuie să le răspund oamenilor care mă întreabă de ce intră în sfera lingvisticii ceea ce fac. Cum le răspundeți unora de genul acesta?" Cineva care formulează astfel întrebările transmite aceeași informație, dar adoptă poziția unui aliat mai degrabă decât a unui adversar.

A te lupta pentru a împăca

De când am recunoscut aceste tipare, am fost surprinsă de cât de des invocă bărbații tema agresiunii pentru a realiza obiective de afiliere. De exemplu, un vorbitor invitat la unul dintre cursurile mele a vrut să susțină faptul că un comportament aparent straniu poate să aibă multe explicații diferite. Pentru a-și ilustra ideea, a spus: „S-o luăm pe domnișoara de aici, din primul rând. Să presupunem că s-ar ridica brusc și ar începe să o strângă de gât pe domnișoara de lângă ea". Căutând un exemplu de comportament surprinzător, el s-a gândit întâmplător la un atac fizic.

Un alt bărbat era pe cale să înceapă un seminar cu aproximativ treizeci de oameni, aflați într-o sală în care ar fi încăput cincizeci. Publicul a ocupat locurile din spate, lăsând câteva rânduri goale în jurul vorbitorului. Cum rugămintea lui de a se muta mai în față nu a produs nici o reacție, vorbitorul a recurs la o amenințare în glumă: „Dacă nu vă mutați mai în față, când veți pleca, vă voi urmări și vă voi ucide".

Un hipnotizor încerca să ajute o femeie să-și aducă aminte cunoștințele de japoneză, limbă pe care cândva o știuse bine, dar pe care o uitase de când devenise fluentă în chineză. După ce i-a indus o transă ușoară, i-a sugerat: „Imaginează-ți că unii îți vorbesc în japoneză, urmărind să te intimideze. Strigă la ei în japoneză: «Plecați de aici!»" În încercarea de a sugera o situație care declanșează implicare emoțională, hipnotizorul s-a referit la una foarte importantă pentru majoritatea bărbaților. Dar m-am întrebat – îndoindu-mă de asta – dacă are relevanță pentru o femeie. Ulterior, urmărind să-și explice

abordarea, a spus: „Hai să vedem dacă putem pune japoneza să facă skanderbeg cu chinezoaica și să învingă".

Lup în blană de oaie

Dacă băieții și bărbații se folosesc adesea de opoziții pentru a realiza apropieri, fetele și femeile se pot folosi de o cooperare și de o afiliere aparente pentru a intra în competiție și pentru a se critica. Goodwin a descoperit, de exemplu, că fetelor le plăcea în mod deosebit să sară coarda, fiindcă asta le permitea să numere câte sărituri făceau. Și bârfa poate să arate concurență, dacă există rivalitatea de a fi primul care să afle știrile.

Linda Hughes, specialistă în psihologia dezvoltării, arată echilibrarea subtilă a cooperării și a competiției în rândul fetelor de clasa a patra și a cincea, care se jucau un joc numit „*Foursquare*" [„Pătrățică"]. În acest joc, fiecare dintre cei patru copii care îl joacă stă într-un pătrat desenat pe pământ, în timp ce pasează o minge de la unul la altul. Cine ratează mingea, o lovește din afara pătratului sau o lasă să cadă de două ori este eliminat. Fata care greșește părăsește jocul, și următorul copil aflat la rând intră în locul ei. Deși în principiu joacă individual, în practică aceste fete jucau ca și cum ar fi fost pe echipe: încercau să le ajute pe prietenele lor să rămână în joc și să le elimine pe celelalte.

Hughes afirmă că fetele se jucau într-un sistem complex, care le cerea, după cum ele însele spun, să fie „drăguțe", nu „rele". Eliminarea cuiva era un lucru rău, dar nu *cu adevărat* rău dacă se făcea cu scopul de a fi drăguț cu altcineva – a ajuta o prietenă să intre în joc. Fetele trebuiau să fie în competiție, căci, dacă ar fi fost drăguțe să nu scoată pe nimeni din joc, ar fi dat dovadă de răutate față de toți ceilalți copii care așteptau la rând și care, în felul ăsta, nu ar fi reușit niciodată să joace. Dar competiția trebuia să se înscrie într-un cadru de cooperare. Așadar, de exemplu, o fată pregătită să lovească tare o minge și, prin asta, să elimine pe cineva putea să îi strige prietenei ei: „Sally, te bag acum!" Acest lucru înștiința pe toată

lumea că nu voia să fie rea cu fata pe care o elimina, ci doar drăguță cu prietena ei.

Fetele au numit acest comportament impus „răutate drăguță". I-au spus lui Hughes că nu le place să se joace cu băieții, pentru că ei pur și simplu voiau să elimine pe toată lumea.

Antropologul Penelope Brown prezintă exemple dramatice ale modului în care femeile Tenejapa folosesc acordul pentru a nu fi de acord. Femeile din această comunitate indiană mayașă din Mexic nu își exprimă deschis mânia și nu se ceartă. Dacă se simt mânioase, se manifestă refuzând să vorbească, să zâmbească sau să atingă. Atunci, cum inițiază un conflict în clipa când situația o cere – de exemplu, în justiție? Brown a filmat un proces care a avut loc în urma unui incident neobișnuit și scandalos, în care o tânără mireasă și-a abandonat proaspătul soț și s-a căsătorit cu alt bărbat. Familia mirelui a dat în judecată familia soției, pentru returnarea cadourilor pe care, în conformitate cu tradiția, i le dăduseră miresei.

Cele două familii le aveau ca reprezentante legale pe mama mirelui, respectiv a miresei. Când și-a spus fiecare punctul de vedere, cele două femei s-au certat aprig – fiind de acord una cu cealaltă pe un ton ironic și sarcastic. De exemplu, când mama mirelui a afirmat că i-a dat miresei o curea ce valora două sute de peso, mama miresei a răspuns: „Că doar n-o fi fost doar o sută!" Replica ei dădea de înțeles, la modul ironic, că valora doar o sută de peso. De asemenea, a ponegrit o fustă primită de fiica ei, spunând: „Poate că, până la urmă, era din lână adevărată, poate!" – insinuând ironic că fusta nu era făcută din lână autentică. Mama mirelui a replicat: „Poate că nici nu a fost scumpă", ceea ce lăsa să se înțeleagă: „A fost scumpă!" Cealaltă a ripostat: „Cred că a fost, într-adevăr, tare scumpă", sugerând sarcastic: „A fost un chilipir!"

Fiindu-le interzis să-și exprime direct mânia sau dezacordul, aceste femei de la țară se exprimau așa cum le era permis – folosind vocabularul politeții și al acordului. Acest exemplu dintr-o cultură exotică poate părea extrem, dar schema nu este atât de diferită de modul în care femeile moderne își ating uneori

scopuri negative cu mijloace aparent pozitive. Toate modalitățile verbale de a fi „drăguță", care se așteaptă de la o femeie, pot fi folosite atât pentru a răni, cât și pentru a vindeca.

O modalitate obișnuită de a răni pe cineva fără a da impresia că este un act intenționat este repetarea unei remarci critice făcute de altcineva, cu o introducere din categoria „Este-pentru-binele-tău": „Cred că ar trebui să știi". De exemplu, Hilda i-a spus lui Annemarie că, la un moment dat, cumnata ei a vorbit în fața unei camere pline de femei despre problemele pe care Annemarie le are cu fiul ei adolescent. Annemarie a fost devastată să afle că problemele ei de familie au constituit subiectul unei discuții publice. Cum nu putea să-i ceară soțului să nu i se mai destăinuiască surorii lui și nu voia să se certe cu cumnata ei, a simțit că nu îi rămâne decât să fiarbă înlăuntrul ei. Annemarie nu ar fi fost rănită dacă nu i s-ar fi spus, deci „prietena" ei Hilda a rănit-o, nu cumnata ei.

Pentru a înrăutăți situația, de fiecare dată când Annemarie se întâlnea cu Hilda, aceasta din urmă se zgâia la ea, plină de îngrijorare, și întreba: „Cum te simți? Cum s-au rezolvat lucrurile?" Asta a făcut-o pe Annemarie să se simtă ca o persoană cu probleme emoționale mai degrabă decât ca un părinte normal, al cărui copil avea probleme firești. Orice formă de susținere poate fi folosită pentru a submina. Grija profundă manifestată față de sentimentele celorlalți te poate încadra în poziția unui asistent social echilibrat și organizat, iar pe ceilalți în poziția de pacienți ai tăi.

Oferirea de sugestii folositoare poate să implice, indirect, o doză de criticism. De exemplu, o femeie numită Sarah i-a sugerat prietenei ei, Phyllis, că ar putea face ca vizita viitoare a părinților ei să fie mai ușor de suportat dacă i-ar caza la un hotel, în loc să-i primească în apartamentul cu un singur dormitor al lui Phyllis. În loc să-i aprecieze sfatul, Phyllis a simțit – corect – că Sarah o considera prea atașată de părinți.

Lauda poate să ne jignească serios, dacă ascunde o critică. De exemplu, afirmația „Noul tău prieten e extraordinar – nu e

plictisitor, ca fostul" pare să fie o laudă la adresa noului prieten și, cu toate acestea, nu ai cum să nu simți palma dată fostului iubit. La fel, complimentul „Prezentarea pe care ai făcut-o a fost excelentă – mult mai ușor de urmărit decât cea de data trecută" te lasă cu viziunea oamenilor din public rămași total nedumeriți după ultima prezentare.

O altă cale prin care se pot strecura critici fără ca autorul lor să își asume responsabilitatea pentru ele este speculația atunci când este vorba despre motivele celorlalți. De exemplu, Patricia se întreba cu voce tare de ce nu o sunase un bărbat cu care se întâlnise. Lui Nadine i-a venit o idee: „Poate te-a considerat înfumurată pentru că i-ai zis că preferi să ți se spună Patricia, nu Patty". Deși Patricia tot nu avea habar ce gândise bărbatul, a aflat ce credea Nadine despre faptul că își folosea numele întreg.

Mesaje și metamesaje în timpul certurilor

Deși este posibil ca femeile să evite să se certe la modul deschis, iar bărbații pot avea tendința să se certe în joacă, sunt multe situații în care bărbații și femeile au conflicte deschise, serioase, unii cu ceilalți. Adesea, astfel de certuri duc la frustrare nu doar în ceea ce privește subiectul disensiunii, ci și în privința stilului de a argumenta al celuilalt. Din nou, diferența dintre mesaje și metamesaje are o importanță esențială.

Un bărbat mi-a relatat următoarea conversație, pe care o vedea ca pe un bun exemplu pentru a ilustra frustrarea pe care o simțea când discuta în contradictoriu cu o femeie. Situația relatată a început cu faptul că ea l-a trezit în miezul nopții.

EL: Ce e?
EA: Te-ai întins pe tot patul.
EL: Îmi pare rău.
EA: Întotdeauna faci asta.
EL: Ce?
EA: Te folosești de mine.

EL: Stai puțin. Dormeam. Cum poți să îmi reproșezi ceva ce fac în timpul somnului?

EA: Ei bine, îți amintești atunci când...

Apoi, ea l-a luat la rost pentru situații din trecut, când se simțise ofensată.

Pentru acest cuplu era dificil să găsească un punct comun în disputa lor, pentru că se mișcau pe niveluri diferite. El vorbea la nivelul mesajului: se întinsese pe tot patul. Dar ea era focalizată pe nivelul metamesajului: felul în care dormea arăta că el se folosea în general de ea, că „se întinsese" prea mult în relația lor. Ea a profitat de ocazia acestei nemulțumiri concrete pentru a discuta despre tiparul comportamental reprezentat de aceasta. Lui i s-a părut incorect ca, pe baza acestei transgresiuni neintenționate, ea să scoată din joben un lung șir de evenimente trecute, așa cum fac magicienii în respectivul truc când scot multe batiste colorate înnodate.

Exact aceleași puncte de vedere, distribuite similar, caracterizează o conversație în romanul lui Anne Tyler, *The Accidental Tourist* [„Turist din întâmplare"]. Macon și Muriel trăiau împreună, dar Macon era căsătorit cu altcineva. Macon face o remarcă spontană despre Alexander, fiul lui Muriel:

– Nu cred că Alexander primește o educație potrivită, i-a spus într-o seară.

– A, este în regulă.

– L-am rugat să calculeze ce rest ne-au dat înapoi când am cumpărat azi laptele și nu a avut nici cea mai vagă idee. Nici nu și-a dat seama că trebuie să facă o scădere.

– Ei bine, e abia în clasa a doua, a spus Muriel.

– Cred că ar trebui să se mute la o școală privată.

– Școlile private costă bani.

– Și ce dacă? O să plătesc eu.

Muriel s-a oprit din prepararea cinei și l-a privit.

– Ce vrei să spui? a întrebat ea.

– Poftim?

– Ce vrei să spui, Macon? Că îți asumi o obligație?

Muriel continuă apoi și-i spune lui Macon că trebuie să se hotărască dacă vrea să divorțeze de soția lui și să se însoare cu ea, căci nu poate să-și înscrie copilul la o nouă școală, pentru ca apoi să îl retragă când, și dacă, Macon revine la soția lui. Conversația se încheie cu Macon spunând, uluit de turnura discuției: „Dar eu vreau doar ca el să învețe să facă scăderi!"

Asemenea bărbatului și femeii care se certau în toiul nopții, Macon este preocupat de mesaj, chestiunea simplă a învățării matematicii de către Alexander, în timp ce Muriel este preocupată de metamesaj: ce ar însemna pentru relația lor dacă el ar începe să plătească pentru educația fiului ei?

O ceartă apărută între un soț și o soție din viața reală respectă același tipar. În această discuție aprinsă, înregistrată și analizată (dintr-o altă perspectivă) de Jane Frank, soțul vine acasă și începe ostilitățile cu soția lui: „Cum ți se pare gustul umilinței?" Ea îi spusese că este imposibil să găsească o pictură care să aibă o anumită mărime și să fie de un anumit gen, așa cum își dorea el; acum, tocmai găsise una și voia ca soția lui să admită că a greșit. În schimb, ea pretindea că nu spusese că avea să fie imposibil de găsit, ci doar greu. Soția a propus un compromis, afirmând că a vrut să spună altceva decât a interpretat el, dar soțul nici nu a vrut să audă de așa ceva. Ea a făcut o afirmație, iar el i-a dovedit că s-a înșelat, așa că ea ar trebui să se recunoască învinsă. Cearta lor, care a devenit foarte aprinsă, nu a putut fi rezolvată, pentru că el nu s-a clintit de la nivelul mesajului – exactitatea literală a spuselor ei –, dar ea s-a deplasat repede spre ceva ce i se părea mult mai important: metamesajul despre relația lor, pe care îl transmitea poziția lui: „De ce vrei mereu să dovedești că greșesc și să arăți că sunt neimportantă?"

„Asta îmi amintește de o povestire"

Aceste perspective diferite asupra lumii modelează fiecare aspect al felului nostru de a vorbi. Un aspect care a fost studiat de lingviști și antropologi este relatarea de povestiri – împărtășirea experiențelor personale în conversație. Iar povestirile pe care le auzim și le spunem într-o conversație ne modelează perspectivele. Auzindu-i pe alții spunându-ne ce li se întâmplă, ne formăm presupuneri despre comportamentul potrivit pe care ar trebui să-l avem. Și felul în care femeile și bărbații vorbesc despre evenimentele din viața lor reflectă și creează lumile lor diferite.

În fiecare an, studenții de la cursurile mele înregistrează conversații obișnuite la care se întâmplă să participe și transcriu un segment în care oamenii vorbesc despre experiențele lor personale. Într-un an, doi studenți au analizat toate povestirile transcrise de participanții la curs, comparând vorbele femeilor cu ale bărbaților, și au găsit diferențe care se potrivesc cu modelul pe care l-am descris.

Toate cele paisprezece povestiri pe care le-au relatat bărbații au fost despre ei înșiși. Dintre cele douăsprezece povestiri spuse de femei, doar șase erau despre ele; celelalte erau despre ceva ce li se întâmplase altor oameni. Bărbații, spre deosebire de femei, au spus povestiri în care ei erau protagoniști și antagoniști. În majoritatea lor, povestirile relatate de bărbați îi puneau într-o lumină pozitivă. De exemplu, doi bărbați au vorbit despre cum echipa din care făceau parte a reușit să câștige un joc datorită performanțelor lor extraordinare. Multe dintre femei au spus povestiri care le făceau să pară naive. De exemplu, o femeie a zis că nu și-a dat seama că își rupsese nasul până când nu i-a spus un doctor, câțiva ani mai târziu. Alta a mărturisit că a fost atât de nervoasă când și-a pierdut capacul de la roata mașinii într-o groapă, încât a căutat în zadar printr-o grămadă de capace de roți de mașină care avuseseră o soartă similară și, refuzând să plece cu mâna goală, a luat un capac de Mercedes care nu îi folosea la nimic.

Comparația informală a studenților mei despre povestirile bărbaților și ale femeilor a dus la concluzii similare cu cele ale studiului Barbarei Johnstone, care a analizat cincizeci și opt de narațiuni conversaționale înregistrate de studenții ei. Johnstone a descoperit că

> povestirile femeilor tind să fie despre comunitate, în timp ce ale bărbaților tind să fie despre competiții. Bărbații spun povestiri despre competiții umane – competiții fizice precum luptele, dar și competiții sociale în care se folosesc de abilitățile lor verbale și/sau intelectuale pentru a-și apăra onoarea. Ei vorbesc despre competiții cu natura – vânat și pescuit. Povestirile despre competițiile cu oameni sau cu animale pot lua forma unor povești fantastice care sunt ele însele un fel de competiție între povestitor și publicul său. Când un povestitor bărbat nu este el însuși protagonistul povestirii lui, protagonistul este un bărbat; bărbații spun rar povestiri referitoare la femei.
>
> Povestirile femeilor, pe de altă parte, se învârt în jurul normelor comunității și combină acțiunile mai multor persoane. Femeile spun povestiri despre incidente în care încalcă norme sociale și, în consecință, sunt speriate sau stânjenite; despre oameni care îi ajută pe alții să iasă din dificultăți; despre vederea unor aparente fantome care, apoi, sunt explicate de alții; despre întâlnirile cu colegii lor și despre cum și-au luat pisici. Femeile spun povestiri despre oameni particulari, dramatizând comportamentul lor neobișnuit și situându-l implicit în contrast cu normele sociale. Ele spun povestiri despre ele, despre alte femei și despre bărbați.

În studiul lui Johnstone, nu numai că bărbații au vorbit mai des despre experiențe în care au acționat singuri, dar, când bărbații și femeile vorbesc despre faptul de a acționa împreună, finalurile tind să fie diferite. Marea majoritate a bărbaților care au vorbit despre acțiuni făcute individual au avut un final fericit. Majoritatea femeilor care au relatat despre acțiuni făcute singure au descris un rezultat care le-a adus suferință. Doar în foarte puține dintre povestirile spuse de bărbați (patru din

douăzeci şi una) protagonistul primea ajutor sau sfaturi de la cineva. În povestirile femeilor, protagonistul primea ajutor sau sfaturi de la alţii în proporţie mai mare (unsprezece din douăzeci şi şase).

Johnstone conchide că în lumea bărbaţilor puterea vine de la un individ care acţionează în opoziţie cu alţii şi cu forţele naturale. Pentru ei, viaţa este o competiţie în care sunt constant testaţi şi nevoiţi să performeze pentru a evita riscul eşecului. Pentru femei, susţine Johnstone, comunitatea reprezintă sursa puterii. Dacă bărbaţii văd viaţa în termeni de competiţie, o luptă cu natura şi cu alţi bărbaţi, pentru femei, viaţa este o luptă împotriva pericolului de a fi excluse din comunitatea lor.

Judecăţi greşite reciproce

Aceste tipare oferă un nou context în care să fie plasate observaţiile lui Thomas Fox despre bărbaţii şi femeile de la cursul său de redactare de eseuri. Domnul H. a încercat să exercite o influenţă asupra grupului. Domnişoara M. s-a străduit să nu iasă în evidenţă şi să nu deranjeze pe cineva. O mare parte din autodefinirea domnului H. arăta că el vede lumea ca pe o arenă pentru competiţie şi conflict. Conform lui Fox, domnul H. a scris despre „competiţia şi conflictele cu colegii lui cadeţi de la West Point, unde şi-a petrecut un an, cu coechipierii de la echipa baschet în care juca şi cu arbitrii, cu colegii de şcoală şi, cel mai important, conform domnului H., cu fratele lui".

Dacă domnul H. părea încrezător în sine, eseurile sale arătau angoasa pe care o resimţise, o consecinţă a lumii conflictuale în care trăise. Fiindcă era continuu preocupat de ierarhii, a suferit foarte mult în situaţii în care s-a simţit într-o poziţie de inferioritate: în scurta lui experienţă militară, unde toată lumea conspira pentru a-i face pe cadeţii începători să se simtă „ca naiba", şi în familia lui, unde credea că fratele şi cu sora lui au fost favorizaţi. Fox explică:

Eseurile domnului H. sunt o litanie de ierarhii, de la gradele colegilor de clasă de la West Point la descrierea unui meci de baschet în care arbitrul penalizează pe ne-drept un jucător, la modul în care își prezintă familia ca pe o ierarhie de privilegiați, cu părinții săi la vârf, urmați de fratele lui, apoi de soră și, în cele din urmă, de domnul H., la bază. Toate aceste ierarhii funcționează în dezavantajul domnului H. și, așa cum afirmă el într-o greșeală de scriere încântător de potrivită, ele îl „inferiorizează".

Cu alte cuvinte, ceea ce apare ca încredere masculină poate să fie rezultatul unei suferințe din trecut în aceeași măsură cum este și nesiguranța feminină.

Femeile și bărbații au tendința să se judece reciproc în termenii stilurilor proprii, pentru că ne închipuim că trăim cu toții în aceeași lume. Un alt tânăr de la cursul de eseuri al lui Fox a observat că femeile refuzau să vorbească într-un mod autoritar. El și-a închipuit că făceau asta pentru că se temeau să nu greșească. Pentru el, punctul central era cunoașterea – o chestiune de abilitate individuală. Nu i-a trecut prin cap că ele nu se temeau să greșească, ci că se temeau să nu jignească. Pentru ele, punctul central era conexiunea, relația lor față de grup.

Atât domnul H., cât și domnișoara M. și-au exprimat nemulțumirea față de rolurile pe care au învățat să le joace. Domnișoara M. l-a identificat pe tatăl său ca sursă a rolului ei, acesta avertizând-o să nu arate cât de multe lucruri cunoaște. Domnul H. a dat vina pe lumea conflictuală pentru că-l distribuise în acest rol:

> Eu eram o persoană deschisă, foarte drăguță și sensibilă; undeva în adâncul sufletului am rămas la fel. Totuși, ca urmare a competiției din familia mea și a relațiilor de la școală, mi-am schimbat personalitatea, devenind mai dur și mai interiorizat.

Deși opoziția poate fi o cale de a obține afiliere, lumea ierarhică, competitivă a băieților poate, de asemenea, să determine suferințe emoționale și să interfereze cu realizarea conexiunilor.

Complexități diferite

Ca răspuns la diferențele dintre femei și bărbați descrise în acest capitol, oamenii întreabă adesea sau îmi spun care stil este mai bun. Chiar cercetătorii emit uneori judecăți de valoare. Comparând băieți și fete de clasa a cincea – de zece, unsprezece ani – la joacă, Janet Lever conchide că jocurile băieților îi pregătesc mai bine pe aceștia pentru viața în câmpul muncii, pentru că jocurile lor implică reguli și roluri mai complexe. Dar jocurile fetelor implică, de asemenea, complexitate – pentru gestionarea verbală a relațiilor interpersonale. Penelope Eckert, care a observat băieți și fete de liceu, subliniază că băieții își definesc statutul social într-un mod simplu și direct – îndemânarea și rezultatele lor individuale, îndeosebi la sporturi –, în timp ce fetele „trebuie să și-l definească pe al lor într-un mod mult *mai complicat*, luând în considerație felul lor global de a fi".

Lever descrie un joc ce i se părea „monoton", pe care fetele din clasa a cincea îl jucau. Un mare număr de fete stăteau în cerc și făceau împreună anumite mișcări prestabilite, recitând un cântec numit „Doctorul Knickerbocker Numărul Nouă". O fată se învârtea în centru cu ochii închiși, oprindu-se cu brațul întins. Fata către care arăta cu mâna trebuia să i se alăture în mijlocul cercului, unde apoi se învârtea și alegea o altă fată în același mod. Când în centru ajungeau nouă fete, a noua devenea noul număr unu, și celelalte opt treceau pe margine.

Ce li se părea distractiv? Lever explică: „Strigăte de bucurie erau auzite din centrul cercului când o prietenă era aleasă să li se alăture. Într-adevăr, o fată putea să-și măsoare popularitatea în funcție de puterea acestor strigăte". Cu alte cuvinte, jocul era distractiv pentru că gestiona și vehicula produsul care este important pentru fete – puterea conectării lor –, la fel cum jocurile băieților vehiculează produsul pe care îl apreciază ei – priceperea. Jocul lor este, într-adevăr, o competiție, dar nu una de pricepere; era mai degrabă un concurs de popularitate.

Marjorie Harness Goodwin și Charles Goodwin descriu un exercițiu verbal complicat, ce reprezenta una dintre preocupările

preferate ale fetelor preadolescente și adolescente din cartierul muncitoresc de negri unde trăiau și lucrau. Numit de către fete „El – a spus – ea – a spus", acest exercițiu verbal este „instigat" când una dintre fete îi spune alteia că o a treia a vorbit despre ea pe la spate. Soții Goodwin au remarcat că „băieții studiați nu au fost implicați în nici o structură verbală de o complexitate comparabilă".

Deci nu se poate spune că băieții au un comportament complex, în comparație cu al fetelor. Mai degrabă, băieții și fetele învață să stăpânească complexitatea în arene diferite – băieții, în ceea ce privește regulile și activitățile complexe, fetele, în privința rețelelor complexe de relații și a modurilor complexe de a folosi limbajul pentru a media aceste relații.

Care stil de abordare este mai bun?

Să fie adevărat că jocurile băieților îi pregătesc mai bine pe bărbați pentru a avea succes în câmpul muncii? Cu siguranță, convingerea că ele nu pot și nu ar trebui să acționeze singure poate fi un impediment pentru femeile care sunt nevoite să ia decizii rapide. Dar convingerea că ei *trebuie* să acționeze independent și să se descurce mereu fără ajutor este un impediment pentru bărbați, căci sunt situații când le lipsește informația necesară și completă pentru a lua o decizie. Mai mult, studiile arată că femeile *și bărbații* care au avut succes în domeniile tradițional masculine (afacerile și științele) *nu* sunt foarte competitivi. Mai degrabă, ei excelează în sfera competenței și a măiestriei. Pur și simplu, își fac treaba extrem de bine.

Tendința femeilor de a căuta înțelegere poate chiar să fie un avantaj în management. Mulți oameni simt că femeile sunt manageri mai buni, pentru că sunt mai înclinate să-i consulte pe ceilalți și să-și implice angajații în luarea deciziilor, și toată lumea este de acord că șansele ca angajații să implementeze mai eficient o strategie sunt mai mari dacă aceștia au jucat un rol în stabilirea ei. Un bărbat a descris mica afacere a soției lui ca pe o scenă deschisă în care oamenii i se adresau pe

numele mic, se simțeau liberi să intre în biroul ei neanunțați și aveau impresia că, în loc să fie simpli angajați, luau parte la un efort de grup. În propria sa afacere, a spus el, angajații lui i se adresau cu „domnule" și nu intrau niciodată fără să bată la ușă – dar, simțea el, erau mai puțin satisfăcuți de situația lor de la locul de muncă.

Deși menținerea unei atmosfere de apropiere mai degrabă decât a uneia ierarhice poate să aibă avantaje în anumite situații, oamenii cărora nu le este frică de conflict sunt avantajați în nenumărate situații inevitabile în care alții încearcă să-și impună voința. Dorința de a face o scenă poate să fie o formă efectivă de putere. Iată un exemplu banal, dar elocvent.

La un concert susținut într-o sală mare, publicul era răsfirat. Mulți oameni erau așezați la balconul cel mai îndepărtat, iar rânduri întregi aflate mai aproape de scenă erau goale, astfel că unii dintre cei aflați la ultimul balcon s-au ridicat și s-au deplasat spre locurile goale din față. O plasatoare a venit tocmai când mulțimea se reașeza și concertul era pe punctul de a începe. A ales un cuplu pe care l-a văzut schimbându-și locul, a îndreptat lumina lanternei spre chipul celor doi și le-a spus să se întoarcă la locurile lor. Femeia era gata să se conformeze, dar bărbatul a început să strige furios la plasatoare, care a dispărut instantaneu – singura cale prin care putea să oprească imediat replica zgomotoasă.

Într-un alt exemplu, un vânzător se lăuda către colegii lui că este unul dintre cei mai puternici membri ai echipei de vânzări. Când vorbea la întâlniri, era foarte rar contrazis. Se simțea mândru de asta și considera că meritul era al statutului său înalt. De fapt, nimeni nu îl contrazicea, deoarece era cunoscut pentru temperamentul aprins și pentru limba ascuțită și nimeni nu își dorea să fie ținta izbucnirilor sale. Efectul fricii nu poate fi deosebit uneori de efectul respectului.

Femeile care sunt incapabile de izbucniri furioase sunt incapabile să exercite puterea în felul acesta. Mult mai rău, evitarea confruntării le face susceptibile de exploatare. Într-un cuvânt, nu-și apără drepturile. Femeile celebre nu sunt imune

la acest tipar. Oprah Winfrey, de exemplu, spunea: „Defectul meu cel mai mare este incapacitatea de a înfrunta oamenii. După toate emisiunile pe care le-am făcut, cărțile pe care le-am citit, psihologii cu care am vorbit, tot îngădui să fiu trasă în piept la scară mare. Am nevoie de zile și zile de amânare și de chin ca să îmi adun curajul să spun ceva. Uneori mă gândesc că prefer să o iau la fugă și să fiu lovită de un camion decât să înfrunt pe cineva care mă trage în piept".

Acesta nu este un defect particular al lui Oprah Winfrey; este o problemă experimentată de nenumărate femei. De fapt, nu este atât un defect, cât o putere care nu funcționează în contexte de opoziție. Este posibil ca femeile de succes să fie în mod deosebit vulnerabile la acest tip de slăbiciune, pentru că succesul l-au dobândit probabil prin apropierea de oameni – nu prin lupta cu ei. Pentru a se înțelege cu oamenii și a fi plăcute, multe femei învață să evite conflictul. Dar este mai ușor să tragi în piept o persoană care încearcă să evite confruntarea decât pe cineva care se raportează la lume dintr-o postură de opoziție.

Într-o duminică, am primit un telefon acasă de la o studentă, care mi-a pus o mulțime de întrebări despre disertația pe care o scria. După ce am petrecut o grămadă de timp răspunzând la întrebările ei, i-am sugerat că ar trebui să-i pună aceste întrebări coordonatorului lucrării ei, un coleg de-al meu, a cărui responsabilitate era să-i ghideze cercetarea (și căruia aveau să i se atribuie meritele pentru asta). Studenta a răspuns că avea nevoie de răspunsuri la întrebările ei în acea zi și că nu voia să-l deranjeze pe profesor acasă.

De ce fusese în regulă să mă deranjeze pe mine acasă duminica, iar pe el nu, chiar dacă îmi cerea să fac ceva ce ar fi fost de responsabilitatea lui? Oamenii consideră că femeile sunt mai abordabile decât bărbații. Sunt multe motive posibile pentru asta. Poate timpul femeilor nu pare atât de prețios ca al bărbaților. Mulți dintre noi pot să-și amintească sentimentul că timpul mamei noastre a fost la dispoziția noastră, dar timpul tatălui nostru era rezervat unor acțiuni mai

importante, desfășurate în afara casei; trebuia să așteptăm ca el să aibă timp pentru noi – deci timpul lui părea mai prețios atunci când îl obțineam. Dar un alt motiv pentru care femeile sunt mai abordabile este faptul că ele evită conflictele, ceea ce înseamnă că este mult mai puțin probabil ca ele să răspundă cu duritate dacă sunt deranjate.

Să adopți mereu o atitudine de opoziție poate avea ca rezultat evitarea unor situații care ți-ar putea aduce bucurie. Pe de altă parte, a căuta mereu să fii pe plac poate duce la acceptarea unor situații pe care ai prefera să le eviți. Un bărbat mi-a descris o structură comportamentală pe care el și fosta lui soție o numeau fenomenul „Îmi-plac-tărtițele-de-pui". Când în familia lui se mânca pui la cină, cuiva trebuia să-i revină tărtița, și soția lui era cea care zicea mereu, asigurându-i pe ceilalți: „Îmi plac tărtițele de pui". Dar, după cum îmi spunea acest bărbat, nimănui nu îi plac tărtițele de pui. Ea se convinsese singură că îi plăceau tărtițele – și ouăle ochiuri cu gălbenușul spart, și pâinea arsă – pentru a-i face lui pe plac. Dar, odată cu trecerea timpului, frustrarea s-a amplificat, ajungând să contribuie la divorțul lor, după cum credeau amândoi.

Chiar în rândul cuplurilor care nu divorțează, dorința de a fi mereu pe placul celuilalt poate face ravagii. Din nou, avem un exemplu ce se referă la o celebritate. Actrița Jayne Meadows a spus într-un interviu că, la începutul căsniciei ei, soțul său, comedianul Steve Allen, a „manipulat-o" să renunțe la oferte importante. De exemplu, spunea: „Steve m-a împiedicat să obțin rolul principal în *Will Succes Spoil Rock Hunter?*" [„Oare îl va distruge succesul pe Rock Hunter?"] Când a fost întrebat despre asta la o emisiune de televiziune, Allen a zis că el n-a făcut decât să afirme că scena de început este cam copilărească, Meadows fiind cea care a decis să renunțe la rol. Jayne Meadows a tras concluzia – probabil corectă – că soțul ei prefera ca ea să nu joace acel rol. Oare chiar trebuia să-i respecte dorința? La acea vreme simțise că da, însă privind înapoi, și-ar fi dorit să nu o fi făcut.

În favoarea schimbării de atitudine

Pentru multe femei, este de neconceput să se opună deschis voinței altora – sau ceea ce percep ele a fi voința altora. În mod ironic, unora le este mai ușor să se gândească să plece. Așa s-a întâmplat cu o femeie căreia îi voi spune Dora, care nu și-a dat seama decât când era prea târziu de faptul că nerespectarea preferințelor soțului ei nu avea să-i distrugă căsnicia. În realitate, frustrarea cumulată că lucrurile nu se făceau niciodată după bunul ei plac a dus la distrugerea acesteia.

O serie de automobile uzate au constituit pentru Dora o sursă de frustrare. Ea mergea cu mașina la muncă și tot ea o ducea la reparații, dar soțul ei, Hank, era cel care alegea mașinile pe care le cumpărau. Hank voia mereu să cumpere mașini ieftine, deosebite și care aveau încontinuu nevoie de reparații. După ce Dora a fost cât pe ce să-și piardă viața din cauza unei rable de Renault cu frânele stricate, s-au dus împreună la târgul de mașini, să caute o altă mașină la mâna a doua.

Hank a pus ochii pe un Alfa Romeo vechi de cincisprezece ani, care fusese pregătit pentru vânzare de un mecanic pe care îl cunoștea. Dora voia să profite de ocazia de a cumpăra un model mai nou de Volkswagen de la o prietenă care părăsea țara. Dorind ca decizia să se ia prin consens, a încercat toate resursele verbale la care s-a putut gândi pentru a-l convinge pe Hank că merita să cumpere banalul – dar fiabilul – Volkswagen, în locul acelui Alfa Romeo vechi, însă el nu s-a lăsat convins.

Dacă asta s-ar fi petrecut mai demult, Dora ar fi acceptat dorința soțului ei și l-ar fi înjurat în gând de fiecare dată când ar fi mers cu autoturismul Alfa Romeo la serviciu – sau la service, pentru reparații. Dar incidentul s-a petrecut când căsnicia lor se ducea deja de râpă. Având prea puțin de pierdut, a cumpărat Volkswagenul de la prietena ei și s-a pregătit lăuntric pentru furia pe care era sigură că Hank avea s-o reverse asupra ei. Spre uluirea sa, Hank nu i-a adresat nici un cuvânt de dojană. Când ea i-a mărturisit ce reacție aștepta din partea lui, el i-a răspuns că fusese prostuță – ar fi trebuit să facă de la început

ce își dorea, dacă ea simțea că așa trebuia făcut. El nu putea înțelege de ce ea simțise nevoia să obțină aprobarea lui pentru a face ceva ce considera potrivit.

Exemplul extrem pe care l-am întâlnit despre convingerea că a-i face partenerului pe plac este cea mai bună cale de a dobândi armonia casnică a venit de la o femeie care mi-a vorbit despre mariajul ei din tinerețe cu un bărbat atât de violent, încât se temea pentru viața ei și a copiilor săi. Explicându-mi de ce a tolerat bătăile lui, a spus că soțul ei avusese o copilărie dificilă, lipsită de iubire, și a crezut că poate să îi vindece rănile – și pe cele ale relației lor – oferindu-i iubire necondiționată. La un moment dat, a bătut-o atât de tare, încât și-a pierdut cunoștința. Când și-a revenit, el a spus: „Presupun că s-a terminat". Ea i-a răspuns: „Eu tot te iubesc". Ceea ce el a considerat a fi o lovitură suficient de serioasă încât să o îndepărteze fără drept de apel, ea a perceput drept o șansă de a demonstra, o dată pentru totdeauna, că iubirea ei este cu adevărat necondiționată. Chiar provocată la modul acesta, ea nu a luat în considerație revolta sau opoziția ca o reacție aflată la dispoziția sa.

Oricât de nemulțumiți ar fi oamenii de rezultatele pe care le obțin, rareori își pun întrebări cu privire la modul în care încearcă să le obțină. Când ceea ce facem nu funcționează, nu încercăm să acționăm într-un mod cu totul diferit. În schimb, depunem eforturi mai mari în direcția care ni se pare a fi cea bună. Dar, atunci când stilurile sunt diferite, eforturile noastre într-o direcție sunt întâmpinate cu o opoziție pe măsură din partea celuilalt. În consecință, departe de a rezolva problema, eforturile noastre nu fac decât să înrăutățească lucrurile.

Această idee a reieșit din relatarea unui cuplu, Molly și George. Molly nu suportă când George țipă. Problema este că, pentru el, ridicatul vocii pare un lucru firesc, căci a crescut într-o casă unde el, cei doi frați ai lui și tatăl său erau mereu pe poziții contrare, luptându-se, încăierându-se și certându-se. Uneori, Molly se surprinde strigând și ea la George. Ea nu suportă asta, dar lui îi place. George a explicat: „Când mă enervează ceva și ies

la atac, mă aştept ca interlocutorul să se opună. Dacă nu întâmpin rezistenţă, mă simt deranjat şi atunci chiar mă înfurii".

După cum arată acest exemplu, încercările de a evita conflictul pot determina ele însele un conflict dacă interlocutorul vede în conflict o modalitate de apropiere. Un student silitor aflat într-un schimb de experienţă a descoperit acest lucru conversând cu gazda lui din Sevilia. Stăpânului casei îi plăcea să vorbească împotriva catalanilor, membrii unui grup etnic ce trăieşte în nord-estul Spaniei, şi ştia că oaspetele său american nu îi împărtăşea opiniile. La un moment dat, a încercat să îl provoace spunând: „Catalanii sunt nişte ticăloşi". Tânărul american a încercat să fie împăciuitor: „Dumneavoastră aveţi o astfel de opinie, eu am o alta, aşa că haideţi să nu lăsăm lucrul acesta să ne afecteze relaţia". Departe de a evita cearta, respectivul refuz de a intra într-o dezbatere l-a înfuriat pe stăpânul casei, care a declanşat un atac furios. Au fost nevoiţi să discute o oră înainte de a ajunge la o înţelegere parţială – nu despre atitudinea faţă de catalani, ci despre atitudinea faţă de conflictul verbal.

În căutarea flexibilităţii

Când stilul obişnuit al cuiva nu funcţionează, sporirea eforturilor în aceeaşi direcţie nu va rezolva problema. În schimb, atât bărbaţii, cât şi femeile pot beneficia de pe urma flexibilităţii. Femeile care evită conflictul cu orice preţ ar avea de câştigat dacă ar învăţa că nu se moare de la puţin conflict. Şi bărbaţii care, în mod obişnuit, adoptă o atitudine de opoziţie ar avea de câştigat dacă şi-ar tempera dependenţa de conflict.

Pentru că oamenii sunt diferiţi, atât ca gen, cât şi ca mediu cultural din care provin, diferenţele de atitudine faţă de opoziţia verbală vor persista în rândul prietenilor, al iubiţilor şi al străinilor. Dar aceste diferenţe sunt mai des întâlnite – şi mai supărătoare – în cadrul relaţiilor de lungă durată, care sunt implicit afectate de probleme legate de control şi de dorinţe conflictuale. Este mai dificil să joci împreună jocul relaţional dacă partenerii

au reguli diferite – sau joacă jocuri diferite. De vreme ce semnificația conflictului și modalitățile – ce par naturale – de gestionare sunt fundamental diferite pentru femei și bărbați, aceasta este o arenă în care stilul bărbaților și al femeilor intră, foarte probabil, în conflict. Simplul fapt de a conștientiza că ceea ce pare un comportament nedrept sau irațional poate să fie rezultatul unui stil diferit ajută la reducerea frustrării. Este posibil să apară în continuare conflicte, dar cel puțin vă veți certa în privința unor conflicte reale de interese, în loc să o faceți din cauza stilurilor diferite de a purta o discuție în contradictoriu.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY

CAPITOLUL 7

CINE ÎNTRERUPE? PROBLEME LEGATE DE DOMINARE ȘI DE CONTROL

Iată una dintre glumele preferate ale tatălui meu.

> O femeie intentează divorț. Când judecătorul o întreabă de ce vrea să divorțeze, ea spune că soțul ei nu a mai vorbit cu ea de doi ani de zile. Judecătorul îl întreabă pe soț: „De ce nu ai vorbit cu soția ta de doi ani?", la care el răspunde: „Nu am vrut să o întrerup".

Această glumă reflectă stereotipul potrivit căruia femeile vorbesc prea mult și îi întrerup pe bărbați.

În contradicție directă cu acest stereotip, una dintre cele mai citate constatări, rezultate în urma unor studii referitoare la gen și limbaj, este că bărbații le întrerup pe femei. Nu am găsit niciodată un articol popular despre acest subiect care să nu facă referire la constatarea de mai sus. Este satisfăcător, pentru că respinge stereotipul misogin care le acuză pe femei că vorbesc prea mult, aducând în prim-plan experiența multor femei care se simt întrerupte de bărbați.

Ambele afirmații – că bărbații le întrerup pe femei și că femeile îi întrerup pe bărbați – reflectă și sprijină presupunerea că întreruperea este un act ostil, un fel de intimidare conversațională. Cel care întrerupe este văzut ca un agresor răuvoitor, iar cel întrerupt – ca o victimă inocentă. Aceste presupuneri sunt bazate pe premisa că întreruperea este o intruziune, o călcare în picioare a dreptului altuia de a se exprima, o încercare de dominare.

Acuzația de întrerupere este dureroasă în mod deosebit în relațiile apropiate, unde întreruperea transmite o mulțime de metamesaje – că partenerului nu îi pasă suficient, că nu ascultă, că nu este interesat. Aceste plângeri aduc atingere esenței unei astfel de relații, de vreme ce, în primul rând, în acest cadru căutăm să fim apreciați și ascultați. Dar sentimentul că ești întrerupt nu înseamnă întotdeauna că cineva intenționează să te întrerupă. Și faptul că ești acuzat de întrerupere când știi că nu asta ai intenționat este la fel de frustrant ca faptul că ești întrerupt înainte de a-ți încheia ideea.

Pentru că reproșul „Mă întrerupi" este atât de întâlnit în relațiile apropiate și pentru că ridică problema dominației și a controlului, care sunt fundamentale în politica de gen, relația dintre întrerupere și dominare trebuie cercetată mai îndeaproape. Pentru aceasta, va fi necesar să privim cu mai mare atenție la ce anume creează și constituie întreruperea în conversație.

Bărbații le întrerup pe femei?

Cercetătorii care afirmă că bărbații le întrerup pe femei ajung la această concluzie înregistrând conversații și numărând momentele de întrerupere. În identificarea întreruperilor, ei nu iau în considerație substanța conversațiilor pe care le studiază: despre ce se vorbea, intențiile vorbitorilor, reacțiile lor unul față de celălalt și ce efect a avut „întreruperea" asupra conversației. În schimb, sunt folosite criterii mecanice pentru a identifica întreruperile. Cercetările experimentale care numără lucruri au nevoie de criterii operative pentru a identifica lucrurile care trebuiesc numărate. Dar cercetătorii etnografi – cei care ies și îi observă pe oameni în timp ce își realizează în mod natural activitățile pe care cercetătorii își doresc să le înțeleagă – sunt la fel de atenți la criteriile operative pe cât sunt de atașați față de acestea cei care le experimentează. Identificarea întreruperilor prin criterii mecanice este un caz paradigmatic al acestor diferențe referitoare la punctele de vedere.

Lingvistul Adrian Bennett explică faptul că „suprapunerea" este mecanică: oricine ar putea să asculte o conversație sau să înregistreze una și să determine dacă se aud două voci, una peste alta. Dar întreruperea este, în mod inevitabil, o chestiune de interpretare referitoare la drepturile și obligațiile indivizilor. Pentru a determina dacă un vorbitor încalcă drepturile altui vorbitor, trebuie să știm multe despre vorbitori și despre situația lor. De exemplu, ce spun vorbitorii? De câtă vreme vorbește fiecare dintre ei? Care este trecutul relației lor? Cum se simt la gândul de a fi întrerupți? Și, cel mai important, care este conținutul comentariului celui de-al doilea vorbitor, în raport cu primul: este o întărire a spuselor sale, o contrazicere sau o schimbare de subiect? Cu alte cuvinte, ce încearcă să *facă* al doilea vorbitor? Susținerea aparentă poate să determine o subminare subtilă, și o schimbare aparentă de subiect poate fi un mijloc indirect de susținere – ca, de exemplu, atunci când un băiat adolescent evită să-și compătimească prietenul, ca să nu accentueze poziția de inferioritate a acestuia.

Toți acești factori – pe lângă alții – sunt importanți pentru a stabili dacă dreptul de a vorbi al cuiva a fost sau nu încălcat și, dacă a fost, cât de semnificativă este încălcarea. Uneori te simți întrerupt, dar nu te superi. În alte situații, te deranjează foarte tare. În cele din urmă, vorbitori diferiți au stiluri diferite de conversație, astfel că un vorbitor ar putea *să se simtă* întrerupt chiar dacă celălalt nu *intenționa* să-l întrerupă.

Iată un exemplu oferit de Candace West și Don Zimmerman pentru a arăta un mod în care un bărbat întrerupe o femeie. În acest caz, cred că întreruperea este justificată în termenii drepturilor de interacțiune. (Liniile verticale arată suprapunerea.)

FEMEIA: Deci... nu poți să te plângi când le primești pe toate astea în aceeași zi (4.2), dar eu... l-am întrebat pe profesorul meu de fizică dacă nu aș putea să | schimb asta |

BĂRBATUL: | Nu pune | mâna pe lucrul ăla...

(1.2)

FEMEIA: Poftim?
(Pauză)
BĂRBATUL: Le-am aranjat pe toate așa cum vreau să fie în agendă; dacă o frunzărești, o să strici toată ordinea.

West și Zimmerman consideră că aici este vorba despre o întrerupere pentru că al doilea vorbitor a început să vorbească în timp ce primul era la mijlocul cuvântului („schimb"). Dar, având în vedere ceea ce s-a spus, este posibil ca drepturile primului vorbitor să nu fi fost încălcate. Deși există alte aspecte ale vorbirii acestui bărbat care îl pot face să pară un hărțuitor conversațional, întreruperea femeii pentru a o ruga să nu mai răsfoiască agenda nu îi încalcă acesteia dreptul de a vorbi. Multe persoane, aflate în situația de a vedea pe cineva manipulând un lucru ce le aparține într-un mod care ar putea afecta ordinea obținută cu multe bătăi de cap, s-ar simți îndreptățite să îi ceară respectivei persoane să se oprească imediat, limitând astfel pagubele, fără a mai aștepta formularea sintactică potrivită și momentul retoric optim pentru a lua cuvântul.

Sociologul Stephen Murray oferă un exemplu al unui caz de întrerupere pe care îl consideră prototip – când cineva întrerupe pentru a schimba subiectul, deși primul vorbitor nu a reușit încă să-și încheie ideea. Iată exemplul său:

H: Cred | că...
W: | Mai vrei salată?

Acest schimb simplu de cuvinte arată cât de complexe pot să fie conversațiile. Mulți oameni simt că o gazdă are dreptul, dacă nu obligația, de a le oferi mâncare oaspeților, indiferent dacă vorbește sau nu cineva. A oferi de mâncare, la fel ca a cere sare sau un alt condiment, devine prioritar, deoarece, dacă gazda ar aștepta până nu ar mai vorbi nimeni pentru a oferi de mâncare, iar oaspeții ar aștepta până ce nu ar mai vorbi nimeni, pentru a cere să li se dea platourile la care nu pot ajunge, atunci, cu cât

conversația ar fi mai însuflețită la acea masă, cu atât ar fi mai mare probabilitatea ca mulți oaspeți să meargă acasă înfometați.

Asta nu înseamnă că orice moment este potrivit pentru a întrerupe și a oferi mâncare. Dacă o gazdă întrerupe *în mod obișnuit* pentru a oferi mâncare *de fiecare dată* când cineva începe să spună ceva, când un vorbitor ajunge la punctul culminant al povestirii ori la poanta unui banc, gestul ar putea părea o încălcare a drepturilor sau un mod de exprimare a unor motive răutăcioase. Dar acuzația de întrerupere nu poate să fie justificată pe baza unui singur exemplu, precum cel de mai sus.

Diferențele dintre stilurile conversaționale tulbură apele. Este posibil ca o persoană să fi crescut într-o casă unde conversația era constantă și toate ofertele de hrană se suprapuneau peste discuțiile în desfășurare, în timp ce altcineva să fi crescut într-o casă unde conversația era rară și mâncarea era oferită doar când se făcea o pauză în conversație. Dacă doi astfel de oameni trăiesc împreună, este probabil ca unul să ofere de mâncare în timp ce celălalt vorbește, așteptându-se ca celălalt să continue să vorbească, dar partenerul care nu suportă să se vorbească peste el se va simți întrerupt și poate chiar va refuza să continue să vorbească. Ambii vor avea dreptate, pentru că întreruperea nu este o categorie mecanică. Este o chestiune de percepție individuală a drepturilor și a obligațiilor, așa cum se dezvoltă ele din obișnuințele și așteptările individuale.

Întrerupere fără suprapunere

În aceste exemple, o suprapunere – două voci care vorbesc în același timp – nu este în mod obligatoriu o întrerupere, adică o încălcare a dreptului cuiva de a vorbi. Există situații când vorbitorii simt că drepturile lor au fost transgresate, și este posibil să se simtă întrerupți chiar și fără să fi existat o suprapunere. Un exemplu de o astfel de situație apare în analiza lui Alice Greenwood despre conversațiile de la cină dintre cei trei copii ai ei (gemenii Denise și Dennis, de doisprezece ani, și Stacy, de unsprezece) și prietenii lor. În exemplul următor,

Denise şi Stacy au realizat un joc verbal pentru invitatul la cină al fratelui lor, Mark, de paisprezece ani. Acest dialog, pe care Greenwood îl numeşte „jocul tâmplarului", este unul pe care surorile îl realizează adesea împreună. Înainte să înceapă, îi atrag atenţia lui Mark. Denise spune: „Ascultă asta. Mark, ascultă asta". Apoi, Denise şi Dennis anunţă: „Este foarte amuzant". Dar Mark nu este de acord:

DENISE: Scuză-mă, tu eşti tâmplarul?
...
STACY: O, da.
DENISE: Care tâmplar?
STACY: Tâmplaruldintâmplăriacuîntâmplareacutâmplă...
[*Dennis, Denise şi Stacy râd.*]
MARK: Ceeee?
[*Dennis, Denise şi Stacy râd isteric.*]

Deşi acest joc declanşează râsete încântate din partea celor trei fraţi, iar în alte ocazii i-a făcut să râdă şi pe unii prieteni, Mark nu a râs şi a susţinut că nu înţelege gluma. Denise şi Stacy au încercat să îi explice:

DENISE: Am spus: „Care tâmplar?", întrebare la care ţi-ar veni să răspunzi prin „Tâmplarul X". Apoi ea spune: „Tâmplaruldintâmplăriacuîntâmplareacutâmplă..."
→DENNIS: A mâncat cineva de aici?
MARK: Nu. De fapt, voiam să întreb dacă pot gusta supa. Arată foarte bine.
DENISE: Ascultă, ascultă, ascultă, ascultă.
MARK: Spune-o cu încetinitorul, bine?
STACY: În tâmplăria unui tâmplar s-a întâmplat o întâmplare; alt tâmplar, care, din întâmplare, aflase de întâmplarea întâmplată în tâmplăria tâmplarului, s-a dus la tâmplarul cu întâmplarea şi, din întâmplare, s-a lovit cu tâmpla de tâmpla tâmplarului în a cărui tâmplărie s-a întâmplat o întâmplare.

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

→DENISE: Nu ai mai auzit niciodată chestia asta?
MARK: Nu. Niciodată.
DENISE: Mark, vorbeşti serios?
MARK: Serios.
DENISE: Este ca jocul ăla de ţi se plim|...
→DENISE: plimbă limba în gură.
MARK: Nu. Jocul ăla de ţi se plimbă limba în gură este Şase saşi|...
→DENISE: Este acelaşi lucru. Este la fel. Este ca acela.
MARK: **Mă tot întrerupi.**

În acest fragment, Denise şi Stacy vorbesc în mod repetat una peste cealaltă, după cum se vede din săgeţile şi liniile verticale, dar nu există nici un indiciu că asta le-ar deranja. Ele par afectate de intervenţia fratelui lor, care întreabă despre mâncare („A mâncat cineva de aici?"), pentru că le întrerupe explicaţia. (Denise protestează: „Ascultă, ascultă, ascultă, ascultă.") Fetele se susţin una pe cealaltă, vorbind ca membre ale aceleiaşi echipe.

Cel mai frapant este reproşul lui Mark: „Mă tot întrerupi", ceea ce este uimitor, pentru că ceea ce spunea Mark atunci când fusese întrerupt („Nu. Jocul ăla de ţi se plimbă limba în gură este Şase saşi...") fusese, de fapt, o întrerupere a explicaţiei fetelor, chiar dacă vocea lui nu se suprapusese peste a lor. Acelaşi lucru este valabil pentru situaţia anterioară, când ele l-au „întrerupt": Imediat ce Denise a spus: „Bine. Fii atent la asta!", Mark a început să întrebe: „Este la fel de amuzant ca...", dar nu a reuşit să termine, pentru că Dennis a râs şi Denise a început să recite, aşa cum anunţase. Astfel că protestul lui Mark pare o exemplificare din viaţa reală a replicii amuzante: „Nu vorbi în timp ce te întrerup".

Mark a adoptat o atitudine de opoziţie, chiar dacă el, în realitate, susţinea, în loc să contrazică. Fetele au spus doar că jocul lor de împleticire a limbii „este *ca* jocul ăla de-ţi plimbă limba în gură". Dacă Mark doar ar fi spus care este „jocul ăla de ţi se plimbă limba în gură" („Pe şosea soseşte un sas cu un

sac şi aici mai sunt şase saşi cu şase saci"), atunci întreruperea lui ar fi oferit sprijin, fiind o încheiere a explicaţiei lui Denise. În schimb, el a început prin a trânti un „Nu", ca şi cum ele ar fi susţinut că jocul lor *a fost* chiar *ăla* de-ţi plimbă limba în gură.

În această conversaţie, fetele încercau să-l includă pe Mark în tachinarea lor prietenească. Greenwood a descoperit, studiind conversaţiile copiilor ei cu prietenii lor, că o conversaţie cuprindea mai multe întreruperi, cu cât copiii se simţeau mai în largul lor şi cu cât le plăcea mai mult. Dar Mark a refuzat să ia parte la distracţia lor, insistând pe dreptul lui de a lua cuvântul fără să fie întrerupt. Poate faptul că era cu câţiva ani mai mare a fost un motiv. Poate nu îi plăcea să fie distribuit în rolul publicului. Poate a simţit că este pus într-o poziţie de inferioritate când Denise l-a întrebat: „Nu ai mai auzit niciodată asta?" sau „Mark, vorbeşti serios?" Oricare ar fi fost motivul, Denise, Stacy şi Dennis purtau o discuţie-stabilire-de-conexiune, iar Mark voia să fie mai mult într-o discuţie-stabilire-de-raport. Nu este surprinzător că, mai târziu, Denise i-a spus mamei ei că nu îi place de Mark.

Deşi Denise l-a „întrerupt" pe Mark spunându-i: „Este acelaşi lucru. Este la fel", nu există nici o dovadă că ea încerca să-l domine. Mai mult, deşi Denise şi Stacy s-au întrerupt reciproc, nu există nici o dovadă că încercau să se domine una pe cealaltă. Există însă anumite dovezi că este posibil ca Mark să fi încercat să le domine pe Stacy şi pe Denise, de exemplu refuzând să râdă la glumele lor şi respingându-le explicaţia jocului lor verbal, chiar dacă nu a vorbit peste ele. Deci nu întreruperea constituie dominare, ci intenţiile pe care le au vorbitorii atunci când discută unii cu ceilalţi.

Suprapunerea fără întrerupere

Susţinerea ideii că întreruperea este un semn de dominare implică ideea că orice conversaţie reprezintă o activitate în care cei care participă vorbesc pe rând, dar aceasta reflectă mai

degrabă ideologia decât practica. Majoritatea americanilor *cred* că oamenii *ar trebui* să vorbească pe rând, indiferent de ceea ce fac. Am înregistrat conversații în care mai multe voci se auzeau simultan, și era clar că acele persoane se simțeau bine. Când, după aceea, i-am întrebat pe oameni despre impresiile lor legate de conversație, mi-au spus că s-au simțit bine. Dar, când i-am pus să asculte înregistrarea făcută și au auzit că oamenii au vorbit toți în același timp, s-au simțit prost și au făcut comentarii de genul: „O, Doamne, chiar așa procedăm?", ca și cum ar fi fost prinși cu pantalonii verbali în vine.

Într-o carte intitulată *Conversational Style* [„Stil conversațional"], am analizat o conversație de două ore și jumătate dintre șase prieteni. Gândindu-se ulterior la acea conversație, unii dintre prieteni mi-au spus că au simțit că ceilalți au „dominat" conversația. Când am ascultat prima dată înregistrarea, și mie mi s-a părut la fel, dar cei acuzați au pledat nevinovați. Ei au afirmat că nu au avut intenția să domine; de fapt, s-au întrebat de ce au fost atât de reticenți ceilalți. Am reușit să rezolv puzzle-ul doar comparând diferite părți ale conversației. Întreruperile accidentale – și impresia de dominare – au apărut din cauză că prietenii aveau stiluri conversaționale diferite. Numesc aceste stiluri „de-mare-amabilitate" și „de-mare-implicare" pentru că primul dădea întâietate considerației față de ceilalți fără a se impune, pe când cel de-al doilea dădea întâietate manifestării entuziaste a implicării. Unele așa-zise întreruperi au apărut din cauză că vorbitorii de-mare-amabilitate se așteptau la pauze mai mari între schimburile de vorbitori. În timp ce așteptau o pauză adecvată, vorbitorii de-mare-implicare aveau impresia că restul nu are nimic de spus și umpleau golul, ca să evite o liniște stânjenitoare.

Alte întreruperi neintenționate au apărut când vorbitorii de-mare-implicare s-au amestecat în discuție, ca să arate susținere și participare: vorbitorii „de-mare-amabilitate" interpretau, în mod greșit, susținerea corală drept încercări de luare

cu forța a cuvântului și se opreau, pentru a evita cacofonia a două voci simultane. În mod ironic, aceste întreruperi nu erau doar interpretări ale victimelor aparente, ci chiar *creațiile* lor. Când vorbitorii de-mare-implicare foloseau între ei exact aceleași tehnici, efectul era mai degrabă pozitiv decât negativ – amestecarea în discuție nu oprea pe nimeni să spună ce avea de zis. Era, dimpotrivă, ceva ce ungea roata conversației și înviora spiritele.

Iată două exemple din studiul meu, care ilustrează aceste două situații contrastante și diferitele efecte pe care suprapunerea le are asupra conversației. Primul exemplu arată suprapuneri cu efect pozitiv într-un segment de conversație dintre trei vorbitori de-mare-implicare. Al doilea arată suprapuneri între vorbitori de-mare-implicare și de-mare-amabilitate, care frângeau conversația. Deși diferența de gen nu este un factor esențial în tiparele de suprapunere din aceste conversații, înțelegerea felului în care suprapunerea poate să funcționeze – sau să eșueze – este fundamentală pentru a înțelege relația dintre gen și întrerupere.

Suprapunere cooperantă reușită

Primul exemplu a apărut în contextul discuției despre impactul televiziunii asupra copiilor. Doar trei dintre cei șase prieteni au participat la discuție, și anume cei trei vorbitori de-mare-implicare: Steve (gazda), Peter (fratele lui Steve, care era oaspete) și Deborah (autoarea cărții de față, care era, de asemenea, oaspete). Steve a afirmat că televiziunea este dăunătoare pentru copii, și eu am reacționat întrebând dacă Steve și Peter s-au uitat mult la televizor în copilărie. S-ar putea să nu fi fost o coincidență faptul că eu, femeia, am mutat atenția de la o afirmație abstractă, impersonală, la una personală.

STEVE: Cred că, în principiu, le dăunează copiilor. Răul pe care îl face prevalează asupra binelui.
→DEBORAH: Voi doi v-ați uitat mult la televizor în copilărie?

PETER: Nu. Am avut televizor în barăcile Quonset[1]... | Ce
→DEBORAH: vârstă aveați când părinții voștri l-au cumpărat? |
→STEVE: Am avut un televizor, dar nu ne uitam tot timpul la el. Eram foarte mici. Eu aveam patru ani când părinții mei au luat televi | zorul.
→DEBORAH: Aveai patru ani?
PETER: Chiar îmi amintesc de asta. | Nu-mi amintesc/??/
→STEVE: Îmi aduc aminte că au cumpărat un televizor înainte să ne fi mutat din barăcile Quonset. În 1954. |
→PETER Îmi aduc aminte că l-am avut în timp ce locuiam în barăcile Quonset.
DEBORAH: [*Chicotind*] Ați trăit în barăci Quonset? Câți ani aveați pe-atunci?
STEVE: Știi, dentistul tatălui meu l-a întrebat: „Ce este o baracă Quonset?" Și el i-a spus: „Doamne, trebuie să fii mai tânăr decât copiii mei". Chiar era. Mai tânăr decât amândoi.

Așa cum arată liniile verticale și săgețile, această conversație include multe suprapuneri și „întretăieri" – situații în care un al doilea vorbitor vorbește fără să lase vreo pauză perceptibilă. Cu toate astea, vorbitorii nu arată nici un semn de disconfort sau de enervare. Toți trei vorbitorii iau cuvântul intervenind sau băgându-se peste ceea ce spun ceilalți. În această conversație, Peter și Steve, care sunt frați, acționează în duet, asemănător cu Denise și Stacy din exemplul anterior.

[1] Construcții inițial de uz militar folosite ca locuințe în teatrele de operațiuni din al Doilea Război Mondial, având formă semicilindrică. Numele vine de la locul în care au fost fabricate prima dată, Quonset Point, din Davisville. (n.tr.)

Acest exemplu conține un indiciu despre motivul pentru care vorbitorii de-mare-implicare nu se supără când se vorbește peste ei. Aceşti vorbitori, dacă simt că e în regulă, cedează în cazul în care se intervine peste ei, dar, dacă nu simt, întârzie să răspundă sau ignoră complet intervenția. De exemplu, când Peter spune: „Am avut un televizor în barăcile Quonset", şi eu l-am întrerupt ca să-l întreb: „Ce vârstă aveați când părinții voştri l-au cumpărat?", Steve nu îmi răspunde imediat. În schimb, el mai întâi încheie ceea ce spunea Peter: „Am avut un televizor, dar nu ne uitam tot timpul la el" şi abia apoi îmi răspunde la întrebare: „Eram foarte mici. Eu aveam patru ani când părinții mei au luat televizorul". Într-un alt moment, Steve îmi ignoră întrebarea. Eu întreb: „Ați trăit în barăci Quonset? Câți ani aveați pe-atunci?" Fără ca măcar să bage în seamă întrebarea mea, Steve pur şi simplu relatează o întâmplare despre tatăl lui, pe care şi-a amintit-o datorită subiectului barăcilor Quonset. Steve nu consideră întrebările mele sâcâitoare, în parte şi pentru că nu se simte obligat să răspundă la ele – ăsta fiind exact motivul pentru care mă simt liberă să le exprim. Un alt motiv pentru care suprapunerile sunt cooperante este acela că nu schimbă subiectul, ci îl detaliază.

Suprapuneri cooperante eşuate

Reuşita acestei scurte conversații nu a avut nici o legătură cu faptul că interlocutorii vorbeau unii peste alții sau se întrerupeau, ci a fost rezultatul faptului că vorbitorii aveau obiceiuri şi atitudini similare în privința suprapunerilor în conversație. Următorul exemplu arată un fragment din aceeaşi conversație de la masă, care nu a reprezentat însă o reuşită. Eu şi Peter apărem din nou, dar în locul lui Steve este David, care are o înclinație spre stilul de-mare-amabilitate.

David, care este interpret în limbajul american al semnelor, ne vorbeşte despre ASL (American Sign Language). Ca ascultători, eu şi Peter ne folosim de suprapuneri şi de întretăieri pentru a pune întrebări cu rol de susținere, la fel cum, în exemplul anterior, eu am pus întrebări care susțineau şi se suprapuneau

peste ceea ce Peter și Steve spuneau. Și aici, întrebările noastre arătau interes față de ceea ce spunea vorbitorul, fără să încerce să comute atenția de la subiect. Dar efectul a fost diferit:

DAVID: Acesta se folosește la Berkeley. Este semnul de la Berkeley pentru | Crăciun.
→DEBORAH: | Îți dai seama de aceste, aceste... hmm... corespondențe? Sau...
DAVID: |/?/|
atunci când înveți semnele, cineva îți spune?
DAVID: A, adică dacă | mi le arată? Asemenea...
→DEBORAH: | Căci îmi închipui că știi respectivul semn, și nu că deduci a avea vreo legătură cu decorațiunile.
DAVID: Nu. Ș-știi că trebuie să aibă legătură cu decorațiunile. |
→DEBORAH: | Pentru că îți spune cineva? Sau îți dai tu seama? |
→DAVID: | Nu. A, vorbești despre mine?
DEBORAH: Da.
DAVID: Sau despre | o persoană surdă?
→DEBORAH: | Despre tine. Despre tine.
DAVID: Despre mine? A, de obicei îmi spune cineva. Dar de multe îmi pot da seama. Adică sunt evidente. Cu cât mă perfecționez, cu atât pot să le identific mai ușor. Cu cât o fac mai mult, cu atât mai bine pot spune despre ce vorbesc. | Fără | să știu care...
→DEBORAH: | Aha! | Interesant.
DAVID: ...este semnul. |
→PETER: | Dar cum înveți un semn nou?
DAVID: Cum învăț un semn nou? |
PETER: | Da. Adică, să presupunem că vorbește Victor și, dintr-odată, folosește semnul pentru Ziua Recunoștinței, pe care nu l-ai văzut niciodată.

Toate comentariile mele şi ale lui Peter se întretaie şi se suprapun peste cele ale lui David, după cum arată săgeţile. Însă doar două dintre cele şapte comentarii ale lui David se suprapun peste ale noastre. Mai mult, aceste două rostiri – una care nu s-a putut auzi (indicată de semnul întrebării între barele de fracţie) şi una în care David a spus „Nu" – sunt probabil încercări de a răspunde la primele părţi ale întrebărilor mele cu ţintă dublă („Îţi dai seama de aceste, aceste... hmm... corespondenţe?" şi „Pentru că îţi spune cineva?"). David arată prin pauzele, ezitările, repetiţiile şi digresiunile sale că nu se simte în largul lui. Când i-am dat să asculte înregistrarea, mi-a spus că ritmul rapid al conversaţiei, în general, şi întrebările, în particular, l-au prins cu garda jos şi l-au făcut să se simtă forţat să răspundă.

Îmi este greu să mă uit la această conversaţie când o văd tipărită neîndurător, pentru că mă face să par poruncitoare. Şi totuşi, îmi amintesc bunele mele intenţii faţă de David (care rămâne unul dintre cei mai apropiaţi prieteni ai mei) şi uimirea mea în faţa ezitărilor din răspunsurile lui. Comparând acest efect pe care conversaţia l-a avut asupra lui David cu efectul „întrebărilor mele mitralieră" îndreptate către Steve şi către Peter, am fost uşurată să văd că „întrebările-mitralieră" au avut exact efectul pe care l-am intenţionat când au fost folosite în discuţiile cu alţi vorbitori de-mare-implicare: ele erau luate ca o manifestare de interes şi de apropiere, îl încurajau şi îl susţineau pe vorbitor. Dar când astfel de întrebări erau folosite cu vorbitori de-mare-amabilitate, ele generau ezitări şi întreruperi. Nu suprapunerea sau ritmul rapid creau întreruperea şi disconfortul, ci *diferenţa de stil*. Diferenţele de stil constituie chiar baza unor sintagme ca „ritm rapid" şi „necesitatea unor pauze". Caracteristicile de genul „ritm rapid" nu sunt inerente, ci rezultă din stilurile *reciproce* ale vorbitorilor. Aş putea adăuga că unul dintre beneficiile acestei cercetări este că am învăţat să nu folosesc întrebări-mitralieră sau suprapuneri cooperante cu persoane care nu reacţionează bine la asta – un beneficiu palpabil al înţelegerii stilului conversaţional.

Diferențe culturale

În studiul meu despre conversațiile purtate la masă, cei trei vorbitori de-mare-implicare erau originari din New York și proveneau din mediul evreiesc. Dintre cei trei vorbitori de-mare-amabilitate, doi erau catolici din sudul Californiei și unul era din Londra. Deși un eșantion de trei persoane nu dovedește nimic, aproape toată lumea cade de acord că mulți evrei (evident, nu toți) din New York, mulți newyorkezi care nu sunt evrei și mulți evrei care nu sunt din New York au stiluri de-mare-implicare și adesea sunt percepuți ca întrerupând, *în conversații cu vorbitori proveniți din alte medii*, precum californienii din studiul meu. Dar mulți californieni se așteaptă la pauze mai scurte decât mulți locuitori din Vestul Mijlociu sau din Noua Anglie, astfel că, în conversațiile dintre ei, californienii sunt cei care ajung să facă întreruperi. La fel cum eu eram considerată extrem de amabilă când trăiam în New York, dar uneori eram percepută ca nepoliticoasă în California, o californiană amabilă pe care o cunosc a fost șocată și rănită când a fost acuzată de lipsă de politețe, după ce s-a mutat în Vermont.

Ciclul este nesfârșit. Lingviștii Ron și Suzanne Scollon arată că americanii din Vestul Mijlociu, care se pot trezi întrerupți în conversațiile pe care le au cu cei din est, devin cei care întrerup în mod agresiv atunci când vorbesc cu indieni atabascani, care se așteaptă la pauze mult mai lungi. Mulți americani se trezesc că întrerup atunci când vorbesc cu scandinavi, dar suedezii și norvegienii sunt percepuți drept cei care întrerup de către finlandezii care au tendința să facă pauze mai lungi. Finlandezii, la rândul lor, sunt împărțiți în funcție de diferențele regionale în ceea ce privește lungimea pauzelor și rapiditatea vorbirii. În consecință, finlandezii din anumite părți ale țării sunt etichetați ca vorbind repede și ca fiind băgăreți, în timp ce alții, din alte părți ale țării, sunt etichetați drept niște blegi care vorbesc lent, conform lingviștilor finlandezi Jaakko Lehtonen și Kari Sajavaara.

Antropologii au scris despre multe culturi din lume unde vorbitul laolaltă este apreciat în conversațiile obișnuite. Aceasta pare să fie norma în mai multe părți ale lumii, spre deosebire de norma nord-europeană, în care fiecare vorbitor vorbește pe rând. Karl Reisman a venit cu termenul de „conversație contrapunctică" pentru a descrie stilul de suprapunere pe care l-a observat în Antigua. Karen Watson a împrumutat acest termen pentru a descrie jocurile verbale ale copiilor din Hawaii, în care glumesc și povestesc împreună. Watson spune că, pentru acești copii, faptul că le vine rândul nu reprezintă o chestiune de acțiune individuală, ci de „acțiune în parteneriat". Michael Moerman face observații similare despre o conversație thailandeză. Reiko Hayashi găsește mult mai multe situații de vorbire simultană în cadrul conversațiilor familiare japoneze decât în cadrul celor americane. Jeffrey Shultz, Susan Florio și Frederick Erickson au descoperit că un băiat italiano-american, care era văzut la școală ca un copil-problemă din cauza comportamentului său, intervenea pur și simplu în conversații așa cum se făcea la el acasă în mod normal. Toate aceste cercetări arată că există stiluri de vorbire care se suprapun nedistructiv peste ale altora, care nu vizează să exercite dominare și să violeze drepturile altor persoane. Dimpotrivă, sunt cooperante, reprezintă un mijloc de a arăta implicare, participare, conectare. Pe scurt, vorbirea simultană poate să fie vorbire-stabilire-de-conexiune.

Femeile ca partenere de dialog care întrerup interlocutorul

Paradoxal (în lumina cercetărilor care arată că bărbații le întrerup pe femei) și foarte important pentru prezenta noastră discuție, femeile reprezintă un alt grup ce pare să favorizeze conversațiile în care mai multe persoane vorbesc în același timp. Susan Kalčik, folclorist, a fost una dintre primii care, înregistrând un grup de femei, au observat felul în care acestea se folosesc de discuțiile ce se suprapun. Verificând studii care

comparau interacțiunile din cadrul grupurilor de bărbați cu cele din cadrul grupurilor de femei, lingvistele Deborah James și Janice Drakich au descoperit că, în studiile care făceau referire la deosebiri, marea majoritate sesizau în rândul femeilor existența unor discuții presărate cu întreruperi.

Carole Edelsky, lingvist, a descoperit din întâmplare preferința femeilor pentru discuții care se suprapun atunci când a încercat să determine cine vorbea mai mult la o serie de întâlniri ale comitetului de conducere al unei facultăți. Ea a observat că bărbații vorbeau mai mult decât femeile, dacă o singură persoană li se adresa celorlalți, care ascultau în tăcere, dar femeile vorbeau la fel de mult ca bărbații în momentul în care se auzeau vocile mai multor persoane în același timp. Cu alte cuvinte, erau mai puține șanse ca femeile să participe când situația era asemănătoare cu o discuție-stabilire-de-raport, și era mai probabil să o facă atunci când părea o discuție-stabilire-de-conexiune. Suprapunerea cooperantă încadra anumite părți ale întâlnirii ca discuții stabilire-de-conexiune.

În continuare, avem exemplul unor femei purtând o discuție familiară, în timpul căreia vorbesc una peste cealaltă într-un mod cooperant și stimulator. Acesta provine dintr-o conversație înregistrată la masă într-o bucătărie de către lingvista Janice Hornyak, care a luat parte la conversație. Jan și mama ei, Peg, care sunt dintr-un stat sudist, se aflau în vizită la niște rude din nord, unde Jan a văzut pentru prima dată zăpadă. Peg și Marge, care sunt cumnate, deapănă amintiri, pentru urechile lui Jan, despre dificultățile de a crește copii mici într-o parte a țării unde ninge. (Mama lui Jan și-a crescut primii copii în nord, dar s-a mutat în sud înainte de nașterea lui Jan.)

PEG: Ce nu îmi plăcea era că trebuia să le pun la toți cizmele și pantalonii de schi | și...
→MARGE: | O, da, asta era partea cea mai grea,

PEG: ...şi fularele...
→MARGE: şi să-i înfofoleşti pe toţi cu cizme şi cu toate celelalte, iar după ce stau afară o jumătate de oră, vin în casă plini de zăpadă şi cu mâzga aia peste tot
→PEG: Toată chestia aia udă şi...
→JAN: De aceea nu le place adulţilor zăpada, nu-i aşa?
MARGE: Exact.
PEG: Arunci totul în maşina de spălat, apoi ei vin şi stau o jumătate de oră
MARGE: Şi, în scurt timp, vor să iasă din nou afară.
PEG: Apoi ei vor să iasă din nou afară.

Ca în cazul conversaţiei dintre mine, Steve şi Peter, prezentate mai sus, toţi cei trei vorbitori din acest exemplu încep să vorbească întretăind sau intervenind în spusele celorlalţi. Precum Denise, Stacy, Steve şi Peter, din exemplele de mai devreme, Peg şi Marge cântă într-un duet conversaţional. Ele joacă împreună un rol conversaţional, suprapunându-se fără să manifeste (sau să relateze ulterior) vreo neplăcere legată de faptul de a fi fost întrerupte.

Hornyak subliniază faptul chiar mai surprinzător că aceste vorbitoare încheie adesea un comentariu prin conjuncţia „şi", creând aparenţa unei întreruperi acolo unde nu există una, ca atunci când Peg spune: „Toată chestia aia udă şi..." Hornyak susţine că această strategie a fost preluată de mulţi vorbitori din familia ei, şi este satisfăcătoare şi eficientă când este folosită între ei. Însă ea este criticată când foloseşte aceeaşi strategie cu alţii, nemulţumiţi că îi încurcă. Ei pot chiar să aibă impresia că cineva care încheie o propoziţie cu „şi" nu ştie dacă a terminat ce a avut de spus.

De ce ar dori cineva să creeze impresia de întrerupere, când nu există aşa ceva? Un motiv pentru care vorbitori din grupuri culturale diferite lasă o foarte mică pauză – sau nu lasă deloc – între intervenţiile interlocutorilor este faptul că tăcerea în conversaţiile prieteneşti este văzută ca o lipsă de apropiere. Suprapunerea

este o modalitate de a menține conversația vie, fără riscul apariției tăcerii. Ar trebui să menționez totuși că Hornyak și membrii familiei sale, pe care i-a înregistrat, nu vorbesc tare, sau repede, ori toți odată. Suprapunerile lor, deși frecvente, sunt scurte; terminarea propozițiilor cu „și" este o modalitate de a obține aparența întreruperii când există o suprapunere minimă.

Deși Hornyak simte că strategia de a crea o aparență de suprapunere prin terminarea unei propoziții cu „și" este specifică familiei sale, alții au comentat că știu oameni care procedează la fel. Cel puțin un bărbat cu care am vorbit a spus că mama lui (spre disperarea tatălui său) își încheie regulat comentariile cu „și ăăă", și că mama *ei* și toate fetele sale o fac, dar tatăl și fratele nu. Acest bărbat a crezut, de asemenea, că această trăsătură este specifică familiei sale. Deși se petrece în cadrul familial, acest stil pare a fi rezultatul unei combinații dintre gen și cultură.

Genul și cultura se îmbină, de asemenea, într-un alt exemplu al falsei aparențe de întrerupere. William Labov și David Fanshel, într-un studiu despre o sesiune de psihoterapie dintre o pacientă de nouăsprezece ani, pe nume Rhoda, și o asistentă socială, arată că Rhoda nu încheia niciodată o luare de cuvânt prin tăcere. În schimb, când termina ce avea de spus, începea să se repete. Repetițiile ei erau o invitație la adresa terapeutei să înceapă să vorbească prin a o întrerupe. Și pacienta, și terapeuta erau newyorkeze și evreice.

Justificările culturale – o binecuvântare ambiguă

Conștientizarea faptului că persoanele cu un fundal cultural similar au modalități asemănătoare de a vorbi apare ca o revelație și o ușurare pentru oamenii care credeau că au ciudățenii personale sau chiar probleme psihologice. De exemplu, unui bărbat greco-american pe care l-am intervievat pentru un studiu referitor la conversațiile cu caracter indirect i se spusese de către prieteni și iubite de-a lungul întregii sale vieți că este ceva în neregulă cu el, pentru că tot timpul o lua pe ocolite, în loc să spună deschis

ce gândea. Mi-a zis că părinții lui vorbeau astfel, și eu i-am spus că am descoperit că grecii au tendința să fie mai puțin direcți decât americanii, greco-americanii situându-se undeva la mijloc. Acest bărbat a fost extrem de ușurat, afirmând că explicația mea l-a ajutat să-și explice anumite lucruri. A continuat spunând:

> Văd această trăsătură fie ca pe ceva diferit, la modul superior, fie ca pe o reală problemă... În cea mai mare parte a timpului mă raportez la ea ca la o problemă. Și nu pot să îmi dau seama dacă provine de la familie sau de la mediu... Nu știu dacă e specifică grecilor. Știu doar că așa sunt eu. Mă simt ceva mai bine acum, când știu că e o trăsătură specifică grecilor.

Faptul că a văzut stilul „familiei" sale ca pe un stil etnic l-a eliberat pe acest bărbat de povara patologiei individuale de care se temea din cauză că era diferit de majoritatea oamenilor cu care comunica.

Dar, uneori, tendința oamenilor din medii culturale similare de a folosi aceleași moduri de a vorbi, diferite însă de cele ale oamenilor din alte medii culturale, a dus la rezultate nefericite, chiar tragice. Când oamenii identificați ca diferiți din punct de vedere cultural au stiluri diferite de conversație, modul lor de a vorbi devine baza unor stereotipuri negative. Așa cum am spus mai înainte, antisemitismul îi catalogheză din start pe evrei drept gălăgioși, agresivi și băgăreți – făcând un salt de la felul de a vorbi la caracter. De exemplu, într-o scrisoare către Henry Miller, Lawrence Durrell a descris un coleg scriitor evreu astfel: „Nu te poți baza pe el, este capricios, nechibzuit, cu gura mare, băgăreț, vulgar, într-un cuvânt, evreu..."

Percepția că evreii (sau newyorkezii – aceste categorii sunt adesea contopite în mintea oamenilor) sunt gălăgioși și băgăreți pur și simplu învinuiește un grup minoritar pentru efectele stilului lor *în interacțiunea cu alții, care folosesc un stil diferit.* Antropologul Thomas Kochman arată că o diferență de stil similară determină aplicarea unei etichete stereotipe „comunității" negrilor ca fiind nerespectuoasă, arogantă și gălăgioasă. Când membrii

unui grup au puterea de a persecuta membrii altuia, rezultatele unor astfel de judecăți greșite sunt cu adevărat tragice.

Dacă este *probabil* ca diferențele culturale să determine judecăți greșite la nivel personal, este *sigur* că se întâmplă astfel la nivel internațional. Aș face pariu că antipatia dintre Nancy Reagan și Raisa Gorbaciova, căreia i s-a făcut multă publicitate, a fost consecința unor diferențe culturale în stilul de a vorbi. Conform lui Nancy Reagan: „Din clipa în care ne vedeam, vorbea, vorbea și iar vorbea, încât abia puteam strecura un cuvânt". Bănuiesc că, dacă ar întreba-o cineva pe Raisa Gorbaciova, ar spune că fusese surprinsă că omoloaga ei americană nu spunea niciodată nimic și o obliga pe ea să susțină toată conversația.

Bineînțeles, nu toți ruși, sau evreii, sau newyorkezii, sau negrii sunt vorbitori de-mare-implicare. Mulți folosesc acest stil în anumite situații, dar alții nu. Unii au eliminat, au modificat sau nu au folosit niciodată astfel de stiluri. Nici un grup nu este omogen; de exemplu, stilul „de mare-implicare" pe care îl descriu este mai des întâlnit în rândul evreilor est-europeni decât la evreii germani. Dar mulți vorbitori evrei folosesc o anumită varietate a stilului de-mare-implicare în unele situații, așa cum fac mulți vorbitori italieni, greci, spanioli, sud-americani, slavi, armeni, arabi, africani și din Capul Verde – și membri din multe alte grupuri pe care nu le-am menționat.

Un cuvânt de avertizare

Juxtapunerea acestor două linii de cercetare – genul și întreruperea, pe de o parte, și etnicitatea ca stil de conversație, pe de alta – ridică o dilemă crucială și neliniștitoare. Dacă din punct de vedere teoretic este o aiureală, empiric este imposibil de susținut, iar moral este perfid să susții că vorbitorii unor grupuri etnice particulare sunt băgăreți, dominatori sau nerespectuoși, pentru că par să întrerupă în conversațiile pe care le au cu vorbitori provenind din medii etnice oarecum „clasice", poate fi, oare, validă acceptarea unor cercetări care „demonstrează" că bărbații le domină pe femei din cauză că par să le întrerupă

în conversații? Dacă acești cercetători care au descoperit că bărbații le întrerup pe femei în conversații ar „analiza" înregistrările mele audio conținând discuții între vorbitori evrei newyorkezi și creștini californieni, ar conchide, fără îndoială, că newyorkezii „au întrerupt" și „au dominat" – californienii prezenți având aceeași senzație. Dar nu aceasta a fost intenția newyorkezilor și – fapt fundamental – nu a fost rezultatul exclusiv al comportamentului lor. Mai degrabă, tiparul întreruperii aparente a rezultat din *diferența* de stil. Pe scurt, astfel de „cercetări" nu fac decât să aplice standardele etnocentrice ale grupului majoritar la comportamentul diferit din punct de vedere cultural al grupului minoritar.

Într-un mod paralel, afirmațiile că bărbații le domină pe femei pentru că le întrerup în conversație pornesc de la ideea că orice conversație este o acțiune în care se vorbește pe rând. Această prezumție eronată are consecințe negative semnificative pentru femei. Multe femei, când discută între ele în situații familiare și se focalizează pe starea de apropiere, se folosesc de suprapunerea cooperantă. Ascultătoarele vorbesc alături de vorbitoare, pentru a arăta participare și susținere. Acest gen de discuții ajunse la urechile bărbaților i-au făcut pe aceștia să conceapă stereotipul femeilor ca găini care cotcodăcesc zgomotos. Iar femeile, care se bucură de astfel de conversații atunci când le poartă, s-ar putea să se simtă ulterior stânjenite și vinovate, căci acceptă etica vorbitului pe rând, care se potrivește mai bine cu stilul de conversație al bărbatului gen „vorbire publică", sau discuție-stabilire-de-raport, decât cu stilul femeilor gen „vorbire privată", care evidențiază discuția-stabilire-de-conexiune.

Alăturând cercetările care afirmă că bărbații le întrerup pe femei studiului meu despre conversațiile purtate la cină, vedem o paralelă lingvistică, dar un contrast politic. Evreii sunt minoritari în Statele Unite, așa cum sunt și negrii, și membrii altor grupuri pe care i-am menționat ca având stiluri de-mare-implicare. Minoritățile sunt în dezavantaj. Dar în relația bărbat–femeie, femeile se află în dezavantaj social și cultural, ceea

ce transformă consecințele politice ale învinuirii unui grup pentru a-l domina pe celălalt.

Majoritatea oamenilor ar fi de acord că, în cultura noastră, femeile ca grup sunt dominate de bărbați ca grup, la fel ca în majoritatea – dacă nu în toate – culturilor lumii. Așadar, mulți ar putea pretinde că a vedea diferențele de gen în sensul unei comunicări transculturale înseamnă a evita responsabilitatea, acoperind dominarea reală cu o pânză a diferenței culturale. Deși înțeleg acest punct de vedere, conștiința îmi spune că nu merg ambele interpretări. Dacă acceptăm cercetarea în una din paradigme – aceea că bărbații le întrerup pe femei –, atunci suntem forțați să adoptăm o poziție care susține că vorbitorii de-mare-implicare, precum negrii, evreii și, în multe circumstanțe, femeile, sunt băgăreți, agresivi, nerespectuoși sau gălăgioși în mod prostesc.

Consecințele unei astfel de poziții sunt periculoase mai ales pentru femeile americane care aparțin unor medii etnice sau regionale ce favorizează stilurile conversaționale de-mare-implicare. Statele Unite au fost martore la un exemplu dramatic de astfel de consecințe când Geraldine Ferraro, o newyorkeză cu rădăcini italiene, a candidat la funcția de vicepreședinte și a fost etichetată drept „cățea" de Barbara Bush, femeie provenind dintr-un mediu „acceptat". Dacă stilul de-mare-împlinire este văzut ca dominator, cum rezultă din paradigma „bărbații le întrerup pe femei", atunci se ajunge la neplăcuta concluzie că multe femei (inclusiv multe dintre cele cu origini africane, caraibiene, mediteraneene, sud-americane, levantine, arabe și est-europene) sunt dominatoare, agresive și băgărețe – trăsături care sunt percepute a fi mult mai grave la femei decât la bărbați.

Ca o femeie care a experimentat personal dificultatea pe care o întâmpină multe femei de a se face auzite în anumite interacțiuni cu bărbați (îndeosebi în situații „publice"), sunt tentată să dau crezare studiilor care spun că bărbații le întrerup pe femei. Mi-aș putea explica astfel experiența într-un mod care îi învinuiește pe ceilalți. Totuși, ca vorbitoare de-mare-implicare, mă simt jignită să aud despre o trăsătură a stilului meu

de conversație că este detestabilă, pe baza standardelor celor care nu o împărtășesc și nu o înțeleg. Ca femeie evreică născută în New York, care nu este doar jignită, ci și speriată de percepția negativă asupra newyorkezilor, a femeilor și a evreilor, dau înapoi când cercetarea științifică e folosită pentru a transforma în stereotip un grup de vorbitori, susținând că aceștia au un caracter sau intenții negative. Ca lingvist și cercetător, știu că mecanismele conversației sunt mult mai complexe de atât. Ca ființă umană, vreau să înțeleg despre ce este vorba.

Cine întrerupe?

Pentru a înțelege ce se petrece, cel puțin în parte, este esențială diferențierea între discuțiile-stabilire-de-conexiune și discuțiile-stabilire-de-raport – modul caracteristic în care majoritatea femeilor folosesc limbajul pentru a crea o stare de apropiere, și în care mulți bărbați îl folosesc pentru a gestiona o competiție. Drept consecință, deși atât femeile, cât și bărbații se plâng că sunt întrerupți de celălalt, comportamentele care nemulțumesc sunt diferite. În multe dintre comentariile oamenilor pe care i-am intervievat, bărbații se simțeau întrerupți de femeile care rosteau cuvinte de susținere peste vorbele lor, de acord și de anticipare a felului în care aveau să își încheie ei propozițiile. Dacă o femeie susținea povestirea unui bărbat elaborând o idee diferită decât cea pe care o avusese el în minte, el simțea că dreptul lui de a spune propria povestire fusese încălcat. El interpreta intruziunea ca pe o luptă pentru controlul conversației.

De exemplu, un bărbat a spus că s-a oferit la un moment dat să fie casier la un târg de vechituri făcând muncă voluntară. La sfârșitul zilei, a depistat o lipsă în registru, pe care a trebuit să o completeze din buzunarul lui. O femeie care îl asculta îl întrerupea într-una cu comentarii și expresii de compasiune prin care își exprima susținerea, afirmând că i se părea nedrept ca el să fie nevoit să plătească, cu atât mai mult cu cât se oferise voluntar. De fapt, bărbatul nu vorbise despre experiența lui ca să sublinieze nedreptatea acesteia, astfel că s-a simțit întrerupt

și „manipulat" de femeie, având senzația că ea încerca să pună stăpânire pe povestirea lui. El a fost deranjat de un exces (din perspectiva lui) de discuție-stabilire-de-conexiune.

Asta mă duce cu gândul la tatăl meu și la motivul pentru care gusta în mod deosebit gluma despre bărbatul care nu vorbea cu soția lui, din cauză că nu voia să o întrerupă. Tatăl meu crede că nu trebuie să vorbească mai mulți odată. În consecință, îi este adesea greu să ia cuvântul în conversațiile cu mama, cu surorile mele și cu mine, de vreme ce noi vorbim una peste alta și nu facem pauză între intervențiile noastre. El crede, de asemenea, că, odată ce începe să vorbească, ar trebui să i se permită să continue până își expune complet ideile. Eu, mama mea și surorile mele credem că, în conversațiile dintre prieteni și din cadrul familiei, este acceptabil să te bagi în discuție când crezi că știi ce vor să spună ceilalți. Dacă te înșeli, ei sunt liberi să te corecteze, dar, dacă ai dreptate, toată lumea preferă manifestarea de conexiune și de apropiere care rezultă din faptul de a fi înțeles, fără să trebuiască să explici totul.

Perspectiva tatălui meu despre acest gen de situații a ieșit la suprafață acum câțiva ani, când el vorbea, și mama mea s-a băgat în discuție. El a oftat meditativ și i-a spus mamei: „Ai un avantaj, dragă. Dacă eu vreau să spun ceva, trebuie să aștept până nu mai vorbește nimeni, pe când tu poți spune ce vrei oricând ai chef". În ceea ce o privește, mama nu poate înțelege de ce tatăl meu are nevoie de privilegii deosebite pentru a spune ceva – de ce nu intervine, pur și simplu, ca oricare dintre noi. Îmi amintesc că în adolescență, când tatăl meu, avocat fiind, îmi explica ceva, mă simțeam ca și cum aș fi fost somată să mă înfățișez în fața unui juriu.

Deci atât bărbatul, cât și femeile din familia mea se simt, pe rând, dezavantajați de modul diferit de a vorbi al celorlalți – el, fiindcă este întrerupt și nu găsește pauzele de care are nevoie pentru a intra în conversație și pentru că interzice și evită suprapunerile, refuzând să participe la discuție așa cum o facem noi, ceilalți. Femeile din familie consideră suprapunerile și întreruperile dovezi de implicare în discuțiile-stabilire-de-conexiune,

iar bărbatul din familie apreciază faptul de a nu fi întrerupt când poartă o discuție-stabilire-de-raport. El abordează conversațiile familiare de acasă ca discuții-stabilire-de-raport mai mult decât o fac femeile.

Atunci, de ce sunt femeile nemulțumite că sunt întrerupte de bărbați? Așa cum eu, surorile mele și mama ne așteptăm ca tatăl meu să strecoare în conversație, asemenea nouă, scurte comentarii, este posibil ca bărbații care abordează conversația ca o competiție în care toată lumea se luptă pentru a lua cuvântul să le trateze pe femei ca pe egali, așteptându-se să se lupte pentru a lua cuvântul, ca toată lumea. Dar este mult mai puțin probabil ca femeile să procedeze astfel, de vreme ce ele nu se raportează la conversații ca la o competiție și au prea puțină experiență în lupta pentru dreptul de a fi auzite. Dimpotrivă, Elizabeth Aries a descoperit că femeile care vorbeau mult în grupurile de discuții îi invitau adesea pe membrii mai tăcuți ai grupului să vorbească.

A vorbi peste celălalt într-un mod necooperant

În timp ce suprapunerile cooperante ale femeilor îi enervează pe bărbați pentru că par să deturneze subiectul lor de discuție, bărbații le enervează adesea pe femei punând stăpânire pe subiect sau schimbându-l. Un exemplu de acest tip de întrerupere este schițat în *You're Ugly, Too* [„Și tu ești urât"], o scurtă povestire a lui Lorrie Moore. Eroina acestei povestiri, o profesoară de istorie pe nume Zoe, a fost să facă o ecografie pentru a vedea ce anume crescuse în abdomenul său. Conducând înapoi spre casă, după test, se privește în oglinda retrovizoare și își amintește o glumă:

> S-a gândit la o glumă despre un tip care se duce la doctor, iar acesta îl anunță:
> – Îmi pare rău să spun asta, dar mai ai șase săptămâni de trăit.
> – Vreau să cer încă o părere, spune tipul (...)

– Vrei încă o părere? Bine, spune doctorul. Eşti şi urât.

Îi plăcea gluma asta. I se părea foarte, foarte amuzantă.

Ulterior în povestire, la o petrecere de Halloween, Zoe discută cu un bărbat divorţat de curând, pe nume Earl, cu care a cuplat-o sora ei. Earl o întreabă care este gluma ei preferată. Asta este ceea ce urmează:

– Gluma mea preferată cred că este puţin cam... Bine, o spun. Un tip merge la cabinetul unui doctor şi...

– Cred că o ştiu, o întrerupe Earl cu nerăbdare. Voia s-o pună el. Un tip merge la cabinetul unui doctor, şi doctorul îi spune că are o veste bună şi una rea – asta este, nu?

– Nu sunt sigură, spune Zoe. S-ar putea să fie o versiune diferită.

– Aşa că tipul continuă: „Dă-mi mai întâi vestea rea", iar doctorul: „OK, mai ai trei săptămâni de trăit". Tipul, disperat: „Trei săptămâni de trăit! Doctore, care este vestea bună?" Şi atunci doctorul spune: „Ai văzut-o pe secretară? În sfârşit, i-am tras-o."

Zoe s-a încruntat.

– Nu la asta te-ai gândit?

– Nu. În vocea ei se simţea un ton acuzator. A mea era diferită.

– Oh, spune Earl, privind în altă parte, şi apoi iar la ea. Ce tip de istorie predai?

Când Earl o întrerupe pe Zoe, nu o face pentru a-i susţine gluma, ci pentru a spune gluma în locul ei. Ca lucrurile să fie mai rele, gluma pe care o spune nu este doar diferită, ci şi ofensatoare. Când află că gluma lui nu este aceeaşi cu a ei, el nu întreabă care era gluma ei. În schimb, deschide un cu totul alt subiect. („Ce tip de istorie predai?")

Majoritatea oamenilor ar fi de acord că întreruperea lui Earl a încălcat dreptul lui Zoe de a vorbi, pentru că Zoe era pe cale să spună o glumă, şi el i-a sabotat rolul. Dar Zoe a cedat repede în faţa insistenţei lui Earl de a spune gluma ei. Imediat ce el a pomenit despre „o veste bună şi una rea", era evident că el se gândise la o glumă diferită. În loc să răspundă categoric la întrebarea lui

„... asta este, nu?", Zoe a spus: „Nu sunt sigură. Asta s-ar putea să fie o versiune diferită", încurajând atitudinea lui și căutând acordul într-o situație care era, de fapt, de dezacord. Cineva care s-ar fi raportat la conversație ca la o competiție ar fi luat cuvântul în acest punct, dacă nu chiar mai repede, dar Zoe părea să se raporteze la conversație ca la un joc care pretindea de la fiecare vorbitor să susțină cuvintele celuilalt. Dacă s-ar fi cunoscut suficient de bine pentru ca mai târziu să se certe pe baza a ceea ce se întâmplase, Earl ar fi putut să îi reproșeze: „De ce nu m-ai oprit atunci când ai văzut că sunt pe cale să spun o altă glumă, în loc să mă lași să continui și apoi să te enervezi?"

O altă parte a aceleiași povestiri arată că nu suprapunerea creează întrerupere, ci mișcările conversaționale care schimbă subiectul deschis de un vorbitor. Zoe simte o durere în stomac, se scuză și dispare la toaletă. Când revine, Earl o întreabă dacă se simte bine, și ea îi spune că și-a făcut niște analize. În loc să o întrebe despre sănătatea ei, Earl îi dă să mănânce ceva ce i se oferise în absența ei. Mestecând, ea spune: „Cu norocul meu, va trebui să mă operez de colecist". Earl schimbă subiectul: „Deci sora ta se căsătorește? Spune-mi, serios, ce crezi despre iubire". Zoe dă să răspundă:

– Bine. O să-ți spun ce cred despre iubire. Uite o poveste de dragoste. Prietena mea...

– Ai ceva pe bărbie, îi zice Earl și întinde mâna spre fața ei.

La fel ca atunci când i-a oferit de mâncare, acest gest al lui ar putea să fie prioritar față de povestea ei, dar faptul că a făcut asta tocmai când Zoe începea să povestească pare o dovadă a lipsei de interes față de povestirea ei și a lipsei de respect față de dreptul ei de a o continua. Mai mult, acesta nu este un incident izolat, ci doar unul dintr-o serie. Earl nu s-a arătat interesat de ceea ce începuse Zoe să spună despre sănătatea ei, nu a pus întrebări, nu a oferit susținere, nu i-a dat sfaturi și nu a venit în întâmpinarea dezvăluirii ei cu o dezvăluire similară. În schimb, a trecut la un alt subiect – iubirea –, pe care este posibil

să-l fi considerat mai potrivit decât operația de colecist pentru a începe o abordare romantică. Din același motiv, ocazia de a-i lua ceva de pe bărbie era o oportunitate prea bună de a-i atinge fața, ca să o rateze. Într-adevăr, multe din mișcările lui par să fie, de fapt, încercări de a îndrepta conversația în direcția flirtului.

Cine conduce?

Întreruperea, în cazul acesta, are prea puțin de-a face cu începerea emiterii unor sunete verbale în timp ce altcineva vorbește, deși are legătură cu chestiuni de dominare, control și manifestare de grijă și de interes. Femeile și bărbații se simt întrerupți unii de alții din cauza acestor diferențe raportate la ceea ce încearcă să realizeze prin vorbire. Bărbații care abordează conversația ca pe o competiție ar putea depune eforturi, nu pentru a susține vorbirea celuilalt, ci pentru a duce conversația într-o altă direcție, una în care pot să ocupe ei poziția centrală spunând o povestire, sau o glumă, sau etalându-și cunoștințele. Dar, făcând astfel, se așteaptă ca partenerii lor de conversație să opună rezistență. Femeile care cedează la aceste eforturi nu o fac din cauză că sunt slabe, nesigure sau interesate, ci din cauză că nu au așa multă experiență în a para încercările de smulgere a volanului conversației. Ele văd abaterea conversației într-o altă direcție nu ca pe o mișcare în cadrul jocului, ci ca pe o încălcare a regulilor jocului.

Să fii învinuit că ai întrerupt când știi că nu ai avut intenția asta este la fel de frustrant ca a fi întrerupt. Nimic nu este mai dezamăgitor într-o relație apropiată decât să fii acuzat de intenții rele atunci când știi că intențiile tale au fost bune, mai ales de către cineva pe care-l iubești și care ar fi trebuit să te înțeleagă mai bine decât oricine altcineva. Efuziunile de susținere ale femeilor pot să îi irite pe bărbați, care ar prefera o luptă verbală. Și o lovitură de stânga intenționată în spiritul luptei poate să devină un knockout, dacă pumnii oponentului tău nu țin garda.

CAPITOLUL 8

NICI VORBĂ SĂ O FACI

Morton, un psiholog angajat al unei clinici private, are o problemă cu directoarea clinicii, Roberta. La întâlnirile cu personalul, Roberta deschide, în general, discuțiile, cerând părerea tuturor membrilor. Ea invită la dezbaterea propunerilor pro și contra, dar, nu se știe cum, atunci când întâlnirea se termină, mereu ajung să decidă – prin consens – să se facă lucrurile așa cum Roberta consideră că este mai bine. Femeile din comitet sunt mulțumite cu Roberta în poziția de director. Ele simt că ea le ascultă punctele de vedere și le place ca deciziile să se ia prin consens mai degrabă decât prin ordin. Dar Morton simte că Roberta este manipulatoare. Dacă oricum vor ajunge să facă întocmai cum vrea ea, de ce îi lasă să-și consume energia exprimându-și opiniile? El ar prefera ca ea să spună pur și simplu cum să se facă lucrurile, de vreme ce este șefa.

Impresia lui Morton că Roberta nu se poartă ca un șef este rezultatul diferențelor de stil. Ea se poartă ca un șef – un șef femeie. Ea preferă să conducă prin consens, și femeilor din echipă le place aceasta, dar Morton este nemulțumit de felul ei indirect de a acționa. El crede că ar trebui să conducă prin ordine.

Diferențele de stil pot să fie parțial responsabile de observația că unele femei care au obținut un statut înalt sau o poziție de autoritate nu se poartă cum ar cere-o poziția respectivă. Dar este posibil să mai existe un factor implicat. De la munca de cercetare de pionierat a Matinei Horner, mulți psihologi au observat că femeile par să se teamă de succes. Din nou, cercetările făcute asupra felului în care se joacă copiii au adus lumină.

Să luăm cercetarea lui Marjorie Harness Goodwin despre jocurile verbale prin care fetele adolescente și preadolescente

din studiul său s-au criticat unele pe altele pe la spate. În mod semnificativ, și trist, exemplele pe care le menționează Goodwin au avut ca bază succesul. Fetele sunt criticate pentru că ies în evidență ca fiind mai bune decât celelalte din grup. Din cele două dispute pe care Goodwin le descrie, defectul uneia dintre fete a fost că a reușit să studieze materia pentru doi ani într-unul singur și să ia note maxime pe linie; cealaltă fată a suportat mânia colegelor ei pentru că a purtat haine mai noi și mai scumpe decât ele.

În studiul realizat de mine pe marginea conversațiilor amicale înregistrate, o nemulțumire similară este plasată de fetele de clasa a șasea împotriva unei alte fete:

SHANNON: Trebuie să poarte un polo în fiecare *zi*.
JULIA: Știu. Și mie îmi place polo, dar... *Dumnezeule!*
SHANON: În fiecare *zi*!?
JULIA: Chiar așa!
SHANON: Gândește-te cât de mult... și se dă *mare* cu asta.

Să pari mai bună decât celelalte este o încălcare a eticii egalitariste a fetelor. Oamenii ar trebui să-și accentueze legăturile și asemănările.

În lumina acestora și a altor studii asupra unor conversații reale dintre fete, nu este surprinzător că fetele se tem să nu fie respinse de cele de-o seamă cu ele, dacă au succes, iar băieții, nu. Băieții, de la vârste fragede, învață că pot obține ceea ce vor – un statut superior – dacă manifestă superioritate. Fetele învață că atitudinea superioară nu le va face să obțină ceea ce vor – afilierea cu cele de o seamă. Pentru asta, ele trebuie să pară asemănătoare prietenelor lor, nu mai bune decât ele.

Această similitudine aparentă nu implică o asemănare perfectă. Penelope Eckert, care a petrecut câțiva ani în mijlocul elevilor de liceu într-un oraș din vestul mijlociu al Statelor Unite, vorbește despre cât de complex poate să fie sistemul fetelor de mascare a statutului. Astfel, fetele cele mai populare trebuie să hotărască când se trece de la hainele pentru un anotimp la hainele

pentru următorul – de exemplu, de la hainele de iarnă, la cele de primăvară. Dacă fetele mai puțin populare apar purtând haine de bumbac în timp ce fetele populare încă poartă lână, cele dintâi au comis o gafă, demonstrând astfel că nu sunt parte integrantă a grupului. Dacă trec la noua îmbrăcăminte după ce fetele populare au apărut în bumbac, ele sunt considerate imitatoare, limitându-se la informațiile valabile pentru publicul larg. Scopul este de a se îmbrăca la unison. Dacă fac schimbarea în aceeași zi cu fetele populare, ele sunt glorios de identice, demonstrând subtil că fac parte din cercul cunoscătoarelor.

Nu te lăuda și nu te făli

Un alt aspect al presiunii exercitate asupra fetelor de a nu părea mai bune decât colegele lor este interdicția de a te lăuda. Diferența de atitudine față de laudă în funcție de gen reprezintă cauza multor critici reciproce și judecăți greșite între femei și bărbați – și a unui comportament verbal ciudat din partea femeilor.

De exemplu, o studentă pe nume Connie le spunea prietenelor ei că un profesor îndrumător de la liceu a încercat să o convingă să nu se înscrie la facultatea pe care acum o frecventau toate. Îndrumătorul considera că înscrierea lui Connie avea să afecteze șansele de acceptare ale unei alte fete, Sylvia, de la același liceu. Vrând să explice modul de gândire al îndrumătorului, Connie a spus: „Notele Sylviei nu erau... vreau să spun... sună foarte pompos din partea mea, dar notele Sylviei nu erau la fel de bune ca ale mele". Connie a reușit cu greu să facă o simplă afirmație faptică despre notele ei, fiindcă replica ei dădea senzația de laudă de sine.

Margaret și Charles sunt ambii avocați de succes. Deși când sunt doar ei se înțeleg perfect, ocazional se ceartă după ce iau masa cu noi cunoștințe, mai ales cu oameni care au o anumită poziție sau au legături cu dreptul fiscal, specialitatea lui Charles. Margaret are senzația că Charles se laudă. El lasă să se înțeleagă cât de important este, menționând aprecierile

primite, cazurile pe care le-a câștigat și oamenii importanți pe care îi cunoaște (în opinia lui Margaret, ca să se dea mare cu asta). În strădania lui de a impresiona, uneori înfrumusețează faptele și dă de înțeles că ar cunoaște oameni pe care, de fapt, i-a întâlnit doar o dată sau de două ori. În ceea ce o privește, Margaret încearcă să-și ascundă succesul. Ea evită deliberat să lase să se vadă că îi cunoaște pe unii dintre oamenii importanți, ale căror nume apar în conversație, și niciodată nu face referiri la numeroasele ei realizări.

Charles este la fel de nemulțumit de comportamentul lui Margaret pe cât este ea de al lui. Dacă ea nu spune cât este de importantă, o face el pentru ea. Asta o supără chiar mai tare. Ea are senzația că laudele aduse de el sunt o dovadă de nepolitețe, și toate alternativele pe care și le imaginează nu i se par mulțumitoare. Îl poate ignora sau poate întrerupe încercările lui Charles de a vorbi în numele ei, ceea ce pare nepoliticos față de el, încălcând ceea ce ea percepe drept obligația ei de a-l susține; îl poate lăsa să vorbească pentru ea, ceea ce o pune în postura unui copil care nu poate să vorbească pentru sine; sau poate să participe și să vorbească într-un mod în care nu îi face plăcere – lăudându-se.

Margaret are senzația că oamenii nu o vor mai plăcea dacă se laudă; ar prefera ca ei să afle de la alții despre succesul ei și crede că îi vor aprecia modestia atunci când vor afla. De asemenea, se teme că, dacă Charles se laudă, oamenii nu îl vor plăcea, iar asta o deranjează, pentru că, din cauza legăturii ei cu Charles, ceea ce gândesc oamenii despre el se reflectă asupra ei. Charles, pe de altă parte, are senzația că oamenii nu îl vor respecta decât dacă îi face să știe că merită respect. El simte, de asemenea, că ei o vor respecta pe Margaret mai mult dacă vor ști că este un avocat de succes, nu doar soția lui.

Atât Margaret, cât și Charles judecă felul de a vorbi al celuilalt în termeni de caracteristici ale personalității – și fiecare acordă o valoare morală stilului. Margaret presupune că o persoană bună este modestă și nu atrage atenția asupra ei. Charles consideră că expunerea realizărilor este o necesitate,

nu o obligație, și vede modestia lui Margaret (falsă, în ochii lui) drept o dovadă de nesiguranță prostească, autominimalizantă. Fiecare crede că pur și simplu așteaptă de la celălalt să fie o persoană bună, dar definiția lor despre ce înseamnă să fii o persoană bună variază, din cauză că ne așteptăm la lucruri diferite din partea unei fete bune, respectiv a unui băiat bun.

Reținerea fetelor și a femeilor de a se lăuda în anumite situații iese la iveală în două exemple izbitor de asemănătoare, pe care le-am întâlnit în contexte cu totul diferite. Filmul lui Ingmar Bergman, *Scenes from a Marriage* [„Scene dintr-o căsnicie"] se deschide cu un cuplu care este intervievat pentru o revistă de către o femeie numită doamna Palm. Marianne și Johan răspund diferit la întrebarea doamnei Palm: „Cum v-ați descrie în câteva cuvinte?" Acesta este răspunsul lui Johan:

> Aș putea părea îngâmfat dacă m-aș descrie ca extrem de inteligent, de succes, energic, echilibrat și sexi. Un bărbat la curent cu evenimentele din lume, cultivat, citit, admirat și sociabil. Stai să văd, oare ce altceva aș mai putea spune? Prietenos. Prietenos într-un mod plăcut, chiar și cu oameni antipatici. Îmi place sportul. Sunt un familist. Un fiu bun. Nu am datorii și îmi plătesc taxele. Respect deciziile guvernului, oricare ar fi ele, și iubesc familia noastră regală. Am renunțat să mai merg la biserică. Este suficient, sau vrei mai multe detalii? Sunt un iubit încântător. Nu-i așa, Marianne?

Și iată răspunsul lui Marianne:

> Hmm, ce aș putea spune? Sunt căsătorită cu Johan și am două fiice.

Nici în urma unor îndemnuri, Marianne nu adaugă mai multe informații.

MARIANNE: Doar asta îmi vine în minte pentru moment.
DOAMNA PALM: Trebuie să mai fie ceva...
MARIANNE: Cred că Johan este foarte de treabă.

JOHAN: Ce drăguț din partea ta.

MARIANNE: Sunt căsătorită de zece ani.

JOHAN: Tocmai ne-am reînnoit legămintele.

MARIANNE: Spre deosebire de Johan, îmi lipsește capacitatea de a mă vedea în termeni așa strălucitori. Dar, sincer, sunt bucuroasă că pot duce genul ăsta de viață. Este o viață mulțumitoare, dacă înțelegeți ce vreau să spun. Ce altceva aș putea adăuga? O, Doamne, ce greu este!

JOHAN: Are un chip plăcut.

MARIANNE: Tu glumești. Eu încerc să fiu serioasă. Am două fiice, Karin și Eva.

JOHAN: Ai mai spus asta.

Mi-am amintit de această conversație fictivă când am citit următorul dialog din viața reală, consemnat de Carol Gilligan în *In a Different Voice* [„Cu o voce diferită"]. Ca parte a cercetării ei care explora dezvoltarea morală la copii, Gilligan a intervievat doi copii de unsprezece ani, pe nume Amy și Jake. Printre întrebările pe care le-a adresat a fost și: „Cum te-ai descrie pe tine ție însuți/însăți?" Am găsit puternice ecouri din Johan și Marianne în răspunsul lui Jake și în al lui Amy. Mai întâi, iată cum a răspuns Jake:

> Perfect. Asta e latura mea încrezută. Ce doriți – în ce mod să aleg să mă descriu? *(Cea care ia interviul: Dacă ar trebui să te descrii într-un mod din care să îți dai seama că este vorba despre tine, ce ai spune?)* Aș începe spunând că am unsprezece ani. Jake [numele de familie]. Ar trebui să adaug că trăiesc în [numele orașului], pentru că asta mă reprezintă în mare parte, și, de asemenea, că tatăl meu este doctor, deoarece cred că asta mă schimbă puțin, și că nu cred în mârșăvii, decât dacă numele tău este Heinz [o referire la o întrebare anterioară pusă lui Jake]; consider că școala este plictisitoare, deoarece cred că îți schimbă într-un fel personalitatea. Nu prea știu cum să mă descriu, pentru că nu știu cum să-mi interpretez personalitatea. (*Dacă ar trebui să descrii*

felul în care, de fapt, te-ai descrie pe tine, ce ai spune?) Îmi plac bancurile seci. Nu îmi place neapărat să mă pun pe treabă, dar pot face toate chestiile de la şcoală. Am fost capabil să rezolv orice problemă care mi s-a dat la şcoală, cu excepţia celor pentru care aveam nevoie de tot felul de cunoştinţe, dar, după ce citeam ce trebuia, eram capabil să le rezolv, doar că uneori nu vreau să-mi pierd vremea făcând teme simple. Şi îmi place sportul la nebunie. Cred, spre deosebire de mulţi oameni, că lumea încă are speranţă... Îmi plac majoritatea oamenilor pe care îi ştiu, am o viaţă bună – cam la fel de bună ca oricare alta – şi sunt înalt pentru vârsta mea.

Iată cum a răspuns fata, Amy, la întrebare:

Vrei să spui personalitatea mea? (*Ce crezi?*) Nu prea ştiu. M-aş descrie ca, hmm, ce vrei să spui? (*Dacă ar trebui să te descrii într-un mod din care să-ţi dai seama că este vorba despre tine, ce ai spune?*) Ei bine, aş spune că sunt o persoană căreia îi plac şcoala şi învăţatul, şi că asta vreau să fac cu viaţa mea. Vreau să fiu om de ştiinţă sau ceva de genul, să fac tot felul de lucruri şi să-i ajut pe oameni. Şi cred că sunt acest gen de persoană sau încerc să fiu. Probabil aşa m-aş descrie. Şi vreau să-i ajut cumva pe ceilalţi. (*De ce vrei asta?*) Pentru că mi se pare că lumea asta are multe probleme şi cred că toţi ar trebui să încerce să-i ajute într-un anumit mod pe ceilalţi, iar felul în care aleg să o fac eu este prin intermediul ştiinţei.

Ce m-a izbit la răspunsurile acestor doi copii la aceeaşi întrebare a fost, în primul rând, cât de extins s-a prezentat Jake în comparaţie cu Amy (şi presupun că elipsa de după „speranţă" chiar indică omiterea multor alte cuvinte) şi cât de laudativ a fost la adresa sa, în contrast cu vorbele lui Amy, care nu au fost deloc autolaudative. Jake spune că este perfect, că tatăl lui este doctor, că poate să rezolve „absolut orice problemă" de la şcoală, chiar dacă şcoala i se pare plictisitoare, că are cea mai

bună viață posibilă și că este înalt. Comentariul său „uneori nu vreau să-mi pierd vremea făcând teme simple" poate să reprezinte o apărare față de rezultatele mai slabe obținute la școală. În schimb, Amy spune că ei îi plac școala și învățatul, fără să menționeze cât de bună este la învățătură, și mai spune că își dorește să-i ajute pe oameni prin știință.

Atât Johan, din scenariul lui Bergman, cât și Jake, din interviul lui Gilligan, sunt conștienți că par „îngâmfați" și glumesc pe seama asta. Într-adevăr, întregul răspuns al lui Johan pare dat în glumă, precum și comentariile sale presărate în timpul răspunsurilor lui Marianne. Dar Johan și Jake spun totuși ceea ce fac. Deși Amy are ceva mai mult de spus decât Marianne, diferența nu e semnificativă. Atât Amy, cât și Marianne preferă să se repete decât să răspundă într-un mod care să sune a laudă de sine. Marianne nu menționează că este avocat. Amy spune că își dorește să devină om de știință, dar subliniază că scopul ei va fi mai degrabă să-i ajute pe alții decât să dobândească bani, faimă sau statut.

Faptul că femeile simt că nu trebuie să se laude vine de la un antrenament explicit, precum și de la presiunea exercitată de colegele lor din copilărie. Un astfel de antrenament este descris în buletinul de absolvire al unuia dintre cele mai competitive licee din țară. În acest buletin, o tânără a scris un epitaf pentru sora ei, care fusese cea mai bună elevă din clasă și care murise de curând. O ființă cu totul deosebită, sora ei avusese un succes moderat în carieră, care nu permisese să i se vadă capacitățile cu totul deosebite. Tânăra comentează că sora ei și-a însușit prea mult poveștele mamei ei: „Nu ieși în evidență, nu te lăuda niciodată, dă mereu ce ai mai bun din tine".

Aceste exemple demonstrează că există așteptarea ca femeile să nu se laude în situațiile relativ publice, dar ar fi eronat să se tragă concluzia că femeile nu se laudă niciodată. Revin la cuplul pe care l-am numit Margaret și Charles cu un exemplu de context în care ea s-a lăudat, dar Charles a simțit că el nu ar fi făcut-o. În situația descrisă mai devreme, Margaret

credea că Charles nu ar fi trebuit să „se dea mare" în fața noilor cunoștințe. Cu altă ocazie, Charles a avut senzația că Margaret se lăuda într-un mod nepotrivit. Plângându-se față de câțiva prieteni apropiați că nu a fost promovată ca partener la firma la care lucra, așa cum se întâmplase cu unii bărbați care aduseseră mult mai puține cazuri și avuseseră mult mai puține ore de consultații juridice, Margaret și-a enumerat succesele anterioare. Charles a spus mai târziu că i s-a părut un lucru lipsit de sensibilitate, de vreme ce unul dintre prietenii aflați de față era un tânăr avocat care nu avansa deloc repede. Pentru Charles, oferirea de informații autolaudative se face în public, pentru a obține un statut superior, și se etalează în mod adecvat atunci când întâlnești pentru prima dată oameni care au, sau par să revendice, un astfel de statut. Dar, pentru Margaret, informațiile autolaudative se pot folosi doar în privat, fiind în mod adecvat oferite în discuțiile-stabilire-de-conexiune cu oameni pe care îi cunoaște și în care are încredere, care nu o vor judeca pentru mândria ei. Când are de-a face cu prieteni apropiați, ea uită de statutul lor relativ – un aspect al relațiilor pe care Charles nu îl poate uita.

Diferitele lentile ale statutului și ale conexiunii s-ar putea să funcționeze încă o dată împotriva femeilor. Femeile sunt reținute să-și prezinte în public realizările pentru a atrage simpatia, dar, dacă sunt privite sub lentila statutului, sunt sistematic subestimate, fiind considerate autocritice și nesigure. Este tentant să li se recomande femeilor să învețe să-și etaleze realizările în public pentru a se asigura că primesc respectul pe care îl merită. Din nefericire însă, femeile sunt judecate după standardele comportamentului feminin.

Acest lucru a fost evident, de exemplu, la o întâlnire a facultății dedicată promovărilor, în care s-a descris succesul unei profesoare universitare. Era extrem de cunoscută în domeniul ei și avea multe cărți publicate. Un bărbat a făcut un comentariu aprobator: „Își poartă bine succesul". Cu alte cuvinte, era lăudată

pentru că nu arăta că avea așa succes. De aici rezultă că, dacă ar fi acționat într-un mod consonant cu realizările ei, ea nu ar fi fost lăudată – și poate nici nu ar fi fost plăcută de ceilalți.

Politețea lui este lipsa ei de putere

Există multe tipuri de dovezi că femeile și bărbații sunt judecați în mod diferit, chiar dacă vorbesc la fel. Această tendință generează anumite neajunsuri în discuțiile despre femei, bărbați și putere. Dacă o femeie folosește o strategie lingvistică, această strategie este văzută ca lipsită de putere; dacă este folosită de un bărbat, este considerată puternică. Adesea, etichetarea „limbajului femeilor" ca „limbaj lipsit de putere" reflectă punctul de vedere asupra comportamentului femeilor, reflectat prin lentilele bărbaților.

Pentru că nu se străduiesc să aibă o poziție de superioritate, femeile sunt văzute adesea ca ocupând o poziție de inferioritate. Orice situație este gata să declanșeze interpretări greșite, pentru că statutul și conexiunile sunt exprimate prin aceleași manifestări. Această ambiguitate explică un mare număr de interpretări greșite, făcute atât de experți, cât și de alte persoane, prin care felul femeilor de a vorbi, exprimat în spiritul apropierii, este etichetat ca lipsit de putere. Niciunde această ambiguitate inerentă nu este mai clară ca într-un scurt comentariu dintr-un articol de ziar în care li s-a luat un interviu membrilor unui cuplu, ambii psihologi. Ziaristul i-a întrebat semnificația lui „a fi foarte politicos". Cei doi experți au răspuns simultan, oferind răspunsuri diferite. Bărbatul a spus: „subordonare". Femeia a zis: „sensibilitate". Ambii experți aveau dreptate, dar fiecare descria perspectiva unui gen diferit.

Oamenii au tendința de-a considera că tot ce fac femeile este lipsit de putere. Același articol de ziar citează un alt psiholog spunând: „S-ar putea ca un bărbat să o întrebe pe o femeie: «Poți, te rog, să te duci până la magazin?»", în timp ce o femeie s-ar putea să spună: «Vai, chiar am nevoie de niște lucruri

de la magazin, dar sunt tare obosită»". Stilul femeii este numit „ascuns", un termen cu valențe negative precum „furișatul" sau „lipsa de onestitate". Motivul oferit ține de putere: femeia nu simte că are dreptul să întrebe direct.

În mod clar, în societatea noastră femeile au un statut inferior bărbaților. Dar ăsta nu este neapărat motivul pentru care femeile preferă să nu adreseze cereri directe. Tendința femeii de a fi indirectă ar putea justifica interesul ei pentru starea de conexiune. Dacă obții ceea ce vrei ca o consecință a unei solicitări, răsplata este satisfăcătoare în termeni de statut: ai o poziție superioară, pentru că ceilalți fac ceea ce le-ai spus tu să facă. Dar dacă obții ceea ce vrei pentru că s-a întâmplat ca și ceilalți să vrea același lucru sau pentru că s-au oferit de bunăvoie, răsplata se traduce în termeni de apropiere. Nu ești nici pe o poziție de superioritate, nici pe una de inferioritate, dar ești în mod fericit conectat la ceilalți, ale căror dorințe sunt identice cu ale tale. Mai mult, dacă stilul indirect este înțeles de ambele părți, atunci nu este nimic ascuns în ceea ce îl privește: se înțelege care este doleanța. A cataloga drept „ascunsă" comunicarea indirectă înseamnă a privi totul din perspectiva cuiva pentru care stilul direct pare „natural" și „logic" – o perspectivă mai des întâlnită în rândul bărbaților.

Caracterul indirect în sine nu reflectă o lipsă de putere. Este ușor să ne gândim la situații în care caracterul indirect este prerogativa celor aflați la putere. De exemplu, membrii unui cuplu bogat, care știu că servitorii lor vor face ceea ce li se cere, nu au nevoie să dea ordine directe, ci pot, pur și simplu, să își exprime dorințele. Stăpâna casei spune: „Este frig aici", și servitorul merge să dea drumul la încălzire. Stăpânul casei spune: „Este vremea pentru cină", și servitorul se ocupă ca masa să fie servită. Poate că, dus la extrem, caracterul indirect presupune să determini pe cineva să facă ce vrei tu fără să spui absolut nimic. Femeia sună dintr-un clopoțel, și servitoarea aduce felul următor; sau un părinte intră în camera în care copiii se ceartă și stă cu mâinile în șolduri, iar copiii se opresc imediat din ce făceau.

Culturi întregi operează cu sisteme ample de atitudini indirecte. De exemplu, am descoperit într-un mic proiect de cercetare că majoritatea grecilor presupuneau că o soție care întreabă: „Vrei să mergi la petrecere?" oferă un indiciu că ea vrea să meargă. Ei aveau senzația că ea nu ar întreba, dacă nu ar vrea să meargă. Mai mult, ei aveau senzația că ea nu și-ar fi afirmat direct preferința, din cauză că ar fi sunat ca o cerere. Caracterul indirect al comunicării fusese calea convenabilă prin care ea își transmisese preferința.

Cultura japoneză a făcut din caracterul indirect o artă rafinată. De exemplu, un antropolog japonez, Harumi Befu, explică schimbul delicat de gesturi indirecte necesar pentru o simplă invitație la prânz. Când prietenul lui i-a făcut o invitație, Befu a trebuit mai întâi să își dea seama dacă fusese intenționată sau doar de formă – adică, în sensul în care un american ar putea spune: „Ar trebui să vii cândva pe la noi să luăm cina", dar nu s-ar aștepta să apari la ușă. După ce a conchis că invitația a fost intenționată și a acceptat-o, Befu a fost întrebat ce i-ar plăcea să mănânce. Conform obiceiului, a spus că nu contează, dar prietenul lui, tot conform obiceiului, a insistat ca el să specifice. Gazda și invitatul au repetat de un număr adecvat de ori acest schimb de replici, până când Befu a considerat că este politicos să răspundă la întrebare – cu politețe –, spunând că niște ceai și niște orez ar fi foarte bine. Când a sosit la masă, a fost într-adevăr servit cu ceai și orez – ca ultim fel al unei mese somptuoase. Befu nu a fost surprins de acest festin, pentru că știa că protocolul pretindea așa ceva. Dacă i s-ar fi dat ceea ce a cerut, s-ar fi simțit insultat, dar protocolul cerea, de asemenea, să se arate foarte surprins.

Această dare de seamă despre o atitudine indirectă reciprocă legată de o invitație la prânz li se poate părea excesivă americanilor. Dar mult mai multe culturi din lume folosesc sisteme elaborate de atitudini indirecte, în loc să aprecieze atitudinile directe. Numai societățile vestice moderne acordă prioritate comunicării directe, și chiar și pentru noi reprezintă mai mult o valoare decât o practică.

Dovezile din alte culturi arată, de asemenea, clar că atitudinea indirectă nu reflectă în sine un statut inferior. Mai degrabă, presupunerile noastre despre statutul femeii ne obligă să interpretăm tot ce fac ele ca reflectând un statut inferior. Antropologul Elinor Keenan a descoperit, de exemplu, că într-un sat din insula Madagascar unde se vorbește limba malagașă, femeile sunt directe, iar bărbații, indirecți. Sătenii văd modul indirect al bărbaților de a vorbi, folosind metafore și proverbe, ca fiind modalitatea cea mai bună de comunicare. Pentru ei, atitudinea indirectă, asemenea bărbaților care o folosesc, are un statut superior. Ei consideră stilul direct al femeilor ca lipsit de tact și necioplit, devalorizând frumoasa subtilitate a limbajului bărbaților. Chiar dacă femeile sunt uneori directe, și bărbații indirecți, sau alteori invers, rămâne constantă evaluarea negativă a stilului femeilor, care este văzut inferior ca statut față de cel al bărbaților.

Este altceva dacă vine din partea unui bărbat

Cercetările din propria noastră cultură oferă multe exemple de interpretare diferită a aceluiași tip de comportament, dacă acesta aparține femeilor sau bărbaților. De exemplu, să vedem cazul întrebărilor disjunctive – afirmații cu mici întrebări adăugate la sfârșit, ca în: „Este o zi frumoasă, nu-i așa?" Lingvistul Robin Lakoff a fost primul care a subliniat că femeile folosesc, de regulă, mai multe întrebări disjunctive decât bărbații. Deși studiile care au urmărit să testeze observația lui Lakoff au avut oarecum rezultate împărțite, majoritatea o susțin. Jacqueline Sachs, observând limbajul copiilor cu vârste cuprinse între doi și cinci ani, a descoperit că fetele folosesc de două ori mai multe întrebări disjunctive decât băieții. Și cercetarea a arătat că oamenii *se așteaptă* ca femeile să folosească întrebări disjunctive. Psihologii David și Robert Siegler au realizat un experiment, cerându-le adulților să ghicească sexul vorbitorilor. Stereotipul a avut câștig de cauză: subiecții ghiceau că vorbește o femeie,

atunci când erau folosite întrebări disjunctive, și un bărbat, atunci când nu erau. Stereotipul poate să fie chiar mai constrângător decât realitatea. Într-un alt experiment, Nora Newcombe și Diane Arnkoff, ambele psihologi de profesie, le-au prezentat unor adulți câteva discuții în care femeile și bărbații foloseau un număr egal de întrebări disjunctive și au descoperit că subiecții lor credeau că femeile au folosit mai multe.

Cel mai deranjant lucru este că femeile și bărbații sunt judecați diferit chiar dacă vorbesc în același mod. Patricia Hayes Bradley, cercetător în sfera comunicării, a descoperit că, atunci când femeile folosesc întrebări disjunctive și delimitări ale responsabilității, subiecții le consideră mai puțin inteligente și informate decât pe *bărbații care fac același lucru.* Când femeile nu oferă probe pentru afirmațiile lor, sunt considerate mai puțin inteligente și informate, *dar bărbații care avansează afirmații fără susținere nu sunt catalogați astfel.* Cu alte cuvinte, când vorbesc în moduri despre care se consideră că sunt specific feminine, femeile sunt judecate negativ, dar, când bărbații vorbesc în același mod, nu au parte de un tratament similar. Deci nu atât modul de a vorbi e luat în considerație, cât atitudinea oamenilor față de femei și bărbați.

Multe alte studii au rezultate similare. Psihologii John și Sandra Condry le-au cerut subiecților să interpreteze de ce plânge un sugar. Dacă li s-a spus că este vorba despre un băiat, subiecții au presupus că este furios, dar, dacă li s-a spus că este vorba despre o fată, au crezut că îi este frică. Anne Macke și Laurel Richardson, împreună cu Judith Cook, au descoperit că, atunci când elevii își criticau profesorii, generând mai multe discuții în clasă, acest fapt era luat ca un semn de incompetență doar dacă era vorba despre profesoare.

Tăcerea este de aur – sau de plumb

Și cercetarea științifică a căzut pradă acestui standard dublu. În studiile care afirmă că bărbații își exercită puterea vorbind mai mult decât femeile, tăcerea femeilor este citată ca o dovadă

că ele nu au putere. În același timp, alte studii afirmă că felul în care bărbații se folosesc de tăcere și în care refuză să vorbească este o manifestare a puterii lor. O temă recurentă în studiul clasic al Mirrei Komarovsky, *Blue Collar Marriage*, este că multe dintre soțiile intervievate spuneau că vorbesc mai mult decât soții lor. („El are limba ferecată", a afirmat o femeie despre soțul ei; „Soțul meu și-a făcut un obicei din a nu vorbi", a spus alta) Mai multe soții își doresc să vorbească, atât ele, cât și soții lor, despre probleme. În schimb, numeroși soți se retrag din fața dificultăților („Când nu mă simt bine, o iau din loc și nu-mi vărs greutățile asupra lor."), a stresului emoțional sau a „pretențiilor" soției. Cu toate astea, este clar că acești soți sunt „dominanți" în căsniciile lor. Caracterul taciturn poate fi un instrument de putere. Komarovsky citează o mamă care declară despre soțul ei: „Nu spune multe, dar crede în ceea ce spune, și copiii îl ascultă".

Jack Sattel e de părere că bărbații folosesc tăcerea pentru a-și exercita puterea asupra femeilor, și ilustrează acest lucru cu următoarea scenă din romanul Ericăi Jong, *Fear of Flying* [„Teama de a zbura"]. Prima linie de dialog este rostită de Isadora, a doua – de soțul ei, Bennett.

– De ce trebuie să te porți așa cu mine? Mă faci să mă simt atât de singură.

– E vina ta.

– Cum adică e vina mea? În seara asta am vrut să fiu fericită. Este Ajunul Crăciunului. De ce te iei de mine? Ce-am făcut?

Tăcere.

– Ce am făcut?

El se uită la ea ca și cum faptul că ea nu își dă seama este o altă ofensă.

– Știi ce, hai să mergem la culcare acum. Hai s-o lăsăm așa.

– Să lăsăm așa ce?

El nu spune nimic.

– Să lăsăm așa faptul că te-ai luat de mine? Să lăsăm așa faptul că mă pedepsești pentru nimic? Să lăsăm așa faptul că mă simt singură și că mi-e frig, că e Ajunul Crăciunului și tu iar ai stricat totul? Asta vrei să lăsăm așa?

– Nu vreau să discutăm despre asta.

– Să discutăm despre ce? Despre *ce* nu vrei să discuți?

– Taci! Nu vreau să strigi în hotel.

– Nu-mi pasă ce vrei să fac sau să nu fac. Mi-aș dori să fiu tratată omenește. Mi-aș dori să-mi faci măcar favoarea de a-mi spune de ce ți-e atât de frică. Și nu te uita așa la mine...

– Așa cum?

– Ca și cum faptul că nu sunt capabilă să-ți citesc gândurile ar fi cel mai mare păcat al meu. *Nu pot* să-ți citesc gândurile. *Nu știu* de ce ești atât de supărat. *Nu pot* să intuiesc fiecare dorință a ta. Dacă asta vrei de la o soție, te-ai înșelat în privința mea.

– Bineînțeles că nu asta vreau.

– Atunci ce e? Spune-mi, te rog.

– Nu ar trebui să fie nevoie să-ți spun.

– Doamne, Dumnezeule! Vrei să îmi spui că ar trebui să fiu în stare să-ți citesc gândurile? Ăsta e genul de cocoloșeală pe care îl vrei?

– Dacă ai fi empatică în ceea ce mă privește...

– Dar *sunt*. Dumnezeule, nu-mi dai nici o șansă.

– Nu ești atentă. Nu asculți.

– A fost ceva legat de film, nu-i așa?

– Ce anume la film?

– Iar suntem la un concurs de întrebări. Trebuie să mă chestionezi ca pe un infractor? Trebuie să mă interoghezi *încrucișat*?... A fost scena înmormântării... Băiețelul privindu-și mama moartă. Ceva te-a afectat acolo. Atunci ai început să te întristezi.

Tăcere.

– Ei bine, *nu-i* așa?

Tăcere.

– Haide, Bennett, mă faci să mă înfurii și mai tare. Te rog, spune-mi. Te rog.

(El oferă cuvintele unul câte unul, asemenea unor mici cadouri. Asemenea unor excremente mici și tari.)

– Ce anume din scena respectivă m-a afectat?

– Nu mă chestiona. Spune-mi!

(Ea îl îmbrățișează. El se retrage. Ea e cât pe ce să cadă și se prinde de cracul pijamalei lui. Seamănă mai puțin cu o îmbrățișare și mai mult cu o scenă de salvare, ea scufundându-se, el permițându-i cu o oarecare rezervă să-i apuce piciorul pentru a se sprijini.)

– Ridică-te!

(Ea plânge.)

– Doar dacă îmi spui.

(El își smucește piciorul.)

– Merg la culcare.

Această scenă dureroasă pare să susțină afirmația lui Sattel că Bennett folosește tăcerea ca pe o armă împotriva soției lui. Fiecare refuz succesiv de a-i spune ce l-a deranjat este ca o lovitură care o doboară tot mai jos și mai jos – până ajunge literalmente pe podea. Dar s-ar schimba interpretarea noastră dacă am inversa genurile în această scenă?

Cu genurile schimbate, scena pare imposibilă. Este greu să ne închipuim un bărbat implorându-și soția să-i spună cu ce a greșit. Ce mi-a venit în minte, când am încercat să inversez genurile, a fost o scenă în care bărbatul se retrage, făcând ineficientă arma tăcerii ei. Tăcerea lui Bennett este atât de aproape de ideea de pedeapsă tocmai din cauza insistenței Isadorei de a-l face să vorbească. Interacțiunea celor două stiluri – retragerea lui și insistența ei de-a afla cu ce a greșit – este devastatoare pentru amândoi. Dacă Bennett ar împărtăși credința Isadorei că problemele trebuie discutate, sau dacă și ea ar avea tendința de a se retrage când apar probleme, ei nu s-ar mai afla într-o astfel de scenă devastatoare.

„Îmi pare rău, dar nu îmi cer scuze"

Sunt multe moduri logice și eficiente în care femeile pot discuta cu alte femei, dar care par lipsite de putere și autodepreciative, în conversațiile cu bărbații. Un tipar este cel în care femeile par să-și ceară tot timpul scuze. Scuza este un gest ce îl încadrează pe cel care se scuză pe o poziție inferioară. Asta poate părea evident, dar exemplul următor arată că o scuză aparentă poate să nu fie deloc intenționată în acest sens.

O profesoară avea probleme cu un elev considerat de toată lumea incorigibil. În cele din urmă, l-a trimis pe băiat în biroul directorului. Ulterior, directorul a abordat-o în sala profesorilor și i-a spus că elevul a fost suspendat. Profesoara a replicat: „Îmi pare rău", și directorul a liniștit-o: „Nu e vina ta". Profesoara a fost luată prin surprindere de atitudinea conciliantă a directorului, pentru că, până să o spună el, nu îi trecuse prin minte că suspendarea elevului ar fi putut să fie din vina ei. Pentru ea, „îmi pare rău" nu însemna „îmi cer scuze", ci „îmi pare rău să aud asta". „Îmi pare rău" fusese intenționat pentru a stabili o conexiune cu directorul, vrând să însemne: „Știu că probabil vă simțiți prost din cauza asta; și eu mă simt la fel". Ea se încadrase pe sine ca fiind conectată de el prin sentimente asemănătoare. Interpretând cuvintele care împărtășeau un sentiment drept o scuză, directorul a introdus noțiunea că ar fi fost posibil să fi fost vina ei și s-a încadrat pe sine ca superior, într-o poziție din care o absolvea pe ea de vină.

Continuarea povestirii arată că aceste puncte de vedere diferite pot fi asociate cu genul. Când profesoara i-a vorbit fiicei ei mature despre incident, fiica i-a dat dreptate că reacția directorului fusese stranie. Dar când le-a spus fiului și soțului, aceștia au criticat-o pentru că și-a cerut scuze, când nu fusese de vină. Și ei interpretaseră „îmi pare rău" ca pe o cerere de scuze.

Există mai multe dinamici care le fac pe femei să pară că se scuză prea mult. În primul rând, este posibil ca femeile să se scuze mai mult pentru că, instinctiv, nu le stânjenește ideea

de a risca să fie pe o poziție inferioară. Asta nu înseamnă că le face plăcere, ci doar că este mult mai puțin probabil ca asta să declanșeze alarme automate în mintea lor. Un alt factor este că se crede despre femei că își cer scuze și în situații când ele nu intenționează asta. Femeile spun frecvent „îmi pare rău", pentru a exprima că le pasă și că sunt preocupate, nu neapărat pentru a-și cere scuze.

Această confuzie este înrădăcinată în dublul sens al lui „îmi pare rău". Acest sens dublu este subliniat în următoarea anecdotă. O fată japoneză de doisprezece ani care trăia în Statele Unite scria o scrisoare de condoleanțe către bunica ei din Japonia, ca urmare a morții bunicului ei. Fata scria în japoneză, dar era mai obișnuită cu limba engleză. A început într-un mod adecvat: „Îmi pare atât de rău că bunicul a murit". Dar apoi s-a oprit și s-a uitat la ce a scris. „Nu sună cum trebuie", i-a spus mamei. „Nu l-am omorât eu." Pentru că scria într-o limbă care pentru ea nu constituia o a doua natură, această fată și-a dat seama că o expresie pe care majoritatea oamenilor o folosesc automat avea un sens diferit când era interpretată literal. „Îmi pare rău", folosită la figurat pentru a exprima regretul, ar putea fi interpretată literal ca însemnând „îmi cer scuze".

Diferența dintre folosirea rituală și literală a limbajului apare și în următorul exemplu. O femeie de afaceri pe nume Beverly s-a întors acasă dintr-o călătorie în afara orașului și a găsit pe robotul telefonului ei fix un mesaj de la șeful departamentului. În mesaj acesta explica faptul că găsise un mare număr de greșeli într-un raport scris de asistentul ei. Șeful i-a mai spus că i-a indicat asistentului erorile, i-a retrimis raportul și a aranjat ca termenul-limită să fie extins, pentru ca ea să aibă timp să introducă toate corecturile. Beverly a fost surprinsă, căci citise și aprobase raportul înainte să plece în vacanță, dar a spus: „Îmi pare rău" a fost deranjată când el a replicat: „Nu dau vina pe nimeni". Aceasta părea să însemne că el o învinuia pe ea, de vreme ce adusese vorba despre asta.

„Te rog, nu îmi accepta scuzele"

Beverly i-a cerut asistentului ei să îi arate raportul corectat și s-a înfuriat când a văzut că jumătate din pagini aveau marcate „greșeli", dar puține erau cu adevărat reale. Aproape toate se refereau la punctuație și cele mai multe erau chestiuni de preferință stilistică. În mai multe cazuri, a observat că șeful ei de departament a generat greșeli de punctuație în propoziții care până atunci erau corecte gramatical.

Ulterior în acea zi s-a întâlnit cu șeful de departament la o petrece organizată la birou și, imediat ce l-a văzut, i-a spus că este foarte supărată pe el și i-a zis și de ce. Din reacția lui, și-a dat seama că el s-a simțit lezat fiindcă ea a adus vorba despre asta în fața altor persoane. Și-a cerut rapid scuze pentru că a răbufnit, în loc să își exprime supărarea într-un mod mai diplomatic, și ulterior, l-a vizitat în biroul său, ca să-și ceară din nou scuze. Beverly fusese sigură că, dacă ea își cerea scuze pentru că-l abordase într-un mod nepotrivit, într-un moment nepotrivit, el avea să își ceară la rândul lui scuze pentru corectarea exagerată a raportului și pentru că apelase direct la asistentul ei. În schimb, el a spus cu generozitate: „Îți accept scuzele" și, binevoitor, a schimbat subiectul spre treburi de serviciu.

Acceptarea scuzelor cuiva este – se poate demonstra asta – un gest destul de nepoliticos. Din punctul de vedere al conexiunii, la scuze trebuie să se răspundă cu scuze. Din perspectiva statutului, scuzele trebuie respinse ca nefondate. Din această perspectivă, o persoană care își cere scuze își asumă o poziție de inferioritate, și acceptarea scuzelor menține asimetria, în timp ce respingerea scuzelor ca nefondate restaurează echilibrul. Deși s-a simțit prost, Beverly nu și-a dat seama decât după ce a părăsit biroul, zâmbitoare și binevoitoare, de faptul că șeful departamentului ei nu doar că îi acceptase în mod nepoliticos scuzele, dar nici nu oferise unele în schimb.

Felul diferit în care femeile și bărbații se raportează la statut ar putea fi cauza problemei lui Beverly. Ea simțea o stare de amiciție cu șeful de departament; îl plăcea; ajunsese să vadă

în el un prieten. Pentru ea, ca pentru multe femei, prietenia cu cineva implică minimalizarea, dacă nu chiar anularea diferențelor de statut. Când și-a manifestat supărarea, ea nu s-a văzut pe sine ca aducând reproșuri unui superior de față cu alte persoane. Dacă, în ciuda relației lor prietenești, el a fost axat pe diferența de statut dintre ei, acceptarea criticii ei ar fi reprezentat o umilire publică. Dacă ea s-ar fi focalizat pe diferența lor de statut, nu pe relația lor de prietenie, nu l-ar fi abordat așa cum o făcuse. De exemplu, nu s-ar fi purtat astfel cu președintele companiei.

Femeile se adaptează la normele bărbaților

În toate aceste exemple, stilurile tipic masculine sunt evaluate în general pozitiv și sunt luate ca normă. Într-o asimetrie similară, dar poate chiar mai deranjantă, când femeile și bărbații sunt împreună într-un grup, sunt șanse mai mari ca jocurile dintre ei să fie tipic masculine.

În povestirea Ursulei Le Guin, *In and out*, o fostă secretară își amintește de o întâlnire la care participaseră doar femei:

> Ca atunci când toate secretarele s-au întâlnit ca să pună la punct o întrunire în care să se vorbească despre femeile din consiliul local al orașului, și întrunirea a fost atât de minunată, participantele spunând lucruri la care nici măcar nu se gândiseră înainte, în vreme ce ideile apăreau de peste tot și nimeni nu stresa pe nimeni.

Rezultă de aici că o discuție în care oamenii reușesc să spună ceea ce gândesc fără ca nimeni să nu streseze pe nimeni nu reprezenta norma pentru întâlnirile la care ea participase sau pe care le observase, ci era o calitate a acestei întâlniri, la care participaseră doar femei.

O profesoară a mărturisit că i-a plăcut mai mult să lucreze în comisii constituite doar din femei decât în cele care includeau persoane de ambele sexe. Dar, când a făcut această observație

la o cină la care participau și femei, și bărbați, un bărbat a obiectat vehement. El a spus că nu a observat nici o diferență între comisiile formate doar din bărbați și cele care includeau femei. Cu siguranță, acest bărbat spunea adevărul așa cum îl experimentase el, pentru că, atunci când femeile și bărbații se întâlnesc, ei se poartă în conformitate cu normele bărbaților, nu cu ale femeilor. Astfel că, pentru bărbați, comparativ cu femeile, contează prea puțin dacă întâlnirile la care participă au o componență exclusiv masculină sau sunt mixte.

Studiile efectuate într-o serie de discipline arată că femeile fac mai multe ajustări decât bărbații în grupurile mixte. Elizabeth Aries a descoperit, comparând posturile tinerilor din grupuri de discuție formate doar din bărbați, doar din femei și din grupuri mixte, că bărbații stăteau mai mult sau mai puțin la fel, indiferent dacă erau sau nu femei prezente. Ei se tolăneau în poziții „relaxate", ocupând un spațiu mare în jurul lor. Femeile din studiul ei își luau posturi „de doamne" când în grup erau și bărbați, dar stăteau relaxate și tolănite în lipsa lor. Cu alte cuvinte, bărbații adoptau aceleași poziții fizice fie că erau femei de față, fie că nu, dar femeile păreau să se simtă ca pe scenă, când erau și bărbați prezenți, și ca în culise, când erau înconjurate doar de femei.

O concluzie similară rezultă dintr-un studiu al lui Alice Deakins referitor la subiectele despre care discută femeile și bărbații. Deakins a realizat un studiu „incognito", trăgând cu urechea: în timp ce se afla singură într-un local unde angajații unei bănci își luau prânzul, a notat subiectele de discuție ale celor aflați la mesele învecinate. Nu era o situație în care bărbații să dețină roluri de conducere, iar femeile să fie soțiile sau secretarele lor. Bărbații și femeile din studiul lui Deakins erau cu toții angajați ai unei bănci și se aflau pe poziții de egalitate în ceea ce privește serviciul. Deakins a constatat că, atunci când nu era de față nici o femeie, bărbații vorbeau în principal despre afaceri și niciodată despre oameni, nici măcar despre cei de la locul de muncă. Următorul cel mai discutat subiect al lor era mâncarea. Alte subiecte comune erau sportul

și recreerea. Când femeile vorbeau între ele, subiectul cel mai frecvent erau oamenii – nu atât cei de la serviciu, cât prietenii, copiii și partenerii din relațiile personale. Femeile discutau apoi despre afaceri și în al treilea rând despre sănătate, aici intrând și discuțiile despre controlul greutății.

Când femeile și bărbații erau împreună, aveau tendința să evite subiectele care le plăceau cel mai mult și alegeau subiecte de interes comun. Dar, când discutau despre aceste subiecte, *o făceau doar în conformitate cu stilul bărbaților.* Ei vorbeau despre mâncare în felul bărbaților, focalizându-se pe mâncarea pe care o mâncau și pe restaurante mai degrabă decât pe dietă și sănătate. Vorbeau despre recreere în felul în care o făceau bărbații, focalizându-se pe sporturi și pe vacanțe mai degrabă decât pe antrenamente fizice de dragul dietei sau al sănătății, cum făceau femeile când erau singure. Și vorbeau despre aspectele referitoare la casă în felul bărbaților, focalizându-se pe locație, pe valorile proprietății și pe timpul de care ai nevoie ca să ajungi la muncă, spre deosebire de femei, care se focalizau pe interiorul caselor (de exemplu, amenajare și izolație) și pe ce se petrece între oamenii din interiorul casei (de exemplu, angajarea cuiva care să ajute la curățenie).

Analizând înregistrările audio ale unor conversații private dintre adolescenți, Deborah Lange a descoperit un model similar. Când fetele erau singure, vorbeau despre problemele din relațiile cu prietenele lor; când băieții erau singuri, vorbeau despre activități și planuri și făceau comentarii despre prieteni. Când băieții și fetele stăteau împreună, vorbeau despre activități și planuri și făceau comentarii despre prieteni. Cu alte cuvinte, când băieții și fetele discutau, vorbeau în mare măsură în stilul în care băieții vorbeau când nu era nici o fată prezentă. Dar, când fetele se întâlneau fără să fie vreun băiat de față, vorbeau diferit.

Toate aceste studii (și multe altele) arată cum conversațiile dintre bărbați și femei se aseamănă mai mult cu conversațiile dintre bărbați decât cu cele dintre femei. Așadar, când femeile și bărbații vorbesc unii cu ceilalți, ambele grupuri fac reajustări,

dar femeile fac mai multe. Femeile sunt dezavantajate în grupurile care includ persoane de ambele sexe, pentru că au purtat mai puține conversații în stilul care se practică în aceste grupuri. Asta ar putea explica de ce fetele se descurcă mai bine la învățătură când sunt înscrise la școli de fete, în timp ce băieții se descurcă la fel fie că merg la o școală de băieți, fie că frecventează o școală mixtă. Ar putea, de asemenea, explica de ce femeile, nu însă și bărbații, din studiul lui Aries despre grupurile de discuții de la facultate au spus că preferă grupurile constituite din persoane de același sex. Toate aceste studii ne ajută să lămurim de ce femeile sunt nemulțumite în ceea ce privește comunicarea lor cu bărbații, în timp ce bărbații, care participă la aceleași conversații, nu se arată la fel de nemulțumiți.

Conversațiile care au loc la întâlniri și în grupuri de discuții sunt oarecum publice, mai apropiate de discuțiile-stabilire-de-raport. Luând în considerație preferința lor pentru discuțiile-stabilire-de-conexiune, nu este surprinzător că multor femei li se pare dificil să ia cuvântul la întâlniri, chiar dacă și multor bărbați le este greu să ia cuvântul în conversații cu femei care vorbesc peste ei, cu scopul de-a crea o situație de apropiere. Un motiv pentru care multor femei li se pare dificil să ia – și să păstreze – cuvântul la întâlnirile cu bărbații este că nu vor să se lupte pentru asta. Totuși, acest capitol a prezentat doar câteva dintre numeroasele studii care arată că până și atunci când femeile se poartă în același mod cu bărbații, ele au parte de reacții diferite. Aceasta ridică întrebarea dacă femeilor le este dificil să se facă ascultate la întâlniri ca urmare a felului lor de a vorbi sau a faptului că sunt femei. Această întrebare reliefează, de asemenea, asimetria de opțiuni disponibile pentru femei și bărbați.

Discriminare egală

Multe femei vorbesc despre faptul că un comentariu de-al lor făcut în cadrul unei întâlniri sau al unei conferințe a fost ignorat. Ulterior, un bărbat face același comentariu, și de această

dată este auzit, aprobat sau discutat, fiindu-i atribuit mai degrabă lui decât ei. Majoritatea femeilor cred că asta se întâmplă pentru că oamenii sunt mai puțin dispuși să dea ascultare unei idei care vine din partea unei femei, iar studiile menționate mai sus arată că există un adevăr în asta. Dar și *modul* în care sunt expuse ideile poate fi un factor. Următoarea experiență indică acest lucru, dar arată, de asemenea, că femeile și bărbații nu au la dispoziție aceleași opțiuni.

Profesorul A., un biochimist care predă la o universitate importantă și este renumit în acest domeniu, mi-a vorbit despre următoarea experiență. Având un stil rezervat și fiind timorat de vorbitul în public, și-a adunat curajul să ia cuvântul după o conferință publică din cadrul Departamentului de biologie. Și-a formulat observația ca pe o întrebare: „Ați luat în considerație această influență chimică asupra procesului biologic pe care tocmai l-ați descris?" Conferențiarul a răspuns: „Nu am făcut-o", și nu s-a mai discutat nimic despre asta. Totuși, la scurt timp, altcineva, profesorul B., a luat cuvântul. A început: „Mi-aș dori să revenim la ideea ridicată de colegul meu, profesorul A., deoarece mi se pare foarte importantă". Apoi a repetat ideea vorbind îndelung. Ideea a devenit centrul unor discuții extinse, și toți cei care vorbeau despre asta începeau spunând: „Aș dori să comentez în continuare pe marginea problemei ridicate de profesorul B."

Dacă profesorul A. ar fi fost o femeie, ar fi fost firesc să se presupună că ideea fusese mai întâi ignorată fiindcă îi aparținuse unei femei și că ulterior a fost luată în considerație din cauză că a fost exprimată de un bărbat. Dar, în acest caz, ambii vorbitori erau bărbați, astfel că sexul nu ar fi putut constitui cauza reacțiilor diferite de care au avut parte. Deosebirea a constituit-o modul în care cei doi bărbați au exprimat „aceeași" idee. Profesorul A. nu a oferit suficiente detalii astfel încât ceilalți să poată vedea importanța ei. Probabil, modul în care a vorbit –reținut, scurt și interogativ – a creat senzația că ideea lui nu e importantă, în timp ce modul în care a vorbit profesorul B. – pe larg

și cu voce puternică, declamatoare – a făcut ca ideea să apară sub alt metamesaj: „Este ceva important. Rețineți!"

Acest exemplu este important, pentru că aruncă lumină asupra rolului jucat de *felul* în care vorbesc oamenii, indiferent de sex. Dar arată, de asemenea, că femeile sunt dezavantajate, de vreme ce sunt mai multe șanse ca femeile să își formuleze ideile sub formă de întrebări, să ocupe mai puțin timp cu întrebările lor și să vorbească pe un ton mai scăzut și cu voce mai ascuțită. Exemplul arată că bărbații care nu folosesc strategii de forță asociate cu masculinitatea se află, de asemenea, în dezavantaj. În acest sens, profesorul A. a fost în aceeași situație cu o femeie care vorbește similar.

Remedii inegale

Dar, într-un alt sens, poziția profesorului A este diferită de cea a unei femei care are un stil de conversație similar. Dacă profesorul A. ar decide să-și ajusteze stilul pentru a deveni asemănător cu cel al profesorului B., ar primi mai multă atenție de la public, dacă asta este ceea ce își dorește. Și, procedând astfel, s-ar încadra mai bine în modelul de masculinitate al culturii noastre. Dar femeile care încearcă să-și ajusteze stilul vorbind mai puternic, mai mult timp și cu mai multă încredere în sine se vor încadra, de asemenea, mai bine în modelul de masculinitate. Este posibil să obțină mai multă atenție și să fie mai respectate, dar este, de asemenea, posibil să nu fie plăcute și să fie subapreciate, catalogate drept agresive și nefeminine.

Într-adevăr, o femeie nu trebuie să fie agresivă pentru a ajunge să fie criticată. Un profesor care a invitat o cercetătoare de seamă să le vorbească studenților săi a fost șocat să-i audă pe unii studenți – atât femei, cât și bărbați – comentând ulterior că li s-a părut arogantă. El nu observase nimic arogant la ea. Pur și simplu, cercetătoarea nu a manifestat nici un aspect al comportamentului feminin la care ei se așteptaseră, precum zâmbitul continuu, moderarea afirmațiilor sau înălțarea capului într-un mod fermecător.

Modurile de vorbire asociate cu masculinitatea sunt, de asemenea, asociate cu conducerea și cu autoritatea, dar nu la fel se întâmplă cu modurile de vorbire considerate feminine. Tot ce face un bărbat pentru a-și spori autoritatea îi accentuează, de asemenea, masculinitatea, însă dacă o femeie își adaptează stilul la o poziție de autoritate pe care a dobândit-o sau la care aspiră, riscă să-și compromită feminitatea în ochii celorlalți.

Ca femeie care a atins un nivel ridicat de statut în profesie, mă confrunt zilnic cu această contradicție. Când merg la conferințe academice, mă întâlnesc adesea cu colegi de la alte universități care mă cunosc după reputație și din publicațiile mele universitare. Nu este un lucru rar ca noile cunoștințe să se arate surprinse că sunt atât de drăguță și atât de feminină. „Nu sunteți așa cum mă așteptam", mi s-a spus în repetate rânduri. „Nu sunteți deloc agresivă." Alții au zis: „Credeam că veți fi rece", sau „dură", sau „competitivă". Când insist să aflu de ce se așteptau la așa ceva de la mine, mi se spune: „Pur și simplu, mi-am închipuit că orice femeie care are succesul dumneavoastră trebuie să se încadreze într-un anumit tipar".

Astfel de presupuneri rezultă și dintr-un studiu realizat de Harriet Wall și Anita Barry despre așteptările studenților în privința profesorilor, femei și bărbați. Cercetătorii le-au dat studenților materiale despre posibilii lor viitori profesori – informații despre formarea lor academică, despre publicațiile și scrisorile de recomandare – și le-au cerut studenților să anticipeze cât de bine se vor descurca candidații dacă vor fi angajați, inclusiv șansele lor să câștige un premiu de excelență profesorală. Unii care au citit materialele purtând semnătura unei femei au prezis că nu avea să i se acorde premiul, pentru că, după cum spunea cineva: „Prea multă muncă înseamnă prea puțină personalitate". Nimeni nu a făcut o observație similară când exact același „dosar" a fost citit purtând semnătura unui bărbat.

Un alt motiv găsit de Wall și de Barry pentru care profesoarele pot fi judecate mai aspru decât profesorii este că studenții se așteaptă la mai mult de la femei. Cei care credeau că evaluau o femeie se așteptau de la ea să ofere mai multă susținere

și să le consacre mai mult timp studenților în afara orelor de curs decât cei care credeau că evaluau un bărbat. Cercetătorii au subliniat că în evaluarea unor profesori reali, studenții ar putea să-și manifeste mai mult aprecierea față de un profesor care le consacră mai mult timp decât față de o profesoară, pentru că femeia, până la urmă, face doar ceea ce se așteaptă de la ea, în timp ce bărbatul face mai mult decât se așteaptă. Citind acest studiu, mi-am amintit, desigur, despre studenta absolventă care m-a sunat acasă duminica pentru că nu voia să îl deranjeze acasă pe coordonatorul disertației ei.

Limbajul le ține pe femei în banca lor

Niciunde altundeva conflictul dintre feminitate și autoritate nu este mai crucial decât în politică. Caracteristicile unui bărbat bun și ale unui candidat bun sunt aceleași, dar o femeie trebuie să aleagă între a fi percepută ca un lider puternic *sau* ca o femeie bună. Dacă un bărbat pare convingător, logic, direct, stăpân pe el și puternic, își accentuează valoarea lui ca bărbat. Dacă o femeie pare convingătoare, logică, directă, stăpână pe ea și puternică, riscă să-și submineze valoarea ei ca femeie.

Așa cum arată Robin Lakoff în *Language and Woman's Place* [„Limbajul și locul femeii"], limbajul ajunge la femei din două unghiuri: cuvintele pe care le spun și cuvintele care se spun despre ele. Dacă eu scriu: „După ce a ținut discursul de acceptare, candidatul a leșinat", ați ști că mă refer la o femeie. Bărbații nu leșină; ei își pierd cunoștința. Și acești termeni au conotații diferite, care afectează imaginea pe care o avem despre femei și bărbați. *Leșinul* evocă o siluetă fragilă care se ghemuiește între brațele salvatoare ale unui bărbat, cu dosul palmei pe frunte – probabil fără motiv, poate doar pentru a obține un efect dramatic. *Pierderea cunoștinței* sugerează o cădere directă la pământ.

Un articol din *Newsweek* din timpul campaniei prezidențiale din 1984 l-a citat pe un consilier al lui Reagan care a numit-o pe Ferraro „o femeie rea", care l-ar „zgâria pe ochi pe Ronald

Reagan". Să lăsăm la o parte că sunt răutăcioase atât remarcile, cât şi faptul că revista de ştiri le-a folosit în deschiderea articolului său. Aplicat unui bărbat, termenul de „rău" este atât de blând, încât pare inofensiv. În afară de asta, bărbaţii nu zgârie; ei eventual lovesc sau trag o mamă de bătaie cuiva, acţiuni cu rezultate mult mai convingătoare. Verbul „a zgâria" reflectă şi accentuează în acelaşi timp metafora stereotipă a femeilor-pisici. De fiecare dată când cineva foloseşte o expresie asociată cu această metaforă, o accentuează, sugerând o „pisiceală" generală în caracterul femeii.

Chiar atunci când părea că o laudă pe Ferraro, articolul folosea termeni îmbibaţi cu trimiteri referitoare la gen. Se recunoştea că deţine „calităţi uimitoare, o retorică politică muşcătoare, bătându-l la cap pe Ronald Reagan cu privire la problema corectitudinii şi reproşând campaniei electorale Reagan–Bush că s-a codit să îl lase pe Bush să participe la dezbateri cu ea". Dacă inversăm subiectul şi obiectul, *a bate la cap* şi *a reproşa* nu ar suna laudativ la adresa capacităţii verbale a lui Reagan – sau a vreunui bărbat în general. (O să mă reţin de la comentarii pe marginea conotaţiilor cuvântului „muşcător", presupunând că dublul sens al cuvântului cel puţin nu a folosit în mod conştient.)

În cartea sa *The Language of Politics* [„Limbajul politicii"], Michael Geis dă mai multe exemple de cuvinte folosite pentru a o descrie pe Ferraro, care o pun într-o lumină proastă. Un titlu de articol a numit-o „arţăgoasă ", altul, „vitează". După cum observă Geis, „arţăgos" şi „viteaz" sunt cuvinte ce se folosesc doar pentru creaturi mici, care nu au o putere reală; pot fi spuse despre un câine pechinez, dar nu despre un mare danez, probabil despre Mickey Rooney, dar nu despre John Wayne – cu alte cuvinte, despre orice femeie de dimensiune medie, dar nu despre orice bărbat de dimensiune medie.

Sunt sigură că ziariştii care au făcut aceste descrieri ale lui Ferraro au dorit să o laude, nu să o dezavantajeze. Poate credeau că folosesc fraze de efect, care trezesc interesul, dar cuvintele lor au aruncat-o în derizoriu pe candidata la funcţia de vicepreşedinte,

subliniind, chiar dacă fără intenție, nepotrivirea dintre imaginea ei, ca femeie, și cea de lider politic. Când credem că ne folosim de limbaj, limbajul nostru se folosește de noi.

Nu este vorba despre faptul că ziariștii, alți scriitori sau vorbitori de zi cu zi sunt „sexiști" în mod deliberat – sau chiar neintenționat. Ideea importantă este că distincțiile de gen sunt construite în limbaj. Cuvintele aflate la dispoziția noastră pentru a descrie femeile și bărbații nu sunt aceleași. Și cel mai vătămător lucru este că imaginile și atitudinile noastre sunt susținute și modelate prin limbaj. Doar înțelegând și folosind cuvintele limbii noastre, absorbim și transmitem presupuneri diferite, asimetrice despre bărbați și femei.

Constrângeri date de limbajul trupului

Și limbajul trupului este elocvent. Candidații politici fac tot posibilul să circule prin presă fotografii cu familiile lor. În fotografia tipică de familie, candidatul se uită direct spre obiectiv, în timp ce soția lui privește lung la el. Asta face ca ochiul privitorului să fie condus spre candidat. Într-o fotografie de familie căreia i s-a făcut multă publicitate, Ferraro privea către soțul ei, iar el se uita drept înainte. Este o fotografie emoționantă, care o arată ca o femeie bună, dar îl face pe el centrul neadecvat al interesului, la fel cum veniturile lui au devenit centrul de interes în declarația de avere a candidatei Ferraro. Dacă fotografia de familie ar fi arătat-o pe Ferraro privind drept înainte, cu soțul ei uitându-se cu o privire adoratoare către ea, nu ar fi fost o poză eficientă de campanie, pentru că ar fi dat senzația unei soții dominatoare care are un soț molâu.

În mod ironic, este probabil mai dificil pentru o femeie să mențină o poziție de autoritate într-o societate relativ egalitaristă, cum este cea din Statele Unite, decât în societățile ierarhice. O femeie americană care a deținut și a editat o revistă de limbă engleză în Atena mi-a spus că, atunci când grecii veneau la revistă cu anumite treburi, imediat ce își dădeau seama că ea era șefa, își focalizau atenția asupra ei. Dar dacă editorul

asistent al ei, care era bărbat, era prezent în încăpere, americanii simțeau nevoia irezistibilă de a i se adresa lui. Se pare că sensibilitatea grecilor față de statutul editorului depășea conștientizarea genului, dar americanii, care sunt mai puțin intimidați de statut decât grecii, nu se puteau ridica deasupra conștientizării genului.

O mare parte a acestei cărți a arătat că diferențele de stil dintre femei și bărbați sunt simetric înșelătoare. Bărbații și femeile învață să folosească limbajul în lumea diferită a băieților și în cea a fetelor, și fiecare grup interpretează modul de a vorbi al celuilalt în termeni proprii. Dar, în multe privințe, diferențele dintre stilurile femeilor și ale bărbaților nu sunt simetrice. Când bărbații și femeile se adună împreună în grupuri, au tendința să vorbească într-un mod mai familiar și mai confortabil pentru bărbați. Și atât stilul femeilor de a vorbi, cât și cel al bărbaților sunt, în mod obișnuit, judecate după standardele stilurilor bărbaților, care sunt văzute ca normă. Deranjant într-o societate în care egalitatea este scopul comun acceptat și în care din ce în ce mai multe femei dobândesc poziții înalte de statut este faptul că femeile care au autoritate se văd constrânse din două părți. Dacă vorbesc așa cum se așteaptă să vorbească o femeie, sunt văzute ca lideri nepotriviți. Dacă vorbesc așa cum se așteaptă de la lideri, sunt văzute ca femei nepotrivite. Drumul către poziții de autoritate este dificil pentru femei și, odată ajunse acolo, se trezesc pe un pat cu spini.

CAPITOLUL 9

„UITĂ-TE LA MINE CÂND ÎȚI VORBESC" – DISCUȚII LATERALE DE-A LUNGUL VÂRSTELOR

O sursă de inspirație pentru cartea de față a fost un proiect de cercetare la care am participat, cu privire la felul în care prietenii își vorbesc unii altora la diferite vârste, de la clasa a doua la universitate. Deși nu avusesem intenția de a examina diferențele de gen, când am privit o serie de filmări realizate de Bruce Dorval, am fost copleșită de diferențele care separau femeile de bărbați la fiecare vârstă și de asemănările izbitoare ce uneau femeile, pe de o parte, și bărbații, pe de alta, de-a lungul unui interval foarte mare de timp. În multe privințe, fetele de clasa a doua semănau mai degrabă cu femeile de douăzeci și cinci de ani decât cu băieții de clasa a doua.

Cele două categorii de diferențe dintre vorbitorii bărbați și femei care au fost cele mai izbitoare pentru mine aveau legătură cu subiectele despre care discutau prietenii și cu limbajul lor corporal – cum se poziționau fizic unii față de alții și cum se priveau.

Diferențele în poziționarea fizică sau limbajul trupului sar în ochii oricui privește o succesiune de fragmente din înregistrările video. La orice vârstă, fetele și femeile stau mai aproape unele de altele și se privesc direct. La orice vârstă, băieții și bărbații stau într-o parte unii față de ceilalți – într-un caz, aproape paralel – și nu se privesc niciodată direct în față. Am dezvoltat termenul de „privire ancorată" ca să descriu această abordare vizuală inițială. Fetele și femeile își ancorează privirea de fețele celorlalte, privind doar ocazional în altă parte, în timp

ce băieții și bărbații își ancorează privirea în altă parte a încăperii, privindu-se ocazional unii pe alții.

Evitarea băieților și bărbaților de a se privi direct unii pe alții este deosebit de importantă, căci cercetătorii – și înțelepciunea convențională – au subliniat că fetele și femeile tind să fie indirecte în vorbire, spre deosebire de băieți și bărbați. De fapt, femeile și bărbații au tendința de a fi indirecți cu privire la lucruri diferite. În poziționarea fizică și în exprimarea verbală a problemelor personale, bărbații au tendința să fie indirecți.

Tachinarea și relatarea de povestiri în clasa a doua

Cele două perechi de clasa a doua oferă cel mai puternic contrast în privința poziționării fizice și a subiectelor despre care discută. Băieții de clasa a doua, Kevin și Jimmy, se mișcă tot timpul, astfel încât scaunele pe care stau par să nu îi poată cuprinde. Nu se privesc niciodată unul pe celălalt. Se uită prin încăpere, la tavan și la camera video fixată în încăpere. Se foiesc, sar de pe scaunele lor, își lovesc ritmic picioarele, se strâmbă unul la altul și către cameră și arată cu degetul spre obiecte din încăpere. Un băiat lovește încontinuu brațele scaunului său. Ei cântă, imită zgomotul unui motor, suflând aer printre buze, și pronunță silabe fără sens.

Și despre ce vorbesc băieții, în mijlocul acestei zarve? Fac un spectacol strâmbându-se la cameră, spunând cuvinte urâte, râzând și apoi bătând din palme ca să acopere râsetele și îndemnându-se unul pe altul să tacă. Se tachinează; Jimmy îi spune lui Kevin din nou și din nou: „Părul tău stă sculat! Părul tău stă mereu sculat!" Jimmy încearcă să-și culce părul, căci nu are nici o oglindă la dispoziție să vadă dacă îi stă bine. Sar de la un subiect la altul, căutând „ceva de făcut".

„Ce jocuri are el?"

Pentru băieții de clasa a doua, „ceva de făcut" înseamnă „jocuri de jucat". De exemplu, se uită prin încăperea în care au fost

puși (biroul de la facultate al profesorului Dorval), căutând jocuri:

JIMMY: Uite. Știi ce joc... Ce joc e acolo? Ne jucăm... Am avut asta în clasa întâi.

JIMMY: Ce jocuri avem... are el?
KEVIN: Nu știu.
JIMMY: Probabil doar pe ăsta. E un joc stupid, nu crezi?
KEVIN: Arată totuși destul de bine.

JIMMY: Abia aștept să ne jucăm ceva.

Cum nu găsesc nici un joc la care să se joace (sau nu simt că pot să se joace cu ceea ce găsesc în încăpere), încearcă să se gândească la alte lucruri pe care le pot face:

JIMMY: Dacă ai ceva de făcut, fă.
KEVIN: Cred că se întoarce. Ce ți-ai dori să faci?
JIMMY: Să joc fotbal.

Deși e evident că nu este posibil atunci, Jimmy nu are nici o problemă să se gândească la ce i-ar plăcea să facă: să joace fotbal. I-ar plăcea să fie afară, să fugă împreună cu un grup de băieți, nu să stea pe un scaun și să vorbească doar cu un prieten. De vreme ce nu pot fi activi în prezent, ei vorbesc despre cum vor fi activi în viitor; Kevin spune: „Vrei să vii într-o zi la mine acasă, să te dai cu bicicleta mea?"

Băieții găsesc „ceva de făcut", chiar dacă nu este prima lor opțiune. Pe un ton care mimează în glumă nerăbdarea, Jimmy îi cere lui Kevin să găsească ceva de făcut, și Kevin se supune, făcând o sugestie pe care băieții o acceptă:

JIMMY: Ai de gând să găsești ceva de *făcut*?
KEVIN: Leapșa.
JIMMY: [*Râde.*] Ia te uite. Leapșa. Hai să ne jucăm leapșa. Hai!

Toate aceste fragmente dau impresia unor copii cu multă energie – cam ca orice copil, aş fi putut gândi, până când am văzut înregistrarea cu cele două fete de aceeaşi vârstă. Imaginea prezentată de fetele de clasa a doua pare cu adevărat de pe altă lume. Jane şi Ellen stau nemişcate, practic nas în nas, în cea mai mare parte a timpului. Una sau cealaltă, sau ambele, stau la marginea scaunelor lor şi privesc direct în ochii celeilalte. Se uită calm în altă parte doar când se gândesc la ce să spună în continuare. Nu caută lucruri pe care le-ar putea face; par satisfăcute că fac deja ceva: vorbesc una cu cealaltă.

Punând în paralel cele două transcrieri, vedem cât de diferite sunt aceste conversaţii. În timp ce transcrierea băieţilor de clasa a doua reprezintă o serie de rafale de vorbire, fiecare băiat spunând rareori mai mult de o replică, transcrierea conversaţiei fetelor de clasa a doua arată blocuri mari de vorbire, astfel că o pagină din transcriere poate să conţină una sau două schimbări de vorbitor. Asta se întâmplă din cauză că fetele îşi spun una alteia povestiri despre lucruri care li s-au petrecut lor sau altor oameni. Dar acestea nu sunt nişte povestiri oarecare, ci unele despre accidente şi nenorociri, boli şi vizite la spital.

„Asta-i grav!"

Să spui povestiri despre nenorociri mi s-a părut ceva destul de ciudat, până când mi-am dat seama că fetele urmau strict ordinele care li se dăduseră. Dorval le-a instruit, la fel cum a făcut-o cu băieţii şi cu toate celelalte grupuri de prieteni din studiul lui, să se consulte între ei şi să găsească un subiect serios despre care să discute. Aşa că, atunci când a plecat din cameră, fetele s-au cuibărit una lângă cealaltă şi au vorbit în şoaptă, apoi s-au separat, fiind cu faţa una spre cealaltă, şi au început să îşi spună povestiri despre lucruri pe care le considerau serioase. Povestirile din fragmentul următor sunt mai degrabă scurte, dar tipice pentru conversaţia fetelor de clasa a doua.

ELLEN: Îţi aminteşti? Ce... când ţi-am spus despre unchiul meu? Cum s-a urcat pe scară după bunicul meu? Şi a căzut

și, ăăă, și-a spart capul? El este... și știi ce? Încă nu s-a vindecat.

JANE: Odată, unchiul meu era, ăăă, are ca un fel de fermă de bivoli? În Millworth? Și coarnele bivolului i-au trecut chiar prin cap.

ELLEN: Asta-i grav.

Felul în care Ellen își manifestă aprobarea față de povestirea lui Jane, „Asta-i grav", arată că relatarea de povestiri despre dezastre fusese menită să respecte instrucțiunile care le fuseseră date.

Comparând băieții și fetele de aceeași vârstă, am avut senzația că privesc două specii diferite. Solicitarea de a vorbi una cu cealaltă despre ceva serios părea să aibă sens pentru fete; li s-a cerut să facă ceva ce ele fac adesea de bunăvoie: să stea împreună și să vorbească. Dar aceeași solicitare era diferită pentru băieți, care este mult mai puțin probabil să stea împreună și să vorbească între ei în cursul jocului. Ei sunt mai degrabă obișnuiți *să facă* lucruri împreună – să fugă de colo-colo afară sau să se joace înăuntru.

Privind înregistrările din perspectiva statutului și a conexiunii sau din cea a contextelor de opoziție față de cele de susținere, am putut vedea clar tiparele. Băieții, care au spus despre ei că sunt cei mai buni prieteni își arată afecțiunea unul pentru celălalt în contexte de opoziție. Tachinarea repetată a lui Jimmy, care-l face pe Kevin să creadă că părul lui stă sculat, când, de fapt, nu e așa, este un exemplu. Jimmy se preface, de asemenea, că îndreptă un pistol spre Kevin, spunându-i: „Ești arestat". Și spune ceva intenționat răutăcios: „Știu că William nu te place deloc". Ambii băieți se ceartă în joacă, criticându-se unul pe celălalt, fără însă a se răni.

Luarea în derâdere a autorității

Băieții arată continuu că sunt conștienți de figura autoritară care i-a pus în această situație, ca în exemplul scurt de mai sus,

în care Kevin spune: „Cred că se întoarce". Ei caută să submineze autoritatea celui care face experimentul, refuzând să se conformeze la ce li se spune (să vorbească despre ceva serios) și având o atitudine de sfidare jucăușă. De exemplu, sar în sus și se strâmbă la camera video, apoi râd și își fac semne să tacă unul altuia, prefăcându-se pentru moment că se comportă ca niște băieței buni. Îl invocă pe experimentator pentru a-i lua în râs autoritatea, când nu este prezent, ca atunci când Jimmy spune: „... și apoi a tras un vânt... Vezi că vine!" Aici, la fel ca în altă parte, comportamentul lor obraznic pare orientat spre adultul care le-a spus ce să facă.

Și, fiindcă li se spusese să vorbească despre ceva serios, ei au găsit cea mai bună cale de a nu se supune: s-au apucat de spus glume.

KEVIN: Cioc, cioc.
JIMMY: Cine-i acolo?
KEVIN: Poamă.
JIMMY: Poamă cine?
KEVIN: Poamă bună.
JIMMY: Cum numești un cal bine crescut?
KEVIN: Ce fel de cal?
JIMMY: Deci? Deci?
KEVIN: Nu știu.
JIMMY: Calmare. Te-ai prins? Calmare.

Uneori glumele sunt scatologice, și este clar că ei încalcă regulile bunei-cuviințe având în minte autoritatea adultului:

KEVIN: Cioc, cioc.
JIMMY: Cine-i acolo?
KEVIN: [Sare pe scaun.] Cioc, cioc, cioc, cioc.
JIMMY: Cine-i acolo? [*Pauză*] Tu-tu. Tu-tu cine? Ai tu-tu în chiloții tăi de fată.
KEVIN: N-am nimic din ce spui tu.
JIMMY: Mă întreb dacă ne aude – poate s-o facă... Strâmbă-te. [Ambii băieți se strâmbă.]

Acest scurt exemplu are de toate: Jimmy spune o glumă; îl tachinează pe Kevin, punându-l într-o poziție de inferioritate; face referire la un subiect tabu; își arată preocuparea față de figura autoritară care ar putea să obiecteze că ei încalcă regulile și ia în derâdere întreaga situație, pretinzând (și făcându-l și pe Kevin să pretindă) că vorbește fără să scoată vreun sunet. Dacă relatarea unei glume este genul de manifestare care îl plasează pe vorbitor în centrul atenției, Jimmy este atât de exuberant în vreme ce face gluma cu „tu-tu", încât se substituie și publicului, spunând toate cele patru replici ale dialogului său cu „cioc-cioc". Pe de altă parte, este posibil ca, pur și simplu, să vorbească în locul lui Kevin, care a început jocul cu „Cioc, cioc", dar care părea să nu aibă o glumă în minte, pe care să o spună după.

Joaca de-a interviul

Faptul că se află în situația de a sta împreună și de a vorbi pare să le sugereze acestor băieți situația ierarhică de a fi luați la întrebări de un adult. Glumind pe seama acestei încadrări și luând-o în derâdere, Jimmy își asumă rolul intervievatorului:

JIMMY: Am patru lucruri de spus.
KEVIN: Da?
JIMMY: Am patru lucruri de spus.
KEVIN: Spune-mi.
JIMMY: Ia zi, te descurci bine la școală?
KEVIN: Da.
JIMMY: Joci bine fotbal?
KEVIN: Îhî.
JIMMY: Ești de treabă. Oare care era ultima? Cum te simți?
KEVIN: Bine.
JIMMY: E rândul tău.

Schimburile de replici dintre Kevin și Jimmy sunt foarte scurte – doar câteva cuvinte –, cu două excepții: una, când

Jimmy explică un joc pe calculator, şi alta, în care îi spusese lui Kevin cum se joacă leapşa (chiar dacă Kevin a propus acest joc). În ambele, el ia rolul profesorului.

O lume de diferenţe

Acestea sunt doar câteva exemple din întreaga filmare de douăzeci de minute. Băieţii nu stau locului o clipă; ideea lor despre ce să facă implică activităţi fizice; sunt mereu atenţi la încadrarea ierarhică în care se află şi fac tot ce pot să-şi bată joc de ea şi să i se opună; şi îşi arată afecţiunea unul pentru celălalt într-o structură de opoziţie. Ei se contrazic direct, dar neînţelegerile dintre ei apar ca o reacţie naturală la plasarea de către celălalt într-o poziţie de inferioritate şi la glumele făcute pe seama celuilalt. De exemplu, Kevin protestează: „N-am nimic din ce spui tu" când Jimmy îi zice că are tu-tu în chiloţii lui de fată, şi „Nu, nu sunt", când Jimmy îi spune că este arestat.

Conversaţia fetelor de clasa a doua aflate în aceeaşi situaţie nu conţine nimic care să semene în vreun fel cu modul de a vorbi al băieţilor. Şi fetele sunt conştiente de contextul autoritar în care se găsesc, dar i se supun, în loc să-l sfideze sau să îşi bată joc de el. Şi, departe de a se ataca în glumă una pe cealaltă, se susţin reciproc, se pun de acord şi completează una vorbele celeilalte. În loc să comploteze pentru a sfida autoritatea, ele îşi dau asigurări una alteia că respectă cu succes ceea ce li s-a cerut, ca atunci când Ellen îi spune lui Jane: „Asta-i grav". În opoziţie cu tachinarea prin care fiecare băiat vrea să spună că celălalt greşeşte într-o anumită privinţă, fetele îşi dau asigurări că ele fac lucrurile aşa cum trebuie.

Povestirile scurte pe care le spun fetele în fragmentul de mai sus sunt, de asemenea, tipice pentru modul în care povestirile lor se leagă între ele şi de experienţa comună a fetelor. Începând cu replica „Îţi aminteşti?", Ellen îi aduce aminte lui Jane că Jane a fost acolo sau că a auzit povestirea mai demult. Aceste fetiţe de clasa a doua spun deja povestiri cu intonaţia caracteristică, în crescendo, care face ca fiecare frază să pară o întrebare. La fel

ca multe alte feluri de a vorbi caracteristice fetelor şi femeilor, când privim din perspectiva statutului, intonaţia crescătoare ar putea fi interpretată ca o solicitare de aprobare şi, în consecinţă, ca o dovadă de nesiguranţă. Dar ar putea fi văzută – şi cred că aşa este mai potrivit – ca o cale de a invita ascultătorul să participe, spunând ceva de genul „aha" sau încuviinţând din cap. De asemenea, Jane îşi începe multe dintre povestiri spunând numele prietenei sale – un alt semn de apropiere.

Exemplul scurt de mai sus este tipic pentru conversaţia mai lungă în care Jane, în urma povestirii lui Ellen, spune o povestire similară. Povestirea lui Jane se potriveşte cu a lui Ellen nu doar fiindcă aduce în discuţie un accident, ci şi pentru că este vorba despre un unchi şi despre o rană la cap.

Fetele de clasa a doua, asemenea băieţilor, vorbesc despre activităţi viitoare, dar propunerile lor diferă de cele ale băieţilor. În timp ce Kevin îl invită pe Jimmy să meargă la el acasă şi să se dea cu bicicleta lui, Jane îi spune lui Ellen că tocmai a citit o povestire din Biblie, care i-a plăcut mult. Îi propune lui Ellen să vină la ea acasă, ca Jane să i-o citească – sau să o citească ea însăşi. Nu doar că Ellen propune o activitate ce ţine de vorbit, în opoziţie cu sugestia lui Kevin despre o activitate fizică, dar Jane evită, de asemenea, plasarea lui Ellen într-o poziţie inferioară de statut, asigurând-o că poate să citească ea însăşi povestirea, în loc să i se citească, dacă ea preferă astfel.

Înainte ca experimentatorul să intre în încăpere şi să le amintească să vorbească despre ceva serios, fetele îşi spuseseră diferite tipuri de povestiri. Asemenea femeilor care vorbesc despre problemele lor ca un fel de discuţie-stabilire-de-conexiune, aceste fete de clasa a doua îşi spuneau nemulţumiri similare. De exemplu, Jane s-a plâns că fratele ei mai mic îi tot cere să-i citească povestiri, dar nu o lasă să termine nici una; îi tot aduce cărţi noi, ca ea să-i citească. Ellen a răspuns cu o povestire similară despre cum îi citeşte fratelui *ei*, afirmând că, de fiecare dată când încheie un capitol şi crede că a terminat cu lectura, el insistă să mai audă încă un capitol. Iată cum, în clasa a doua, stabileau o conexiune plângându-se

de alte persoane apropiate şi venind cu povestiri similare cu ale celeilalte, prin care se susţineau reciproc.

Bărbaţii şi femeile cărora le-am arătat înregistrările video au reacţionat diferit la filmările cu aceşti copii de clasa a doua. Reacţia mea a fost tipică pentru o femeie: Jane şi Ellen mi s-au părut două fetiţe drăgălaşe, şi am zâmbit văzându-le. Am fost mişcată de strădania lor de a îndeplini solicitarea experimentatorului. Mi s-a făcut drag de ele, dar băieţii m-au enervat. Mi-aş fi dorit *să stea liniştiţi*. Glumele lor mi s-au părut prosteşti şi nu mi-au plăcut tachinarea şi atacurile lor batjocoritoare. Mi-a părut rău pentru bietul Kevin, care tot încerca să-şi culce părul şi căruia i se spusese că un alt băiat nu îl place.

Dar bărbaţii cărora le-am arătat aceste înregistrări au reacţionat diferit. Lor băieţii li s-au părut drăguţi, iar energia şi voioşia lor i-au înduioşat. Au manifestat înţelegere faţă de impulsul băieţilor de a lua în derâdere situaţia şi de a sfida autoritatea experimentatorului. Fetele li s-au părut a se manifesta excesiv de virtuos. Unii bărbaţi au făcut observaţia că nu au încredere în comportamentul fetelor; aveau sentimentul că fetelor nu le poate plăcea cu adevărat să stea nemişcate – probabil au atitudinea asta docilă ca să îl linguşească pe experimentator.

Deci iată: băieţii şi fetele cresc în lumi diferite, dar noi ne închipuim că suntem cu toţii în aceeaşi, astfel că judecăm comportamentul fiecăruia după standardele noastre proprii.

Viaţa imită experimentul

Consecinţele acestor diferenţe nu se văd niciunde mai puternic ca în şcoala elementară, unde învăţătorii se aşteaptă de la copii să stea liniştiţi în bancă şi să facă tot ce li se cere, asemenea fetelor din înregistrările video pe care le-am examinat, să nu se foiască şi să nu sară de colo-colo, tachinându-se unii pe alţii şi opunându-se ordinelor, precum băieţii. Citind un studiu despre stilul de predare la o grupă de grădiniţă, am dat peste o situaţie din viaţa reală, care susţinea tiparul pe care l-am observat şi l-am descris, fiind şi o ilustrare dramatizată a consecinţelor

acestui tipar. Etnograful Jane White a studiat ceea ce ea numește „politețea neîndurătoare" a învățătorilor de școală primară. Ea începe un articol cu un fragment dintr-o lecție în care o educatoare de grădiniță, doamna Bedford, face introducerea la o lecție despre studii sociale. Doamna Bedford spune:

> Vai, ce grup drăgălaș de copii de grădiniță. O, ce fericită este doamna Bedford să vadă fețe așa zâmbitoare. Oare stăm cu toții confortabil? [*Pauză*] Să vedem cine este aici. Toți par prezenți. Liderul de grup pentru astăzi este Mark W. [*Copiii vorbesc între ei.*] O, îmi place cum stau jos Tammy și Barbara. Sunt pregătite pentru clasa întâi... O, și Corrie și Heather, ce drăguț... Și Collen și Sherrie, arătați minunat. Joey, poți te rog să te întorci, ca să-ți văd fața? Steven T., poți veni să stai aici lângă mine? Bobby, găsește-ți un loc acolo. Stephen S., acolo este un loc bun pentru tine. Stați toți bine? Sunteți pregătiți?

White nu s-a ocupat de diferențele de gen în studiul ei; scopul pe care l-a avut prezentând acest fragment a fost să arate că educatoarea a folosit moduri „politicoase" de a vorbi, precum lăudarea unui comportament bun, în loc să cenzureze unul rău, transmițând directive sub forma unor întrebări. Dar, citind acest exemplu extraordinar de grafic și de familiar, am observat că toți copiii lăudați pentru că stăteau în liniște erau fete, și toți copiii criticați (indirect) pentru că nu stăteau cuminți erau băieți.

Cu aceeași impresie am rămas și după ce am citit un alt articol. Pentru a arăta că învățătorii de la școala elementară îi privesc pe băieți și pe fete ca grupuri sociale diferite, sociologul Barrie Thorne citează un învățător, care a spus: „Fetele sunt pregătite, iar băieții nu". Ambele exemple luate din clase reale ilustrează că școala pretinde un comportament care li se potrivește mai mult fetelor decât băieților.

În studiul lui Alice Greenwood pe care l-am menționat anterior, despre fiul și fiicele sale preadolescenți care discutau cu prietenii lor la cină, am întâlnit un alt exemplu din viața

reală care susține tiparele pe care le-am observat în înregistrările video cu discuțiile dintre prieteni. La fel cum fetele de clasa a doua se asigurau una pe cealaltă („Asta-i grav"), când fetele din studiul lui Greenwood vorbeau cu prietenii lor, o povestire amuzantă era adesea susținută de asigurarea: „E foarte amuzant". Chiar mai mult decât atât, fetele au început să râdă apreciativ *înainte* ca povestirea să fie spusă, imediat ce o altă fată și-a anunțat intenția de a povesti ceva: „Mi-am amintit ceva foarte amuzant". În schimb, băiatul a spus că o conversație bună este una „în care facem glume și râdem unul de altul" – exact ce au ales să facă băieții de clasa a doua.

Aceste exemple din viața reală m-au asigurat că cele două înregistrări video pe care le-am studiat erau tipice, nu excepționale. Dar descoperirile mele sunt susținute, de asemenea, de o mulțime de cercetări referitoare la joaca fetelor și a băieților, care au constatat că băieții desfășoară o activitate fizică mai intensă și sunt mai agresivi, că există o tendință mai mare la ei să se joace în paralel decât în mod coordonat și să adopte atitudini de opoziție. Campbell Leaper, specialist în psihologia dezvoltării, a descoperit, de exemplu, că fetele de cinci ani se raportează unele la ideile altora într-o manieră „reciproc pozitivă", în timp ce băieții de aceeași vârstă manifestă o „reciprocitate negativă" prin care un băiat încearcă să obțină controlul, iar celălalt se retrage. În studiul ei despre copiii de trei, patru ani de la o grădiniță, Amy Sheldon a descoperit că, atunci când fetele și băieții se implicau în activități individuale în cadrul grupurilor de câte trei colegi de același sex, fetele – spre deosebire de băieți – menținеau legătura între ele, spunându-și una alteia ce fac și răspunzând la comentariile celorlalte.

Dacă este fascinant să vezi sursa tiparelor comportamentale ale adulților la copiii de clasa a doua, pentru minte este șocant să le observ la copiii de trei ani. Nu este de mirare că bărbaților și femeilor le este greu să înțeleagă punctele de vedere ale celorlalți. Am admirat privelиștea din puncte de observație diferite încă de când am început să privim.

Probleme cu oameni și lucruri, în clasa a șasea

Băieții și fetele de clasa a șasea se manifestă la fel de contrastant precum cei de clasa a doua. Walt, stând într-un scaun de lemn cu spătar înalt și cu brațe, se mișcă de asemenea neîncetat, dar o face foindu-se, în loc să sară sus și jos sau să se ridice și să revină pe scaun. Walt își întoarce scaunul în toate părțile. La un moment dat, se lasă într-o parte și atinge un braț al scaunului aflat în partea cealaltă, ca și cum ar fi Omul-de-Cauciuc. Celălalt băiat, Tom, stă aproape nemișcat din punct de vedere fizic, dar nu pare să se simtă confortabil. Își întinde picioarele în față și în cea mai mare parte a timpului își ține un braț pe speteaza scaunului său tapițat. Este mai degrabă țeapăn decât liniștit.

Nici acești băieți nu se uită unul la celălalt. Walt se freacă încontinuu la ochi, creând o barieră fizică în calea vederii lui Tom. Se joacă cu degetele, petrecându-și mai mult timp privind la ele decât la Tom. Scaunul lui Tom formează un unghi cu cel al lui Walt. Ei se uită frecvent în jur, părând să caute lucruri despre care să vorbească, și adesea le găsesc. De exemplu, fac observații despre decorațiuni („Ce amuzant arată poza asta", iar mai târziu: „Uau, asta chiar este o poză"); observă o țâșnitoare în tavan, și unul dintre băieți îi explică celuilalt: „Este în caz că ia ceva foc". Văzându-și geanta, Walt scoate o pereche de pantofi, la care se uită amândoi, apoi îi iau în mână și vorbesc despre ei.

În cazul fetelor de clasa a șasea, avem de-a face cu o scenă complet diferită. În loc să se alinieze cu scaunele, fetele stau de-a curmezișul pe scaune, ca să fie față în față. Shannon stă aproape nemișcată, la marginea scaunului de lemn, lăsându-și mâinile să se odihnească pe brațele scaunului. Julia stă pe scaunul tapițat fără brațe, dar, în loc să se întindă în afara lui, asemenea lui Tom, își trage picioarele și brațele către scaun. Își pune glezna stângă pe genunchiul drept, își atinge cu mâna laba piciorului și se joacă cu șireturile de la pantof. Se uită frecvent la picior, dar privirea ei este ancorată pe fața prietenei ei, spre deosebire de Walt, a cărui privire este ancorată pe degete.

Julia şi Shannon îşi schimbă poziţia de mai multe ori în timpul discuţiei, dar schimbările nu sunt nici bruşte, nici frecvente, şi fetele stau mereu apropiate, amândouă cu privirea şi postura pe aceeaşi linie. Băieţii la această vârstă emană un fel de energie ţinută în frâu. Foiala lui Walt şi imobilitatea lui Tom par cauzate de disconfort. Fetele par să se simtă confortabil cu nivelul de mobilitate care li s-a permis, dar băieţii par să se reţină, ca şi cum ar fi învăţat că nivelul de energie pe care îl simt nu ar trebui exprimat. Acest contrast oferă probabil un indiciu asupra motivului pentru care imobilitatea multor bărbaţi dă senzaţia unei stane de piatră.

De asemenea, subiectele despre care discută băieţii şi fetele sunt cât se poate de diferite. În conversaţia de douăzeci de minute, Tom şi Walt ating cincizeci şi cinci de subiecte. Vorbesc despre şcoală, temele pentru acasă, televiziunea prin cablu, sport, sex şi violenţă la televizor (nu sunt de acord cu ea), obiecte din încăpere, alţi băieţi de la şcoală, pantofii lui Walt, trupa rock în care cântă amândoi, inflaţie, cumpărarea de către Nancy Reagan a unei rochii de trei mii de dolari (nu sunt de acord), fete, arme de foc, filmuleţe şi despre prietenia lor. Nici unul dintre aceste subiecte nu este continuat dincolo de câteva schimburi de cuvinte, şi fiecare schimb de cuvinte este scurt.

Asemenea conversaţiei băieţilor de clasa a doua, cea a băieţilor de clasa a şasea include doar două schimburi de cuvinte mai extinse, şi ambele sunt discuţii-stabilire-de-raport, încadrându-i pe băieţi pe poziţii ierarhice diferite. Tom cântă un cântec pe care l-a compus de curând pentru trupa lor rock, punându-se în poziţia solistului şi încadrându-l pe Walt în cea a publicului, şi vorbeşte despre un accident de bicicletă în care a fost implicat.

„Doare când îţi pierzi cea mai bună prietenă"

Din nou, când trecem de la băieţii de clasa a şasea la fetele de aceeaşi vârstă, este ca şi cum ne-am muta pe altă planetă. Fetele îşi petrec aproape tot timpul vorbind despre ruperea

prieteniei dintre Julia și o a treia prietenă, Mary. Julia spune cât de rău se simte pentru că a pierdut o prietenă („*Doare* când îți pierzi cea mai bună prietenă, o prietenă cu adevărat apropiată".). Fetele cad de acord că încetarea prieteniei a fost din vina lui Mary. Discuția lor arată importanța capitală pe care prietenia o are în lumea lor. Julia spune: „Îmi place să îmi fac o prietenă și să o păstrez pentru *totdeauna*" și „Nu aș putea trăi fără o prietenă". Shannon este de acord: „Nu cred că cineva ar putea trăi fără un prieten". Julia îi declară lui Shannon că ele vor fi „prietene *pentru totdeauna*".

Din nou și din nou, fetele de clasa a șasea își exprimă teama că mânia rupe prietenii. Julia explică faptul că prietenia ei cu Mary s-a încheiat din cauză că Mary s-a supărat și, în consecință, a fost „rea". În schimb, afirmă că ea nu se supără niciodată pe oameni, chiar dacă nu îi place ce fac aceștia:

SHANON: Păcat că tu și Mary nu mai sunteți prietene bune.

JULIA: Știu. Doamne, este... ea este atât de *rea* uneori... Și trist e că, pur și simplu, se *supără* pe tine așa, dintr-odată. Dar, când ea face ceva ce *mie* nu-mi place, vreau să spun, eu... Nu-mi *place*, dar nu mă *supăr* pe ea!

JULIA: Mama mea face lucruri care nu-mi plac prea mult, și... eu... Vreau să spun, nu mă *enervez* pe ea.

Julia simte – și se teme de asta – că, atunci când oamenii se supără, ei se ceartă, și certurile pot duce la despărțiri. La un moment dat introduce, ceea ce pare un subiect nou și diferit, îngrijorarea că părinții ei ar putea să divorțeze. Dar este de fapt același subiect. Îi este teamă că părinții ei vor divorța pentru că îi aude uneori certându-se, și ea crede că unul dintre motivele pentru care Mary a devenit o persoană atât de dificilă este faptul că părinții ei au divorțat.

Din nou, tiparele pe care le-am identificat au fost independent coroborate cu dialoguri din viața reală între copii de vârstă apropiată. Problema „supărării" apare într-o conversație între

adolescente, înregistrată de Deborah Lange. În acea conversație, o fată vorbește despre o problemă: și-ar dori să-și adune împreună toate prietenele, dar nu poate, pentru că nu se plac toate între ele. Cum tot repetă că nu este supărată, se aseamănă mult cu Julia:

> Nu sunt supărată pe Deena sau ceva de genul ăsta. Nu sunt supărată pe Millicent sau pe Rita. Dar eu... eu întotdeauna... Este așa de greu să-mi fac planuri cu toate odată.

În loc să fie supărată pe prietenele ei, face eforturi să le împace pe toate:

> ... pentru că Rita se ceartă cu Millicent, și Deena crede că Millicent e nesuferită, și este o răutate, pentru că nu este corect, și, ăăă, încerc să, ăăă, încerc să, ăăă, încerc să fac astfel încât să pot să-mi fac planuri cu toate, dar eu... eu mi-aș dori pur și simplu ca toate să se înțeleagă între ele, decât să încerce să fie, ăăă, decât să încerce să fie, ăăă, știi, adică eu însămi trebuie să mă schimb.

Acest fragment nu arată doar că fetele de clasa a șasea discută între ele despre problemele pe care le au în relațiile cu prietenele lor, ci și că ele vor să evite conflictul și să păstreze armonia.

„Știu"

În filmarea cu fetele de clasa a șasea, Shannon și Julia, asemenea fetelor de clasa a doua, își susțin reciproc sentimentele. De exemplu, Shannon este de acord în mod repetat cu Julia în privința lui Mary. Iată ce își spun după fragmentul în care Julia mărturisește că Mary se supără, în timp ce ea nu o face:

SHANNON: Ea încearcă să-i supere pe oameni.
JULIA: Da, chiar o face. Și mă vede cum plâng și toate cele. Pur și simplu, mă lasă să *sufăr.*
SHANNON: Și îi place asta.
JULIA: Știu. Îi place *toată chestia asta.*

Shannon susține nemulțumirile lui Julia despre Mary venind cu observații similare, și Julia încorporează adăugirile lui Shannon în nemulțumirile ei.

Același subiect – cu o diferență

Chiar și atunci când băieții și fetele de clasa a șasea vorbesc despre același lucru, ei vorbesc, de fapt, despre lucruri diferite. De exemplu, ambele perechi de prieteni au început prin a spune ce s-a întâmplat cu o noapte mai devreme, dar Julia vorbește despre o problemă avută cu tatăl ei, în timp ce Tom vorbește despre o problemă pe care a avut-o cu televizorul. Mai întâi, băieții:

TOM: Omule, ieri? Stăteam și ne uitam la televizor? A apărut un avion mare cu reacție și suna de parcă era pe cale să aterizeze.
WALT: [*Râsete*]
TOM: Și apoi ieri a picat cablul.
WALT: Și la noi.

Și asta a fost tot. Acum, fetele:

JULIA: Ghici ce s-a întâmplat ieri-seară.
SHANNON: Ce?
JULIA: Ăăă, mi-a fost, ăăă, în regulă. Aseară, ăăă, fratele meu a... Și tatăl meu mi-a spus: „Julia, trebuie să strângi tu". Și/?/ eu am zis: „Dacă fratele meu nu trebuie s-o facă..." Așa că eu și cu tata am început să ne certăm foarte tare, știi? Și, Doamne, l-am mușcat. Nu mi-a venit *să cred*. Doamne, Dumnezeule!
SHANNON: Vai de mine! S-a supărat?
JULIA: Da, dar nu... nu chiar atunci, ci... am mers în camera mea. Am încuiat ușa.

Julia a vorbit despre interacțiunea cu o persoană, tatăl ei, iar Tom a menționat interacțiunea cu un obiect, televizorul.

Povestirea ei este mai lungă decât orice replică scoasă de băieții de aceeași vârstă. Și discută despre o ceartă, o îngrijorare feminină primară, căci certurile amenință intimitatea.

Un alt aspect al povestirii Juliei, tipic pentru fete și femei, este că recreează drama a ceea ce s-a petrecut între oameni, prezentând în dialog ce s-a spus. Imită vocea tatălui – „Julia, trebuie să strângi tu"; apoi, protestul ei: „Dacă fratele meu nu trebuie s-o facă..." Pentru că fetele și femeile sunt preocupate să transmită impactul emoțional a ceea ce s-a petrecut între oameni, ele folosesc dialogul, pentru a dramatiza evenimentele, mai mult decât o fac băieții și bărbații.

„Când trebuie să vorbești, nu poți"

Asemenea fetelor de clasa a doua, cele de clasa a șasea par să se simtă în largul lor când stau împreună și discută. Însă băieții de clasa a șasea par să se forțeze – se străduiesc să stea pe scaunele lor și să găsească ceva despre care să vorbească. Spun ceva de genul ăsta:

TOM: Am încercat să mă gândesc ce să spun, pentru că suntem filmați. E altceva.
WALT: Așa e.
TOM: Când ești afară, poți...
WALT: Așa e, pot striga, dar nu într-un apartament.
TOM: Sau poți vorbi o grămadă.
WALT: Îhî.
TOM: Când trebuie să vorbești, nu poți.

Walt pare să interpreteze trimiterea lui Tom la „afară" drept referință la beneficiile de a te juca în exterior, nu înăuntru, și își susține ideea cu exemplul că este în regulă să strigi când ești afară. Dar Tom pare să se refere la lumea din afara acestei situații artificiale, comentând despre cât de dificil este să găsească lucruri despre care să vorbească atunci când li se spune să vorbească.

Aceste remarci arată că Tom este conștient că se află într-o situație în care li s-a spus ce să facă și sugerează că ăsta este

parțial motivul pentru care le este greu să găsească lucruri despre care să vorbească. Deși nu este atât de evident și de generalizat ca în cazul băieților de clasa a doua, și Tom ia în derâdere situația, printr-o glumă: „Zâmbește, ești la *Camera ascunsă*". Într-un mod și mai teatral, când Dorval îi lasă singuri pe băieți, după ce le spune pe scurt ce au de făcut, Tom salută – mai întâi subtil și aparent automat, apoi într-un mod exagerat, părând să-și bată joc de propriul său gest de subordonare.

Ca reacție la disconfortul dat de faptul că se află într-o situație experimentală, băieții de clasa a doua vorbesc despre jocurile pe care și-ar dori să le joace. Își imaginează că, devenind maturi, scapă din situația asta. Exemplul următor arată, de asemenea, felul în care se folosesc de spații pentru a schimba subiectele de discuție – un lucru pe care fetele nu îl fac niciodată.

TOM: Omule, abia aștept să cresc mare.
WALT: Da, știu ce vrei să spui.
TOM: Să termin facultatea, să intru în Marină. Să ies apoi din Marină și să intru la Aviație. Să ies din Aviație și să mă însor.
WALT: Da, abia aștept să am șaisprezece ani și să-mi iau mașină.
TOM: Abia aștept să fac șaptesprezece ani și să mă însor.
WALT: Da, și eu. **Uită-te la *chestia* aia de acolo!**

Este emoționant să vezi cum băieții tânjesc să crească mari, chiar dacă le este puțin neclar ce comportament de adult vor adopta, la ce vârstă. Nimic de genul ăsta nu este spus de vreo fată din filmări. Interpretez acest fapt drept o expresie a disconfortului băieților de a fi copii, când li se spune de către alții ce să facă, și presupun că le-a venit în minte, în acest context, ca o fantezie despre cum să scape din situații de acest gen. Deși mai succint, un impuls similar este exprimat de Kevin, unul dintre băieții de clasa a doua, într-un schimb de cuvinte despre vârsta lor. Deși nu este sigur câți ani are și ce înseamnă asta („Am aproape zece ani, dar încă nu am opt."), Kevin îl liniștește: „Îi ajung din urmă

pe oamenii mari". Băieții arată o mai mare dorință de-a fi adulți, pentru a scăpa de pozițiile inferioare în ierarhie.

Concepții contrastante despre prietenie

În ciuda diferențelor izbitoare dintre conversațiile băieților și ale fetelor, ar fi înșelător să sugerăm că nu există asemănări între stilurile și preocupările lor. Diferențele nu sunt absolute. De exemplu, toți acești copii sunt preocupați de menținerea prieteniilor. Iată ce spun băieții de clasa a șasea despre asta:

TOM: Se pare că noi doi facem totul împreună.
WALT: Da, mergem la vânătoare duminica asta, da?
TOM: Se pare că, dacă avem ceva de făcut, dacă ar fi o luptă, am fi de aceeași parte, sau dacă am avea o idee, noi doi ne-am băga imediat. Și toți ceilalți vor să fie împotrivă, și alte chestii de genul ăsta. Este greu să fii de acord cu ceva, când nimeni nu ți se adresează.
WALT: Așa e.
TOM: Pentru că există *un* grup și există alt grup. Grupul *bun* este întotdeauna necăjit de alții.

Deși băieții, asemenea fetelor, vorbesc despre cât de buni prieteni sunt, există diferențe în felul în care se exprimă. În primul rând, discuția băieților despre prietenia lor este scurtă, și subiectul nu mai revine, în timp ce discuția fetelor despre prietenia lor este îndelungată – și se revine la ea în mod repetat. Remarca lui Tom că el și Walt sunt prieteni buni se focalizează pe faptul că ei fac lucruri împreună. („Se pare că noi doi facem totul împreună.") Și conflictul este un element central pentru noțiunea lor de prietenie. Înțelegerea dintre Walt și el, spune Tom, declanșează în mod automat opoziție din partea altora. Lumea lui este una conflictuală, în care prietenia este ceva ce te unește împotriva altora.

În schimb, afirmația Juliei că ea și Shannon sunt prietene bune se bazează pe înțelegere reciprocă și pe longevitate:

JULIA: Cel puțin noi două ne știm de când mergeam la grădiniță și ne cunoaștem așa cum *suntem.*

și pe faptul că nu se ceartă una cu cealaltă:

JULIA: Noi două nu ne certăm aproape *niciodată.*

și pe comunicare:

JULIA: Vreau să spun că, atunci când încerc să vorbesc cu tine, tu spui: „Vorbește cu *mine*!" Și dacă tu încerci să vorbești cu mine, eu voi *vorbi* cu tine.

Comparând conversațiile acestor băieți și fete de clasa a șasea, se poate vedea rădăcina nemulțumirilor femeilor și bărbaților legate de comunicare, în relațiile lor reciproce. Băieții vorbesc puțin despre prietenia lor și despre alți oameni, axându-și discuția îndeosebi pe lucruri, activități și păreri referitoare la chestiuni sociale. În schimb, singurul subiect de interes pentru fete este prietenia lor. Julia o întreabă pe Shannon dacă i-a dat un ac de siguranță decorat, care semnifică prietenia, și Shannon spune că da. Julia zice apoi că a citit undeva că, dacă ești prietenă foarte bună cu cineva, îi dai două; apoi caută în geantă și îi dă lui Shannon un al doilea ac. Fetele vorbesc doar despre prietene, prietenie și sentimente; ele organizează discuția la un nivel de subtilitate și de o complexitate care nu este întâlnită în discuția dintre băieții de clasa a șasea.

Conversații combinate și paralele, la clasa a zecea

Avansând la elevii de clasa a zecea, dăm de o înregistrare video care m-a ajutat în mod deosebit să înțeleg felul în care comunică bărbații. Fetele de această vârstă se aseamănă mult cu cele de clasa a șasea. Ele stau locului în scaunele lor, se privesc direct una pe cealaltă și vorbesc despre problemele pe care una

dintre fete le are cu mama şi cu prietenul ei. Băieţii de clasa a zecea sunt totuşi diferiţi nu doar de fete în general, ci şi de băieţii mai mici. Posturile în care stau sunt cele mai extreme din toate filmările: sunt tolăniţi, aproape culcaţi pe scaunele în care ar trebui să stea în fund. Richard, asemenea lui Tom din clasa a şasea, stă aproape nemişcat şi priveşte cu hotărâre înainte, ca şi cum i s-ar fi interzis să se uite la prietenul lui, Todd, asemenea lui Orfeu, căruia i se interzisese să se uite înapoi la Euridice. Todd îşi foloseşte picioarele pentru a trage un scaun pe rotile în faţa lui, ca să-şi întindă picioarele pe el, şi îl împinge de colo-colo cu picioarele în timp ce se uită în faţă sau prin cameră, privindu-l doar din când în când pe Richard. Cineva care a văzut înregistrarea video a comentat că aceşti băieţi arată ca şi cum ar merge cu maşina. Trupurile lor sunt paralele, în loc să stea unul cu faţa spre celălalt, şi ambii se uită în mod constant înainte, unul privind doar din când în când spre prietenul lui, iar celălalt nefăcând-o aproape niciodată.

Dar, cu sonorul pornit, scena se transformă. Băieţii nu vorbesc despre subiecte impersonale. Departe de asta. Aceştia sunt băieţii ale căror conversaţii au fost prezentate şi discutate în capitolul doi. Ei au cea mai intimă discuţie pe care am auzit-o în vreuna dintre înregistrările lui Dorval. În timp ce fetele vorbeau despre problemele pe care le aveau cu alţi oameni – oameni care nu erau prezenţi –, aceşti băieţi îşi analizează relaţia, şi unul dezvăluie sentimente profunde de înstrăinare, rănire şi dor.

„Ştiu ce mă deranjează"

Cum am văzut mai devreme, Todd se simte înstrăinat. La petreceri se simte exclus; nu are nici o parteneră pentru petrecerea ce urmează şi nu vrea să o invite pe nici una dintre fetele pe care le cunoaşte; nu se simte bine cu fetele care îl plac şi nu se simte bine nici cu amicii lui. Tânjeşte după vremurile în care el şi Richard petreceau timp împreună singuri şi vorbeau mai mult. Nemulţumirea lui Todd poate fi văzută în fragmentul

următor. Pentru a arăta şovăielile din conversaţie, numerele din paranteze au rolul de a indica secundele de pauză.

TODD: Despre ce naiba ar trebui să discutăm? Adică, ideea e că ştiu ce mă deranjează.

RICHARD: Ce te deranjează?

TODD: [*Râde înfundat.*] Că nu vorbim.

RICHARD: Cine nu vorbeşte?

...

TODD: Uite, din nou.

RICHARD: Ce?

TODD: Nu vorbim.

RICHARD: Ştiu. Păi, zi.

TODD: Nici măcar nu mai stăm la taclale.

[*Râsete*]

RICHARD: Mda, aşa e. (3,4) Adică, ştii. Ce pot să spun? (3,6) Adică, dacă ai vorbit serios cu tot ce ai spus weekendul trecut, iar eu am vorbit serios cu tot ce am spus.

(1,0)

TODD: Da, bineînţeles că da. Dar, ce să spun, nu ştiu. Cred că ne maturizăm. Adică, nu ştiu. Cred că trăiesc în trecut, sau ceva de genul ăsta. Chiar mi-au plăcut vremurile alea când stăteam treji toată noaptea şi doar, ştii tu, petreceam nopţile la cineva acasă, ca să vorbim toată noaptea.

RICHARD: Îhî.

TODD: Era distractiv.

RICHARD: Da, *a fost* distractiv.

(2,2)

TODD: Dar acum e mare lucru dacă mai schimbăm câteva vorbe când ne vedem pe hol.

RICHARD: [*Cu o intonaţie prefăcut batjocoritoare*] Ei, chiar aşa?

TODD: Vorbesc serios. Îmi amintesc cum ne plimbam pe hol şi-ţi spuneam „Salut", şi tu spuneai „Salutare şi ţie",

sau uneori mă împingeai în dulapurile de pe margine, dacă aveam noroc. [*Râde.*]

(1,4)

RICHARD: [*Protestează.*] Dar vorbim.

TODD: Nu mai vorbim așa cum o făceam.

(4,8)

RICHARD: N-am *știut* niciodată că vrei să *discuți*.

Deși majoritatea bărbaților cărora le-am pus această conversație au comentat că este neobișnuită, ea este reală. Cel mai uimitor lucru este contrastul evident – aproape o contradicție – dintre cuvintele acestor băieți și limbajul lor corporal. Deși cuvintele lor trădează o implicare profundă, trupurile lor stau în poziții nepăsătoare, trândave.

Sunt bărbații decuplați?

Gândindu-mă la aceste filmări video cu băieți și fete la vârste diferite, precum și la situația descrisă de terapeuta de cuplu, am fost uluită de un dezechilibru masiv. Când femeia se uită la terapeut și la partenerul ei, ea face, pur și simplu, ce a făcut dintotdeauna, ceea ce i se pare natural, normal și corect. Dar când unui bărbat i se cere să-și privească direct terapeutul și soția, i se cere să facă un lucru diferit – ceva ce nu obișnuiește să facă, ceva ce poate chiar i se pare nepotrivit. A spune despre bărbați, pe baza limbajului lor corporal, că sunt „decuplați" pare prematur și incorect. Ei sunt judecați după standardele unei culturi diferite. Asta nu înseamnă că nu e posibil ca bărbații să fie decuplați și nici că nu ar fi benefic pentru ei să încerce să se uite direct către soțiile și terapeuții lor când le vorbesc, ci doar că interpretarea decuplării nu este garantată numai pe baza poziționării indirecte, fizice și vizuale.

În limitele propriei lor culturi, există suficiente dovezi de implicare în limbajul trupului băieților de clasa a zecea și dovezi ample că au grijă și sunt atenți unul la celălalt. Mișcările lor sunt

minunat coordonate. Fac aceleași mișcări, în aceeași direcție, în același timp. Acționează în armonie, creând ansamblul (pentru a împrumuta un termen de la Ron Scollon), sau (pentru a împrumuta un termen de la A.L. Becker) ca două gâște care își aranjează penele, părând să se ignore una pe cealaltă, dar oglindindu-și reciproc mișcările într-un ritm coordonat.

De ce s-ar uita bărbații și băieții înspre exterior, departe unii de alții, și prin cameră, în loc să se privească direct unul pe celălalt? O explicație probabilă este că a privi direct spre un alt bărbat poate părea o acțiune ostilă, o amenințare fățișă. Și a privi direct la o femeie ar putea părea o manifestare sexuală, un flirt vizibil. Un coleg care a făcut un comentariu în această privință mi s-a alăturat acolo unde stăteam. Găsind un scaun liber în fața mea, l-a tras mai departe și l-a întors pieziș, astfel încât să nu stea direct față în față cu mine. Am râs amândoi, pentru că acest gest instinctiv i-a permis să formeze un unghi cu scaunul meu – la fel ca băieții și bărbații din înregistrările video pe care i le arătasem.

Judecat după standardele femeilor, care se privesc unele pe altele când stau de vorbă, obiceiul bărbaților de a privi în altă parte este o barieră în calea intimității, un mod de a evita apropierea. Dar dacă băieții și bărbații se feresc să se uite direct unii la alții pentru a evita agresiunea, atunci, pentru ei, aceasta este o modalitate de a ajunge la o apropiere prietenească, în loc de a o compromite.

Poziționările fizice ale băieților și fetelor de clasa a zecea pot fi interpretate ca moduri diferite de a atinge același scop – implicarea – mai degrabă decât ca dovadă că fetele sunt implicate, și băieții, nu. Această simetrie este paralelă cu modurile lor diferite de a purta discuții despre probleme. După cum am văzut în capitolul doi, Nancy și Sally își petrec majoritatea timpului discutând despre problemele pe care Nancy le are cu mama și cu prietenul ei, și Sally reacționează la nemulțumirile lui Nancy susținându-i-le. În schimb, Richard și Todd vorbesc

amândoi despre probleme, dar reacția lor este să minimalizeze și să respingă problemele celuilalt.

Deși diferit de obiceiul fetelor de a reacționa una la problemele celeilalte, stilul băieților de a se liniști reciproc își are propria logică. La fel ca postura adoptată, conversația băieților îi poziționează pe drumuri paralele. Fiecare vorbește despre propriile preocupări, în timp ce partenerul i le minimalizează sau chiar schimbă subiectul. După standardele femeilor, aceasta arată o lipsă de interes pentru celălalt și pentru problemele lui, dar poate fi o cale de a-l face pe celălalt să se simtă mai bine. A vorbi despre o problemă din nou și din nou poate fi o modalitate de a exprima interesul, dar poate, de asemenea, să facă problema să pară mai serioasă. De exemplu, dacă lui Nancy i-a părut rău pentru că a trebuit să plece de la petrecere, faptul că Sally îi spune că toată lumea a fost șocată când ea a plecat ar putea să o facă să îi pară și mai rău. Dar, dintr-un alt punct de vedere, Sally îi arată lui Nancy că fetele din grup țin la ea și că i-au simțit lipsa, când a plecat.

Fetele și băieții de clasa a zecea prezintă viziunea unor scopuri similare realizate pe căi diferite. Cu toții dau semne de disconfort față de situația în care se află și iau în derâdere instrucțiunile (Sally spune: „Vorbește despre Jerry. Asta este ceva serios și/sau intim", iar Todd remarcă: „Acum trebuie să devenim intimi".). Ambele perechi se liniștesc curând și fac ceea ce li s-a spus – deși opoziția fetelor, manifestată prin chicoteli și glume, durează mai mult decât cea a băieților. De fapt, continuă în primele cinci minute ale înregistrării, moment în care Dorval le amintește care era sarcina lor. În acest timp, ele se tachinează una pe cealaltă, dar o tachinare care o pune pe cealaltă în inferioritate este revocată imediat ce este rostită: Sally spune râzând: „Amețito! Nu, nu ești amețită".

Dacă băieții și fetele sunt atât de diferiți în clasa a doua, a șasea și a zecea, ce se întâmplă cu bărbații și cu femeile între douăzeci și patru și douăzeci și șapte de ani?

Conversațiile între prieteni adulți

Înregistrările video cu discuțiile dintre prieteni adulți arată o dezvoltare naturală a stilului copiilor și al tinerilor. S-a dus vremea emoțiilor clocotitoare referitoare la ei înșiși și la alianțele lor. S-a dus preocuparea față de părinți și față de autoritatea lor. Dar sunt prezente la modul tangibil diferențele dintre felurile în care se poziționează unii față de alții cu trupurile și cu modul de a vorbi.

Să aruncăm o privire la femeile de douăzeci și cinci de ani. Deși par să se simtă în largul lor cu privire la situația experimentală, ele par nemulțumite de felul în care decurge conversația. Conflictul apare din cauză că o prietenă are senzația că cealaltă a împins prea departe codul concordanței.

Știu că au mai fost discuții între noi

Tensiunea negocierii acordului și a asemănării este perceptibilă de-a lungul întregului dialog al femeilor. Este interesant că urme ale unei tensiuni asemănătoare se găsesc și în conversația fetelor de clasa a șasea. În ardoarea ei de a îmbrățișa armonia și de a evita conflictul, Julia îi subliniază lui Shannon că ele nu se ceartă niciodată. Shannon îi arată rapid că nu este de acord, subliniind faptul că totuși o fac.

JULIA: Noi două nu ne certăm aproape *niciodată*.
SHANNON: /?/ mie mult timp
JULIA: Până începem să avem dis... Avem *discuții*, dar nu *certuri*. Uneori avem.
SHANNON: Ca atunci când jucăm șotron și avem discuții, și ne certăm, și...
JULIA: Așa e. Dar nu ne *certăm*!
SHANNON: Dar e... [*Ridică din umeri.*]

Nu toate cuvintele lui Shannon sunt în întregime audibile, dar este clar că atunci când Julia spune că ea și Shannon nu

se ceartă, Shannon o contrazice subtil. Ea spune: „Ca atunci când jucăm șotron și avem discuții și ne certăm". Dar Julia insistă că, deși este posibil să mai aibă discuții, ceea ce este normal, ele nu se ceartă, ceea ce ar fi ceva serios, și Shannon încetează să o contrazică.

Acest germene de dezacord crește tot mai mult într-o temă ce revine constant și controlează conversația dintre Pam și Marsha, femeile adulte din filmarea lui Dorval. Pam începe conversația spunând că îi place că Marsha este întotdeauna de acord cu ea. Pam vrea să spună asta ca un compliment, o afirmație a faptului că au ajuns să fie prietene. Poate că ea încearcă să justifice de ce a selectat-o pe Marsha să i se alăture în acest experiment, dar Marsha pare să ia remarca lui Pam ca o punere într-o poziție de inferioritate, ca și cum ea nu ar putea gândi de una singură. Pe măsură ce conversația avansează, Marsha susține repetat că nu este de acord cu Pam, iar Pam încearcă să respingă dezacordul, rezultatul fiind transformarea conversației într-un dezacord extins.

MARSHA: Doamne, Pam, știu că au mai fost discuții între noi.

MARSHA: Nu suntem totuși de aceeași părere în multe privințe. La școală, de exemplu. Și pentru că tu ai o... tu ai o atitudine pozitivă...

PAM: | Pozitivă? Ai văzut cum am fost acum câteva minute.

MARSHA: | Mda, dar nu, tu ai o... o atitudine prin excelență pozitivă.

PAM: Nu, nu am.

MARSHA: Uite, vezi, ăsta este un lucru asupra căruia nu suntem de acord. Poate că eu nu sunt o persoană cu foarte multă încredere în sine, așa cred, și tu ai primit și partea mea.

PAM: Hmm, ce părere ai despre atitudinea de informatician pe care o am acum?

Adoptarea unei poziții de inferioritate

Marsha încearcă să demonstreze că ea și Pam nu sunt de acord sau că sunt diferite, subliniind că Pam este o studentă mai bună și că are mai multă încredere în sine. Asta declanșează o interesantă manifestare de atitudini de inferioritate. Pam susține că nu are încredere în sine și că nu este o studentă atât de bună pe cât spune Marsha. Pe de altă parte, o acuză pe Marsha că este o studentă mai bună decât recunoaște:

MARSHA: Vezi, mai e și treaba asta. Tu ești mereu, adică... eu mă descurc așa prost. Particip la un curs, și nota cea mai mare la care pot spera este 8 – dacă pot obține un 8, bineînțeles. Cred că a trecut așa mult timp de când nu am mai luat un 10...

PAM: Încât nici nu te gândești la asta?

MARSHA: Da, adică nu mă gândesc că pot lua o asemenea notă.

PAM: Nici eu.

MARSHA: Dar, Pam în fiecare, știi, la începutul fiecărui semestru tu vorbești despre asta, că trebuie să iei 10 la curs.

PAM: Note de 10? Eu iau 8. Mă străduiesc, dar nu iau niciodată 10. Întotdeauna 8. Bine, poate cu excepția cursurilor de psihologie. Dar nu la toate.

În acest fragment, Pam întărește conexiunea, exprimând ea concluzia propoziției lui Marsha:

MARSHA: Cred că a trecut așa de mult timp de când nu am mai luat un 10...

PAM: Încât nici nu te gândești la asta?

Apoi încearcă să adopte rolul „sunt la fel ca tine":

MARSHA: Da, adică nu mă gândesc că pot lua o asemenea notă.

PAM: Nici eu.

Însă Marsha nu vrea să îi acorde lui Pam această similitudine.

MARSHA: Dar, Pam, în fiecare, știi, la începutul fiecărui semestru, tu vorbești despre asta, că trebuie să iei 10 la curs.

Pam totuși își menține afirmația, spunând că nu ia note de 10 și că, dacă se întâmplă totuși, nu este ceva frecvent.

PAM: Note de 10? Eu iau 8. Mă străduiesc, dar nu iau niciodată 10. Întotdeauna 8. Bine, poate cu excepția cursurilor de psihologie. Dar nu la toate.

Lipsa de realizări, la fel ca asemănarea și consimțirea, pare să fie bunul cu care Pam încearcă să facă schimb pentru a obține conexiunea simetrică cu Marsha.

La fel ca în privința aluziei făcute de Marsha că Pam are încredere în sine, Pam pare să ia aluzia prietenei ei că primește note bune ca pe o acuzație căreia trebuie să i se opună, mai degrabă decât ca pe un compliment care ar trebui acceptat. Ca și cum ar contraataca, Pam punctează că Marsha s-a descurcat bine la cursul de religie: „Te descurci bine la teste, ai știut să răspunzi la cincisprezece întrebări din cincisprezece", în timp ce „eu nici măcar nu am citit acele capitole". În mod simetric, Marsha își declină meritele: „Multe întrebări erau de bun-simț". Și din acest punct de vedere, conversația fetelor de clasa a șasea conține germenii unui astfel de joc verbal. La începutul conversației lor, fac schimb de informații despre cât de rău se descurcă la patinajul pe gheață.

Pentru femei și fete, consimțirea și asemănarea sunt modalități de creare a apropierii. Performanța, diferențierea și certurile sunt amenințări la adresa apropierii. Și băieții cumpără bunul numit apropiere, dar îl cumpără cu altă monedă de schimb. Ei nu se tem de dezacord și nu par să aibă nevoie să se declare

asemănători, dar orice strategie poate fi împinsă prea departe, şi Marsha pare să fie deranjată de afirmaţia lui Pam că ea este întotdeauna de acord.

Jocul adoptării atitudinii de inferioritate pe care îl joacă aceste femei aminteşte de o structură interactivă iraniană pe care William Beeman o numeşte situarea într-o lumină nefavorabilă. Portretizându-se pe sine ca având un statut inferior, un iranian se lasă la mila cuiva mai puternic, care este, în consecinţă, obligat să facă lucruri pentru el. Invocă astfel o schemă protectoare. Deşi uneori femeile pot adopta poziţii de inferioritate pentru ca bărbaţii să aibă grijă de ele, jocul în care se implică femeile din această înregistrare pare să aibă un rol foarte diferit: să accentueze simetria, mai degrabă decât asimetria, să păstreze proporţiile chiar şi prin subminarea propriei persoane.

Căsătoria – „Un subiect destul de serios"

Bărbaţii de douăzeci şi cinci de ani prezintă un tablou. Formează un unghi unul cu celălalt, părând rigizi sau ţepeni ca nişte butuci. Timothy nu se uită aproape niciodată la Winston. Deşi Winston se uită la Timothy când ascultă, se uită des în altă parte, iar când vorbeşte, nu se uită deloc la Timothy. Bărbaţii manifestă un mare disconfort şi depun efort pentru a alege un subiect despre care să vorbească. Sunt foarte zeloşi în privinţa obligativităţii de a vorbi despre ceva serios, şi pentru ei „serios" pare să însemne ceva important în lume, un lucru în privinţa căruia pot avea o contribuţie substanţială. Iată ce subiect aleg până la urmă:

WINSTON: Ce zici de căsătorie?
TIMOTHY: Este un subiect destul de serios.
WINSTON: Un subiect serios, căruia nu i se acordă suficientă atenţie.

Discutând despre căsătorie, un subiect potențial personal, vorbesc în principal la modul abstract, făcând afirmații generale, fără să dezvăluie nimic personal:

TIMOTHY: De ce crezi că sunt așa multe căsnicii care nu rezistă? Este, ăăă, o întrebare destul de vastă.

WINSTON: Cred că, în primul rând, cei mai mulți se grăbesc să se căsătorească. (6,0) Pur și simplu, abia așteaptă să se căsătorească.

TIMOTHY: Cred, ăăă, cred că oamenii, mulți oameni, și nu spun că eu *am*, dar mulți oameni nu au o definiție adecvată și matură, mă înțelegi, a iubirii. Mă înțelegi, ăăă, nu știu, pentru că o mare parte dintre neînțelegeri, știi, în opinia mea, în căsnicii și în relații, apar din cauză că oamenii, ăăă, știi, au atitudini egoiste.

În anumite privințe, conversațiile acestor bărbați se conformează cu ceea ce s-a spus anterior despre bărbați, dar în alte privințe, nu. Conform stereotipului și constatărilor anumitor cercetători, vorbirea femeilor este ezitantă. Dar și Timothy ezită și folosește cuvinte de umplutură ca: „știi", „ăăă", „în opinia mea", dând senzația de nesiguranță – în general sau legat de ceea ce spune. Lasă impresia că situația îl face să nu se simtă în largul lui, dar prin faptul că vorbește abstract mai degrabă decât concret, el se conformează așteptărilor referitoare la vorbirea bărbaților comparativ cu cea a femeilor.

Mai târziu în conversație, Timothy vorbește despre relația lui cu o femeie cu care se întâlnește. Spune că se gândește la căsătorie, dar nu a mers mai departe de atât. Este precaut, căci căsătoria este pentru totdeauna, și este circumspect, pentru că femeile încearcă adesea să îi grăbească pe bărbați să se căsătorească.

Timothy spune atunci: „Știi, nu vreau să vorbesc așa despre situația mea". După o pauză, Winston răspunde: „Ei bine, la mine e treaba asta cu școala, iar școala este pur și simplu paradigma nestatorniciei". Winston pare să sugereze că nu are

o prietenă, pentru că este student, și, în consecință, viața lui nu este statornică, dar exprimă asta indirect, printr-o declarație generală despre situația în care se află: „La mine e treaba asta cu școala". Timothy i-a pus întrebarea indirect, făcând o afirmație („Nu vreau să vorbesc așa despre situația mea."), în loc să întrebe direct: „Dar la tine cum e?" În alte contexte, de exemplu când se încearcă negocierea deciziilor și preferințelor reciproce, femeile sunt adesea mai indirecte decât bărbații, dar când se ajunge la discuții despre sentimentele și relațiile personale, mulți bărbați sunt mai indirecți.

„O atitudine destul de timidă"

Un exemplu clar de atitudine indirectă este atunci când Winston spune că, uneori, bărbații devin precauți în relații pentru că au fost răniți – sau, în cuvintele lui, „s-au ars":

> Cred că mulți oameni încep, atunci când sunt tineri, să aibă o atitudine pe care ei o consideră de implicare sută la sută, dar apoi se ard. Sau au o impresie greșită. Și apoi este posibil, știi, să aibă o atitudine destul de timidă față de relații, pentru multă vreme.

Winston pare să sugereze că a fost rănit, și de aceea nu se află acum într-o relație, dar, dacă asta vrea să spună, nu o zice la modul direct. Nu spune nimic despre nici o relație de-a lui.

Urmează-l pe lider

Compararea înregistrării video cu fetele și băieții și a celei cu femeile și bărbații vorbind cu prietenii lor în acest cadru experimental oferă dovezi pentru tiparul diferențelor de gen. Aceste conversații arată că fetele și femeile depun mari eforturi pentru a crea o comunitate de conexiuni și a se apropia prin discuțiile despre problemele din relațiile personale și se străduiesc să-și mențină individualitatea în fața presiunii exercitate de nevoia de consimțământ. Băieții și bărbații se străduiesc să-și păstreze

independența într-o lume ierarhică și să ajungă la intimitate în cadrul unor structuri de opoziție. Dar ar fi greșit să insinuăm că prieteniile fetelor sunt cu totul egalitariste. Un aspect important al acestor filmări este asimetria în poziționările adoptate de cei doi prieteni în fiecare conversație.

Dintre băieții de clasa a doua, Jimmy este, în mod evident, liderul. El este singurul care are replici mai lungi, el dă ordine și instrucțiuni, el tachinează și el inițiază majoritatea subiectelor de conversație. Dintre băieții de clasa a șasea, Tom este liderul care aduce subiecte în conversație, el este cel care vorbește mai mult și își asumă rolul principal în cele două situații de discuții-stabilire-de-raport. Dintre cele cincizeci și cinci de subiecte atinse în interacțiunea lor, Tom inițiază patruzeci. Walt, care își asumă în general un rol de susținere și colaborare, aduce în discuție cincisprezece subiecte, dintre care șase implică concentrarea atenției asupra obiectelor din încăpere.

În cazul fetelor, situația este mai complicată. Fetele de clasa a doua sunt singurele la care nu există asimetrii vizibile în raporturile pe care și le asumă. Poziționările adoptate de fetele de clasa a șasea și a zecea sunt izbitor de asimetrice, chiar dacă o mare parte din ceea ce spun pare să vizeze aparența acordului, a susținerii și a conexiunii. Dintre fetele de clasa a șasea, Julia pare să fie liderul. Ea inițiază douăsprezece dintre cele paisprezece subiecte discutate. O mare parte a discuției se învârte în jurul relației ei cu Mary, al grijilor ei legate de păstrarea prieteniilor și al angoasei sale referitoare la despărțire și pierdere. Când experimentatorul intră pentru scurt timp în cameră, după cinci minute de la începutul discuției, Julia este cea care vorbește cu el. Totuși, Shannon este cea care „alege" subiectul relației dintre Julia și Mary, spunând: „Păcat că tu și cu Mary nu mai sunteți prietene bune".

În mod asemănător, conversația dintre fetele de clasa a zecea este în mare măsură despre Nancy, dar Sally este cea care sugerează că ar trebui să vorbească despre problemele lui Nancy. Ca răspuns la întrebarea lui Nancy: „Ei bine, despre ce ai vrea să vorbim?", Sally spune: „Despre mama ta. Ai vorbit

cu mama ta?" După criteriul numărului de subiecte inițiate, fetele par destul de echilibrate. Sally inițiază nouă subiecte, Nancy șapte. Totuși, toate subiectele aduse în discuție de Sally, în afară de unul, sunt întrebări focalizate pe Nancy. O mare parte dintre cercetările referitoare la „controlul subiectelor" presupune că aducerea în discuție a unui subiect este un semn de dominare în conversație. Din acest punct de vedere, Sally „controlează" conversația când inițiază subiecte de discuție, deși totul depinde de colaborarea lui Nancy, care trebuie să accepte respectivul subiect. Putem oare afirma că domină, din moment ce subiectele pe care le inițiază o privesc pe Sally?

În unele privințe, conversația băieților de clasa a zecea este mai simetrică decât a fetelor: Nancy și Sally vorbesc în întregime despre problemele lui Nancy, dar Richard și Todd vorbesc amândoi despre propriile probleme, și ambii răspund prin respingerea sau minimalizarea problemelor celuilalt. Între bărbații și femeile adulte, Pam este un fel de lider. Ea are tendința să aleagă temele la care Marsha reacționează. Totuși, întrebarea recurentă dacă ele au sau nu neînțelegeri devine o temă din cauza răspunsului Marshei la observația inițială a lui Pam că Marsha este întotdeauna de acord cu ea. Bărbații adulți prezintă un paradox similar: subiectul căsătoriei este sugerat de Winston, și el este cel care vorbește cu Dorval când acesta intră. Dar șase dintre cele șapte teme secundare de discuție prin care ei dezbat, de fapt, căsătoria sunt alese de Timothy.

Vorbitul despre problemele ei o pune pe o fată într-o poziție superioară de statut, de vreme ce ocupă mai mult spațiu în conversație, sau o pune într-o poziție inferioară, de vreme ce este portretizată ca fiind cea cu probleme? Nimeni nu ar sugera că pacientul are putere mai mare sau un statut superior într-o ședință de psihoterapie, chiar dacă el vorbește cel mai mult și inițiază majoritatea subiectelor. Oare inițierea unui subiect implică „dominare" în sensul „controlării" conversației, dacă subiectul deschis este de primă importanță pentru cealaltă fată? Nu știu răspunsul la aceste întrebări, dar aș înțelege mai multe în situația în care aș ști dacă aceste fete își repartizează

în mod obișnuit rolurile în acest mod sau dacă fac schimb de roluri în funcție de subiectul conversației. În orice caz, este clar că problemele de dominare și de control sunt mult mai complexe decât am putea bănui din elementele de suprafață, de genul cine inițiază subiectul de discuție. Și, cu toate că fetele și femeile sunt focalizate pe conexiune, și băieții și bărbații pe statut, există totuși asimetrii în rândul femeilor și al fetelor și simetrii între bărbați și băieți.

Aceste înregistrări arată prin complexitatea lor că, de la cele mai timpurii vârste până la vârsta adultă, băieții și fetele creează lumi diferite, în care bărbații și femeile continuă apoi să trăiască. Nu este surprinzător că femeile și bărbații care încearcă să facă lucrurile așa cum trebuie în relațiile în care se află consideră adesea că partenerii lor nu sunt la înălțime și, la rândul lor, sunt criticați de aceștia. Încercăm să vorbim cu sinceritate unii cu ceilalți, dar uneori este ca și cum am vorbi limbi diferite – sau, cel puțin, diferite dialecte-de-gen.

CAPITOLUL 10

TRĂIND CU ASIMETRIA: DESCHIDEREA LINIILOR DE COMUNICARE

O americancă a plecat în vacanță într-o croazieră și a ajuns într-o închisoare turcă. Citind cartea ei *Never Pass This Way Again* [„Să nu mai treci niciodată pe aici"], am putut vedea că experiența dură a lui Gene LePere a fost un exemplu extrem despre consecințele dezastruoase care pot rezulta din diferențele transculturale în ceea ce am numi stil de conversație – modalități de a încadra cum vrei să sune ceea ce spui și ce crezi că faci când o spui. Experiența lui LePere ilustrează, de asemenea, într-un mod neobișnuit de dramatic pericolele încercării de a evita conflictul și de a refuza într-un mod politicos.

LePere a plecat de pe vasul de croazieră pentru un tur rapid al ruinelor antice din Turcia. La un sit arheologic, a rămas în spatele grupului, fiind absorbită de admirarea ruinelor. Brusc, drumul ei a fost blocat de un bărbat care vindea suvenire, pe care ea nu era interesată să le cumpere. Și totuși, s-a trezit ținând în mână un cap din piatră și, când a spus politicos că nu îl vrea, bărbatul a refuzat să îl ia înapoi. În schimb, i-a întins un altul, pe care ea l-a acceptat tot la modul automat. De vreme ce bărbatul nu a vrut să primească înapoi nici unul dintre capetele de piatră, singura modalitate de a scăpa care i-a venit în minte a fost să se ofere să le cumpere. I-a oferit jumătate din prețul cerut, sperând că el avea să refuze și, astfel, ea avea să poată pleca mai departe. Însă el a acceptat să scadă din preț, iar ea a vârât cele două capete în geanta ei. Dar, când i-a înmânat banii, el i-a întins un al treilea cap. Din nou a insistat că nu îl vrea, dar el a făcut un pas înapoi, ca să evite să reintre

în posesia capului. Nevăzând o alternativă, a plătit pentru al treilea cap şi a plecat tulburată şi furioasă. Când LePere a încercat să urce pe vasul de croazieră, le-a arătat ofiţerilor vamali ce a cumpărat, iar aceştia au arestat-o şi au aruncat-o la închisoare pentru încercare de contrabandă cu obiecte de patrimoniu naţional. Al treilea cap era o antichitate autentică.

Pentru că am trăit în Grecia şi cunosc arta verbală a tocmirii, mi-am putut da seama că atunci când ea a vorbit cu el şi i-a spus că nu vrea artefactele era posibil ca, pentru negustor, să însemne că ar putea fi interesată, dacă preţul ar fi mai mic. Dacă nu ar fi avut intenţia de a cumpăra, nu ar fi vorbit deloc cu el. L-ar fi ocolit şi ar fi trecut mai departe, fără să aibă contact vizual cu el – şi, cu siguranţă, nu ar fi luat în mână capetele, oricât de insistent i le-ar fi oferit. De fiecare dată când a acceptat un cap, vânzătorul a primit dovezi ale interesului ei şi încurajări ca să-i ofere altul. Fiecare pas în demersul din ce în ce mai agresiv al vânzătorului era o reacţie la ceea ce el considera manevrele ei de tocmire. Să refuze să se uite la el sau să îi vorbească, ori, în ultimă instanţă, să pună capetele de piatră pe pământ – acestea erau alternative de negândit pentru o americancă politicoasă.

LePere a plătit scump pentru această eroare pasageră legată de comunicarea într-o altă cultură. Deşi comunicarea transculturală dintre femei şi bărbaţi are, de regulă, consecinţe mai puţin drastice, procesul neînţelegerilor graduale prin care se petrece este similar. Şi, într-un sens, comunicarea greşită dintre bărbat şi femeie este mai periculoasă, pentru că este mai penetrantă în vieţile noastre şi suntem mai puţin pregătiţi pentru ea. Ne aşteptăm să existe diferenţe când vorbim cu oameni care vin din alte ţări; suntem obişnuiţi să ne gândim la aceste diferenţe ca fiind „obiceiuri" sau „premise culturale", dar nu ne aşteptăm ca membrii familiei, prietenii, colegii de muncă şi partenerii cu care suntem în relaţie şi cu care am crescut în „aceeaşi cultură" şi am vorbit „aceeaşi limbă" să înţeleagă cuvintele diferit şi să aibă perspective diferite asupra lumii. Dar adesea exact aşa se întâmplă.

De ce se înrăutățesc lucrurile

Experiența lui Gene LePere ilustrează procesul pe care Gregory Bateson l-a identificat și l-a numit „schismogeneză complementară" – o spirală reciproc agravantă prin care reacția fiecărei persoane la comportamentul celuilalt provoacă forme mai exagerate de comportament divergent. Nemulțumirea crescândă a lui LePere față de tehnicile agresive de vânzare ale negustorului a dus la un comportament care l-a încurajat pe acesta să continue. Ea i-a oferit un preț mic pe cele două capete pentru că nu voia să le cumpere, însă, din punctul lui de vedere, ea și-a manifestat astfel interesul și dorința de a participa la procesul tocmelii. Așadar, încercarea ei de a scăpa din acea situație nu a făcut decât să o implice și mai mult.

Schismogeneza complementară apare adesea când femeile și bărbații au sensibilități divergente și hipersensibilități. De exemplu, un bărbat care se teme de pierderea libertății face un pas în spate la primul semn pe care îl interpretează ca pe o tentativă de a-l „controla", dar această distanțare este un semnal ce declanșează alarmele femeii, care se teme de pierderea intimității. Tentativele ei de a se apropia vor agrava teama lui, iar reacția lui – de a se distanța și mai mult – o va agrava pe a ei, și tot așa, într-o spirală tot mai largă. Înțelegerea stilurilor celuilalt și a motivelor din spatele lor este prima mișcare spre ruperea acestui circuit distructiv.

Inegalitatea începe acasă

Un alt motiv pentru care diferențele de gen sunt mult mai deranjante decât alte diferențe transculturale este că acestea apar acolo unde simțim siguranță și afecțiune. Cu toții simțim că păsirea într-o cultură total străină implică riscuri. De aceea există un fior al aventurii asociat cu călătoria în străinătate, dar ne așteptăm să fim în siguranță în casele noastre. Și ne așteptăm să existe egalitate.

Sociologul Erving Goffman subliniază că inegalitatea generată de diferențele de rasă și de etnie dispare când oamenii de aceeași rasă sau proveniență etnică închid ușile caselor lor. Dar în locurile private, personale, pe care le vedem ca pe niște paradisuri comparativ cu lumea exterioară, inegalitatea bazată pe gen își intră în drepturi. Nu doar că nu scăpăm de astfel de discriminări în cele mai intime relații ale noastre, dar aproape că nu le putem concepe în afara poziționărilor bazate pe gen, care sunt inerent asimetrice – implicând diferențe de statut. Nu putem face un pas fără să adoptăm atitudini care sunt prescrise de societate și de specificul genului. Ne activăm și ne creăm genul – și inegalitățile noastre – cu fiecare mișcare pe care o facem.

Tipare fizice

O femeie și un bărbat care manifestă afecțiune reciprocă nu o pot face în același mod. Când un bărbat și o femeie vorbesc pe stradă și se îmbrățișează, brațul lui este în jurul umerilor ei, și brațul ei se odihnește pe talia lui. Dacă atitudinea lor este mai relaxată, mâna lui se poate odihni în buzunar, în timp ce ea se ține de brațul lui. Aceste atitudini nu sunt simetrice. Dacă o femeie merge ținându-și brațul în jurul umerilor unui bărbat, și brațul lui e petrecut în jurul taliei ei, trecătorii întorc capul după ei pe stradă. Dacă o femeie își ține mâinile în buzunar în timp ce un bărbat își agață mâna de brațul ei, sau dacă ea își ține brațul pe umărul unui bărbat care își are mâinile în buzunare, sunt șanse ca femeia să fie mama bărbatului...

Unii oameni afirmă că bărbații își pun brațele pe umerii femeilor, nu invers, din cauză că bărbatul este, de obicei, mai înalt, astfel că ar fi inconfortabil, dacă nu chiar imposibil, ca femeia și bărbatul să facă schimb de poziții. Dar aceste ritualuri sunt observate chiar dacă bărbatul nu este mai înalt și trebuie să se întindă pentru a menține poziția protectoare. Dacă el este prea scund ca să-și pună brațul în jurul umerilor femeii, ei nu vor face schimb de poziții, ci se vor mulțumi să se țină de mână. Mai mult, societatea noastră se așteaptă ca bărbatul să fie

mai înalt (şi mai vârstnic, şi mai bogat, şi mai inteligent) tocmai pentru că asta îl încadrează ca protector – şi superior ca statut.

Asimetria poziţionărilor femeilor şi bărbaţilor este rezumată de poziţiile pe care le adoptă. Nici cele mai intime momente nu pot fi imaginate fără referinţă la gen. Când o femeie şi un bărbat stau lungiţi pe o pătură sau pe pat, el stă de obicei pe spate, orizontal şi drept, în timp ce ea stă într-o parte, cu trupul curbat şi cuibărit lângă al lui. Capul ei se odihneşte pe umărul lui; braţul lui este în jurul ei. Zilnic, bărbaţii şi femeile adoptă automat aceste poziţii, şi natura lor ritualizată este o sursă de linişte; pare confortabil şi liniştitor, în parte şi pentru că este ceva familiar, şi, în parte, şi pentru că oglindeşte o configuraţie pe care am văzut-o de nenumărate ori în poze şi în viaţă. Dar repetarea ritualului întăreşte, de asemenea, asimetria relaţiei, deoarece el este solid, ferm, protector, iar ea este dezorientată, descumpănită, protejată.

O poetă, Cheryl Romney-Brown, a compus un poem în jurul imaginii recurente a unei femei care-şi îngroapă faţa în curbura gâtului unui bărbat. Ea arată că acest gest se petrece repetat de-a lungul întregii vieţi a unei femei.

ÎN CURBURA GÂTULUI LUI
Frumoase fire de păr strălucesc pe umerii săi,
asemenea unor epoleţi, amintindu-mi de firele
din mătase de dud folosite de Penelopa
la ţesutul pânzei sale,
ca eroul ei să se întoarcă acasă.
Noi, femeile, tânjim mereu după bărbaţi
să iasă dintr-un mit sau dintr-o reclamă Marlboro.

Totul reîncepe când el
mă mângâie pe spate. Îi simt mirosul,
încep să mă relaxez. Din nou, devin
o fetiţă fără apărare, dorind doar
să-mi închid ochii, să-mi îngrop capul
în curbura gâtului lui.

Câți ani aveam prima dată,
oare trei? S-a întâmplat
când tati a venit acasă. „Te rog
ia-mă în brațe, protejează-mă,
afară-s vârcolaci, ochii lor ard ca tăciunii.
Dacă nu o faci, voi muri."
Mi-am închis ochii, mi-am îngropat
capul în pliul gâtului lui.

Când aveam șaisprezece ani, coaptă, dar pură,
La baza copacului într-o zi fierbinte de vară,
Buzele primului meu amorez le-au atins ușor pe ale mele.
„Eroul meu,
Julieta ta este aici." O pânză roz mi-a învelit
Inima. Mi-am închis ochii, mi-am îngropat
capul în curbura gâtului lui.

Sunt o femeie matură, mama unor bărbați.
Experiența se estompează; amintirea rămâne neclintită.
Fie doar și pentru o clipă, sunt salvată.
Eroul meu este aici poate pentru o oră,
dornic să se lupte, să-mi ucidă toți dușmanii.
Iluzii, mituri, orice este adevărat.
Îmi închid ochii, îmi îngrop capul
în curbura gâtului lui.

Poemul lui Romney-Brown surprinde natura copilărească a îmbrățișării asimetrice, prin care o femeie își pune capul pe umărul bărbatului, cuibărindu-se lângă el, și semnificația protectoare a acestuia. Poeta merge pe urmele acestui sentiment delicios al protecției până la relația cu tatăl ei, pe când era copil. Este posibil și ca un băiețel să se cuibărească la pieptul tatălui sau al mamei sale, căutând alinare și protecție. Dar, ca adult, femeia încă adoptă poziția copilului în acest tipar, în timp ce bărbatul a trecut în poziția avută de părinte.

Acest poem surprinde, de asemenea, tendința automată a femeii de a căuta protecție la bărbații care nu o protejează

efectiv. Tabloul standard se constituie invariabil, pregătit astfel încât tânăra fată să păşească în el de la prima întâlnire, şi tot acolo se află şi o jumătate de viaţă mai târziu, pentru ca ea să păşească în el după divorţ. Rolul femeii în această configuraţie rituală continuă chiar şi după ce a reuşit de mult să-şi dovedească abilitatea de a-i proteja pe alţii, ca „mamă a unor bărbaţi".

Rigiditatea acestor tipare ritualice este înfăţişată într-o scenă centrală din filmul *The Accidental Tourist*. Eroul, Macon, apare răvăşit şi şifonat acasă la Muriel, o femeie care îşi arătase interesul pentru el. Macon îi spune lui Muriel o povestire îngrozitoare despre moartea fiului lui şi îi mărturiseşte că nu a reuşit să-şi revină după acel eveniment. Impresionată de confesiunea lui, Muriel îl conduce pe Macon în pat, să-l consoleze pentru această pierdere devastatoare. În pat, Macon se întinde pe spate şi îşi ridică braţul pentru a-l pune în jurul lui Muriel, care se ghemuieşte lângă el. Când a făcut coregrafia acestei scene, regizorul pare să fi simţit că sunt mai puternice cerinţele convenţiei, care pretinde de la bărbat să adopte poziţia fizică de protector şi de consolator, decât cerinţele scenei în care Muriel îl consolează pe Macon.

Poziţionarea fizică pe care femeile şi bărbaţii şi-o asumă unul faţă de celălalt atunci când se întind împreună în pat este doar una dintr-o reţea de asimetrii care ne activează genurile şi, totodată, accentuează diferenţele de statut dintre bărbaţi şi femei. Goffman descrie bine aceste asimetrii:

> În societatea noastră, în toate clasele sociale, cea mai tandră expresie de afecţiune implică manifestări care sunt discutabile din punctul de vedere al corectitudinii politice, locul ocupat de femeie fiind diferenţiat de – şi corelativ cu – locul ocupat de bărbat. Gesturile afectuoase dintre sexe fac ca rolurile să se distribuie în protector şi protejat, cel care îmbrăţişează şi cel îmbrăţişat, consolator şi consolat, susţinător şi susţinut, cel care manifestă afecţiune şi cel care o primeşte; şi se consideră că este natural ca doar bărbatul să cuprindă, iar femeia să fie cuprinsă. Şi asta ne poate aminti că dominarea

masculină este de un tip special, o dominare ce se poate regăsi până și în cel mai gingaș și iubitor moment, fără ca aparent să cauzeze tensiune – într-adevăr, aceste momente pot fi cu greu concepute separat de aceste asimetrii.

Genul este o categorie care nu va dispărea. După cum spune Goffman, este „una dintre trăsăturile umane cele mai adânc înrădăcinate ale omului". Creăm masculinitatea și feminitatea prin felurile în care ne comportăm, crezând în același timp că ne purtăm pur și simplu „natural". Dar percepția despre ce este natural diferă la femei și la bărbați. Și ceea ce considerăm ca fiind în mod natural masculin sau feminin se bazează, de fapt, pe poziționări asimetrice.

În termenii lui Goffman, relațiile de gen sunt modelate pe complexul părinte–copil. Cu alte cuvinte, felul în care acționăm în conformitate cu genul nostru, încercând să fim femei bune și bărbați buni, preia prin analogie semnificații aflate în legătură cu relația dintre părinți și copii. Goffman subliniază că bărbații sunt pentru femei ceea ce sunt adulții pentru copii – protectori iubitori care le vor ține ușile deschise, le vor oferi prima porție de dulciuri, vor ajunge la rafturile înalte și vor ridica lucruri grele. Dar, odată cu privilegiile copilăriei, vin și unele obligații: activitățile copiilor pot fi întrerupte, timpul și teritoriul lor pot fi invadate. Privilegiul de a fi protejat vine odată cu pierderea unor drepturi și cu faptul de a nu fi respectat și tratat ca o persoană matură. Postura de protector te încadrează ca fiind competent, capabil și demn de respect. Postura de protejat te încadrează ca incompetent, incapabil și demn de milă.

Asimetriile în conversație: „Am făcut-o pentru tine"

Vorbind cu diverse cupluri despre comunicarea din relațiile lor, am fost surprinsă de frecvența cu care bărbații se refereau la rolul lor de protectori ai femeilor când explicau de ce vorbeau așa cum o făceau. De exemplu, un cuplu mi-a vorbit

despre o ceartă recentă. Femeia a observat că soțul ei se folosea de o mână mai mult decât de cealaltă și l-a întrebat de ce. I-a spus că îl doare mâna. L-a întrebat de cât timp îl doare și el i-a zis: „O, de câteva săptămâni". Spre surprinderea lui, ea s-a simțit rănită și furioasă și a izbucnit: „Foarte bine, comportă-te cu mine ca și cum aș fi o străină!"

Pentru ea, intimitatea însemna să spui ce ai pe suflet, inclusiv ce te doare. Nespunându-i că îl doare brațul, soțul ei o ținea la distanță, separându-se de ea cu tăcerea lui. Am înțeles instinctiv punctul de vedere al acestei femei, dar nu l-am înțeles imediat pe al bărbatului. Explicând versiunea lui despre ceea ce s-a întâmplat, a spus: „Cred că bărbații învață de la început să le protejeze pe femei". Asta m-a nedumerit. L-am întrebat ce legătură are protecția cu faptul că nu i-a spus soției lui că îl doare brațul. „O protejam", a explicat el. „De ce să o fac să se îngrijoreze spunându-i despre durerea mea, de vreme ce s-ar putea să nu fie nimic și să dispară de la sine?"

Faptul că a ales ce să-i spună soției lui și ce nu reflectă felul în care acest bărbat își percepe rolul de protector. Dar gestul lui are, de asemenea, legătură cu poziționarea prin care el ocupă o treaptă superioară. El este mai puternic decât ea și are puterea de a o face să fie îngrijorată de informația pe care o comunică. Acest bărbat nu simte, așa cum percepe soția lui, că el încearcă să reteze intimitatea lor. Intimitatea este ceva la care nici măcar nu se gândește. În lumea ei, comunicarea informațiilor personale este materialul fundamental al intimității, astfel că neîmpărtășirea acestor informații o privează de apropierea care constituie sângele vieții ei. Modul lor diferit de a interpreta aceeași informație reflectă, pur și simplu, preocupările lor diferite. Sunt acordați pe frecvențe diferite.

Este posibil ca acest bărbat să-și fi protejat și autonomia, restrângând manifestările excesive de îngrijorare ale soției lui, dar nu acesta a fost motivul pe care l-a oferit. În sistemul său explicativ, prima rolul său de protector. Același lucru a fost valabil și pentru alt soț, a cărui soție se plângea de un alt tip de comportament.

Soția, căreia îi voi spune Michele, era nemulțumită de felul în care obișnuia soțul ei, Gary, să-i răspundă la întrebări oferind alte informații decât îi fuseseră solicitate. Iată două schimburi reprezentative de cuvinte pe care le-a relatat:

MICHELE: La ce oră este concertul?
GARY: Trebuie să fii gata până la șapte și jumătate.

MICHELE: Câți oameni vin la cină?
GARY: Nu-ți face griji. Va fi mâncare suficientă.

Michele este deranjată, pentru că simte că, nedându-i anumite anumite informații, Gary ține strâns de hățurile puterii în relația lor. Pe de altă parte, el susține că „are grijă de ea", răspunzând la miza reală a întrebărilor ei. Ambele puncte de vedere sunt plauzibile. Cauza interpretărilor lor diferite despre aceeași conversație rezidă în ambiguitatea inerentă actului protecției. El vede că atenția lui la preocupările ei este protectoare; ea vede că atitudinea protectivă îl încadrează pe o treaptă superioară a competenței și a controlului.

Un alt bărbat a relatat conversații similare cu soția lui. În acest caz totuși, rolurile sunt inversate. Soția lui, Valerie, este cea care oferă ceea ce ea consideră informații relevante, în loc să răspundă la întrebările puse, și soțul, Ned, este cel care obiectează la acest gen de răspunsuri. Iată două exemple de dialoguri:

NED: Pleci acum?
VALERIE: Poți să tragi un pui de somn, dacă vrei.

NED: Termini imediat?
VALERIE: Vrei să mănânci acum?

Apărându-se de plângerile lui Ned, Valerie oferă o explicație diferită de cea dată de soțul din exemplul anterior. Ea spune că anticipează dorințele și preocupările lui Ned.

Acest bărbat și această femeie oferă explicații diferite pentru același tip de comportament; ei par să creadă că fac același lucru, din motive diferite. Faptul de a fi protector este fundamental pentru el; să fie de ajutor este fundamental pentru ea.

Dacă femeile și bărbații au (sau dau) uneori motive diferite când se comportă în moduri similare, există, de asemenea, situații în care motivațiile lor diferite îi fac să se comporte diferit. Fiecare individ își creează o modalitate unică de a echilibra diferențele de statut și de conexiune față de ceilalți. Dar, dacă privim aceste motivații ca două capete ale unui continuum, femeile și bărbații au tendința să se adune la capete opuse. Din cauza acestor diferențe de perspectivă, un bărbat și o femeie ar putea percepe aceeași scenă în moduri diferite și să interpreteze greșit motivele celuilalt. Înțelegerea diferențelor poate evita interpretările greșite și poate să vadă un sens acolo unde părea să nu existe unul.

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

Rezolvarea de enigme

Un bărbat mi-a povestit cu uimire despre cel mai rebel prieten din copilăria lui, Henry. Acesta lua în derâdere autoritatea de câte ori avea ocazia. O făcea prin felul în care își purta părul (cu țepi în toate direcțiile), prin felul cum se îmbrăca (viu colorat, la modul absurd), prin lucrurile pe care le făcea (farse la telefon, ridiculizarea în public a profesorilor), prin felul în care își planifica viitorul (a refuzat să meargă la facultate, plecând din țară). Dar, câțiva ani mai târziu, Henry s-a întors în Statele Unite – transformat într-un tradiționalist. De exemplu, insista ca prietenii care veneau să-l viziteze să-și aducă soțiile, pentru că soțiile trebuie să-și însoțească peste tot soții. Și opiniile sale politice au devenit din ce în ce mai conservatoare.

Tânărul rebel care se transformă într-un adult autoritar este un paradox întâlnit frecvent. Îmi amintesc cât de surprinsă am fost la început când am auzit observația lui Charlotte Linde că polițiștii cărora le studiase conversațiile vorbeau adesea despre ce „băieți răi" au fost, relatând povestiri despre escapadele lor

din tinerețe, și despre cât de inteligent au încălcat legea în zilele lor de glorie. Acest puzzle aparent mi-a revenit în atenție, de data asta piesele potrivindu-se, când am ajuns să înțeleg perspectiva asupra lumii ca o ordine socială ierarhică. Cei „născuți rebeli", care sfidează autoritatea, nu sunt nepăsători la adresa acesteia, ci sunt ultrasensibili în ceea ce o privește. Sfidarea autorității este un mod de a se impune și de a refuza acceptarea unei poziții subordonate. Când sunt suficient de maturi – sau suficient de siguri pe ei – pentru a adopta o poziție dominantă, consolidarea autorității devine o cale de a se impune, de vreme ce ierarhia funcționează acum în avantajul lor.

Un alt puzzle rezolvat pentru mine a fost reprezentat de asemănările și deosebirile dintre mine și tatăl meu. De exemplu, de la tatăl meu am luat dragostea pentru citit și cuvinte. „Ce carte citești?", mă întreba cu regularitate când eram copil. Dar am fost dezamăgită când, ca tânără adultă, i-am recomandat unele dintre romanele care îmi plăcuseră, și el nu a reușit să le citească până la capăt. „Este plictisitor", spunea. „Nu se întâmplă nimic." Și nici el nu reușise să mă facă să citesc unele dintre cărțile care îi plăcuseră în copilărie (de exemplu, *Cei trei muschetari*) și la vârsta adultă (de exemplu, *Șoimul maltez*). Ca majoritatea bărbaților, tatăl meu este interesat de acțiune. Și acesta este și motivul pentru care o dezamăgește pe mama când ea îi spune că nu se simte bine, și el se oferă să o ducă la doctor. El este focalizat pe ce poate să facă, în timp ce ea își dorește să fie compătimită.

Două căi spre starea de implicare

A compătimi și a te oferi să faci ceva pot fi două căi diferite de a atinge același scop – starea de implicare față de ceilalți. Toate conversațiile vin în ajutorul nevoii universal umane de a se implica, precum și al nevoii simultane, dar contradictorii de independență. Și, la fel cum femeile și bărbații înțeleg adesea diferit intimitatea, ei înțeleg diferit și independența. Cei care consideră relațiile ca fiind fundamental ierarhice vor avea

senzația că, pentru a fi independenți, trebuie să fie dominanți mai degrabă decât subordonați. Dar există și o altă perspectivă. Este posibilă evitarea dependenței sau a subordonării față de alții fără a fi dominator. Cu ale cuvinte, o independență simetrică, în loc de una asimetrică.

Faptul că aceste două perspective reflectă în mod caracteristic viziunile masculine și feminine despre independență este susținut de studiul *American Couples* [„Cuplurile americane"] al lui Philip Blumstein și Pepper Schwartz. Un soț pe care aceștia l-au considerat tipic spunea că are nevoie să fie independent, *iar ceilalți să fie dependenți de el.* Aceasta este o consecință a atitudinii protective înrădăcinate în felul în care societatea noastră înțelege masculinitatea. Diferența dintre presupunerile bărbaților și ale femeilor despre independență se vede, de asemenea, și în atitudinea lor față de bani. Blumstein și Schwartz au descoperit că banii le dau bărbaților sentimentul puterii, iar femeilor le oferă siguranță și autonomie – pur și simplu, capacitatea de a nu fi dependente. Un rezultat interesant al comparării de către cercetători a cuplurilor heterosexuale și homosexuale este că doar în cadrul cuplurilor de lesbiene câștigul bănesc mai mare al unuia din parteneri nu făcea ca acesta să fie relativ mai puternic în relație. Lesbienele, au descoperit aceștia, se folosesc de bani pentru a evita dependența, dar nu pentru a domina. Și doar în rândul cuplurilor de bărbați unul dintre parteneri a simțit că are mai mult succes dacă venitul celuilalt partener e mai scăzut.

Când avantajele devin obligații

Diferitele înțelegeri ale independenței rezultă din diversele tipuri de relații pe care femeile și bărbații le învață și le exersează ca băieți și fete în procesul maturizării. Iar aceste lumi disparate exercită presiuni distincte asupra fiecărui gen. Presiunea de a menține conexiunile cu ceilalți, apărând în același timp îndemânatici și pricepuți și totodată negociind o anumită poziție, poate deveni o povară pentru băieți și bărbați.

Presiunea de a dobândi un statut, evitând în acest timp conflictul și riscul de a părea mai bune ca altele, poate să devină o povară pentru fete și femei.

Uneori, femeile suferă de o supraabundență de apropiere. De exemplu, așteptarea lor ca exprimarea unor probleme să fie echilibrată de o împărtășire similară poate fi resimțită ca o cerință stringentă de a avea probleme de povestit. O femeie vorbea despre o prietenă: „Marian încearcă să mă tragă în nevrozele ei, sugerând că am aceleași probleme ca ea. Nu îmi place, pentru că nu am aceleași probleme". O nemulțumire similară a fost exprimată de altă femeie, Jill, care mi-a vorbit despre prietena ei Elizabeth, care o menționează mereu în afirmațiile ei: „Avem probleme cu asta" sau „Asta e o problemă pentru noi". Când Elizabeth emite o afirmație cuprinzătoare, se așteaptă de la Jill să vină cu o relatare similară. Dacă Jill spune: „Asta nu reprezintă o problemă pentru mine", Elizabeth se simte respinsă și o acuză pe Jill că o pune într-o poziție de inferioritate. „Unele femei nu te lasă să fii diferită", spunea Jill. „Nu te lasă să ai pic de individualitate."

Dacă femeile nu sunt mereu pe deplin satisfăcute de prieteniile lor cu femei, nici bărbații nu sunt pe deplin satisfăcuți de prieteniile lor cu bărbați. Mulți bărbați mi-au spus că le preferă pe femei ca prietene, pentru că li se pare mai dificil să discute cu bărbații. Un bărbat mi-a spus că i-au trebuit doi ani, după ce s-a mutat în alt oraș, ca să găsească doi bărbați dispuși să vorbească despre ce simt, să recunoască faptul că au probleme și să le asculte pe ale lui, bărbați care să nu îi lase impresia că intră în competiție cu el. Nevoia bărbaților de a fi tot timpul puternici și independenți poate fi resimțită ca o cerință stringentă de a nu avea probleme. Aceasta era perspectiva exprimată lui Catherine Kohler Riessman de către un bărbat divorțat, care a spus: „Cred că pentru orice om este neplăcut ca alții să știe că are probleme. Cel mai bine este să te străduiești să-ți ții problemele pentru tine..."

Mai mulți bărbați mi-au spus că îndeosebi americanii fac din conversațiile prietenești o raritate. Un britanic mi-a zis

că la el acasă cei mai buni prieteni ai lui erau bărbați, dar că, de când a emigrat în Statele Unite, majoritatea prietenilor lui sunt femei. Într-o vizită acasă, a petrecut timp cu un vechi prieten. „Ne-am deschis unul față de celălalt", a spus el, explicându-mi care a fost diferența. „Nu a încercat nici unul să fie superior celuilalt sau să aibă tot timpul dreptate." Un american a exprimat o opinie similară. Spunea că i se pare mai ușor să stea de vorbă cu bărbați europeni. „Să vorbești cu bărbați americani este ca și cum ai fi într-o zonă de război."

Și totuși, bărbatul care mi-a spus că a avut nevoie de doi ani pentru a se împrieteni cu niște bărbați a găsit doi. Toată lumea cunoaște femei și bărbați care, în anumite privințe, se aseamănă mai mult cu celălalt gen decât cu genul propriu. Este ceva natural, de vreme ce indivizii își dezvoltă tiparele comportamentale pe baza a nenumărate influențe, precum locul în care au crescut, mediul etnic din care provin, afilierile religioase sau culturale, clasa socială și vastul rezervor de experiențe personale și de moșteniri genetice care fac în așa fel încât viața și personalitatea fiecăruia să fie unică. Dar identificarea unui tipar față de care să se evalueze diferențele individuale oferă un punct de plecare spre dezvoltarea nu doar a înțelegerii propriei persoane, ci și a flexibilității – libertatea de a încerca să faci lucrurile și altfel, dacă modalitățile automate de a le face nu au rezultate cu totul mulțumitoare.

Atât femeile, cât și bărbații ar putea beneficia de pe urma învățării stilurilor celuilalt. Multe femei au putut învăța de la bărbați să accepte anumite conflicte și diferențe, fără să le vadă ca pe o amenințare a intimității, și mulți bărbați au putut învăța de la femei să accepte interdependența, fără să o vadă ca pe o amenințare la adresa libertății lor.

Tendința femeilor spre menținerea intimității prin evitarea conflictului explică, de asemenea, descoperirea, surprinzătoare la început, a lui Blumstein și a lui Schwartz, că femeile vor să petreacă mai mult timp la distanță de partenerii lor decât bărbații. Cred că există două motive pentru asta. Mai întâi, multe femei au cu prietenele lor un anumit tip de comunicare,

pe care nu îl au cu partenerii, și care nu este posibil dacă partenerii lor sunt prezenți. În al doilea rând, când femeile sunt cu partenerii lor, ele fac mai multe ajustări și corectări, cumpărând armonia cu prețul propriilor preferințe. Așadar, prezența partenerilor pune o presiune mai mare pe ele decât pe bărbați, care sunt mai puțin dispuși să facă eforturi de adaptare.

Dacă adaptarea este în mod automat o presiune, același lucru este și opoziția automată în fața voinței altora. Uneori este mai eficient să adopți poziția unui aliat. Cel mai „bun" stil este unul flexibil. Persoana cea mai liberă este cea care poate să aleagă ce strategii să folosească, nu cea care trebuie să joace din nou și din nou același scenariu – așa cum noi toți avem tendința să o facem. Nu este nimic inerent greșit în comportamentul automat. Dacă nu am face lucruri din automatism, am avea nevoie de o concentrare și de o energie enorme pentru orice am întreprinde. Dar, devenind conștienți de modurile noastre de a vorbi și de eficiența lor, putem să ne controlăm impulsurile automate și să ne adaptăm stilurile obișnuite atunci când acestea nu ne ajută.

Totul este relativ

Încercând să devină tot mai conștienți de modurile diferite de a vorbi, oamenii mă întreabă adesea ce înseamnă „cu adevărat" o expresie particulară sau un obicei de conversație. Întotdeauna răspund că nici o frază și nici un mecanism nu au doar un înțeles. Asemenea practicii suprapunerii – să începi să vorbești când altcineva vorbește deja –, un mod de a vorbi care, la suprafață, pare identic cu altul poate avea diferite semnificații și efecte. Un ascultător poate vorbi împreună cu vorbitorul fie ca să îl susțină, fie ca să schimbe subiectul. Însăși schimbarea subiectului poate să aibă o serie de semnificații. Poate arăta lipsa de interes, poate fi o încercare de dominare a conversației sau poate reprezenta un fel de „mecanism de revelare reciprocă" – oferirea de către cel care ascultă a unei experiențe similare cu a vorbitorului. Chiar și revelarea reciprocă poate

fi făcută cu motive diferite: fie în spiritul conexiunii, pentru a te apropia de celălalt sau pentru a sublinia asemănarea, fie în spiritul competiției, pentru a prezenta o povestire mai interesantă și a te încadra ca fiind mai important.

Dovezi că același comportament poate avea semnificații diferite se găsesc într-un articol al lui Lee Cronk, în care compară gestul de a oferi daruri în diferite culturi. Citând un exemplu din Africa, Cronk descrie obiceiul numit *hxaro*, în cuvintele unui bărbat membru al populației !Kung pe nume !Xoma: „Hxaro este atunci când iau un lucru valoros și ți-l dau ție. Mai târziu, mult mai târziu, când găsești un lucru bun, mi-l dai mie. Când eu voi găsi ceva bun, ți-l voi da ție, și astfel ne vom petrece anii împreună". Întrebat ce anume constituie un schimb corect (de exemplu, câte șiraguri de mărgele va trebui să dai dacă prietenul tău ți-a dat o suliță?), !Xoma nu a răspuns. A explicat că orice se va da la schimb va fi acceptat, pentru că „nu facem schimb cu lucruri, facem schimb cu oameni."

Prin contrast, o societate din Noua Guinee are un obicei numit *moka*, prin care darurile sunt date pentru a obține prestigiu și pentru a-i face de rușine pe rivali. Un dar *moka* de legendă, oferit în anii 1970, a inclus mai multe sute de porci, câteva vaci și păsări sălbatice, un camion, o motocicletă și mii de dolari, bani peșin. Se spune că persoana care a dat toate aceste lucruri i-a spus persoanei căreia i le-a oferit: „Am câștigat. Te-am doborât oferindu-ți așa mult".

În aceste două ritualuri culturale, același act – oferirea de cadouri – are semnificații diferite. *Hxaro*, făcut între prieteni, este cooperant, în timp ce *moka*, făcut între rivali, este competitiv. Diferența-cheie dintre aceste două practici este opoziția dintre simetrie și asimetrie. În *hxaro*, schimbul de cadouri este simetric, fiecare prieten răspunzând la darul primit cu un dar corespondent. În *moka*, este asimetric, fiecare rival încercând să depășească darurile celuilalt, ca să fie deasupra lui.

De vreme ce orice afirmație sau acțiune poate avea la bază motive divergente, încrederea în instinctele noastre legate de ce „înseamnă" un comentariu sau o acțiune este nesigură.

O persoană !Kung ar putea să aibă o reacție instinctivă diferită la primirea unui dar, comparativ cu un membru al unui trib din Noua Guinee, care practică *moka*. Atenția poate să fie o cheie pentru îmbunătățirea conversațiilor și a relațiilor dintre femei și bărbați. Am face foarte bine cu toții dacă ne-am suspecta reacțiile automate la ceea ce spun ceilalți, mai ales dacă reacțiile noastre automate sunt negative. În schimb, ar trebui să încercăm să vedem lucrurile din perspectiva celeilalte persoane. Odată ce știu că bărbații și femeile au adesea viziuni diferite despre lume și despre modurile de a vorbi, oamenii devin foarte creativi și încearcă să-și dea seama cum le afectează această fisură relațiile proprii.

Deschiderea de linii de comunicare

Mulți experți ne spun că facem lucrurile în mod greșit și că ar trebui să ne schimbăm comportamentul – ceea ce, de obicei, pare mai simplu decât se dovedește a fi. Antrenamentul senzitiv îi judecă pe bărbați după standardele femeilor, urmărind să-i facă să vorbească asemănător cu femeile. Antrenamentul asertiv le judecă pe femei după standardele bărbaților și încearcă să le facă să vorbească asemănător cu bărbații. Fără îndoială, mulți oameni pot fi ajutați dacă sunt învățați să fie mai senzitivi sau mai asertivi, dar puțini oameni sunt ajutați dacă li se spune că tot ce fac este greșit. Și este posibil să fie puține lucruri greșite în ceea ce fac oamenii, chiar dacă ajung să se certe. Problema poate fi că fiecare partener operează într-un sistem diferit, vorbește un dialect-de-gen diferit.

O întrebare evidentă este: „Poate fi învățat dialectul-de-gen?" Își pot oamenii schimba stilul de conversație? Dacă doresc asta, da, o pot face – până la un punct. Dar cei care pun această întrebare foarte rar vor să-și schimbe propriul stil. De obicei, ei se gândesc să-și trimită partenerul „la reparat". Și-ar dori ca el sau ea să se schimbe. A-ți schimba propriul stil este mult mai puțin atrăgător, deoarece nu este vorba doar despre felul în care te comporți, ci și despre cum simți că ești.

Aşadar, o abordare mai realistă este să înveţi cum să interpretezi mesajele celuilalt şi să ţi le explici pe ale tale astfel încât partenerul tău să le poată înţelege şi accepta.

Înţelegerea dialectelor de gen face posibilă schimbarea – să încerci să vorbeşti în mod diferit –, atunci când vrei asta. Dar, chiar dacă nimeni nu se schimbă, înţelegerea dialectelor-de-gen îmbunătăţeşte relaţiile. Odată ce oamenii îşi dau seama că partenerii lor au stiluri diferite de conversaţie, au tendinţa să accepte diferenţele fără să se învinuiască pe ei înşişi, pe parteneri şi relaţia lor. Cea mai mare greşeală este să credem că există un singur mod bun de a asculta, de a vorbi, de a purta o conversaţie – sau de a avea o relaţie. Nimic nu răneşte mai mult decât să ţi se spună că intenţiile tale sunt rele atunci când tu ştii că sunt bune, sau când ţi se spune că faci ceva greşit când tu ştii că, pur şi simplu, faci lucrurile în felul tău.

Nevăzând diferenţele de stil drept ceea ce sunt, oamenii trag concluzii referitoare la personalitatea celuilalt („eşti ilogică", „eşti nesigură", „eşti orgolios") sau la intenţiile sale („nu asculţi", „mă pui într-o poziţie de inferioritate"). Înţelegerea ca atare a diferenţelor de stil le atenuează pe acestea. Convingerea că „nu mă mai doreşti", „nu-ţi pasă de mine la fel de mult pe cât îmi pasă mie de tine" sau „vrei să-mi iei libertatea" te face să te simţi îngrozitor. Convingerea că „ai un mod diferit de a arăta că asculţi" sau „de a arăta că îţi pasă" îngăduie existenţa unor negocieri în care să nu se invoce vina celuilalt. Poţi face solicitări sau corectări fără să învinuieşti sau să-ţi asumi vina.

Dacă înţelegi diferenţele de gen în ceea ce eu numesc stiluri de conversaţie, s-ar putea să nu fii capabil să previi apariţia neînţelegerilor, dar ai o şansă mai mare să nu le laşi să scape de sub control. Când încercările sincere de a comunica ajung în impas, şi un partener iubit pare iraţional şi încăpăţânat, diferitele limbi pe care le vorbesc bărbaţii şi femeile ne pot zgudui fundamental viaţa. Înţelegerea felului de a vorbi al celuilalt este un salt uriaş făcut peste abisul fisurii de comunicare dintre femei şi bărbaţi şi un pas uriaş spre deschiderea unor linii de comunicare.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NOTE

Informația bibliografică despre studiile citate mai jos apare în secțiunea de referințe bibliografice. Dacă la Bibliografie sunt incluse mai mult de un articol sau o carte de același autor, o notă indică la care dintre surse se face trimitere. Informația bibliografică referitoare la articole din ziare și la alte surse secundare este dată în note.

PREFAȚĂ

12 Studiul meu despre atitudinea indirectă în conversație este „Ethnic Style in Male-Female Conversation" („Stilul etnic în conversația bărbat–femeie").

12 O reticență similară însoțește cercetarea despre diferențele de stil ale minorităților. De exemplu, Andrew Hacker („Affirmative Action: The New Look", *The New York Review of Books*, 12 octombrie 1989, p. 68) analizează un incident în care organizații care protejează drepturile persoanelor de culoare au cerut retragerea unui manual editat de Departamentul de educație al statului New York în care se explica existența unei diferențe între albi și negri în privința stilurilor de învățare. Chiar dacă studiul a fost realizat de o cercetătoare de culoare, Janice Hale-Benson, protestatarii au etichetat constatările ca fiind rasiste. Hacker explică: „Întrebarea este, desigur, dacă tendințele analizate de Hale-Benson vor fi interpretate nu doar ca diferite, ci și ca inferioare". Aici, cuvântul-cheie este „interpretate". Reacțiile cititorilor pot fi diferite de intențiile cercetătorilor.

12 Articolul meu „Did You Say What I Just Heard?" („Ai spus ceea ce tocmai am auzit?") a apărut în *The Washington Post* pe 12 octombrie 1986, p. D3. Versiunea din *The Toronto Star* a apărut (fără cunoștința mea) sub titlul „Why We Should Also Listen Between the Lines" („De ce ar trebui să ascultăm și printre rânduri") pe 16 noiembrie 1986, p. D1. Textul care include fragmente din această versiune editată este

People in Perspective (ediția a doua), editat de Wayne Sproule (Prentice-Hall, Scarborough, Ontario, Canada, 1988). Materialul a apărut așa cum fusese editat de către *Star*, chiar dacă am acordat permisiunea publicării numai cu condiția ca propoziția ștearsă să fie reintrodusă.

12 Am împrumutat de la Robin Lakoff metafora cu ascunderea gunoiului sub preș. Prima dată am auzit-o folosită la cursul ei din 1973 de la Institutul Lingvistic al Universității din Michigan.

15 Abby Abinanti, „Lawyer", *Women and Work: Photographs and Personal Writings*, text editat de Maureen R. Michelson, fotografii editate de Michael R. Dressier și Maureen R. Michelson (NewSage Press, Pasadena, California, 1986), p. 52.

CAPITOLUL 1
CUVINTE DIFERITE, LUMI DIFERITE

21 Termenul „conexiune" ca scop care le motivează pe femei îi va face pe cititori să se gândească la influenta lucrare a lui Carol Gilligan despre dezvoltarea morală a fetelor. Nu am citat-o însă în textul meu, pentru că, deși este posibil să fi fost, fără să-mi dau seama, influențată în alegerea termenului, tiparul statut–conexiune propus de mine este o consecință directă a dimensiunii putere–solidaritate, un concept fundamental în sociolingvistică. Acest concept a fost introdus de Roger Brown și Albert Gilman în articolul lor din 1960, „The Pronouns of Power and Solidarity" [„Pronumele puterii și solidarității"], a fost explorat de Paul Friedrich într-un articol din 1972, „Social Context and Semantic Feature: The Russian Pronominal Usage", [„Context social și trăsătură semantică: uzajul pronominal în limba rusă"] și este foarte răspândit în literatura sociolingvistică (vezi capitolul întâi, „Address Forms" din lucrarea lui Ralph Fasold *The Sociolinguistics of Language*). Dinamica acestei dimensiuni ca motivație pentru conversație este o temă prezentă peste tot în cartea mea din 1986, *That's Not What I Meant!* [„Nu asta am vrut să spun!"], care include un capitol numit „Power and Solidarity" [„Putere și solidaritate"]. În această carte folosesc termenii „statut" și „conexiune" în loc de „putere" și „solidaritate", fiindcă mi-am dat seama că, pentru cititorii neavizați, conotațiile acestor termeni din urmă sunt diferite de cele pentru sociolingviști. „Puterea" în limbajul obișnuit se referă la exercitarea intenționată a puterii, iar „solidaritatea" a ajuns să se refere la politica poloneză.

24 Citatul din Tom Whittaker a apărut în „A Salute to Everyday Heroes", *Newsweek*, 10 iulie 1989, p. 46.

29 Termenul „încadrare" provine de la Gregory Bateson, „A Theory of Play and Fantasy", *Steps to an Ecology of Mind* [„O teorie despre joc și fantezie", *Pași către o ecologie a minții*]. Erving Goffman a dezvoltat conceptul în cartea *Frame Analysis* și în capitolul „Footing" din *Forms of Talk*.

29 Goffman discută despre poziționare în *Frame Analysis* și în „Footing".

36 Nu am făcut trimitere la nici o pagină din Riessman, deoarece cartea ei nu fusese încă publicată în momentul când această lucrare a fost trimisă la tipar.

37 „The Pros and Cons of an Academic Career: Six Views from Binghamton", *The Chronicle of Higher Education*, 25 ianuarie 1989, p. A15.

39 Barrie Thorne a studiat pe larg în ce măsură băieții și fetele petrec timp împreună și separat. Vezi, de exemplu, articolul ei „Girls and Boys Together... But Mostly Apart: Gender Arrangements in Elementary Schools".

42 Termenul „poziționare" mi-a fost sugerat de Bronwyn Davies. Vezi Davies și Harré, „Positioning: Conversation and the Production of Selves".

44 Comentariul lui Alice Walker a fost făcut într-un interviu ce a avut loc în *The Diane Rehm Show*, Washington, D.C., 31 august 1989.

CAPITOLUL 2
ASIMETRII: FEMEI ȘI BĂRBAȚI VORBIND CU INTENȚII DIFERITE

48 Soții Christopher au vorbit despre cartea lor, *Mixed Blessings* („Binecuvântări mixte") la *The Diane Rehm Show*, Washington, D.C., pe 6 iunie 1989.

49 Am împrumutat sintagma „discuții despre probleme" de la Gail Jefferson. Vezi, de exemplu, articolul ei „On the Sequential Organization of Troubles-Talk in Ordinary Conversation".

50 Citatul este din „Clobbering Her Ex", o recenzie a cărții lui Alice Adams, *After You've Gone*, din *The New York Times Book Review*, 8 octombrie 1989, p. 27.

51 Bruce Dorval a filmat prieteni de diferite vârste discutând. A descris filmările și cum le-a realizat într-o carte pe care a editat-o, *Conversational Coherence and Its Development*. Cartea include capitole în care oameni de știință de diferite discipline analizează înregistrările selectate. Analiza mea despre diferențele de gen din filmări este inclusă în colecție și se află, de asemenea, la baza capitolului nouă al acestei cărți.

51 Fragmentele provin din transcrierile pregătite inițial de Bruce Dorval și de asistenții lui. Am verificat și uneori am corectat transcrierile făcând câteva modificări de punctuație pentru a mări lizibilitatea pentru cititorul nespecialist. În transcrierile din întregul text se aplică următoarele convenții: Parantezele indică o intonație parenetică (înălțimea și stridența sunetului sunt reduse; intonația este aplatizată). /?/ indică faptul că s-a spus ceva, dar nu s-a putut descifra ce. *Caracterele cursive* indică o subliniere emfatică; majusculele arată o și mai mare subliniere emfatică. **Caracterele aldine** subliniază replici cruciale pentru ideea pe care vreau să o subliniez în acel exemplu.

55 „New Haven", ca toate celelalte povestiri de Alice Mattison pe care le menționez, se află în *Great Wits* (William Morrow, New York, 1988). Acest citat este de la p. 63.

55 Mattison, „New Haven", p. 64

57 Mattison, „The Knitting", p. 36

67 Interpretarea alternativă a respingerilor reciproce a grijilor de către băieți mi-a fost evidențiată de Ralph Fasold.

70 Mattison, „The Colorful Alphabet", p. 125

CAPITOLUL 3
„PUNE JOS ZIARUL ĂLA ȘI VORBEȘTE CU MINE!": DISCUȚII-STABILIRE-DE-CONEXIUNE ȘI DISCUȚII-STABILIRE-DE-RAPORT

72 Connie Eble (p. 469) îl citează pe Gerald Carson (p. 55) referitor la „bățul despicat". În cuvintele lui Carson, „în East Hampton, New York, limbilor neobosite le erau puse bețe despicate..."

Printre autorii care abordează subiectul atitudinii istorice că femeile vorbesc prea mult se află Dennis Baron, Connie Eble, Alette Hill și Cheris Kramarae. Deborah James și Janice Drakich au scris un articol în care menționau cercetări care vizează să determine cine vorbește mai mult, femeile sau bărbații.

73 Observația referitoare la faptul că se consideră că femeile vorbesc mai mult dacă vorbesc un timp egal a fost făcută de mai mulți cercetători, inclusiv de Dale Spender (*Man Made Language*) și de Carole Edelsky („Who's Got the Floor?"). Myra și David Sadker („Sexism in the Schoolroom of the '80s") spun că profesorilor cărora le-a fost arătată o filmare a unei discuții purtate la clasă au crezut într-o proporție covârșitoare că fetele vorbeau mai mult, când, de fapt, băieții vorbiseră de trei ori mai mult.

75 Specialistul în științe politice Andrew Hacker, analizând *Husbands and Wives: A Nationwide Survey of Marriage* de Anthony Pietropinto și Jacqueline Simenauer (Times Books, New York, 1979), a observat că femeile invocă lipsa de comunicare ca motiv de divorț, în timp ce bărbații din aceleași căsnicii rareori o fac. (Hacker, „Divorce à la Mode", *The New York Review of Books*, 3 mai 1979, p. 24)

77 Din nou aici mă inspir din Maltz și Borker, care rezumă și integrează cercetările altora, inclusiv ale lui Marjorie Harness Goodwin, Barrie Thorne, Donna Eder și Maureen Hallinan, Pamela Fishman și Janet Lever.

78 Observația că bărbații își menționează soțiile drept cei mai buni prieteni, în timp ce femeile menționează prietene-femei mai degrabă decât pe soții lor, este făcută frecvent. Vezi, de exemplu, Robert Sternberg și Susan Grajek, „The Nature of Love".

85 Smeal a fost un invitat la *The Mike Cuthbert Show*, Washington, D.C., 17 ianuarie 1989.

85 Afirmația lui Rehm este citată de Patricia Brennan în „Diane Rehm: Making a Foray from Radio to TV", *The Washington Post TV Week*, 28 august–3 septembrie 1988, p. 8.

86 Conceptul de „culise" vine de la Erving Goffman, *The Presentation of Self in Everyday Life*.

89 Roberts și Jupp și-au prezentat concluziile studiului lor în 1985, la Institutul Lingvistic de la Universitatea Georgetown.

CAPITOLUL 4
BÂRFA

94 Marge Piercy, *Fly Away Home* (Summit, New York, 1984), p. 235

94 Eudora Welty, *One Writer's Beginnings* (Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1984), p. 14

95 Mary Catherine Bateson, p. 193

95 Mattison, „New Haven", p. 63

96 Ann Packer, „Mendocino", *The New Yorker*, 6 iunie 1988, p. 38

100 Ursula Le Guin, „In and Out", *The New Yorker*, 16 ianuarie 1989, p. 30

102 Edna O'Brien, „The Widow", *The New Yorker*, 23 ianuarie 1989, p. 31

103 Dan Balz, „The Public Politics of Rumor", *The Washington Post*, 8 iunie 1989, pp. A1, A10.

104 Nora Ephron, *Heartburn* (Pocket Books, New York, 1983), p. 123

107 Legat de disponibilitatea băieților de a discuta despre probleme, Penelope Eckert a constatat o diferență în rândul elevilor de liceu pe care i-a studiat, în funcție de categoria în care se încadrau: „șmecheri" sau „apatici": primii nu vorbeau, ultimii, da.

110 Stephens, p. 13

111 N.R. Kleinfield, „The Whistle Blower"s Morning After", *The New York Times*, 9 noiembrie 1986, Partea 3, p. 1. Discutarea detaliilor din acest capitol este luată din cartea mea *Talking Voices: Repetition, Dialogue, and Imagery in Conversational Discourse.*

112 Detaliul din cartea lui Russell Baker, *The Good Times*, este luat din „Restless on His Laurels", o analiză a cărții lui Baker făcută de către R.Z. Shepard, *Time*, 5 iunie 1989, pp. 83–84.

113 Celia Fremlin, *The Jealous One* (Academy, Chicago, 1985), pp. 16–17. Steve Barish este cel care mi-a atras atenția asupra acestui fragment.

115 Mattison, „Sleeping Giant", p. 124

117 Articolul despre parteneriatul dintre Sherry Turner și Linda Rabbitt, scris de Randy Reiland, a apărut în *The Washingtonian*, iunie 1988, p. 34.

117 Elizabeth Loftus, „Trials of an Expert Witness", rubrica „My Turn", *Newsweek*, 29 iunie 1987, p. 10

120 Talk-show-ul la care se face trimitere este *Donahue*. Am parafrazat comentariile publicului și pe cele ale moderatorului pe baza vizionării emisiunii. Transcrierea emisiunii este *Donahue* Transcript #031188, disponibilă la Multimedia Entertainment, Inc.

121 Studiul terapeuților bărbați și femei este prezentat în *Psychiatry '86*, august 1986, pp. 1, 6.

CAPITOLUL 5
„O SĂ-ȚI EXPLIC EU": A ȚINE CONFERINȚE ȘI A ASCULTA

128 Trimiterea este la Aries (1982).

129 Trimiterea este la Aries (1976).

130 Fox, p. 61

132 Viziunea domnului H despre scrisul femeilor mi-a amintit de observațiile unor critici bărbați despre romanele unei scriitoare moderne din Grecia, Lilika Nakos. Pentru că romanele ei au surprins ritmurile idiomurilor de conversație, unii critici au interpretat greșit realizările lui Nakos. De exemplu, cineva a numit proza ei iscusită

o „revărsare spontană". Altcineva a spus că „nu este literatură, ci conversație". Citez acestea și alte calificări în cartea mea *Lilika Nakos*.

135 Jules Feiffer, *Grown Ups* (Samuel French, New York, 1982), pp. 7–9 și 26–27

139 A.R. Gurney, „Conversation Piece", rubrica „My Turn", *Newsweek*, 26 iunie 1989, pp. 10–11.

139 Trimiterea este la Aries (1976).

142 Nu Maltz și Borker au făcut cercetarea originală, dar ei au integrat constatările mai multor alți cercetători. Faptul că femeile pun mai multe întrebări și că fac mai multe gesturi de încuviințare când ascultă sunt constatări atribuite cercetărilor făcute de Pamela Fishman și de Lynette Hirschman. Observația că reacția femeilor este mai deschisă le este atribuită tot lor, precum și lui Fred Strodtbeck și lui Richard Mann.

145 Trimiterea este la Aries (1976).

146 Frederick Barthelme, „War with Japan", *The New Yorker*, 12 decembrie 1988, pp. 44–45

149 Scrisoarea, semnată Evelyn Aron, Mexico City, Mexic, a apărut în *Psychology Today*, mai 1988, p. 5.

CAPITOLUL 6
COMUNIUNE ȘI COMPETIȚIE: STILURI ÎN CONFLICT

151 Articolele scrise de Amy Sheldon și Campbell Leaper recenzează cercetări despre gen și conflict.

151 Citatul este din Ong, p. 51.

152 Blumstein și Schwartz, p. 212

153 Sachs, p. 183

154 Nu am oferit nici o trimitere exactă la vreo pagină de-a lui Goodwin pentru că lucrarea ei nu fusese încă disponibilă când cartea de față a fost dată la tipar.

156 Sachs, pp. 180–181

157 Rodger Kamenetz, „Confessions of a Meddling Dad", *Working Mother*, mai 1989, p. 224

158 Linia verticală indică suprapunerea: Ambele fete vorbesc în același timp.

159 Observația că băieții preferă jocuri ce implică competiție este făcută atât de Janet Lever (1978), cât și de Goodwin.

160 Aceste plângeri au ieşit adesea la suprafaţă, fiind urmate de confruntări directe, instigate de o a treia fată, care a repetat critica făcută. Cearta s-a focalizat atunci nu pe plângerea originală, ci pe ofensa de a vorbi pe cineva pe la spate. Acelaşi tipar este menţionat de Amy Shuman, care a observat fete negrese de gimnaziu în Philadelphia.

162 Corsaro şi Rizzo, p. 63

163 Eva Hoffman, *Lost in Translation: A Life in a New Language* (E.P. Dutton, New York, 1989), pp. 18–19.

164 Corsaro şi Rizzo, p. 34

167 Jane Shapiro, „Volpone", *The New Yorker*, 30 noiembrie 1987, p. 39

177 Anne Tyler, *The Accidental Tourist* (Alfred A. Knopf, New York, 1985), p. 280

177 Trimiterea este la Frank (1988).

178 Studentele care au observat diferenţele de gen la povestirile din clasă au fost Elizabeth Nowell şi Lalzarliani Malsawma.

179 Am ales titlul acestui capitol, „Comuniune şi competiţie", inspirată de titlul articolului lui Johnstone.

181 Citatele din Fox sunt de la pp. 62, 65 şi, respectiv, 61.

182 Trimiterea este la Lever (1978).

183 Trimiterea este la Eckert (1990).

183 Citatul este din Lever (1978), p. 478.

188 Walter Ong îi atribuie lui Beverly şi lui Otis Duncan constatarea că femeile de succes excelează în privinţa competenţei profesionale.

185 Declaraţia lui Oprah Winfrey este din Mary-Ann Bendel, „TV's Super-Women", *Ladies' Home Journal*, martie 1988, p. 170.

186 Comentariile lui Jayne Meadows sunt din Richard Meryman, „The Jayne Meadows Story", *Lear's*, iunie 1989, p. 84. Steve Allen şi-a exprimat punctul de vedere într-un interviu la *The Diane Rehm Show*, Washington, D.C., 11 octombrie 1989.

CAPITOLUL 7
CINE ÎNTRERUPE? PROBLEME LEGATE DE DOMINARE ŞI DE CONTROL

Acest capitol este o adaptare a articolului meu „Interpreting Interruption in Conversation".

192 Cercetătoarele citate cel mai des pentru constatarea că bărbaţii le întrerup pe femei sunt Candace West şi Don Zimmerman (de exemplu,

West și Zimmerman, 1983, 1985; Zimmerman și West, 1975). Totuși, mulți alții au ajuns la concluzii similare (de exemplu, Eakins și Eakins, Greif). Deborah James și Janice Drakich studiază în prezent ceea ce s-a scris despre întrerupere.

193 Ideea că încălcarea dreptului de a vorbi este o chestiune de grad îi aparține lui Stephen Murray.

194 Exemplul vine din West și Zimmerman, 1983, p. 105. Numerele dintre paranteze arată secundele de pauză. Liniile verticale arată suprapunerea: două voci vorbesc simultan.

196 Transcrierea se bazează pe cea a lui Greenwood, cu mici ajustări de lizibilitate și cu schimbări de nume. Liniile verticale arată întretăierile. Al doilea vorbitor a început fără vreo suprapunere, dar și fără vreo pauză perceptibilă.

197 Analiza conversațiilor la care a participat cercetătorul este o practică comună în rândul sociolingviștilor. Există convingerea că ceea ce se pierde în obiectivitate este contrabalansat de două câștiguri cruciale: capacitatea de a înregistra și de a analiza conversațiile care se petrec în mod natural și de a înțelege mai profund ce se întâmplă.

201 Am adoptat termenul „întretăiere" din lucrarea lui Sacks, Schegloff și Jefferson. Jane Falk a folosit termenul „duet conversațional" și a descris fenomenul în care doi vorbitori își împart același rol de conversație.

208 Janice Hornyak a înregistrat, a transcris și a analizat acest fragment în legătură cu cursul meu despre analiza discursului de la Universitatea Georgetown, primăvara 1989.

210 Studiul meu despre atitudinea indirectă în stilurile de conversație grec și american se găsește în Tannen (1982).

210 Fragmentul din scrisoarea lui Durrell către Miller este luat din Vivian Gornick, „Masters of Self-congratulation", o analiză a *The Durrell-Miller Letters*, editată de Ian S. MacNiven în *The New York Times Book Review*, 20 noiembrie 1988, p. 47.

211 Citatul din Nancy Reagan este din cartea ei, *My Turn*, așa cum a fost preluat în *Newsweek*, 23 octombrie 1989, p. 66.

213 Argumentul că eu, Maltz și Borker căutăm, de fapt, să mușamalizăm cu ipoteza transculturală o autentică dominare masculină este susținut cu argumente într-un text al lui Nancy Henley și al lui Cheris Kramarae.

216 Lorrie Moore, „You're Ugly, Too", *The New Yorker*, 3 iulie 1989 pp. 34, 38, 40.

CAPITOLUL 8

NICI VORBĂ SĂ O FACI

221 Referința la cercetarea Marinei Horner este luată din Carol Gilligan.

222 Alte studii despre conversațiilor reale ale fetelor sunt realizate de Penelope Eckert și de Donna Eder.

225 Bergman, pp. 2–4; Gilligan, pp. 33–34

227 Epitaful scris de Jane Hines Reis despre sora ei, Joyce Hines, a apărut în *AlumNotes: Hunter College High School Alumanae/i Association*, toamna 1988, pp. 3–4.

229 Articolul „Sexes: Who's Talking?" de Carol Krucoff a apărut în *The Washington Post*, 9 noiembrie 1981, p. D5.

231 Proiectul de cercetare la care mă refer este descris în Tannen (1982).

232 Aries (1987) recenzează studii care au verificat observația lui Lakoff despre întrebările disjunctive.

233 Thome, Kramarae și Henley, într-un capitol ce trece în revistă articolele care comparau vorbirea femeilor și bărbaților, citează multe studii care arată că femeile și bărbații sunt judecați diferit dacă vorbesc în același mod.

234 Citatele din Komarovsky sunt luate de la pp. 13, 162, 158, 159, 162 și 353.

234 Erica Jong, *Fear of Flying* (Holt, Rinehart & Winston, New York, 1973), pp. 118–119

240 Ursula Le Guin, „In and Out", *The New Yorker*, 16 ianuarie 1989, p. 31

241 Trimiterea este la Aries (1982).

242 „The Case for Girls' Schools" este rezumat de Elisabeth Griffith, *The Washington Post Education Review*, 6 august 1989. Elizabeth Tidball analizează propriile sale cercetări și pe ale altora care evidențiază realizările superioare ale absolventelor de facultăți de fete. Cercetarea lui Myra și a lui David Sadker arată că fetele devin „spectatoare" la procesul educativ în clasele mixte: li se dă cuvântul mult mai puțin; când contribuie la discuțiile din clasă, este mult mai puțin probabil ca intervențiile lor să fie apreciate sau ca ele să fie lăsate să vorbească pe larg; iar profesorii au tendința să facă lucruri în locul lor, când ar putea să le arate cum să facă lucruri pentru ele însele.

243 Trimiterea este la Aries (1976).

247 „Language Keeps Women in Their Place" a fost titlul dat de *St. Louis Post-Dispatch* unui articol pe care mi l-a publicat pe 12 octombrie 1984. Același text a apărut sub titlul „How the Instilled Gender Sense

of Words Handicapped Ferraro", *Baltimore Evening Sun*, 9 noiembrie 1984, p. A15. Ultimele două secțiuni ale acestui capitol sunt bazate pe un material extras din acest text.

248 Articolul din *Newsweek* a apărut pe 6 august 1989, p. 17.

249 Fotografia lui Ferarro și a familiei apare în *Newsweek*, 27 august 1984, p. 21.

CAPITOLUL 9
„UITĂ-TE LA MINE CÂND ÎȚI VORBESC": DISCUȚII LATERALE DE-A LUNGUL VÂRSTELOR

251 Cu ajutorul dat de Society for Research in Child Development, Bruce Dorval m-a invitat ca, împreună cu alți universitari de la diferite alte discipline, să analizăm aceste filmări. Așa cum am menționat într-o notă din capitolul al doilea, Dorval oferă o descriere a proiectului său de cercetare, mostre de transcrieri și analize ale acelorași date de către alți cercetători în volumul pe care l-a editat *Conversational Coherence and Its Development*. Acest capitol include un material adaptat din contribuția mea la acel volum, „Gender Differences in Conversational Coherence: Physical Alignment and Topical Cohesion", precum și un material similar prezentat în „Gender Differences in Topical Coherence: Creating Involvement in Best Friends' Talk".

262 Thome, p. 170

262 Ulterior am analizat și alte înregistrări din studiul lui Dorval și mi s-a confirmat faptul că se potrivesc tiparului descris aici.

278 Ceea ce pare un început fals (Marsha: „Tu ai o atitudine pozitivă... tu ai o atitudine prin excelență pozitivă") a fost marcat de o întrerupere. Între cele două fraze, cercetătorul, conform proiectului experimental, a intrat în cameră și le-a amintit pe scurt ce sarcină aveau de îndeplinit.

CAPITOLUL 10
TRĂIND CU ASIMETRIA: DESCHIDEREA DE LINII DE COMUNICARE

287 Gene LePere, *Never Pass This Way Again* (Adler & Adler, Bethesda, Maryland, 1987)

289 Pentru numeroase exemple de schismogeneză complementară în relații, vezi Watzlawick, Beavin și Jackson.

290 Aici, şi peste tot în capitol, trimiterea este la eseul lui Goffman „Gender Display" din cartea sa *Gender Advertisements.*

290 „In the Crook of His Neck" este din *Circling Home* (Scripta Humanistica, Washington, D.C., 1989), pp. 27–28.

294 „Gender Display", pp. 7–9

299 *American Couples*, pp. 73–76, 163

303 Cronk îl citează pe antropologul Universităţii din Toronto, Richard Lee, pentru informaţii despre populaţia !Kung din deşertul Kalahari. El descrie ritualul *moka* de la triburile din Mount Hagen, din Noua Guinee, şi dă exemple asemănătoare de la populaţia Kwakiutl din Columbia Britanică, notând că antropologii folosesc în general termenul *potlatch* al indienilor Chinook ca să se refere la ceremoniile de oferire de lucruri. Îi sunt recunoscătoare lui Ralph Fasold pentru a-mi fi atras atenţia asupra acestui articol.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE

Anderson, Elaine S. [1977] *Learning to Speak with Style*, teză de doctorat, Stanford University

Aries, Elizabeth [1976] „Interaction Patterns and Themes of Male, Female, and Mixed Groups" *Small Group Behavior* vol. 7, nr. 1, pp. 7–18

Aries, Elizabeth [1982] „Verbal and Nonverbal Behavior in Single-Sex and Mixed-Sex Groups: Are Traditional Sex Roles Changing?", *Psychological Reports* nr. 51, pp. 127–134

Aries, Elizabeth [1987] „Gender and Communication", *Sex and Gender*, Phillip Shaver, Clyde Hendrick (eds.), Sage, Newbury Park, California, pp. 149–176

Baron, Dennis [1986] *Grammar and Gender*, Yale University Press, New Haven, Connecticut

Bateson, Gregory [1972] *Steps to an Ecology of Mind*, Ballantine, New York

Bateson, Mary Catherine [1984] *With a Daughter's Eye: A Memoir of Margaret Mead and Gregory Bateson*, William Morrow, New York

Becker, A.L. [1988] „Attunement: An Essay in Philology and Logophilia", *On the Ethnography of Communication: The Legacy of Sapir.* Eseu în onoarea lui Harry Hoijer [1984], Paul V. Kroskrity (ed.), UCLA Department of Anthropology, Los Angeles, pp. 109–146

Beeman, William O. [1986] *Language, Status, and Power in Iran*, Indiana University Press, Bloomington

Befu, Harumi [1986 (1974)] „An Ethnography of Dinner Entertainment in Japan", *Japanese Culture and Behavior*, Takie Sugiyama Lebra, William P. Lebra (eds.), University of Hawaii Press, Honolulu, pp. 108–120

Bennett, Adrian [1981] „Interruptions and the Interpretation of Conversation", *Discourse Processes*, vol. 4, nr. 2, pp. 171–188

Blumstein, Philip; Pepper Schwartz [1984] *American Couples: Money, Work, Sex,* William Morrow, New York

Bohn, Emil; Randall Stutman [1983] „Sex-Role Differences in the Relational Control Dimension of Dyadic Interaction", *Women's Studies in Communication, nr.* 6, pp. 96–104

Bradley, Patricia Hayes [1981] „The Folk-Linguistics of Women's Speech: An Empirical Examination", *Communication Monographs,* nr. 48, pp. 73–90.

Brooks-Gunn, Jeanne; Wendy Schempp Matthews [1979] *He & She: How Children Develop Their Sex Role Identity,* Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey

Brown, Penelope [1990] „Gender, Politeness, and Confrontation in Tenejapa" *Discourse Processes,* vol.13, nr. 1

Brown, Roger; Albert Gilman [1960] „The Pronouns of Power and Solidarity" *Style in Language,* Thomas Sebeok (ed.), M.I.T. Press, Cambridge, Massachusetts, pp. 253–276

Caraveli, Anna [1986] „The Bitter Wounding: The Lament as Social Protest in Rural Greece", *Gender and Power in Rural Greece,* Jill Dubisch (ed.), Princeton University Press, Princetown, New Jersey, pp. 169–194

Carson, Gerald [1966] *The Polite Americans: A Wide-Angle View of Our More or Less Good Manners over 300 Years,* William Morrow, New York

Chafe, Wallace [1987], „Humor as a Disabling Mechanism", *American Behavioral Scientist* , vol. 30, nr. 3, pp. 16–25.

Cheepen, Christine [1988] *The Predictability of Informal Conversation,* Pinter, Londra; Columbia University Press, New York

Coates, Jennifer [1986] *Women, Men, and Language,* Longman, Londra

Condry, John; Sandra Condry [1976] „Sex Differences: A Study of the Eye of the Beholder", *Child Development,* nr. 47, pp. 812–819

Conley, John M.; William M. O'Barr; E. Allen Lind [1979] „The Power of Language: Presentational Style in the Courtroom", *Duke Law Journal,* vol. 1978, nr. 6

Corsaro, William; Thomas Rizzo [1990] „Disputes in the Peer Culture of American and Italian Nursery School Children", *Conflict Talk,* Allen Grimshaw (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, pp. 21–66

Cronk, Lee [1989] „Strings Attached", *The Sciences,mai/iunie,* pp. 2–4

Davies, Bronwyn; Rom Harre [1990] „Positioning: Conversation and the Production of Selves", *Journal for the Theory of Social Behaviour,* vol. 20, nr. 1

Deakins, Alice H [1989] *Talk at the Top: Topics at Lunch,* manuscris, William Paterson College

Dorval, Bruce (ed.) [1990] *Conversational Coherence and Its Development,* Ablex, Norwood, New Jersey

Dubisch, Jill [1986] „Culture Enters Through the Kitchen: Women, Food, and Social Boundaries in Rural Greece", *Gender and Power in Rural Greece,* Jill Dubisch (ed.), 195–214, Princeton University Press, Princeton, New Jersey

Duncan, Beverly; Otis Dudley Duncan [1978] *Sex Typing and Social Roles,* în colaborare cu James A. McRae, Jr., Academic Press, New York

Eakins, Barbara Westbrook; R. Gene Eakins [1978] *Sex Differences in Communication,* Houghton Mifflin, Boston

Eble, Connie C. [1976] „Etiquette Books as Linguistic Authority", *The Second LACUS Forum 1975,* Peter A. Reich (ed.), Hornbeam, Columbia, South California, pp. 468–475

Eckert, Penelope [1989] *Jocks and Burnouts,* Teachers College Press, New York

Eckert, Penelope [1990] „Cooperative Competition in Adolescent «Girl Talk»" *Discourse Processes,* vol. 13, nr. 1

Edelsky, Carole [1981] „Who's Got the Floor?" *Language in Society,* nr. 10, pp. 383–421

Eder, Donna [1990] „Serious and Playful Disputes: Variation in Conflict Talk Among Female Adolescents", *Conflict Talk,* Allen Grimshaw (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, pp. 67–84

Eder, Donna; Maureen Hallinan [1978] „Sex Differences in Children's Friendships", *American Sociological Review,* nr. 43, pp. 237–250

Eder, Donna; Stephanie Sanford [1986] „The Development and Maintenance of Interactional Norms Among Early Adolescents", *Sociological Studies of Child Development,* vol. 1, Patricia A. Adler; Peter Adler (eds.), JAI Press, Greenwich, Connecticut, pp. 283–300

Erickson, Frederick [1990] „Social Construction of Discourse Coherence in a Family Dinner Table Conversation", *Conversational Coherence and Its Development,* Bruce Dorval (ed.), Ablex, Norwood, New Jersey, pp. 207–238

Esposito, Anita [1979] „Sex Differences in Children's Conversations", *Language and Speech,* nr. 22, partea 3, pp. 213–220.

Falk, Jane [1980] „The Conversational Duet", *Proceedings of the Sixth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society,* University of California, Berkeley, California, pp. 507–514

Fasold, Ralph W. [1990] *The Sociolinguistics of Language,* Basil Blackwell, Oxford

Fishman, Pamela M. [1978] „Interaction: The Work Women Do", *Social Problems,* vol. 25, nr. 4, pp. 397–406. Versiune revizuită în *Language, Gender and Society* [1983] Barrie Thorne, Cheris Kramarae, Nancy Henley, Newbury House, Rowley, Massachusetts, pp. 89–101

Fox, Thomas [1990] „Gender Interests in Reading and Writing", *The Social Uses of Writing: Politics and Pedagogy,* Ablex, Norwood, New Jersey, pp. 51–70

Frank, Jane [1988] „A Comparison of Intimate Conversations: Pragmatic Theory Applied to Examples of Invented and Actual Dialog", *The SECOL Review,* vol. 12, nr. 3, pp. 186–208

Frank, Jane [1989] „Communicating «by Pairs»: Agreeing and Disagreeing Among Married Couples", manuscris, Georgetown University

Friedrich, Paul [1972] „Social Context and Semantic Feature: The Russian Pronominal Usage", *Directions in Sociolinguistics,* John J. Gumperz, Dell Hymes (eds.), Holt, Rinehart and Winston Basil, New York, pp. 270–300. Retipărire, Blackwell, Oxford

Geis, Michael L. [1987] *The Language of Politics,* Springer-Verlag, . New York

Gilligan, Carol [1982] *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development,* Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts

Gleason, Jean Berko [1987] „Sex Differences in Parent-Child Interaction", *Language, Gender, and Sex in Comparative Perspective,* Susan U. Philips, Susan Steele, Christine Tanz (eds.), Cambridge University Press, Cambridge, pp. 189–199

Gleason, Jean Berko; Esther Blank Greif [1983] „Men's Speech to Young Children", *Language, Gender and Society,* Barrie Thorne, Cheris Kramarae, Nancy Henley (eds.), Newbury House, Rowley, Massachusetts, pp. 140–150

Goffman, Erving [1959] *The Presentation of Self in Everyday Life,* Doubleday, Garden City, New York

Goffman, Erving [1967] *Interaction Ritual.* Garden City, NY: Double-day

Goffman, Erving [1974] *Frame Analysis,* Harper and Row, New York

Goffman, Erving [1979] „Gender Display", *Gender Advertisements,* Harper and Row, New York, pp. 1–9

Goffman, Erving [1981] „Footing", *Forms of Talk,* University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 124–159

Goodwin, Marjorie Harness [1991] *He-Said-She-Said: Talk as Social Organization Among Black Children,* Indiana University Press, Bloomington

Goodwin, Marjorie Harness, and Charles Goodwin [1987] „Children's Arguing" *Language, Gender, and Sex in Comparative Perspective,* Susan U. Philips, Susan Steele, Christine Tanz (eds.), Cambridge University Press, Cambridge, pp. 200–248

Greenwood, Alice [1989] *Discourse Variation and Social Comfort: A Study of Topic Initiation and Interruption Patterns in the Dinner Conversation of Preadolescent Children,* teză de doctorat, City University of New York.

Greif, Esther Blank [1980] „Sex Differences in Parent-Child Conversations", *Women's Studies International Quarterly,* vol. 3, nr. 2/3, pp. 253–258

Hayashi, Reiko [1988] „Simultaneous Talk – from the Perspective of Floor Management of English and Japanese Speakers", *World Englishes,* vol. 7, nr. 3, pp. 269–288

Henley, Nancy; Cheris Kramarae. [1991] „Miscommunication, Gender and Power", *Handbook of Miscommunication and Problematic Talk,* Nikolas Coupland, John Wiemann, Howard Giles (eds.), Multilingual Matters, Bristol

Hill, Alette Olin [1986] *Mother Tongue, Father Time: A Decade of Linguistic Revolt,* Indiana University Press, Bloomington

Hirschman, Lynette [1973] „Female-Male Differences in Conversational Interaction", lucrare prezentată la înâlnirea anuală a Linguistic Society of America, San Diego, California

Hoffman, Eva [1989] *Lost in Translation: A Life in a New Language,* E.P. Dutton, New York

Horner, Matina S. [1972] „Toward an Understanding of Achievement-Related Conflicts in Women", *Journal of Social Issues,* nr. 28, pp. 157–175

Hughes, Linda A. [1988] „«But That's Not *Really* Mean»: Competing in a Cooperative Mode", *Sex Roles,* vol. 19, nr. 11/12, pp. 669–687

James, Deborah, Janice Drakich [1989] „Understanding Gender Differences in Amount of Talk", manuscris, University of Toronto, Scarborough Campus

Jefferson, Gail [1988] „On the Sequential Organization of Troubles-Talk in Ordinary Conversation", *Social Problems,* vol. 35, nr. 4, pp. 418–441

Johnstone, Barbara [1989] „Community and Contest: How Women and Men Construct Their Worlds in Conversational Narrative", prezentată

la „Women in America: Legacies of Race and Ethnicity", Georgetown University, Washington, D.C.

Kalčik, Susan [1975] „«... Like Ann's Gynecologist or the Time I Was Almost Raped»: Personal Narratives in Women's Rap Groups", *Journal of American Folklore,* nr. 88, pp. 3–11. Republicat în *Women and Folklore,* Claire R. Farrer (ed.), University of Texas Press, Austin

Keenan, Elinor [1974] „Norm-makers, Norm-breakers: Uses of Speech by Men and Women in a Malagasy Community", *Explorations in the Ethnography of Speaking,* Richard Bauman, Joel Sherzer (eds.), Cambridge University Press, Cambridge, pp. 125–143

Keller, Evelyn Fox [1985] *Reflections on Gender and Science,* Yale University Press, New Haven, Connecticut

Kennedy, Robinette [1986] „Women's Friendships on Crete: A Psychological Perspective", *Gender and Power in Rural Greece,* Jill Dubisch (ed.), Princeton University Press, Princeton, New Jersey

Kochman, Thomas [1981] „Black and white styles in conflict Chicago", University of Chicago Press

Komarovsky, Mirra [1962] *Blue-Collar Marriage,* Vintage, New York

Kramarae, Cheris [1981] *Women and Men Speaking,* Newbury House, Rowley, Massachussets

Kuipers, Joel C [1986] „Talking About Troubles: Gender Differences in Weyewa Speech Use", *American Ethnologist,* vol.13, nr. 3, pp. 448–462

Labov, William [1972] „The Linguistic Consequences of Being a Lame", *Language in the Inner City,* University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 255–292

Labov, William; David Fanshel [1977] *Therapeutic Discourse,* Academic Press, New York

Lakoff, Robin [1975] *Language and Woman's Place,* Harper and Row, New York

Lange, Deborah [1988] „Using *Like* to Introduce Constructed Dialogue: How *Like* Contributes to Discourse Coherence", teză de masterat, Georgetown University

Leaper, Campbell [1988] „The Sequencing of Power and Involvement in Girls' and Boys' Talk", manuscris, University of California, Santa Cruz

Leet-Pellegrini, H.M. [1980] „Conversational Dominance as a Function of Gender and Expertise" *Language: Social Psychological Perspectives,* Howard Giles, W. Peter Robinson, Philip M. Smith (ed.), Pergamon, Oxford, pp. 97–104

Leffler, Ann; D.L. Gillespie; J.C. Conaty [1982] „The Effects of Status Differentiation on Nonverbal Behavior", *Social Psychology Quarterly*, vol. 45, nr. 3, pp. 153–161

Lehtonen, Jaakko; Kari Sajavaara [1985] „The Silent Finn", *Perspectives on Silence*, Deborah Tannen, Muriel Saville-Troike (eds.), Ablex, Norwood, New Jersey, pp. 193–201

Lever, Janet [1976] „Sex Differences in the Games Children Play", *Social Problems*, nr. 23, pp. 478–483

Lever, Janet [1978] „Sex Differences in the Complexity of Children's Play and Games", *American Sociological Review*, nr. 43, pp. 471–483

Lindc, Charlotte [1988] „The Use of Narrative in the Negotiation of Values: Group Identity in an Airborne Police Agency", lucrare prezentată la înălnirea anuală a Linguistic Society of America, New Orleans

Macke, Anne Statham; Laurel Walum Richardson, cu Judith Cook [1980] *Sex-Typed Teaching Styles of University Professors and Student Reactions*, State University Research Foundation, Ohio, Columbus

Maltz, Daniel N.;Ruth A. Borker [1982] „A Cultural Approach to Male-Female Miscommunication", *Language and Social Identity*, John J. Gumperz (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, pp. 196–216

Mitchell, Carol [1985] „Some Differences in Male and Female Joke-Telling," *Women's Folklore, Women's Culture*, Rosan A. Jordan, Susan J. Kalčik (ed.), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 163–186

Moerman, Michael [1987] „Finding Life in Dry Dust", *Talking Culture: Ethnography and Conversation Analysis*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 19–30

Murray, Stephen O. [1985] „Toward a Model of Members' Methods for Recognizing Interruptions", *Language in Society*, nr. 13, pp. 31–41

Newcombe, Nora; Diane Arnkoff [1979] „Effects of Speech Style and Sex of Speaker on Person Perception", *Journal of Personality and Social Psychology*, nr. 37, pp. 1293–1303

Newman, Barbara Miller [1971] *Interpersonal Behavior and Preferences for Exploration in Adolescent Boys: A Small Group Study*, teză de doctorat, University of Michigan.

Ong, Walter J.; S.J. [1981] *Fighting for Life: Contest, Sexuality, and Consciousness*, Cornell University Press, Ithaca, New York. Ediție broșată [1989] University of Massachusetts Press, Amherst, Massachusetts

Philipsen, Gerry [1975] „Speaking «Like a Man» in Teamsterville: Culture Patterns of Role Enactment in an Urban Neighborhood", *Quarterly Journal of Speech*, nr. 61, pp. 13–22

Reisman, Karl [1974] „Contrapuntal Conversations in an Antiguan Village", *Explorations in the Ethnography of Speaking,* Richard Bauman, Joel Sherzer (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, pp. 110–124

Riessman, Catherine Kohler [1990] *Divorce Talk: Women and Men Make Sense of Personal Relationships,* Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey

Sachs, Jacqueline [1987] „Young Children's Language Use in Pretend Play", *Language, Gender, and Sex in Comparative Perspective,* Susan U. Philips, Susan Steele, Christine Tanz (eds.), Cambridge University Press, Cambridge, pp. 178–188

Sacks, Harvey, Emanuel A Schegloff, Gail Jefferson [1974] „A Simplest Systematica for the Organization of Tumtaking for Conversation", *Language,* vol. 50, nr. 4, pp. 696–735

Sadker, Myra; David Sadker [1985] „Sexism in the Schoolroom of the '80s", *Psychology Today,* martie 1985, pp. 54–57

Sadker, Myra; David Sadker [1986] „Sexism in the Classroom: From Grade School to Graduate School", *Phi Delta Kappan,* vol. 67, nr. 7

Sattel, Jack W [1983] „Men, Inexpressiveness, and Power", *Language, Gender and Society,* Barrie Thome, Cheris Kramarae, Nancy Henley (eds.), Newbury House, Rowley, Massachusetts, pp. 119–124

Schiffrin, Deborah [1984] „Jewish Argument as Sociability", *Language in Society,* vol. 13, nr. 3, pp. 311–335

Scollon, Ron [1982] „The Rhythmic Integration of Ordinary Talk", *Analyzing Discourse: Text and Talk. Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1981,* Deborah Tannen (ed.), Georgetown University Press, Washington, D.C., pp. 335–349

Scollon, Ron; Suzanne B.K. Scollon [1981] *Narrative, Literacy and Face in Interethnic Communication,* Ablex, Norwood, New Jersey

Sheldon, Amy [1990] „Pickle Fights: Gendered Talk in Preschool Disputes", *Discourse Processes,* vol. 13, nr. 1

Sherzer, Joel [1987] „A Diversity of Voices: Men's and Women's Speech in Ethnographic Perspective. *Language Gender, and Sex in Comparative Perspective,* Susan U. Philips, Susan Steele, Christine Tanz (eds.), Cambridge University Press, Cambridge, pp. 95–120

Shultz, Jeffrey; Susan Florio; Frederick Erickson [1982] „Where's the Floor? Aspects of the Cultural Organization of Social Relationships in Communication at Home and at School", *Ethnography and Education: Children in and out of School,* Perry Gilmore, Alan Glatthorn (eds.), Center for Applied Linguistics, Washington, D.C., pp. 88–123 (distr. de Ablex, Norwood, New Jersey)

Shuman, Amy [1986] *Storytelling Rights: The Uses of Oral and Written Texts by Urban Adolescents,* Cambridge University Press, Cambridge

Siegler, David M.; Robert S. Siegler [1976] „Stereotypes of Males' and Females' Speech", *Psychological Reports*, nr. 39, pp. 167–170

Smith, Frances [1990] *Gender and the Framing of Exegetical Authority in Sermon Performances,* lucrare de disertație, Georgetown University.

Spender, Dale [1980] *Man Made Language,* Routledge & Kegan Paul, Londra

Stephens, Mitchell [1988] *A History of News: From the Drum to the Satellite,* Viking, New York

Sternberg, Robert J.; Susan Grajek [1984] „The Nature of Love", *Journal of Personality and Social Psychology,* nr. 47, pp. 312–329

Strodtbeck, Fred L.; Richard D. Mann [1956] „Sex Role Differentiation in Jury Deliberations", *Sociometry,* nr. 19, pp. 3–11

Swacker, Marjorie [1976] „Women's Verbal Behavior at Learned and Professional Conferences", *The Sociology of the Languages of American Women,* Betty Lou Dubois, Isab el Crouch (eds.), Trinity University, San Antonio, pp. 155–160

Tannen, Deborah [1982] „Ethnic Style in Male-Female Conversation", *Language and Social Identity,* John J. Gumperz (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, pp. 217–231

Tannen, Deborah [1983] *Lilika Nakos.* G.K. Hall, Boston

Tannen, Deborah [1984] *Conversational Style: Analyzing Talk Among Friends,* Ablex, Norwood, New Jersey

Tannen, Deborah [1986] *That's Not What I Meant! How Conversational Style Makes or Breaks Your Relations with Others,* William Morrow, New York

Tannen, Deborah [1989] „Interpreting Interruption in Conversation", *Papers from the 25th Annual Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society. Part Two: Parasession on Language in Context,* Bradley Music, Randolph Graczyk, Caroline Wiltshire (eds.), Chicago Linguistic Society, Chicago, pp. 266–287

Tannen, Deborah [1989] *Talking Voices: Repetition, Dialogue, and Imagery in Conversational Discourse,* Cambridge University Press, Cambridge

Tannen, Deborah [1990] „Gender Differences in Conversational Coherence: Physical Alignment and Topical Cohesion", *Conversational Coherence and Its Development,* Bruce Dorval (ed.), Ablex, Norwood, New Jersey, pp. 167–206

Tannen, Deborah [1990] „Gender Differences in Topical Coherence: Creating Involvement in Best Friends' Talk", *Discourse Processes*, vol. 13, nr. 1

Thome, Barrie [1986] „Girls and Boys Together... but Mostly Apart: Gender Arrangements in Elementary Schools," *Relationships and Development,* Willard W. Hartup, Zick Rubin (eds.), Erlbaum, Hillsdale, New Jersey, pp. 167– 184

Thome, Barrie; Cheris Kramarae; Nancy Henley [1983] „Language, Gender and Society: Opening a Second Decade of Research", *Language, Gender and Society,* Barrie Thome, Cheris Kramarae, Nancy Henley (eds.), Newbury House, Rowley, Massachusetts, pp. 7–24

Tidball, M. Elizabeth [1989] „Women's Colleges: Exceptional Conditions, Not Exceptional Talent, Produce High Achievers", *Educating the Majority: Women Challenge the Tradition,* ed. by Carol S. Pearson, Donna L. Shavlik, and Judith G. Touchton, 157–172. New York: Macmillan

Wall, Harriet M., and Anita Barry [1985] „Student Expectations for Male and Female Instructor Behavior" *Women in Higher Education: Traditions, Transitions and Revolutions,* Roy E. Cheatham (ed.), pp. 283–291; referat pentru conferințele Women in Higher Education, Saint Louis University, St. Louis, Metropolitan College, SAASS, Inc.

Watson, Karen A [1975] „Transferable Communicative Routines", *Language in Society,* nr. 4, pp. 53–72

Watzlawick, Paul; Janet Helmick Beavin; Don D. Jackson [1967] *The Pragmatics of Human Communication,* Norton, New York

West, Candace; Don H. Zimmerman [1983] „Small Insults: A Study of Interruptions in Cross-Sex Conversations Between Unacquainted Persons", *Language, Gender, and Society,* Barrie Thorne, Cheris Kramarae, Nancy Henley (eds.), Newbury House, Rowley, Massachusetts, pp. 103–117

West, Candace; Don H. Zimmerman [1985] „Gender, Language, and Discourse", *Handbook of Discourse Analysis,* vol. 4: *Discourse Analysis in Society,* Teun A. van Dijk (ed.), Academic Press, Londra, pp. 103–117

White, Jane J. [1989] „The Power of Politeness in the Classroom: Cultural Codes That Create and Constrain Knowledge Construction", *Journal of Curriculum and Supervision*, vol. 4, nr. 4., pp. 298–321

Yamada, Haru [1989] *American and Japanese Topic Management Strategies in Business Conversations,* teză de doctorat, Georgetown University

Zimmerman, Don H.; Candace West [1975] „Sex Roles, Interruptions and Silences in Conversation", *Language and Sex: Difference and Dominance,* Barrie Thorne, Nancy Henley (ed.), Newbury House, Rowley, Massachusetts, pp. 105–129

INDEX

A

Abinanti, Abby, 15
Abordarea sociolingvistică a relațiilor, 16
Adams, Alice, 50
Allen, Steve, 10, 188
Anderson, Elaine, 157
Antrenamentul asertiv, 122, 306
Antrenamentul senzitiv, 306
Aries, Elizabeth, 129–131, 133, 140, 146, 218, 243, 245
Arnkoff, Diane, 235
Aron, Evelyn, 315
Atchison, Charles și Jeanne, 111–112

B

Baker, Russell, 112
Balz, Dan, 313
Barish, Steve, 10
Baron, Dennis, 312
Barry, Anita, 248
Barthelme, Frederick, 147
Bateson, Gregory, 28, 96, 291
Bateson, Mary Catherine, 28, 96, 291
Beavin, Janet Helmick, 319
Becker, A.L., 9, 277
Beeman, William, 283
Befu, Harumi, 61, 233
Bendel, Mary-Ann, 316
Bennett, Adrian, 195, 236, 238
Bergman, Ingmar, 226, 229
Blumstein, Philip, 149, 153, 301, 303
Bohn, Emil, 322
Borker, Ruth, 39, 143
Bradley, Patricia Hayes, 235
Brennan, Patricia, 313
Breslin, Jimmy, 112
Brice, Fanny, 88
Brooks-Gunn, Jeanne, 322
Brown, Penelope, 10, 175, 293–294
Brown, Roger, 10, 175, 293–294
Bush, Barbara, 215, 250

C

Caraveli, Anna, 98–99, 109
Carlson, Ron, 50
Carson, Gerald, 312, 322
Chafe, Wallace, 141
Cheepen, Christine, 120
Chicago, Judy, 124
Christopher, Barbara și William, 48
Cicălirea, stereotipul femeilor care cicălesc, 27
Coates, Jennifer, 72
Compătimire, 19, 21, 24, 28, 58

Complexul părinte–copil, 296
Comunicare transculturală, 39, 44, 160, 215, 290
Condry, John şi Sandra, 235
Conley, John, 322
Cook, Judith, 235
Corsaro, William, 163–164, 166–167
Critică indirectă, 176, 263
Cronk, Lee, 305

D

Davies, Bronwyn, 10
Deakins, Alice, 243
Diferenţe de clasă, 142
Discuţie-stabilire-de-conexiune, 74, 87, 89, 93, 98, 143, 200, 209, 214, 216–217, 230, 245
Discuţie-stabilire-de-raport, 74, 152, 266, 286
Divorţ, 37, 108, 188, 193, 295, 313
Dominare, 17, 93, 193–194, 200–201, 208, 215, 221, 287–288, 295–296, 304, 316–317
Dorval, Bruce, filmări ale conversaţiilor dintre prieteni, 253, 255–256, 271, 274, 278, 280, 287
Drakich, Janice, 209
Dressier, Michael R., 310
Dubisch, Jill, 109
Duncan, Beverly şi Otis, 316, 323
Durrell, Lawrence, 212, 317

E

Eakins, Barbara şi Gene, 73
Eble, Connie, 73
Eckert, Penelope, 9, 106, 109, 184, 223
Edelsky, Carole, 209
Eder, Donna, 44, 106, 109
Emerson, Ralph Waldo, 119
Ephron, Nora, 105
Erickson, Frederick, 136, 138, 208
Esposito, Anita, 323

F

Falk, Jane, 317, 324
Fanshel, David, 211
Fasold, Ralph, 9
Feiffer, Jules, 133, 136, 138
Ferraro, Geraldine, 215, 249–251
Fishman, Pamela, 313, 315, 324
Flirt, 115, 221, 277
Florio, Susan, 136–137, 208
Fox, Thomas, 68, 130–133, 182–183
Frank, Jane, 162, 179
Fremlin, Celia, 314
Friedrich, Paul, 10

G

Geis, Michael, 9, 250
Gilligan, Carol, 227, 229
Gilman, Albert, 310, 322
Gleason, Jean Berko, 156
Glume, 40, 87–89, 140–141, 148, 193, 200, 260, 262, 264, 268
Goffman, Erving, 29, 292, 295–296
Goodwin, Charles, 10, 43, 107–108, 155, 158, 160, 174, 184, 222–223
Goodwin, Marjorie Harness, 10, 43, 107–108, 155, 158, 160, 174, 184, 222–223
Gorbaciova, Raisa, 213
Gornick, Vivian, 317
Grajek, Susan, 313, 329
Greene, Bob, 112
Greenwood, Alice, 85, 197–198, 200, 263–264
Greif, Esther Blank, 317, 324

Griffith, Elisabeth, 318
Gurney, A.R., 139–140

H

Hacker, Andrew, 309, 313
Hale-Benson, Janice, 309
Hallinan, Maureen, 313, 323
Harre, Rom, 322
Hawthorne, Nathaniel, 132
Hayashi, Reiko, 208
Henley, Nancy, 317–318, 324–325, 328
Hill, Alette Olin, 325
Hines, Joyce, 318
Hipnotizor, 173–174
Hirschman, Lynette, 315, 325
Hoffman, Eva, 164–165
Homosexuali, 105, 149
Horner, Matina, 222
Hornyak, Janice, 209–211
Hughes, Linda A., 174–175

I

Interdependență, 36–37, 131–133, 154, 303
Interviu, joaca de-a, 150, 188, 231
Ivan cel Groaznic, 118

Î

Încadrarea, 29–30, 32, 60, 62, 170, 260, 311
Îndoieli, exprimarea îndoielilor, 82
Întrebările disjunctive, 234–235, 318

J

Jackson, Don D., 330
James, Deborah, 9–10, 209
Jefferson, Gail, 311, 317, 326
Johnstone, Barbara, 181–182
Jong, Erica, 236
Jupp, Tom, 90

K

Kalčik, Susan, 208
Kamenetz, Rodger, 158
Keenan, Elinor, 234
Keller, Evelyn Fox, 68
Kennedy, John, 108, 112
Kennedy, Robinette, 108, 112
Kleinfield, N.R., 314
Kochman, Thomas, 212
Komarovsky, Mirra, 142, 236
Kramarae, Cheris, 312, 317–318, 324–326, 328, 330
Krucoff, Carol, 318
Kuipers, Joel, 99

L

Labov, William, 211
Lakoff, Robin, 9, 12, 234, 249
Landers, Ann, 76, 79, 134
Lange, Deborah, 244, 268
Le Guin, Ursula, 101, 242
Leaper, Campbell, 264
Lee, Richard, 305
Leet-Pellegrini, H.M., 127–131, 133, 327
Leffler, Ann, 327
Lehtonen, Jaakko, 207
LePere, Gene, 289–291
Lesbiene, 149, 301
Lever, Janet, 184
Lind, E. Allen, 322
Linde, Charlotte, 299
Loftus, Elizabeth, 118–119
Logica, 35, 59, 90–91, 152, 232, 278

M

Macke, Anne, 235
MacNiven, Ian S., 317
Malsawma, Lalzarliani, 316
Maltz, Daniel, 39, 143
Manageri, femeile ca, 186
Manipulare, acuze de, 36

Mann, Richard, 315, 329
Matthews, Wendy Schempp, 322
Mattison, Alice, 55, 69, 96, 115
Mead, Margaret, 96
Meadows, Jayne, 188
Meryman, Richard, 316
Metamesaje, 28–29, 46, 60, 65, 143, 177, 194
Michelson, Maureen, 310
Miller, Henry, 140, 212
Mitchell, Carol, 88, 110
Moerman, Michael, 208
Moore, Lorrie, 218
Motive, oferirea de, 32, 69, 85, 87, 159, 161, 188, 197, 299, 303, 305
Murray, Stephen, 10, 196

N

Nakos, Lilika, 314–315, 329
Newcombe, Nora, 235
Newman, Barbara Miller, 140
Nowell, Elizabeth, 316

O

O'Barr, William M., 322
O'Brien, Edna, 103–105
Oferirea de daruri, 305
Ong, Walter, 152
Ordine, datul de, 22, 27, 40, 43–44, 75, 148, 153, 155–156, 158–160, 222, 232, 286, 300

P

Packer, Ann, 97
Pauză în conversaţie, 197, 203, 206–207
Părinţi şi copii, 102, 296
Philipsen, Gerrey, 141
Piercy, Marge, 95
Pietropinto, Anthony, 313
Politică, limbaj şi, 83, 100, 110–111, 149, 249–250
Poziţionarea, 29, 31–32, 107, 125, 132, 143–144, 253–254, 276–277, 286, 292–293, 295–297, 311
Putere şi solidaritate, 310

R

Rabbitt, Linda, 314
Reagan, Nancy, 213, 249–250, 266
Reagan, Ronald, 213, 249–250, 266
Rehm, Diane, 86
Reiland, Randy, 314
Reis, Jane Hines, 318
Reisman, Karl, 208
Reynolds, Debbie, 77–78, 91
Richardson, Laurel, 10, 235
Riessman, Catherine Kohler, 37, 108, 302
Ritualul bocitului, 99
Rivers, Joan, 88
Rizzo, Thomas, 163–164, 166–167
Roberts, Celia, 10, 90, 105–106
Romney-Brown, Cheryl, 293
Rooney, Mickey, 250

S

Sachs, Jacqueline, 154, 157, 160, 234
Sacks, Harvey, 317, 328
Sadker, David şi Myra, 312, 318, 328
Sajavaara, Kari, 207
Sattel, Jack W., 236, 238
Schegloff, Emanuel, 317, 328
Schiffrin, Deborah, 10, 162
Schimbarea subiectului, 304
Schismogeneză complementară, 291, 319
Schwartz, Pepper, 10, 149, 153, 301, 303

Scollon, Ron, 207, 277
Scollon, Suzanne, 207, 277
Shapiro, Jane, 167
Sheldon, Amy, 10, 40–42, 264
Shepard, R.Z., 314
Sherzer, Joel, 99
Shultz, Jeffrey, 208
Shuman, Amy, 316, 329
Siegler, David şi Robert, 234
Simenauer, Jacqueline, 313
Smeal, Eleanor, 86
Smith, Frances, 10, 156
Soţ ţinut sub papuc, stereotipul, 154
Spender, Dale, 75
Sproule, Wayne, 310
Spunerea de povestiri, 75, 180, 254, 257
Stephens, Mitchell, 110
Sternberg, Robert, 313, 329
Stilul indirect, 232
Strodtbeck, Fred, 315, 329
Stutman, Randall, 322
Swacker, Marjorie, 73–74

T

Tachinarea, 164, 200, 254, 257, 260, 262, 278
Talk-show-uri, 73, 86–87, 121, 314
Thome, Barrie, 318–319, 328, 330
Tidball, M. Elizabeth, 318, 330
Tocqueville, Alexis de, 139
Turcia, tocmeala în, 289
Turner, Sherry, 314
Tyler, Anne, 178

V

Van Dyke, Dick, 77–78
Vina, evitarea, 77, 183, 236, 239–240, 267, 307
Vorbirea privată, 74–76, 87, 90, 214
Vorbirea publică, 85, 87–88, 93, 98

W

Walker, Alice, 45
Wall, Harriet, 248
Watson, Karen, 208
Watzlawick, Paul, 319, 330
Wayne, John, 250
Welty, Eudora, 95
West, Candace, 182–183, 195–196
White, Jane, 263
Whittaker, Tom, 24
Winfrey, Oprah, 187

Y

Yamada, Haru, 10

Z

Zimmerman, Don, 195–196

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tiparul executat la:

office@tipografiaeurobusiness.ro
www.tipografiaeurobusiness.ro

EMINESCU" IAȘI

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2014/265
30,00

O carte clasică despre dificultățile de comunicare cu sexul opus

De ce simt majoritatea femeilor că bărbații nu vorbesc cu ele, ci doar le critică și le țin prelegeri? De ce au majoritatea bărbaților impresia că femeile doar îi cicălesc și nu trec niciodată la subiect? Poate ne-am întrebat adesea, cu exasperare, de ce un bărbat și o femeie rămân, după o conversație, cu idei complet diferite despre ce s-a vorbit. Autoarea ne arată că nu e nimic în neregulă cu noi, cu partenerii sau cu relația noastră și că diferențele conversaționale dintre bărbați și femei ar trebui înțelese foarte bine, dacă dorim să atenuăm prăpastia ce însoțește bătălia dintre sexe. Ne oferă, totodată, instrumentele necesare pentru a ne da seama ce nu a fost în regulă în cadrul unei discuții și pentru a găsi un limbaj comun care ne va consolida relațiile acasă, dar și la serviciu.
Cartea ce va schimba definitiv modul în care privim o conversație!

„O carte reconfortantă și ușor de citit
despre complexitățile comunicării dintre bărbați și femei."
New York Times Book Review

Deborah Tannen este autoarea a numeroase cărți și articole despre modul în care limbajul folosit în conversațiile noastre de zi cu zi ne afectează relațiile. *Ce spun eu și ce înțelegi tu*, publicată în limba engleză în 1990, s-a aflat aproape patru ani pe lista de bestselleruri *New York Times*, din care opt luni pe primul loc, și a fost tradusă în 31 de limbi.

Află mai mult pe:
www.litera.ro
ISBN 978-606-686-669-9
9 786066 866699

eBook disponibil
121.ro
LITERA
BCU IAȘI LITERA INVENTARIAT